IOANNIS
COLVMBI
MANVASCENSIS,
è Societ. IESV, Theologi.
LIBRI QVATVOR.
DE REBVS GESTIS
VALENTINORVM,
ET DIENSIVM
EPISCOPORVM.

Editio ſecunda auctior præcedente.

LVGDVNI,

Ex Typographia IACOBI CANIER, in vico Mercatorio.

M. DC. LII.

Cum facultate Superiorum, & Doctorum Approbationibus.

Digitized by Google

Nouerit igitur tam præſens, quàm ſucceſſura poſteritas, quantis honoribus progenitores noſtri Domini Reges, & Imperatores Valentinam Eccleſiam ſublimauerint, quàm largis beneficiis ditauerint, benignè conſiderantes eam incongruè VALENTIAM *appellari, niſi ex Imperialis munificentiæ beneficiis, & prærogatiua dignitatis plurimùm eam* valere *conſtaret.*

Fridericus I. in literis datis Biſuntij, anno MCLVII. VIII. Cal. Decembres.

Digitized by Google

Illuſtriſſimis & Reuerendiſſimis Patribus

ARCHIEPISCOPIS, ET EPISCOPIS Eccleſiæ Gallicanæ.

IACOBVS CAROLVS GELASIVS LEBERON.

Epiſc. Valent. & Dienſ.

IAM eſt diu, illiuſtriſſimi Præſules, quod apud vos, & in publicis Cleri Gallicani comitiis & in priuatis cœtibus querelas meas depono. Non ſemel audiuiſtis referentem longis ſer-

Digitized by Google

monibus , & non ſine grauibus lamentis recitantem damna mearũ eccleſiarum Valentinæ & Dienſis. Quod integerrimorũ antitiſtũ erat, doluiſtis & vos mecum , bonamque etiam manum adhibere malo tentaſtis. Sed omnia ſcilicet veſtra, meaque irrito conatu ceciderunt. Igitur denique cogitaui rem, vt eſt , omnibus non Galliarum, non Europæ ſed vniuerſalis Eccleſiæ populis palam facere per recitationẽ bene longam, neque inaccuratam de rebus geſtis & meis , & eorum qui ante me ſeu Valentiæ, ſeu Diæ fuerunt Epiſcopi. Ex ipſa intelligent vniuerſi florentiſſimas quondam Eccleſias ſummum geſsiſſe principatum Valentiæ, Diæque , ambarum ciuitatum poſſediſſe comitatus, omnia vtroque epiſcopa-

tu

tu & loca temperaſſe iudiciis, & regalia ſibi habuiſſe iura, pagos demũ ditione plurimos, clientela plures ducentis tenuiſſe. De tãtis ſiue opibus, ſiue honoribus, ſolũ penè Comitis nomen vix mihi reliquũ eſt. Atque ſummum quidem principatum Ludouicus Pictauienſis Epiſcopus conceſſit Ludouico primùm Delphino, deinde Francorum regi vndecimo, non omnino malis conditionibus. Sed hæ pene omnes paucis pòſt annis euerſæ ſunt, neque tamen Epiſcopo ſuus redditus principatus. Quid? quòd quę reſtabat & mihi clientum turba, & meis iudicibus poteſtas magnam partem acciſa nuper eſt. Vt non fallar, ſi dicam viuidam illam & robuſtam, ac veluti maſculam, ſuccique plenam Eccle-

ſiarum mearum ſpeciem omnino cancidiſſe; quod eius ſupereſt formę, ſuo nomini par non eſſe; antiquarum exſucca potiùs, vt ita loquar, cadauera videri, quàm vera viuaque corpora. Ecce materiem voluminis, quod fideli veraque manu Ioannis Columbi è Societate Iesv Profeſſoris Theologiæ conſcriptum publicam do in lucem. Id autem ad vos defero, Chriſtianiſſimi Præſules, vt videatis cùm cetera reſtituendis meis Eccleſiis opportuna animosè & fortiter ſuſceperim hactenus, quod publicarum aperta malorum in vulgus propoſitione vnicum ſupererat querelarum, hoc etiam vehementer ac magnis viribus pręſtare.

AVTHOR

AVTHOR LECTORI SVO.

DE Rebus geſtis Valentinorum, & Dienſium Epiſcoporum tibi ſcribo, mi Lector. Cur te hic ſiſtam, & priùs appellem, quàm ad legendum Opus accedas, faciunt eius ab illis hinc nobilitas, inde obſcuritas non tacendæ hoc ipſo in limine. Antiquiſsimarum Eccleſiarum Epiſcopos tibi repræſento maximam partem gente illuſtres, ſapientia claros, ſanctitate venerandos. Videbis Sabaudos, Lotharingos, Geneuenſes, Salaſſos, Pictauienſes, Turnonios, Cruſſolios, magna Nomina; & de Innico Bearnio Caſtellanorum, Aragonum, Nauarræorum Regum parente Nepotes Monlucios, ac Leberonios, vt taceam fratrem Boſonis, Arelatenſium Regis, Ratbertum, & filium Iſicij Senatoris Apollinarem. Miraberis Ragnoaldum, Aredium, Vldricum Eſpinaïum certos profligatores hæreſeon, & fidei curatores attentos. Quam animi firmitatem præſtitit Hugo per Gallias Legatus Sedis apoſtolicæ? De Galllicanis Epiſcopis vnus Nicaſius fuit in priore Nicena Synodo. Venerabere Saturninum, Vlphinum, Petronium, Marcellum, Stephanum, Ioannem, alióſque plures ita Deo gratos, vt Apollinari fontem aperuerit leuandæ ſiti; ita ſuorum præſtites, vt Iſmidonis mortuum corpus tactu excitauerit ad vitam alienum cadauer. Debuerant profectò Maiores noſtri tantorum Virorum ſingula decora literis commendare; & quorum voce ac exemplo informati ſunt àd omne vitæ officium, eorum fortiter geſta ad poſteros deducere. An fecêre illi quidem grati ac memores; verùm aliæ aliis temporibus barbararum gentium incurſiones, importunus variarum hæreſeon furor, ipſum tempus rerum edax, & ignauia atque inſcitia identidem temporum comites omnia perdiderunt? Certè laborandum mihi fuit in eruendis è puluere ac ſordibus, & in vnum colligendis ex infinitis aliud agentium chartis, quæ affero. E Tabulariis Caroli Iacobi

Lebero

Leberonij penè omnia deſumpſi. Qualiacunque ſunt, tanta firmitate onſtare inueni, vt quibus temporibus geſta ſunt, iis conſcripta fuerint emanu publica ferè omnia, & ſummorum Virorum ſigillis munita. Atque tam vera fide refero, vt nihil reponam non meis luſtratum oculis, meáque manu diligenter verſatum. Sed in Tabulariis illius Epiſcopi non omnia habentur: deſiderantur nonnulla, quæ in aliorũ Bibliothecis latere non dubito. Sicuti enim Chartis, quas innumeras volutaui, multa pro temporum, officij negotiorum varietate ſunt immixta aliena; ita extraneis puto aliqua noſtrorum Epiſcoporum inſita. Alia omninò amant ad alia adhæreſcere, imò ad diuerſa & pugnantia quoque, non in rerum modò corporearum, mundique adeò ipſius ſerie; ſed in omni etiam Hiſtoriarum genere. Hiſpanus in Galliarum monumentis legit Luſitanorum Regum origines, & prima Maurorum in Celtiberis excidia; Anglus natales ſuorum; Italus perfugia Summorum Pontificum; Siculus, Hungarus, Syrus, Sarmata Principes ſuos. Et nos viciſſim miramur, in antiquis Romanorum, & Græcorum Annalibus, Maiores noſtros iamtum olim etſi in media barbarie natos & educatos, tantùm non cepiſſe Romam, & ſuum nomen dediſſe Galatis. Hiant alicubi, neque ſibi aptè cohærent Epiſcoporum tempora præcedentium cum ſequentibus: aliqui de Valentinis circunferuntur incerti, plures Dienſium omninò exciderunt. Tu, mi Lector, ſi potes hos excitare, illos aſſerere, omnes alios aliis ex vero admouere, facies, vt quæ non ingrata tibi fortaſſis erit de Valentinis, & Dienſibus Epiſcopis mea Tractatio, ſit etiam integra, ſuíque ſucci, & ſui roboris per omnes artus plena.

DE

DE REBVS GESTIS VALENTINORVM EPISCOPORVM,

LIBER PRIMVS.

VALENTIA, prænomine Iulia, ῥώμη Græcis, magnū apud omnes Hiſtoricos nomen; Segalaunorum ciuitas, Colonia Romanorum; amœna ſitu, irrigua fontibus, ſtudiis legum humanarum nobilis, potens arce, Rhodano flumini poſt Iſaræ amnis confluuium impoſita eſt. A quo fidem Chriſtianam primum acceperit non om- 1

nino conſtat. Saniulianus in antiquit. Matiſcon. pag. 269. ex antiquiſſimo Lugdunenſium ad S. Irenæi canonicorum de carta pergamena libro recitat B. Paulum, cùm tenderet in Hiſpaniam Lugduno deſcendiſſe Valentiam, *& in ea reli-*
2 *quiſſe Rufum filium Simonis Cyrenæi.* Vt cetera illius libri habeant, neque enim ea ſingula placet excutere, hæc de Rufo Valentiæ relicto magnam veri habent ſimilitudinem. *Creditur Paulus ad Hiſpanias perueniſſe, & arelate Trophimum, Viennæ Creſcentem diſcipulos ſuos ad prædicandum reliquiſſe*, inquit Ado archiepiſcopus Viennenſis in chronico ante annos octingentos ſcripto. Iam cur negabis, cùm iret Arelatem Vienna, exſcendiſſe Valētiæ, vt ſolent vectores? & ſerēdæ fidei Chriſtianæ diſcipulū in florētiſſima ciuitate reliquiſſe, vt pro ſuo & ceterorū Apoſtolorū more reliquerat Viennæ, & relicturus erat Arelate? hæc ſi nō negaueris, propè eſt vt concedas Rufum Cyrenæi Simonis filiū eſſe quē ei doctorē impoſuit, qui ſcilicet poſt aliquot annos Auenionem (quæ primo gloriatur antitiſte) profectus fuerit, Creſcentis ſocij exemplo in Galatiam ex eodem Adone reuerſi. Hoc ſecutus videtur autor canonicorum Valentiæ Sanrufenſium, quando id nominis dedit ſuis: nā quid aliud cogitaſſe putabis? certè crediderim ego quidem hoc accepiſſe ex eo quem à maioribus audiuerat fuiſſe primum ſuæ ciuitatis epiſcopum. Scio Ambroſium Choriolanum

riolanum in defenſorio eremitarum S. Auguſtini verit. quinta longè alia ſuper iſtis canonicis ſenſiſſe. Ita locutus eſt poſt Ioachimum abbatem in Apocalypſim: *Ordo canonicorum regularium incepit à Rufo epiſcopo in partibus Galliæ, circa annos Domini* M C. *quibus regulam* B. *Auguſtini ad imitandum dedit.* Sed Odalgerium abbatem, non Rufum epiſcopum canonici Valentiæ regulares autorem ſibi faciunt; & circa annum milleſimum centeſimum nullus fuit epiſcopus Rufus. Verùm, vt hoc habeat, certè Valentinam regionem Rhodanenſium eſſe vnam earum, quæ ante Irenæum eo ipſo téſte l. 1. cap. 9, ac proinde ſub tempora S. Rufi fidem Chriſtianam acceperunt, habet magnam ſimilitudinem veri; & ab Irenæo Lugdunenſium antiſtite habuiſſe Felicem præſbyterum, Fortunatum & Achilleum diaconos certum omnino eſt ex actis eorum, vt mirari non debeas quæcunque ab Caluiniſtis per ſeditionem & turbas (bella quippe non dixerim contra Deum geſta & Regem) procellæ fuerint excitatæ, ruentibus in hæreſim vicinis populis, Valentinos ſtetiſſe immotos in Chriſti fide: Irenæi diſcipulos audiuerunt, & per eos ab ſanctiſſimo viro odium Hæreticorum hauſerunt. Chenutius facit Epiſcopos contra Bedam, Vſuardum, Adonem, & omnes ante ipſum ſcriptores: eodem anno, eadem die in carcerem miſſi, & poſt vincula perempti, quomodo alius 4

Felix, Fortunatus & Achilleus Valentiæ prædicarũt fidem Chriſtianam.

ab alio Epiſcopatum gerere potuerunt; Cornelius dux Romani exercitus incluſit carcere, poſt crurium confractionem rotis eculeóque diſtendit,ac denique gladio cæcidit in nobile Chriſtianorum ſemen. Exiſtimabat homo impius, vno eodémque enſe demetere ſe præcones fidei, totámque Religionem Chriſti: fecit ſparſo ſanguine diſcipulorum Irenæi fortiſſimi hæreticorum hoſtis, vt errorem poſteà tellus nõ dederit. Manichæi, Ariani, Prædeſtinatiani, Valdenſes, Caluiniſtæ regionem circà tenere potuerunt, in
5 ciuitate nunquam fixerunt radices. Gladio cæſos Valentini quorum *vrbis maximam partem ad fidem Chriſti* ex Vſuardo & Adone conuerterant,poſuêre, vbi deinde fuit Prioratus S.Felicis: dicitur Remegarius tranſtuliſſe in templum Sanctis Martyribus Cornelio & Cypriano dicatum; nunc appellatur ab S. Apollinari olim antiſtite. Eſt princeps vrbis Eccleſia; habet Collegium nouem Canonicorum ſupra Decanum, Præpoſitum,Abbatem S. Felicis, Archidiaconum, Theologum: adiunctam regit parœciam S. Stephani; & ante aliquot annos videbat non procul ædem Virginis ab figura nomine Rotundam: ſed Hæreticorum furore omninò exciſa illa eſt. Eccleſia S. Ioannis ab ipſa accipit duos curiones. Erat
6 etiam olim in ciuitate parœcia S.Martini; euerſæ nomen remanſit in aliquot regionibus vrbis. Hæ ſunt quatuor Valentinorum parœciæ, niſi quòd

Rotundæ & Martinianæ onus, ex quo eæ deſie-
runt, incubuit in ſacerdotes S. Stephani; ad ca-
thedralem ſic hærentes, vt matrem filias ſequi
decet ac colere. Ad illas non ita pridem accede-
bat quinta extra vrbem, ad Turdeonis portam.
Vocabatur ab S. Vincentio: euertêre Caluinia-
ni: dum ſtabat, habebant Hoſpitalarij. Eſt por-
rò in Burgo (quod vocant) Valentiæ, ad muros
ciuitatis, delubrum S. Petri, quondam dirutum,
nunc repoſitum ſuper ruderibus & fundamentis
S. Catharinæ: erat parœcia: ab eo pendent Ec-
cleſiæ Sanctorum Marcelli, Bartholomæi, Apol-
linaris trans Rhodanum. Regularium ſacræ do- 7
mus ſunt etiam plures Valentiæ. Viſebatur olim
in agro Abbatia S. Rufi: antiquiſſimam & ſan-
ctiſſimam ædem ſúsque déque verterunt Calui-
niani. Ædificauerat Raimundus Abbas poſt an-
num milleſimum centeſimum quinquageſi-
mum octauum, quo ab Odone epiſcopo Eſpar-
ueriam inſulam emit ducentis marcis argenti ei
conſtruendæ. Ab illo vſque ad ædis euerſionem
abbas in ipſa ſedit. Ante Raimundum vbi ſe-
derit obſcurum eſt, nam Vrbanus quidem ſecun-
dus teſtatur habitaſſe ſuis temporibus extra mu-
ros Valentiæ, anno autem quinto & decimo ſu-
pra milleſimum centeſimum Paſchalis ſecundus
poſt Vrbanum ſcribit Odoxerio *in Auennico epiſ-
copatu abbatiam habenti*, & Sanrufenſium miſſa-

Digitized by Google

le recitat abbatiam olim mutatam calendis Martij. Vulgò ferunt primos canonicos Auenionenſem agrum habuiſſe, & euerſa per latrocinium domo veniſſe Valentiam, Raimundo abbate quinto. Id quomodo verum eſt, ſi abbas Vrbano ſecundo teſte ſedebat priùs Valentiæ, quàm Odoxerius *in Auennico epiſcopatu?* Fuit ergo certè aliquid, cur abbas Valentia deſcenderit Auenionem, ſed non omnino veri caret ſimilitudine ſuorum Ordinem canonicorum inueniſſe Valentiæ, nàm ante Vrbanum ſecundum Auenione fuiſſe non inuenio: ſub eo ſedebat Valentiæ maiorum exempla profectò, nam quid aliud? ſecutus. Circa illius tempora, vt hoc addam, tanto canonicorum regularium amore capti ſunt Dienſes, vt Sinartũ vocauerint, quos Gerardus Vlcienſis præsbyter inuenerat anno milleſimo quinquageſimo ſeptimo, & in eo nobilem prioratum erexerint. Felicia profectò tempora, quibus omnis ferme clerus abiectis opibus propriis ad eam inſtitutionem rediit, quam ab apoſtolis autoribus acceperat, &, vt annotaui l.1. de Viuariẽſibus epiſcopis, ſub Ludouico Pio imperatore inſtaurauerat, & in plurima variaque Canonicorum regulariũ examina profecit. Sed, vt iſta habeant, ante domum poſitam in Eſparueria inſula fuerant ſanctiſſimi abbates, è quibus electi in ſummos Pontifices Conradus, & Nicolaiis; ille Anaſtaſij IV.

nomen

nomen accepit ; iſte Adriani item IV. Nicolaus ad morum integritatem adiunxerat excellentem in gerendis negotiis prudentiam , & accuratam penè omnium diſciplinarum ſcientiam.: itaque in Noruegiam miſſus ab Eugenio III. populos feritate barbaros , & Chriſtianæ legis parum ſcientes erudiuit ad veram pietatem , formauitque iterum in Chriſto. In Anglia natus, Arelatem venerat ſtudiorum cauſa,tum Valētiæ(non paruo argumento Abbatem ea in ciuitate , non Auenione ipſo puero reſediſſe) canonicū regularem profeſſus, peruenerat ad Abbatiales infulas. Clariſſimis verò abbatibus placet adiungere duos illos ſanctitate illuſtres canonicos Stephanum Burgenſem, & Petrum Dienſem , qui cum abbatis ſui conſenſu fuere comites S. Brunoni Cartuſiam adeunti,& ſuum ordinem inſtituenti anno milleſimo octogeſimo ſexto. Poſt euerſas 10
in agro ædes , Abbas ciuitatem colit, habétque vrbanam domum prioratus S. Iacobi ; ad colligendos peregrinos conſtructa fuerat. In eam deportauit ille ſuos Canonicos cum omnibus officiis abbatiæ,Sacriſta,Priore clauſtrali,Eleemoſynario,Camerario,Correario , Infirmario,Operario, Præceptore , Subſacriſta , Priore Collegij S. Mariæ Magdalenæ. Ante Caluiniſmum ciuitas habuit quoque extra muros Prioratum S. Felicis, de eodem Canonicorum ordine : habet etiam nunc Dominicanos , Franciſcanos Conuentua-

Digitized by Google

les, Minimos, Capucinos, Recollectos; & de ſacris Virginibus tum eas, quæ dicuntur ab Viſitatione S. Mariæ, tum illas, quæ vocantur ab S. Vrſula. Pauci ſunt anni, ex quo Petrus Andreas Leberonius, antiquæ pietatis Antiſtes, ab pago Subdionis deduxit in vrbem moniales Benedictinas, & Verneſone Bernardinas.

11 Episcopatvs initia non omnino ſunt certa. An cum Felice Presbytero, Fortunato, & Achilleo Diaconis, epiſcopus Valentiam ab Irenæo miſſus fuerit, an poſt illorum cædem venerit, non dixerunt Maiores. Circa annum trecenteſimum Æmilianus ſedebat Valentiæ tum enim B. Marcellinus mandato magni illius Euſebij Vercellenſis ad eum venit vngendus in primum Ebredunenſium antiſtitem, vt recitat autor ipſius vitæ. Igitur ſi quid in antiquiſſima re ſuſpicari magis, quàm aſſerere licet, Rufus Simonis Cyrenæi filius ſit a B. Paulo datus Valentinis epiſcopus primus; eoque Auenionem abeunte, ſucceſſerit alius nobis ignotus; & huic alij ab alio per ducentos aut circiter annos, ad illud vſque tempus quo Æmilianus ſedit: atque Felix præſbyter, & Fortunatus Achilleuſque diaconi venerint auxilio eorum vni clericis deſtituto (nam cur alioqui Irenæus non cum eis Valentiam miſit epiſcopum?) neque multam adhuc cenſenti in eccleſia ſua plebē ab Æmiliano rurſus magnum eſt de Valentinis epiſcopis apud autores ſilentium

Digitized by Google

tium. Anno quadringenteſimo nono Maximus 12
gerebat epiſcopatum ex Bonifacio pontifice Romano epiſtola ſecunda. Poſt Maximun ſexaginta circiter annis S. Apollinaris vniuerſa Gallia celeberrimus fuit antiſtes. Hic vir patre Iſicio Senatore natus, ex Audentia lectiſſima fœmina, fratrem habuit S. Auitum archiepiſcopum Viennenſem. Ipſe regulus Subdionis poſtulatus eſt in epiſcopum ab Valentinis, anno quadringenteſimo nonageſimotertio. Subdione quippe cùm degeret, procul Ariano Rege, & Monachũ ageret in purpura, ſuáſque opes vel profunderet in pauperes, vel conſtruendis ædibus ſacris Deo refunderet, venerationi omnibus erat; & præſule mortuo viſus eſt, non ſine volente Deo, veluti præpoſitus clericis ad portas vrbis, qui in antiſtitem legeretur. Domi ſuæ templum erexerat Geruaſio, & Protaſio martyribus. Principem ſeruauit in epiſ- 13
copopo, ne Subdio vrbs hæreſim acciperet, ſi rediret ad regem, atque vt ſecuturis pontificibus daret exemplum amplificandæ Eccleſiæ: nunc modicus eſt pagus: per mille annos fuit in ditione Antiſtitis & cùm eorum vnus monialibus conceſſiſſet, ad epiſcopum rediit anno milleſimo ducenteſimo quadrageſimo quinto. Nam regem quoque, vbi de diuinis legibus agebatur, non dubitauit offendere. Stephanus, vir opibus potens, regnóque neceſſarius, duxerat ſororem defunctæ coniugis: Apollinaris iu-

S. Apollinaris.

S. Apollinaris dat epiſcopatui Subdionem.

uante Auito fratre author fuit epiſcopis coactis in ſynodum arcendi hominem ſacris: neque imperato exilio deduci potuit è ſententia. Longè ab ſuis ouibus deportabatur bonus paſtor, & febris regem inuaſit. Iram Dei vindicis interpretata regina, cuculam epiſcopi Valentini ægro impoſuit: fugatus eſt morbus, reuocatus eſt exul.

14 Anno quingenteſimonono interfuit concilio Epaunenſi. Sanctitatem viri teſtatus eſt Deus multis prodigiis. Sitienti per immodicos æſtus, fons erupit iuxta Lugdunum: arreptitium curauit Aliphium. Denique ſic loquitur Agobardus Ludouico Pio imperatori, trecentis poſt Apollinarem annis: *S. Apollinaris Eccleſiæ Valentinæ quantus fuerit, & ſit, non ſolùm geſta de eo; ſed & crebra eius miracula vſque hodie ſublimiter teſtantur.* Poſt Agobardum Ado Archiepiſcopus Viennenſis ita ſcripſit: *Auitus quoque Viennenſis Epiſcopus, eloquentia & ſanctitate præcipuus, & eius frater Apollinaris Valentiæ Epiſcopus, miraculis inſignis, Iſicij primùm Senatoris, tum Viennenſis Epiſcopi, duo lumina clariſsimi filij.*

15 POST S. Apollinarem Chenutius ordine ponit Æmilianum, Saluium, Antonium: eos Robertus poſt Ingildum conſtituit: neuter habet antiquum authorem. Certum eſt, anno quingenteſimo quinquageſimo ſecundo Gallum in Epiſcopatu fuiſſe: eo quippe anno interfuit concilio Aurelianenſi quinto. Crediderim Gallo ſucceſſiſ-

GALLVS

ſe

ſe Maximum ſecundum : ſubſcripſit ille Lugdu- MAXI-
nenſi primo , per Aſtemium diaconum , anno MVS II.
quingenteſimo ſeptuageſimo. Poſt Maximum RAGNO-
geſſit epiſcopum Ragnoaldus : hic anno eius ALDVS.
ſæculi octogeſimoſecundo iuit ad Matiſconenſe
primum ; octogeſimoſeptimo ad Lugdunenſe
ſecundum ; octogeſimooctauo ad Matiſconenſe
ſecundum ; & denique octogeſimonono inter-
fuit Valentino. Vigebat profectò illis tempori-
bus per Gallias eccleſiaſtica diſciplina , & cleri,
populorúmque pietas, cùm præſules inuigilantes
gregibus ſuis conueniebant annuatim ſancien-
dis legibus ſacris. Mortuo Ragnoaldo feruntur 16
epiſcopi , Elephas, Aigulphus, Vualdus. Elephas AIGVL-
profertur ſine antiquo teſte : Aigulphum Rober- PHVS.
tus accepit è priſcis tabulis , quæ virum nomi-
nant cum Landulpho Pariſienſi ; eiúſque memi-
nit Fredegarius ad annum quartum Clodouei II.
qui eſt Chriſti DCXLIX. De ipſo audi Aimoinum
l.4.cap.40 : *Vvilebaldus Agilulfum Valentiæ præ-
ſulem ad regiam præ ſe ire iubet vrbem.* Fuit archiſa-
cellanus ſeu magnus eleemoſynarius Franciæ, &
abbas S. Dionyſij ad Lutetiam Pariſiorum Clo-
douero II. & Clotario filio regibus. Fecit abbas
vnum aliquid omni ſæculorum memoria digniſ-
ſimum. Anno ſexcenteſimo ſexageſimo vehe-
mentiſſima fames vniuerſa Francia graſſabatur.
Aigulphus cùm cetera tribuiſſet pauperibus,
omne Sandionyſianæ baſilicæ aurum , omne ar-

gentum, omnes gemmas in eorum alimenta impendit: non Sanctorum corporum thecis, non altaribus, non argenteo quod ſupra B. Dionyſij conditorium fulgebat interiùs ex exteriùs tecto perpercit. Hoc ille auulſum iuſſit exſaturandis pauperibus conflari. Vualdum malè omnino ait Chenutius vixiſſe ſub Carolo Magno: cùm enim ante Ingildum conſtituat, debet addere mortuum circa annum ſexcenteſimum ſexageſimum; Carolus Magnus autem obiit tertio & decimo ſupra octingenteſimum: nam Ingildus fuit in ſynodo Cabilonenſi anno ſexcenteſimo ſexageſimo ſecundo. Poſt eum vulgò ſcribuntur Saluius ſecundus, Lambertus, Bonitus. De Lamberto locando lis eſt: nonnulli faciunt ſextum ab Apollinari: ab quibuſdam appellatur Dambertus: aiunt tranſtuliſſe corpus S. Apollinaris in Eccleſiam B. Stephani: vellem, qui hoc inuenerunt, addidiſſe, quis illud tranſtulerit in templum ſanctis Cornelio, & Cypriano ſacrum: in eo quippe erat circa annum nongenteſimum. Saluium, & Lambertum non afferunt niſi ſcriptores nouitij. Sed Luppicinus epiſcopus Valentinus ſubſcripſit indicto Caroli magni ſuper ſanctorum reliquiis Aquiſgrani repoſitis ab imperatore, cum Felice presbytero & Fortunato diacono ex Doubleto in antiquitatibus Sandionyſianis.

INGILDVS.

17 RATBERTVS. RATBERTVS, (Raſpertum etiam, & Robertum vocant,) fuit in Concilio Tullenſi

anno

anno octingenteſimo quinquageſimonono, & DCCCLX. atque in Pontigonenſi octingenteſimo ſeptuageſimoſexto, & Mantalenſi DCCCLXXIX. Vir ſanguine, virtutéque ſummus, magnum ſui deſiderium reliquit omnibus. Fratrem habuit Boſonem magnum illum, patre Bouone, ſeu Boue, Comite Ardennarum natus. Boſo ad patrium Comitatum addidit Baioariam, & regnum Arelatenſe, ac Italum ex dote Hermingardis vxoris. Filia fuit hæc Ludouici, quem Caroli Magni nepotem genuit Ludouicus primus. Anno octingenteſimo ſeptuageſimoſexto Cariloci conſtituit abbatiam, referente Noſtradamo: nunc eſt prioratus Ordinis Cluniacenſis. Robertus aſſerit habuiſſe adiutorem operis Eudradum fratrem.

Ratbertus eſt Fundator Prioratus Cariloci.

Poſt Ratbertum inuenio ſediſſe alium ab alio 18
Dunctrannũ, Eilardum, Iſaac primũ, Aimericum, Adonem, Brocardum, Archimbertũ, ſeu Archimbaldum, Agildum ſeu Ainum, Robertum, Iſaac ſecundum: & Dunctrannũ quidem ſediſſe anno nongenteſimodecimo, Iſaac verò ſecundum milleſimo ſexageſimo. Ego autem lego Iſaac epiſcopum Valentinum interfuiſſe concilio Cabilonenſi anno octogintesimo octogeſimo ſeptimo & poſt nonageſimum ſecundũ Viennenſi; atque Remegarium ſediſſe anno aut nongenteſimo, aut ab eo ante nongenteſimumquartum. Igitur arbitrabar Iſaac primùm ſucceſſiſſe Ratberto, & Remegarium Iſaac primo. Remegarius accepit

REMEGARIVS.

ab Ludouico quarto Imperatore Saxiacum , Adgentiolum,& Saonem , ex charta ſyncera ab ipſo Ludouico obſignata ſine anno & die , quam
19 habes in tabulario epiſcopij Valentini. Ludouicus autem cœpit imperare anno nongenteſimo: & quadriennio poſt,oculis, imperióque priuatus eſt per Berengarium Foroiulij ducem. Pius imperator aſſeuerat,ſe pro animabus Boſonis, & Hermin gardis parentum,dare ea caſtra s. Cypriano martyri , & s. Apollinari confeſſori. Ita loquitur.

Ludouicus IV. Imperator dat Epiſcopatui Saxiacum, Adgentiolum, & Saonem, caſtra.

In nomine Domini æterni, & Saluatoris noſtri IESV *Chriſti. Hludouicus diuinæ ordinatione prouidentiæ Imperator Auguſtus. Si ſacris locis emolumentum noſtræ imperialis celſitudinis exhibemus , profuturum nobis id ad præſentem vitam faciliùs tranſeundam, & ad æternam faciliùs obtinendam confidimus. Grande comperiat omnium fidelium noſtrorum , præſentium , ſcilicet , & futurorum , ſolertia , quam quidem nos pro remedio animæ genitoris noſtri piiſsimi Regis Boſonis , ac piiſsimæ genitricis noſtræ Hermingardis , atque ad deprecationem inclyti Ducis , ac Marchionis noſtri Hugonis , videlicet , propinqui noſtri comperimus Deo , & S. Cypriano glorioſiſsimo Martyre , ac Sancte Apollinare eximio Confeſſore , atque Pontifice Valentinenſis Eccleſiæ , vbi Remegarius reuerendus noſter , atque fidelis Præſul eſſe dignoſcitur , res ſitas in Comitatu Deenſi, villam ſcilicet, quæ vocatur Saxiacum,cum caſtro deſuper ſimiliter nominato , cum Adgentiolo,*

atque

atque Saone. Hæc itaque omnia cum Eccleſiis vnà in honore ſanctæ Dei Genitricis MARIÆ, *dicata; alia in honore S. Ioannis; tertia quoque in honore S. Tiertij Martyris cum familia vtriuſque ſexus, cum vineis, pratis, ſyluis, paſcuis, molendinis, aquis, aquarúmque decurſibus, & cum omnibus ad prædictam villam, Saxiacum videlicet, pertinentibus, totum Deo, Sanctíſque iam dictis donamus: vt faciat exinde Remegarius præſul, ſuique ſucceſſores ab hodie, & deinceps, ſicut ex aliis rebus à piiſsimis Regibus, & Imperatoribus inibi (ideſt abs dubio in comitatu Deenſi ſeu Dienſi) collatis. Vt autem hæc noſtra largitio noſtris, futuríſque temporibus inuiolabilem in Chriſti nomine obtineat firmitatem, manu noſtra ſubter firmauimus, & de annulo noſtro ſigillari iuſsimus.*

Signum Hludouici Sereniſsimi
Imperatoris Auguſti.

Cæterùm hic Remegarius fuit primus: nam 20
ex breuiario Valentino habemus ſecundum anno milleſimo vndecimo cepiſſe ſedere. Et igitur ſi cum Chenutio aſſerimus Remegarium Iſaac ſecundo ſucceſſiſſe poſt annum milleſimum ſexageſimum, dicamus oportet fuiſſe tertium. De ſecundo audi breuiarium Valentinum. *Anno incarnationis Dominicæ milleſimo vndecimo, defuncto ſanctæ Valentinenſis Eccleſiæ epiſcopo, Remegarius natione Francus in eadem Eccleſia ſubrogatur epiſcopus. Hic dum in iam dictam Eccleſiam aduentaret,*

uentaret, accidit vt ad oſtium B. Apollinaris puella nomine Richildis iaceret, quæ multis annis contracta iacebat nec omnino ambulare poterat. Neceſsitate autem Agarenorum inſtante, præfata baſilica, in qua beatus pontifex iacebat, plena erat vaſculis, in quibus vinum atque annona recōdebatur. Eliminata autem omni ſpurcitia eccleſia à præfato præſule, ſtatim prædicta puella laudans Deum erecta eſt, & ſic incolumis facta eſt, quaſi nunquam renum ac crurium dolorem ſenſiſſet. Eodem namque tempore puella quædam nomine Ermengardis ex patre Ragebarto malè à dæmonio vexabatur. Hanc eccleſiam intrare ſpiritus malignus nullatenus ſinebat, &c. Curata eſt voto facto; quod cùm frater non impleret, rurſum à dæmone arrepta eſt, ad lectumque glorioſi pontificis ductam in catenis, omnino dæmon deſeruit.

21 GVIGO. Remegario ſecundo ſucceſſit Guigo ſeu Vuigo, Robertus enim eum legit in literis Benedicti octaui datis anno milleſimo decimoquinto, & attigit annum milleſimum viceſimum quintum, aut etiam milleſimum triceſimum ſecundum, quo fuit in Auſana ſynodo: illo enim Sanjulianus in antiquit. Matiſcon.pag.281, iſto Ioannes Bouis in corona regum Arelat.pag.208. ponunt eam ſynodum.

Pontius Guigoni ſucceſſit: anno enim milleſimo triceſimo ſeptimo ſedebat ex Roberto. Anno milleſimo quadrageſimo interfuit vnctioni baſilicæ

licæ Sanuictorianæ ad Maſſiliam per Benedictum XI, eo ipſo pontifice teſte, & peruenit ad annum milleſimum quadrageſimum quartum ex Roberto.

Gontardus anno milleſimo nonageſimoquinto excepit domo Vrbanum II. pontificem proficiſcentem ad concilium Claromontem, ex fidelibus cartis epiſcopij Valentini. Huius præſulis temporibus viuebat ille Bernardus Valentiæ natus, qui poſt Claromontanum concilium ſecutus eſt in Syriam epiſcopum Anicienſem. Vir profectò magnus, quo ciue glorietur Valentia, fuit principio epiſcopus Artaſienſis, poſtea primus Latinorum Antiochiæ patriarcha ex Guilelmo Tyrio l.6. GONTARDVS.

Gontardum excepit Euſtachius de Anicienſi canonico epiſcopus Valentinus anno milleſimo centeſimo vndecimo ex Odone Giſſey in virgine Anicienſi l.10.cap.13; & Euſtachium Ioannes. Hic ex primo Bonæuallis Abbate Epiſcopus Valentinus, magnum nomen habet apud monachos Ciſtercienſes, quorum inſtituta ſecutus eſt ab prima iuuentute. Gaufredus, diſcipulus S.Bernardi, & ſocius Ioannis ſcribit de viro in commentariis ſuis ad Apocalypſim. *Cum prima* (inquit) *noſtri Ordinis Ciſtercienſis iacerentur fundamenta, erat in Eccleſia Lugdunenſi quidam clericus honeſtus & honorabilis Ioannes, qui rumore celebri noſtri Ordinis compunctus, tacitus ſecum propo-* EVSTACHIVS. 22 S. IOANNES.

ſuit in noſtro ſe collegio ſociandum. Quod propoſitum, poſt paucos dies, ſubeunte alia cogitatione mutauit, & pro recompenſatione talis propoſiti peregrinationem S. Iacobi aggreſſus eſt: qua deuotè completa rediens, à domeſticis gratulabundè ſuſceptus eſt, & fatigatus ex itinere in cubiculum ſe recepit, quieſcentique mox affuit in viſo Deus noſter IESVS CHRISTVS *cum duobus apoſtolis, beatis Petro, & Iacobo, quorum Petrus in manu librum tenebat, quem peacepit Dominus aperiri. Erat autem ſcriptus aureis literis, continens nomina prædeſtinatorum. Iuſſus ergo apoſtolus cœpit legere: & cùm ibi legeret nomen Ioannis illius: Tolle, ait Dominus, tolle, dele eum, dele: quia meum ſe futurum promiſerat, & reſiliit à promiſſo. Accedens autem propiùs B. Iacobus, & obſecrans, dicebat: Domine, meus eſt peregrinus: ne deleas, obſecro, nomen eius. Cui Dominus, Meus, inquit, non peregrinus; ſed ciuis eſſe debuerat. Nonne melius eſt, ciuem eſſe meum, quàm tuum peregrinum? Apoſtolus autem Iacobus perſiſtens in ſupplicatione; Ne deleas, inquit, Domine piiſſime, ne deleas eum, obſecro: ego tibi pro eo fideiubeo: faciet, quod propoſuerat. Et Dominus ad eum: Quando faciet? Apoſtolus autem: Infra quindecim dies. Excitatus ad hæc verba Ioannes ſolo proſternitur, & fideiuſſori ſuo cum vberrima lacrymarum effuſione gratias egit dicens: Faciam prorſus, apoſtole, faciam, quod tam miſericorditer pro me pollicitus es. Non multò poſt fletum magnum, iterum obdormiuit: iterúmque Dominus*

Singularis vocatio S. Ioannis ad Ciſtercienſes.

minus cum duobus apoſtolis prædictis affuit, iuſſitq́ iterum librum aperiri, in quo audiuit idem Ioannes S. Petrum legentem: Muranulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Mox Ioannes ſurgens, & præfixum diem præueniens adimpleuit votum. Hic fuit primus Abbas cœnobij Bonauallis, & pòſt Eccleſiæ Valentinæ antiſtes, cuius vita, & mors multis meritis & miraculis claruit. Hactenus Gaufredus. In Bonaualle hoc fecit vtiliſsimum Eccleſiæ, quòd Petrum ſuis adiunxit, & poſteà Stamedienſibus primum dedit abbatem, qui ad Tarentaſienſes infulas euectus, grauiſsimas ex Iſdraëlis pſeudo-epiſcopi fraude, víque, tota regione turbas compoſuit. Dicunt iam epiſcopum multa paſſum Valentiæ, multa egiſſe, pulſatum etiam pro pietate: næ ſibi, ſuíſque, & nobis etiam conſultum feciſſet, qui ſcribens de viris illuſtribus Ordinis Ciſtercienſis ita memorat, ſi porrò ſingula de tanto viro adiunxiſſet, vbi ætatem totam egerit, quibus gradibus peruenerit ad ſanctitatem, quæ fortiter ſanctéque geſſerit, aut etiam magno ſupra naturæ vires prodigio. Robertus ſcribit anno milleſimo centeſimo ſexto in Epiſcopatu fuiſſe. Igitur, quoniam Calixtus Romanum pontificatum iniit anno eius ſæculi decimonono, & Bonam vallem Ciſtercienſes vocauit, cùm eſſet Archiepiſcopus Viennenſis, referente Helinando, Ioannes, qui aliquot annos in ea geſsit abbatem, dicendus omnino eſt ipſo vigeſimoſexto,

S. Ioannes fuit primus Abbas Bonauallis Ciſtercienſium. 23

aut vigeſimoquinto Valentinam Eccleſiam adiiſſe. Anno quadrageſimoquarto conuenit cum Siluione Clariacenſi, agentibus Stephano Viennenſi, & Hugone Dienſi antiſtitibus; neque diu pòſt vixit. Alexiacum cauſa litis ei ſtetit. Nobiliſſimæ Clariacenſium gentis arma habes in ſigillo alterius Siluionis, addito ad tabulas anno milleſimo ducenteſimo quinquageſimo octauo ſcriptas: equum gerebat, & ab vtraque ſcuti parte extra ipſum clauem erectam. Viuebat anno milleſimo centeſimo quadrageſimo ſexto, ex literis quibus Conradus II. confirmauit iura Archiepiſcopi Viennenſis.

24 Cæterum S. Ioanne epiſcopo mortuus eſt Guigo de Caſtro, ſiue, vt alij volunt, de Pinu, quintus Cartuſianorum prior *quinquageſimum agens annum*, vt loquitur Petrus Sutoris de vita Cartus. l.11.ca p.5, *conuerſionis verò triceſimum, prioratus ſui viceſimum ſeptimum, vel circiter, non ſine ſanctitatis opinione anno Domini triceſimo ſeptimo ſupra milleſimum centeſimum, ab inchoatione verò Ordinis ſeptimo & quinquageſimo.* Hic vir natus Valentiæ anno milleſimo octogeſimo à me præteriri non debuit. Scripſit vitam S. Hugonis epiſcopi Gratianopolitani, meditationes de ſacris rebus, apud Petrum Cluniac epiſtolas; libros de contemplatione, laude vitæ ſolitariæ, quatuor gradibus ſpiritualibus, de veritate & pace. Sed audi Dorlandum in chron. Cartus.l.4.cap.3. *Guigo clarus*

quidem

quidem fuit genere, clarus ingenio, clarus eloquio, ſed longè clarior ſcientia & ſanctitate. Huius memoria tenax, ſermo dulcis, efficax adhortatio erat. Sub hoc patre domus Portarum, Excubiarum, Durbonis, Siluæ Benedictæ, Maioreui, Aruerię, Montis Dei ortum & progreſſum ſumpſere conſpicuum. Hic poſt magnum in temporalibus fructum, libris perquirendis, deſcribendis, emendandiſque operam multam adhibuit. Hic beatiſſimi Hieronymi epiſtolas ſcriptorum vitio corruptas ad primam veritatis lineam reuocauit. Audi quoque autorem vitæ B. Antelmi Bellicenſis epiſcopi cap. 5. *Guigo hanc obtinet prærogatiuam, vt bonus prior vocetur ab illis, qui de eo loquuntur. Is Cartuſienſi inſtituto modum, certoſque limites ſtatuit: regulam enim ipſe conſcripſit, quam conſuetudines voluit appellari.*

Poſt B. Ioannem Orilbertus, ignotus cæteris antè me ſcriptoribus, fuit antiſtes. Sedebat anno decimo Conradi Regis, vt habent ſyncerææ tabulæ, quibus octauo Maij dedit rerum ignotarum mihi præſtariam (eſt vſusfructus) Giborno de Auriolo, viro (ſicuti loquitur) inclyto; & facultatem ædificãdi caſtrum in pago ideſt epiſcopatu Valentino: Hic Conradus ſecundus eſt, creatus anno milleſimo centeſimo trigeſimonono, mortuus quinquageſimoſecundo: nam anno decimo primi, qui fuit ab Chriſto milleſimus trigeſimus ſeptimus, Pontius erat Epiſcopus. Igitur viuebat Orilbertus anno milleſimo 25 ORILBERTVS.

centeſimo quadrageſimooctauo, qui decimus fuit Conradi ſecundi. Et putauerim ego, hunc illum eſſe, quem S. Bernardus *ep.* 248. teſtatur electum de priore Caſæ Dei, circa annum quadrageſimumſextum: & eum præterea, de quo ſic loquitur Eugenio ſummo pontifici ep. 270. *Dominus Valentinus conualet, & vbi valet, operatur bona: propterea amatores boni diligunt eum, & ipſe diligit bonos: in hoc apparet, quia bonus eſt.*
26 *Veſtrûm eſt tales diligere, & fouere.* Aliqui Bernardûm ſucceſſiſſe Ioanni ferunt. Orilbertum ego
BERNARDVS. præpoſui Bernardo, quia video Ioannem vixiſſe anno 46. & Orilbertum 48. Atque verius omninò eſt, Odonem poſt Bernardum ſediſſe, quem dicam fuiſſe antiſtitem anno quinquageſimoſeptimo; cùm Bernardus anno quinquageſimo quarto interfuerit donationi cuipiam ab G. Epiſcopo Viuarienſi abbatiſſæ S. Andreæ Viennenſis, vt habes 3. de Viuarienſ. epiſcop. num. 14. Placet recitare chartam nobilem vetuſtate, quam Bernardus ſcripſit ſine anno, & die, vt non immeritò ante Odonem conſtitui videas, ab quo ſuus cæteris omnibus Epiſcopis locus eſt. Ea ſic habet: *Notum ſit omnibus, præſentibus, & futuris, quòd Euſtachius, epiſcopus & comes Valentinenſis, dedit iure perpetuo Deo, & B. MARIÆ Fontis Leonciæ, & Fratribus ibidem commorantibus, in manu Falconis abbatis, pedagium & leidam ſuarum rerum apud Valentiam: quod etiam Dominus*

nus

nus Ioannes , qui poſt eum in Epiſcopatu ſucceſsit, laudauit : & Domnus Bernardus , qui poſt eos Valentinenſem rexit Eccleſiam , vt ratum in poſtmoſum maneret, ſuo ſcripto & ſigillo in præſentia Domini P. abbatis confirmauit. Bernardo epiſcopo floruit apud Ciſterciẽſes B. Hugo abbas Bonæuallis *ex partibus Valentiæ,* vt ſcribit Seguinus, ideſt; vt ego quidem interpretabar, ex epiſcopatu Valentino oriundus. vir profectò magnus hic à me recenſeri debuit. Vincentius Bellouac. de eo dicit l. 29. cap. 33. Ante Bernardum autem , vel eo mortuo Euſtachius vir cætera bonus occupauit eccleſiam Valentinam ex S. Bernardo epiſtola 185.

Poſt Bernardum Odo factus eſt epiſcopus ex Decano. Vir gente nobilis , nobilior moribus, de cuius laudibus nunquam conticeſcet Eccleſia Valentina. Ille poſt S. Apollinarem plurimùm eam auxit opibus propriis , & alienis. Anno quinquageſimoſeptimo accipit ab Friderico I. *Valentinam ciuitatem , & quidquid infra ambitum eius continetur vel extra comitatum , videlicet eccleſias , abbatias, monaſteria cum omnibus poſſeſsionibus eorum , forum , mercatum , duella , monetam, naulos, telonia, pedagia, caſtra caſtella, villas,* (ſunt verba Imperatoris ,) *vicos , areas, ſeruos, ancillas, tributarios , decimas, foreſta, ſyluas, venationes , molas, molendina , aquas , aquarum decurſus, campos, prata, paſcua, terras cultas & incultas , & commune forum*

27 ODO.

Fridericus I. dat Epiſcopatui Valentiam & multa caſtra.

ſorum agentium & ſuſtinentium cauſas, tam ciuiliter, quàm criminaliter; & poſſeſsiones ſequentes, caſtrum Alexiani, Montiliſij, Montilij, Balmæ, Finciacij, Liberonis, Aureoli, Caſtrumnouum, Caſtrumduplum, Montis-Veneris, de Stella, Aliſij, Saonis: in ſupradictis verò omnibus, & in toto Epiſcopatu ordinariam iuriſdictionem. Hactenus ſunt Friderici verba, in litteris datis Biſuntij, octauo Calendas Decembris, qui addit ſequentia: *Ne quis à flumine Iſaræ ad caſtrum Montilij, & à caſtro Creſci ad villam de Subdione, & in Epiſcopatu Valentino pedatiuum accipere præſumat: ne quis baronum Valentini epiſcopatus habeat facultatem beneficium regni,* (id eſt, res, quæ regni erant, & datæ ſunt epiſcopo,) *vel Eccleſiæ alienare: nullus*
28 *Comes, aut Iudex legem in iis facere præſumat.* Cùm legis imperatorē ea quæ retuli conceſsiſſe Odoni, ne cogita dediſſe quibus antè carebat epiſcopus: edicto firmauit pridem poſſeſſa. Et verò ante annos tredecim Alexianum, ante ducentos & ſeptuaginta Sao erant in epiſcopi ditione ex n. 17: ante nouem facultas epiſcopi neceſſaria erat nobilibus viris ad extruenda caſtra ex n. 25. demum ante triginta comitatus, pedagium ſeu portorium & leida Valentiæ erant epiſcopi ex n. 25. igitur Fredericus II. primi huius nepos ex filio, poſt vnum & ſeptuaginta annos ſcitè annotauit auum iſta ponentem in ſuo edicto, ſecutum alios ante ipſum reges & imperatores, atque noua

ua

ua non impreſſiſſe verùm ab aliis impreſſa te-nuiſſe veſtigia. Hîc porro placet aduertere Montiliſium, Balmam, Fincianium, Caſtrum duplum, Stellam, Aliſium, Saonem non eſſe noſtris temporibus in ditione, eſſe in clientela epiſcopi. vnde factum fuerit, vt de illa exciderent ſeruata iſta non inuenio. Quid etiam non monebo Fridericum I. non poſuiſſe omnia caſtra antiſtitis Valentini in ſuis literis? qui Saonem dederat ei Ludouicus imperator ſub annum nongenteſimum, conceſſerat etiam Adgentiolum & Saxiacum ex n. 17: ſed Fredericus illo recitato hæc prætermiſit. ad Odonem epiſcopum redeamus.

Poſt annum ſeptuageſimum lis plurima coorta eſt, & apud Fridericum multiplex Valentinorum de ipſo querela. Anno ſeptuageſimooctauo, 20. Calendas Auguſti, hæc ille conſtituit, vnde peruenias ad fontes totius contentionis: *Mortui ſine teſtamento, & hæredibus bona, tam mobilia, quàm immobilia, ſint Epiſcopi. Proditores, homicidæ, adulteri, fures, & omnes, qui ſunt conuicti criminis alicuius, ſacrilegi, & falſarij puniantur, tam corporaliter, quàm pecunialiter, pro arbitrio Epiſcopi. Valentini non faciant iuramentum, neque ſocietatem iurent, ſine arbitrio & conſenſu Epiſcopi, ſub pœna* 100. *librarum, mediam partem dandarum Epiſcopo, mediam fiſco Imperatoris. Exactionem non faciat Epiſcopus, neque in ciuitate, neque in aliis regalibus, niſi quando vadit ad Curiam, vel facit* 29

D *manifeſtum*

manifeſtum imperij ſeruitium. Epiſcopus non accipiat vltra ſexaginta ſolidos, pro mulcta, ab homine damnato in cauſa pecuniaria: nihil accipiat de mutuata pecunia, ſi mutuatarius fuerit damnatus, in lite mota inter ipſum & mutuatorem. Viduis liceat nubere, neque cogantur inde dare pecuniam. Ita Edi-
30 ctum Imperatoris. Non placuerunt Odoni conditiones: iura regia minuunt, quæ non reſtricta, non truncata iam olim habebat, & non ante plures annos ei firmauerat Fridericus. Neque benè ominatum Antiſtiti in ſequentia ſæcula duxit, quòd ad primam cum Valentinis contentionem, deciſum fuerat aliquid de dignitate ipſius. Vt ſummo erat ingenio, intellexit reſarciendum damnum; ruituram alioqui partem authoritatis aliam alio tempore, donec tota deficeret: hoc in ædibus, hoc in familiis, hoc in imperio videmus; vbi ſemel fatiſcere incipiunt, niſi ſuſtentas, tota peſſum eunt; non ſtat, quod ſui parte iam cecidit. Igitur reliquam vitam in eo allaborauit, vt rem inſtauraret. An ipſe reſtituit, an poſt ipſum alius ante Falconem? Certè innominatus, anno milleſimo centeſimo octogeſimooctauo, perfecit apud Henricum VI. Voluit Imperator vigere tabulas ab Friderico patre datas anno quinquageſimoſeptimo; ab eodem conſtituta anno ſeptuageſimooctauo ad illas exigenda: niſi quòd tributum viduis imponi vetuit, pro repetitis nuptiis. Lambertus inter

Odonem medius , atque Falconem , ponitur à Chenutio. Humbertus poſt Falconem Antiſtes, ab Henrico Imperatore facta probauit Philippo I I. vt omnia maiore firmitate conſtarent. Quid 31
autem fuerit ,cur Fridericus faueret Valentinis, & iura Antiſtiti non ita pridem conceſſa imminuta vellet, non inuenio ſcriptum : tempora tamen ſatis admonent conſiliorum eius. Anno ſæculi quinquageſimoſeptimo Biſuntij optimum Pontificem Adrianum I V. fecit reum imperij per ſummam arrogantiam violati. Atrox calumnia ! Omni arte conatus eſt viros principes toto Imperio,& Epiſcopos ſibi adiungere;ſpecie quidem ſeruandæ dignitatis , at omninò obruendæ Eccleſiæ poſt euerſum Adrianum. Quod(vt alia taceam) oſtendit ſchiſma per Victorem , & Paſchalem falsò dictos Pontifices , cœptum eius viribus,promotumque. Quid epiſtolis ille non aggreſſus eſt ? quid donis non egit ? Cùm hæc meditabatur,Odonem gente nobiliſſimum,ſanctitate illuſtrem , prudentia ſummum magnis largitionibus tentauit : eodem quippe anno , & loco Valentiam ciuitatem ipſi firmauit, & alia, quæ in ſuperioribus abs me commemorata ſunt. Non fefellit vigilem Dei ſeruum , & attentum rerum æſtimatorem impietas Friderici , obtecta pietatis velamine. Sic Imperatorem coluit beneficij memor,vt nunquam immemor Chriſti ſemper ſit veneratus Pontificem. Quare,vbi Frideri-

Digitized by Google

cus, Alexandro IV. Octauianum, malè ſano auſu, aduerſarium oppoſuit archiepiſcopis Lugdunenſi, Viennenſi, Arelatenſi pro Imperatore nitentibus, Odo ſtetit pro Alexandro inconcuſſa fide, neque vlla priſtini beneficij commemoratione potuit commoueri, vt pro vero Chriſti Vicario ſuſciperet pontificiam laruam, quam ille totis Imperij viribus inducere conabatur. Nocuit epiſcopo ſua conſtantia: quæ retractare pridem data, non auſus fuit Imperator Eccleſiæ redditus; quod ſine aperta iniuria viſus eſt ſibi poſſe, imminuit iura Antiſtitis: etiam tum commune populi bonum prætendit, ex Valentinorum querelis.

32 QVOD autem Odo egit apud Fridericum, vt Valentiam ciuitatem, plures pagos, & iura denique regia permitteret epiſcopo, fuit opus certi amatoris Eccleſiæ ſuæ; quòd iura eadem inſtaurare corrupta voluit, fuit attenti curatoris: illud caritate debuit, hoc æquitate perficere. Ita enim ardebat bonus Paſtor amoribus Eccleſiæ Valentinæ, vt omni parte ornare contenderet: animam pro ea ponere non potuit, non reſpondente votis tyranno: quod de ſe potuit, ſuas opes pro illa poſuit, non minore fortaſſis caritate. Sunt opes corpori, quod corpus animæ: illud ſuſtinent, agúntque: homini fortunas tolle, non tollis vitam, & ſanguinem? Bellumcaſtrum, gentilis trans Rhodanum fluuium pagus, de paterna

Odo dat Epiſcopatui Bellumcaſtrum.

terna hæreditate portio, peruenerat ad Odonem: abdicauit ſe illo, & in Eccleſiæ ſuæ ditione poſuit, eo ipſo anno ſeptuageſimooctauo, quem iniquum ex Friderici edicto patiebatur: an ſolatium futuris poſt eum epiſcopis? an teſtimonium non malè geſtæ rei? Monumentum certè ac pignus veræ, æternæque caritatis. Quid non poſſunt exempla præſulis? Lumen eſt altè accenſum: quà ſpargit radios, eunt greges Chriſtianorum illo perfuſi. Aliena equidem virtus ſpectatores adducit ad æmulationem ſui; quæ ab antiſtite proficiſcitur, rapit victrice illecebra: paterna eſt; cum ſanguine vitáque deſcendit ad filios. Quos, putas, motus excitauit tota Valentina diœceſi, donatio Bellicaſtri Eccleſiæ ab Odone? Mirata nobilitas vníuerſa, ad ſuppar aliquid agendum excitati non pauci. Humbertus de Monte-Veneris etiam ſuperauit, anno octogeſimotertio: Montem-Veneris ipſum, vnde genti nomen, ac Bellimontem dedit epiſcopo, cum omni iure, fructúque; prouentum vtriuſque caſtri ſeruauit ſibi per omnem vitam; veluti non iam de ſuo, verùm ab Antiſtite victum mendicatò accepturus. Addidit maiores ſuos olim de præſule habuiſſe Montem-Veneris: gratum animum opponere voluit querelis affinium, & cognatorum. Sed 33
memorabilem in paucis facit Odonem, quòd anno ſæculi 98. abbati S. Rufi ſedes dedit: quintus erat ab Odalgerio, quem primum vulgò ferunt:

Humbertus de Mõte-Veneris dat Montem-Veneris, & Bellimontem Epiſcopatui.

nunc ad nonum numerant ſupra trigeſimum, Guilelmus eſt de la Faye: in iis tres Pontifices Romanos, Anaſtaſium IV. Adrianum IV. Iulium II; Cardinales tres, Guilelmum de Vergi, Angelicum Grimoaldi de Griſaco, Amedeum Albreti; plures Epiſcopos. Virtute nulli inferior fuit Vrbani V. ſeu nepos, ſeu frater vt hiſtoricus vtrique coæuus tradit Angelicus Grimoaldi, Auenionenſis Archiepiſcopus, & Cardinalis Albanenſis. Vidi ego teſtamentum viri, Auenione mortui anno milleſimo trecenteſimo octogeſimo ſeptimo, nobile pietatis opus, & ſanctitatis antiquæ. Aliáque, & id à me commemorandum dicit, ſe à pueroeducatum in monaſterio, adoleuiſſe ſub regula B. Auguſtini. *Volo itaque*, ait, *& ordino, quòd funus, ſiue corpus meum, cùm ab anima ſeparatum fuerit, ſepeliatur integrè, & ſine diminutione, & eleuamento quibuſcunque, ante magnum altare eccleſiæ monaſterij ſupradicti; in illo, videlicet loco, in quo diaconus, & ſubdiaconus officiando in Miſſarum ſolenniis, pedes tenere conſueuerunt.* Porrò erexit ille ſuis Sanrufenſibus collegium in Montepeſſulano, & virginibus Bernardinis monaſterium Apræ Iuliæ. dicitur autem de Griſaco patria. Opidum eſt hoc in diœceſi Mimatenſi: patrem habuit Guilelmum militem, & matrem Feliciam Monferranam. Cæterum Eſparueriam adamauit Raimundus: Vocant inſulam, quia per fontanos riuos ab reliquo agro diſtinguitur, quà

Rhodanus

Rhodanus non alluit. Regio per latè fuſam plani tiemporrigitur Meridiem inter, & Occidentem, diſtincta riuulis, læta ſitu, opima paſcuis. Opportunum Deo canendis laudibus locum vidit, atquê ab vrbano ſtrepitu remotum; neque tamen horridum teſquis, nemorosóve ſitu, aut paluſtri ſqualentem. Ducentis marcis argenti ab Odone emit. Emptionem probauêre Adrianus IV. Summus Pontifex, olim abbas; & Carolus item IV. imperator. Conuenerant ad Raimundum abbatem frequentiſſimi priores legendo loco, & emptioni ſanciendæ, Iſoardus Viennæ, Andreas Combæ, Raimundus Peiraudi, Guilelmus Annoniaci, Petrus Diæ, Guilelmus Claëllarum, Ademarus Voluentæ, Stephanus Valentiæ, Guigo Lugduni, Vicardus Buxi, aliíque. Hos recenſere volui, vt videas iam tum latè ſparſos canonicos. Addidit porrò ad magnum pondus, rem geri coram Legato ſedis Apoſtolicæ; Stephanus erat Viennenſis Archiepiſcopus: virum comitabatur Hugo, præſul Dienſis. Cur autem in agro potiùs Valentino, quàm Lugdunenſi, aut Viennenſi, alióve abbatiam condere placuit, tacent Scriptores. Putabam Valentiæ cœpiſſe canonicos Sanrufenſes: qui locus primos ediderit, editíſque Abbatem, corpori caput admouerit, in eo perennare debuiſſe abbatem. Fauet, quòd Vrbanus II. referente Innocentio VIII. teſtatur, fuiſſe Valentiæ extra muros, ante annum

Odo vendit Eſparueriam Inſulam Abbati S. Rufi.

34

 An. ch. 1100.

num milleſimum centeſimum,ſcilicet,non multò poſt Canonicorum initia : an in conductis ædibus,aut malè firmis,neque pro nomine tanti Abbatis,vt duxerit Raimundus ab Odone quærendas ſedes,eáſque in inſula, veluti proprij iuris, & ab alieno agro ſeiunctas ? Certè dignus eſt laude epiſcopus, qui accepit ditione ſua : neque paruum fuit ad eius honores momentum, quòd magno conſenſu fratrum ſuorum, abbas ſub eius ciuitatem, vt ad quietem aptiſſimo loco,ſedere optauit præ cæterorum Antiſtitum regionibus, quas habebant, colebántque. Cum Odone erant canonici S. Apollinaris vnus & viginti Armanno decano,& Guilelmo capite ſcho-
35 læ, ſine præpoſito, ſine archidiacono. Pietatem Epiſcopi & ea quoque demonſtrant,quæ Ciſtercienſibus Lioncelli donauit anno ſeptuageſimotertio,de prædiis & prouentibus non ſolùm Eccleſiæ Valentinæ, ſed Eccleſiarum etiam Burgi, & S. Felicis, quas proinde id temporis in illius iure fuiſſe quis non videt ? Publicæ tabulæ ſic habent : *Ego Odo,Valentinenſis Epiſcopus, dilectis Filiis, & Fratribus Abbatiæ Lioncelli in Epiſcopatu noſtro ſitæ, Pontióque eiuſdem loci Abbati,quem ſicut proprij pupillam oculi veneror ſimul, ac diligo; & omnibus ibidem Deo ſeruientibus,*&c. *Dono Conſilio totius Capituli Valentini, quidquid ad Eccleſiam Valentinam pertinens poſſident, de quibus in præſentiarum, anno, videlicet, ab incarnatione Domini*

Digitized by Google

mini 1173. inueſtiti fore noſcuntur, id eſt, grangiam de Blanchia, vtrumque Cognerium, grangiam de Palaranges, grangiam de Baceia; necnon & omnia, quæ ad Eccleſias de Burgo, ſanctíque Felicis pertinentia poſſident, &c. *vſus rerum ab eis apud Valentiam emptarum, vel venditarum; vt ſicut à peccati iugo ſæcularium comparatione liberi creduntur exiſtere; ita ab exactione fiſci præter morem ſæcularium immunes valeant permanere*, &c.

FALCO poſt Odonem Epiſcopus, decem omninò annos ſedit Valentiæ. Tempus, per quod in epiſcopatu fuit, diſtinctè ſatis liquidóque habetur in chartis publica manu exaratis. Sedere cœpit anno 1189: deſiit viuere 99, atque, vt habet Sanrufenſis funerum liber, 4. Nonas Ianuarij: medios quoque 90. 93. 96. inuenio ſcribam aliena ferentem notaſſe. Res per ſe modica non parum ſæpenumerò facit ad ſummi viri ætatem oſtendendam. Anno 90. Vvilelmus Antonius emit ab Hugone de Petragotda ſeniore, & ab Vuilelmo eius fratre, quidquid poſſidebant Motæ, iis libris Valentinis, quas dederat Hugoni iuniori, in apparatu itineris Hieroſolymitani, patre Hugone ſeniore probante. Iacobus epiſcopi notarius ait ſe rem ſcripſiſſe coram Falcone. Anno 92. Falco dat Lioncello & alia, & Valentiæ paſcua. Anno 93. Iarentus Dienſis antiſtes conuenit de Aurello, cum Ademaro Pictauienſi. Vidi leges pacis in veris tabulis. Eæ docent, Fal-

35 FALCO.

36

conem rei gerendæ præfuiſſe. Anno 96. Falco
firmauit ſigillo ſuo ſententiam Bernardi cardi-
nalis S. Petri ad vincula, Legati ſedis Apoſtoli-
cæ, ſuper contentione Dienſis epiſcopi, & prio-
ris B. Medardi, cum epiſcopo Anicienſi, & abba-
te S. Rufi, de Eccleſiis Criſtæ. Sigillum legi ego,
tractauíque. Iſannus fuit octauus epiſcopatus
Falconis ex cartis Lioncelli. Demũ anno 99. &
epiſcopatus vltimo fatetur ſe accepiſſe mutuos
mille ſolidos ab canonicis Valentinis. Placuit
minuta hæc ſequi ad tempora Falconis aperien-
da tendenti. Et quidem probaui ego ſemper,
atque ſuſpexi illos viros, qui res bello, pacé-
ve ſapienter ac fortiter geſtas, literis mandant:
ætati conſulunt futuræ, præſentíque: dum
viuos laudant, victuris exempla condunt, præ-
37 ceptáque. Sed nunquam tamen exiſtimaui hu-
mile opus, abiectúmque ſuſcipere, qui tempori-
bus notandis allaborant, & quis quo anno vi-
xerit, docent: ſemina iaciunt fusè dicendorum
ab aliis; dant hiſtoriis artus, oſſáque, alioqui ia-
centibus, & neſciis conſiſtere. Viri principes
ſunt in republica, ſeu ſacra, ſeu profana, quod
ſydera in cœlo; tellure fontes fluuiíque: vt aliud
non agant, ortu curſúque ſuo diſpenſant orbem.
Spiritus quoque Sanctus multus fuit in cenſen-
dis annis eorum, per quos ab Adamo ad Chri-
ſtum tempora peruenerunt. Igitur neque ego in-
decoræ putaui operæ eſſe, Falconis, & aliorum

Digitized by Google

epiſcoporum aperire dies, & è veteribus monumentis eruere. In illa cautione numeratæ ab canonicis pecuniæ, adiungitur annuseſſe 9. Antiſtitis, perfectum intellige, & 10. cœptum: nam in tabulis Lioncelli annus nonageſimus ſextus fertur fuiſſe ipſius ſeptimus, & anno 59 Falco iam erat epiſcopus, cùm Vvilelmus Beldiſnarius ad æmulationem Humberti Monuenerij conceſſit Falconi epiſcopo Caſtrumbucum, Balfram, & omnia prædia, quæ Noſo, & Ereone modicis amnibus concluduntur. Felix profectò nobilitas, quæ rerum conſcia futurarum præſentibus non adhæſit, & præ cœleſtium deſiderio, terrenas amore dignas non duxit. Hi maria, terras, aëra fatigant opibus, vt auaræ libidini per malè ſana imperia famulentur: illi congeſta pecunia faciunt ſibi gradus ad immeritos honores. Quod facinus tam inſolens eſt, quod crimen tam importunum, vt auro vel affuſum illice non blandiatur etiam aſperæ ſeueræque virtuti, vel victrice tentandum non habeat viam facilem cupiditati effræni ac duræ? Pauci fortunis conantur ad virtutem. Dum erit Eccleſia Valentina, præconiis omnibus efferet Monuenerios, & Beldiſnarios: ambitioſi virtutis amatores, cùm prædia, caſtra, & ab maioribus cumulatas opes epiſcopis tradiderunt, ciſiis veluti aureis perrexerunt ad Deum.

Vvilelmus Beldiſnarius dat Epiſcopatui Caſtrubucũ, Balfram, &c.

38

39

Annus Chriſti 1200.

FALCONE mortuo B. Humbertus de Mira-

bello electus eſt in epiſcopum:anno quippe milleſimo ducenteſimo decimotertio, cùm Euſta-
40 D. HVMBERTVS DE MIRABELLO. chius de Saone, & Iarentona ſoror venderent prædia Valentina,& Caſtronouenſia Romano de Montemirato,in obſignatione tabularum addidit ſcriba annum eſſe 14. epiſcopi. Antiſtes in paucis memorabilis. de priore Carthuſianorùm Syluæbenedictæ aſſumptus, ita rem geſſit cum hoſtibus Eccleſiæ, quos plurimos tum ea patiebatur,vt non in teſquis,nemoribúſque auiis,procul omni ſocietate mortalium; ſed in media ſummorum principum curia, negotioſam ante infulas epiſcopales vitam egiſſe videretur. Vt intelligas pietatem ad omnia eſſe vtilem;& cùm res humanas moderetur diuinum Numen,ex eius conſortio potiſſimùm deduci certa gerendarum rerum conſilia. Intrauit epiſcopatum tumultu,
41 turbíſque, ac bellis, & rebellione ſubditorum impeditum: tympanis omnia perſonabant, & lituis; totis campis, pagíſque errabat miles. Vir ſapiens non erubuit militarem Eccleſiæ ſuæ faciem,memor in Sulamite choros caſtrorum eſſe; & ſacerdotes fuiſſe, qui clangerent olim tubis in Hebræorum exercitu. Audierat dicentem Au-
22.c. Fauſtum cap. 74. guſtinum, *Quid enim culpatur in bello? an, quia moriuntur quandoque morituri, vt domentur in pace victuri? Hoc reprehendere timidorum eſt, non Religioſorum.* Non pugnauit ille quidem manu, neque criſpauit enſem,aut torſit lanceam: mili-

tibus

tibus ſua arma ceſſit, ipſe cum Moyſe pro pugnam agentibus orabat. Non dubitauit tamen, quantùm ſatis fuit, pecuniæ profundere legendo, ſeruandóque militi, ſentiens ſe principem eſſe, cui, authore eodem Auguſtino, *ad hoc tributa praſtantur, vt propter bella neceſſario militi ſtipendium prabeatur.* Sed nominibus hoſtium pepercêre maiores: quid enim honoris viro, gentíve nobili ab bello in ſuum præſulem? Domiti illi ſunt, & anno 1202. Humbertus rationes bellicas poſuit cum canonicis ſuis Euſtachio præpoſito, & Lamberto decano. Quæ verò ſeditionis, atque turbarum cauſæ? Omninò, quæ alibi gentium atque locorum, dominatio & authoritas aliena. Epiſcopi iura, ſub Odone partem corrupta, reſtituerat Falco: labefactare iterum conati non Valentiæ tantùm ciues, ſed tota regione viri etiam principes. Fridericus I. iam conceſſum firmauerat epiſcopis, vt in ciuitate quidem iuribus regiis fruerentur, in agro autem viri nobiles plurimi eſſent in eorum clientela; nullus, præter Antiſtitem, ius indicendi vectigalis haberet. Sic conſtituta conuellere plures auſi vi, dolóque. Neque ſemel victi deſtiterunt: inſtaurauêre fraudes, & pugnam identidem, alij alio tempore. Summo ingenio fecit Humbertus, vt Philippus imperator firmaret ſuo aſſenſu ab Friderico conceſſa, eludendis omnibus aduerſariorum artibus. Contra vim parauit ſibi ſocios bel-

loc. cit. 42 43

li, & inſtruxit exercitum. Philippus II. anno 1205. 8. calendas Februarij, literas Friderici datas Biſuntij anno 1157, iuſſit habere ſuam vim; & ſupra caſtra in illis recenſita, addidit epiſcopo Vram, Pelafollum, Copium, Aguſtidinum, mediam partem Vpiani Edixit quoque ſigillatim, querelis omnibus exſcindendis, de iumentis clitellariis, quid è ſingulis in vectigal cederet antiſtiti. *Demum*, inquit, *prohibemus ne aliqua occaſione ciuibus Valentinis licitum ſit inter ſe aliquam communiter iurare ſocietatem, vel aliquando contra aliquem vel aliquos ordinare conſpirationem, niſi id ſpecialiter de arbitrio & conſenſu ipſius epiſcopi*. Anno 1208. 6. idus Ianuarij repetiit, & rurſus firmauit illam edicti partem, quæ eſt de vectigali pecunia; & inſuper eam ipſam tulit, ſanciuítque anno 1209. calendis Ianuarij; atque adiunxit eſſe vnius epiſcopi probare aurum Valentiæ, argentúmque: abſque eius conſenſu probanti pœna 44 fuit centum auri pondo. Hæ leges imperatoris valuerunt illæ quidem, vt Valentini ſemel atque iterum quieſcerent à turbis; facere tamen non potuerunt, vt viri per diœceſim principes ceſſarent à tumultu. Anno 1209. & è Lioncelli cartulario epiſcopatus decimo, 5. calendas Februarij denique conuenit Humbertus cum Valentinis pro vectigali, agentibus Humberto Archiepiſcopo Viennenſi, V. Dienſi, & V. Viuarienſi Epiſcopis. Scriba notauit, hos eſſe quoque canonicos Valentinos.

Philippus II. dat Epiſcopatui Vrram, & alia caſtra.

Valentinos. Habebat noſter Humbertus in conſilio priores Carthuſianos, A. Syluæ benedictæ, & P. Vallis S. Mariæ, atque Arnaldum priorem S. Rufi; vt non mireris contentionem longam & difficilem exitus habuiſſe bonos & faciles: viri pij omnia quiete, pacéque moderati ſunt. Neque parum virtute, regularíque diſciplina tum florebant Canonici Sanrufenſes, ex quibus accepit Humbertus, quem non inferiorem Carthuſianis diceres.

CVM viris per agrum nobilibus diuturna magè fuit contentio, neque vllo fœdere componi potuit; nunc his, nunc illis, vt ferre tempora videbantur, pugnam cientibus. Igitur belli ſocios adſciuit Humbertus & alios, & Bernardum Anicienſem Epiſcopum, atque Guigonem Turnonium Dynaſtam, & Giraudum Baſtetum opibus, atque authoritate pollentes. Certa putauit auxilia, quæ de regione trans Rhodanum poſita peterentur: laborare duxit accepta de Valentino cis fluuium tractu, quem totum offendebant iura ab Friderico imperatore accepta. Cum Bernardo epiſcopo conuenit in has leges: alterum iniuria pulſatum (erant illi quoque ſui hoſtes) alter iuuabit milite propriis ſumptibus conducto; & quidem per obſidionem caſtri, aut canonici vincula, quàm multum ſuccenturiare poterit. Gui- 46 gonem dynaſtam ſibi adiunxit conceſſione Drunſtallij pagi anno 1217; Beldiſnario Charmium

mium dedit Baſteto cedendum, vt Giraudus intelligeret cum pago accipiendam in epiſcopum reuerentiam & charitatem, quam ab multis annis præſtaret Beldiſnarius. Taceo prælia cũ cæteris. Memorabilis fuit pugna cum Guntardo Cabeolenſi. Vir gente illuſtris, potens opibus, auxiliis ferox, Cabeoli vectigal imperabat, Copij & Vopilleriarium clientelam negabat Humberto. Faciebant animos multi dynaſtæ, Roſſilionæus, Briſſiacus, Boſerellus, Oſeſecca, Durantius. Certatum eſt ad Cabeolum. Captus in prælio Guntardus, & in carcerem actus Valentiæ, luiturus pœnas rebellionis atque turbarum, ſi Monfortius Comes Simon, & Dalfinus non fuiſſent

Humbertus in bello capit Guntardum de Cabeolo.

47 epiſcopo authores veniæ, paciſque. Carcere ſolutum compellauit his vocibus, coram multis proceribus, & magna clientum turba: Quòd liber es, Guntarde, Monfortio debes, atque Dalfino: plùs valuit apud me illorum ſanctitas, quàm tua perfidia. Debueram certè pro clientela violata, mihi habere Copium, & Vopillerias: volo hoc quoque illis dare, vt tibi maneant æternum meæ benignitatis exemplum. Vide vt tua modeſtia ſerues, quod aliena facilitate tenes. Non eſt, quòd vltrà vel exultes iuuentute, vel copiis, gente, auxiliis ferocias: quoties Valentiæ recordaberis, & in conſpectu Cabeoli eſt, toties carcerem in ea, ſi quid prætera moueris, eſſe in-
48 telliges. Vectigal Cabeoli poſthac non imperabis:

bis: caſtro Copio quæſitus cedes mihi cliens: ſuper pago Vopilleriis ſatisfacies foro meo: meis omnibus repenſabis damna per bellum illata. Noli pœnam criminis interpretari, quæ impero: illa debebas ante ſeditionem tuam, atque vt non penderes, bello, turbiſque facere cogitaſti; iſta immeritis abſtuliſti. Dicenti applausêre omnes. Guntardus ſtare iuſſis pollicitus eſt; ſi mandata violâret, ad carceres reditũ ſanctè iurauit: & Durãdus addidit, ſe in carcere ſociũ Guntardo futurum; Roſſilionæus autẽ, Briſſiacus, Boſerellus, Oſeſecca hoſtes perfido, atque in eũ vel pugnaturos cũ Humberto, vel militi legendo pecuniam daturos. Hæc ipſa comites Mõfortius, & Dalfinus appromisêre. Cæterùm (vt hoc nõ prætermittã) Guigo Turnonius à Guichenono in Bugiacenſiũ nobilibus familiis p.117. tacitus, profectò fuit filius Odonis primi, qui ſe dixerat clientem Philippi Auguſti an. 1188, & pater Guilelmi primi an. 1270. mortui. Nolo etiam prætermittere B. Hũberto præſule plures longè pagos fuiſſe in ditione antiſtitis Valẽtini, quàm nũc ſunt. dominabatur is tum Charmio & Drũſtallio, vt vides, Vrræ, Pelafollo, Copio, Aguſtodino, ex n.41; Saoni, Adgentiolo, Saxiaco ex n.17. An graues cauſæ fecerunt vt alij epiſcopi aliis tẽporibus cõcederẽt cæteros pagos nobilibus viris, quæ cõmouerunt Humbertum anno 1217. vt Dunſtallium donaret Guigoni Turnonio & Charmium Baſteto.

E CANO

49 CANONICI quoque Valentini (hoc vnum fortiſſimo antiſtiti reliquum erat ad gloriam) aliquid turbauerunt. Sunt in eorum collegio quatuor præcipui, vocant dignitates, Decanus, Præpoſitus, Abbas S. Felicis, Archidiaconus: voluerunt ipſi per ſe illos conſtituere epiſcopo inconſulto: neque iniuria ſibi videbantur ita ſentire. Ipſi (aiebant) præſulem nobis eligimus: Præpoſitum, aut Præpoſito etiam inferiores alius nobis imponet? Qui Antiſtitem ſoli, & nobis, & Eccleſiæ Valentinæ damus, non ij ſumus, qui Archidiaconum, aut Decanum conſtituamus? Canonici illi ſunt: qui nullum alium creat, cur his Collegij Principibus faciendis miſcebit ſe? Si aliquando ab Epiſcopo hi accipiunt ſedes ſuas, vt gratias ei referre debebunt, totum Collegium pro authoritate ſua ad ipſius nutum moderabun-
50 tur, & diſpenſabunt. Vacillabunt igitûr res noſtræ, neque noſtris ſingulorum vſibus commodíſve, ſed Epiſcoporum libidini ſeruient: qui ſi, vt in ſumma dignitate pronum eſt, vel familiam ſuam augere, vel ſuo genio indulgere amauerint, ſua peſſum omnia, noſtráque dabunt. Obſiſtent autem, & murum pro domo Dei opponent Præpoſitus, Decanus, Abbas, Archidiaconus, ſi nihil ab eo, vel habebunt, vel ſperabunt. Hæc illi, vt ferebant, ex amore rerum, ſeu Epiſcopi, ſeu Collegij: vt plures interpretabantur, & ſentiebat Epiſcopus, ab hoſtium Eccleſiæ, ſuorumque conſiliis.

Digitized by Google

filiis. Seu cognatione ſanguinis, ſeu affinitate, malum ſerpebat ad Canonicos, de nobiliſſimis tota regione familiis natos. Qua erat prudentia Humbertus, motum omnem compeſcuit in hunc modum. Abbatem, & Archidiaconum Antiſtes ipſe conſtituet per ſe; Præpoſitum, & Decanum electos ab Collegio. Creati dicent ſe clientes Epiſcopi: cùm Sedes vacabunt, & ipſæ, & earum iura omnia Epiſcopi erunt. Annus erat 1216. 51
cùm hoc egit. Diúne poſteà vixerit, nunquam nomine moriturus, haud ſcio. Viuebat ille quidem anno inſequente, ſed poſteà magnum de ipſo ſilentium. Chartæ Carthuſianorum habent mortuum anno milleſimo ducenteſimo vigeſimo: Necrologium Sanrufenſe 3. Calendas Maij.

GERONDVS, nonnullis Giraldus, vita functo ſucceſſit, de Cluniacenſi Abbate, anteà Moliſmenſi, Epiſcopus. Scilicet, exiſtimauerunt Canonici, quam firmitatem mentis inuenerant in Humberto de Carthuſianis accepto, eam è Cluniacenſibus allaturum Gerondum: qui etiam hoc ſupra Humbertum haberet, quòd pro negotiis tantæ Abbatiæ quàm gerebat, ad vitæ regularis pietatem adiunxerat magnam rerum gerendarum peritiam. Sed omnia confecerat Humbertus in Eccleſia, ciuitate, agro. Pacatam igitur vitam egit Gerondus. Anno milleſimo ducenteſimo vigeſimoſecundo, cum Hugone Lin- 52

GERONDVS.

gonenſi quæſiuit de vita, & ſanctitate morum Roberti Moliſmenſis olim Abbatis. Viſus eſt Summo Pontifici is eſſe, qui certiſſimè omnium poſſet rem cognoſcere, quando Monaſteriũ ipſe rexerat, vbi ille vixiſſet. Hoc Epiſcopo, agebatur annus ſæculi 24, Guido Ademari Mirmandam dedit Epiſcopis poſſidendam. Noluit Ademaros inferiores eſſe Monueneriis, & Beldiſnariis; ipséque duxit, ſi Montilium, plures pagos, caſtráque, ac prædia non pauca, in ſpes huius vitæ relinqueret ſuis hæredibus, è re ſua futurum, ſi ſaltem Mirmandam pagum parandæ æternitati daret ſuo Antiſtiti. Guidonis exemplum ſecutus eſt de Ademaris Guigo cognatus, octogeſimo pòſt anno, qui Montilij ſuam, ſcilicet, quartam partem, montem Bocharium, Sauaſſiam, Cleſenſaïcum, Roſſacium, & montem Pauſium poſuit in clientela Epiſcopi.

Guido Ademari dat Mirmandam Epiſcopatui.

53 GERONDVM excepit Guilelmus, Thomæ Comitis Sabaudiæ filius, ante epiſcopatum monachus, vt ipſe ſcribit in omnibus tabulis, quas obſignauit ſua manu. Vbi monachum profeſſus fuerit, non lego. Robertus addit Valentinis infulis adiunxiſſe Leodienſes. Vir, vt ſanguine, ita rebus geſtis ſummus fuit. Hic ille eſt, qui vnus maximè omnium aſſeruit, & certam fecit authoritatem antiſtitis Valentini: opibus etiam plurimùm auxit, non ſine magno ſuæ rei pecuniariæ detrimento. Neque dubitauerim ego,

GVILELMVS A SABAVDIA.

ego, illum omnibus ante ipſum præſulibus præponere, hac in parte, Humberto quoque, & Odoni. 54
Qui Pictauienſes iam diu moleſti erant Dienſibus epiſcopis, neque dubitauerant exercitum in eos ducere, non aggreſſi hactenus Valentinos, Guilelmo epiſcopo turbas agere cœperunt. Ab Aimaro nepote puero auus ipſe quoque Aimarus ſuſtulerat plura caſtra, inſcio antiſtite, ſub cuius clientela ſunt cis Rhodanum poſita. Flotta, pueri mater, eiúſque rei curatores Ademarus Briſſacus, & Eraclius Monlaurius implorauerunt opem Guilelmi patroni: voluit antiſtes, vt iunior Aimarus ſacramento diceret Vpiam, & Montaiſonem caſtra, habere ſe ab ipſo beneficiaria; adderétque debitam ei pecuniam quadragintaquinque millia ſolidorum Viennenſium, aut Valentinorum. His conditionibus pugnauit in Aimarum ſeniorem anno ſæculi 27, armíſque reddidit officio ſuo. Sed præſulis charitati iunior non reſpondit. Poſt octo annos mouit aduerſus ipſum in magnam ſuorum perniciem, ſi certæ victoriæ ſententiam arbitrariam non prætuliſſet 55
Guilelmus. Longè alium exitum habuit Valentina ſeditio. Multa querebantur ciues, poſt pacem cum Humberto factam, hoc maximè quod omni clam Epiſcopo ſocietate, tractationéque publica prohibuerant, primùm Fridericus, tum Philippus II. Indigna res (inquiebant) ciuibus Valentinis: ſua quiſque moderatur proprio nutu

 prædia,

prædia, domos, familias; neque conſtituendis iis epiſcopum appellat, niſi vecors, & malè ſanus. Valentina ciuitas id non valeat, quod ſinguli facimus, neque ſuorum quidquam ſine præſule poterit moderari? Igitur imponunt ſibi Rectorem, & Iudicem, quibus addunt Conſiliarios; hunc cauſis cognoſcendis, illum publicæ rei curandæ. Adiunctus eſt præco pronuntiandis vtriuſque edictis. Inſolentia facti aduertit omnium circà animos. Epiſcopus, Clerus, Regularium omnes Familiæ, quiſque pro ſua virili occurrere malo, opponere Imperatorum literas. Fu-
56 ror, potiſsimùm qui publicus eſt, atque plebem afflauit, ſemel conceptus ſuſtineri nunquam poteſt: cæco impetu prorumpit in effrænem licentiam. Pellunt vrbe Epiſcopum, Clerum pulſant, & Regulares, poſt eorum direptas domos. Giraudi Baſteti antiqua in Antiſtitem pietas iuueneſcere viſa eſt, & ſupra omnem orationem enituit. Quid non ille conſilio? plurimùm enim mente poterat: quid non manu, armíſque, tum ſuis, tum affinium, & cognatorum auſus eſt, geſsítve? Sed vicit malum omni remedio maius. Domum excitant habendo concilio, Confratriæque nomine appellant; vt doceant, rem cœptam, fraterna ab ſingulis pietate ſeruandam.
57 Cogunt frequens concilium. At enimverò popularis ſeditio torrentis ad inſtar, aut turbinis ſæuit, non diu datura ſtrages: hoc habet omnis impetus:

petus; quando vehementiſsimum putas, deficere incipit: & viderat multò antè Guilelmus. Ceſſit furori, lecturus in agro militem, & auxilia non contemnenda de fœderatis populis coacturus. Iámque inſtructo exercitu imminebat vrbi, cùm reſides ciuium animos commouit ſpecies præſentis periculi, obſidio, & poſt mœnium expugnationem deprædatio domuum, proſcriptio capitum ſeditionis, aut cædes, aliæque id genus pœnæ. Hoc ſapienter cogitarunt, vt veniam ab antiſtite peterent infimis precibus, & dicerent viros prudentes, quorum arbitrio ſtarent de omni controuerſia, & crimine. Hîc benignitatem 58
ſuam Guilelmus aperuit, iniuriarum oblitus, frendente nequidquam milite prædam eripi ſibi, vota Valentinorum audiit. Volumus comes Geneuenſis, Raimundus Berengarij, Rogerius Clariacenſis, Petrus de Bucione, Pontius Duranti ſententiam dixerunt Rupe de Gluey, 10. calendas Nouembres, diſtinctam in plures articulos, Confratriæ domum euertêre, prohibuerunt omni clam epiſcopo conuentu ciues, iiſdem impoſuerunt marcas argenti omninò ſex mille. Geſta res eſt anno 1229. Cúmque Valentini non eſſent ſoluendo, non dubitauit pro ſua facilitate Guilelmus, anno ſequente marcas argenti mutare libris Viennenſibus, pro arbitrio Petri Dominicani prioris Anicienſis. Ab eo tempore per nouem annos tabulæ omnes tacent de Epiſcopo Valen-

tino.

tino. Anno 1238. Fridericus II. edicto ſuo firmauit iura epiſcopi Valentini nobili carta, quam accipe. *In nomine. S. & indiuiduæ Trinitatis Fri-*
59 *dericus II. diuina fauente clementia Romanorum imperator ſemper Auguſtus, Ieruſalem & Siciliæ rex. Si bene meritis ac expertis fidelibus retributio redditur iuxta votum, ſalubriter ex hoc conſulitur profectibus largientis, quoniam eò fortius virtus roboratur, principis, quò plenius per eumdem ſubiectis prouidetur. Venientem itaque ad curiam noſtram Guilelmum Valentinenſis Eccleſiæ venerabilem procuratorem ſeu electum debita honorificentia ſuſcepimus, & conſueta benignitate tractauimus, ipſum que de omnibus regalibus, caſtris, munitionibus, & vniuerſis poſſeſſionibus ciuitatis Valentinæ, & totius epiſcopatus pleniſſimè inueſtiuimus. Cùm per priuilegium inclitæ recordationis Friderici aui noſtri plenè nobis conſtiterit hæc eadem ab ipſo prædeceſſorum ſuorum veſtigiis inhærente conceſſa fuiſſe prædeceſſoribus ipſius electi, epiſcopis ſcilicet Valentinis apud Biſun-*
60 *tium nono cal. Decembris indict. quinta anno Dom. incarnationis* MCLVII, *regnante d. Friderico Rom. imperatore glorioſiſſimo, anno regni eius ſexto, imperij verò tertio. Quam conceſſionem ratam habentes, & etiam innouantes conceſſimus præfato electo, & per eum omnibus ſucceſſoribus ſuis epiſcopis Valentinis in perpetuum ciuitatem Valentinam cum ſuis ſuburbiis, & territorio, & quidquid infra eius ambitum, & extra in toto epiſcopatu Valentino continetur,*

tinetur, Comitatum videlicet, eccleſias, abbatias, monaſteria, cum omnibus poſſeſsionibus eorum, forum, mercatum, duella, monetam, ſtratas, naulos, telonia, pedagia, caſtra, caſtella, villas, vicos, areas, ſeruos, ancillas, tributarios, decimas, foreſta, ſiluas, venationes, furna, molas, molendina, aquas, aquarum decurſus, campos, prata, paſcua, terras cultas & incultas, & commune forum agentium & ſuſtinentium cauſas tam ciuiliter quàm criminaliter. Quaſdam etiam poſſeſsiones propriis vocabulis duximus exprimendas, caſtrum videlicet Alexiani, cum appenditiis ſuis, caſtrum Montiliſij cum appenditiis ſuis, caſtrum Montis Lagerij cum appenditiis ſuis, caſtrum Balmæ cum appenditiis ſuis, caſtrum Faiciaci cum appenditiis ſuis, caſtrum Liberonis cum appenditiis ſuis, caſtrum Aurioli cum appenditiis ſuis, Caſtrum nouum cum appenditiis ſuis, Caſtrum duplum cum appenditiis ſuis, caſtrum de Stella, caſtrum Aliſij, caſtrum Saonis, caſtrum de Vrre cum appenditiis ſuis, caſtrum Vpiani cum appenditiis ſuis, caſtrum Coperij cum appenditiis ſuis, caſtrum Auguſtudini cum appenditiis ſuis, caſtrum Marmandæ cum appenditiis ſuis, Baſtiam de Confluenci cum appenditiis ſuis, Baſ- 61
tiam de Leſigniaco cum toto territorio & omnibus appenditiis ſuis. In ſupra dictis verò omnibus, & in toto epiſcopatu Valentino ordinariam præfato electo & per eum omnibus ſucceſſoribus ſuis electis vel epiſcopis Valentinis conceſsimus iuriſdictionem, ſcilicet vt tam in ciuitate & ſuburbiis quàm in caſtris &

villis propriis Eccleſiæ cauſas tam ciuiles quam criminales per ſe vel per officiales ſuos audire, proditores, homicidas, adulteros, fures, latrones, periuros, & quoſcunque in criminali cauſa conuictos vel confeſſos, & quoſcunque falſarios, inter quos cenſemus omnes illos, qui non legitimo pondere, vel menſura, vel canna vtuntur, tam corporaliter quàm pecunialiter punire poſsit; & banna ponere, & à tranſgreſſoribus pœnas exigere, & omnia quæ ad ordinariam iuriſdictionem pertinent exercere: hæc etiam omnia poſsint idem electus & eius ſucceſſores per omnia alia loca epiſcopatus Valentini exercere per appellationem ad ipſum factam, vel in defectu dominorum. Decerniſmuſquoque & omnimodo mandamus obſeruandum, ne quis hominum præter electum vel epiſcopum Valentinum à flumine Iſaræ vſque ad caſtrum Montilij, à caſtro Criſtæ vſque ad villam de Subdione, & in toto epiſcopatu ſuo pedagium vel guidagium accipere, ſeu ſtratam publicam diuertere, vel aliquomo-
62 *do impedire præſumat. Concedimus quoque & imperialis maieſtatis donatione ſancimus, vt memoratus electus eiuſque in perpetuum ſucceſſores electi vel epiſcopi apud Valentiam, vel Liberonem, vel alibi in epiſcopatu habeant accipiendi facultatem liberam, in onere cuiuſlibet equi, ſiue muli per terram vel aquam deportato, duodecim denarios; ſimiliter in onere verò aſini quod eſt in ſale, vel in ferro, vel in eiuſmodi quatuor denarios. Ad honorem quoque ſupradicti electi omniumque ſucceſſorum eius commu-*

Digitized by Google

*nem vtilitatem imperiali diſtrictu prohibemus,ne ali-
qua occaſione ciuibus Valentinis, vel aliquibus aliis
de toto epiſcopatu Valentino licitum ſit inter ſe com-
munem aliquam iurare ſocietatem, vel aliquando
contra aliquem vel aliquos ordinare conſpirationem,
niſi id ſpecialiter de arbitrio vel conſenſu ipſius electi
vel epiſcopi,qui pro tempore illic præſidebit,fiat. Cete-
rùm vt prauas conſuetudines ratio vincat,& illicitos
vſus legum ſoluat autoritas, imperiali autoritate in
poſterum interdicimus,ne aliquis baronum vel alius
Valentini epiſcopatus habeat facultatem beneficium
ſeu feudum imperij,regni,vel Eccleſiæ alienare,vel in
alterius dominium ſine ipſius epiſcopi ſpeciali mandato
transferre. Quod ſi factum eſt aliquo tempore, illud
irritum reuocamus. Et ſi deinceps factum fuerit,le-
gis vigore carebit. Caſtra igitur ſeu poſſeſſiones ſic
alienatas dictus electus & eius ſucceſſores tanquam
eis commiſſas valeant vendicare. Interdicimus quo-* 63
*que ne aliqua perſona ciuitatis, vel epiſcopatus Va-
lentini alta vel humilis,eccleſiaſtica vel ſæcularis ca-
ſtellum nouum, baſtiam ſiue munitionem aliquam fa-
cere præſumat. Caſtra etiam vel munitiones quæ in-
tra limites epiſcopatus Valētini ſine ſpeciali manda-
to noſtro vel prædeceſſorum noſtrorum, à tempore co-
ronationis diui Auguſti Friderici aui noſtri conſtru-
cta fuerunt, ad requiſitionem ipſius epiſcopi tanquam
conſtructa contra prædicta Eccleſiæ priuilegia de-
ſtruantur. Quòd ſi caſtrorum, vel munitionum do-
mini ad mandatum ipſius electi vel ſucceſſorum eius*

*facere recuſauerint, ipſa caſtra ſeu munitiones eidem
electo & ſucceſſoribus ſuis incidant in commiſſum.
Concedimus etiam ſæpedicto Valentino electo & ſuc-
ceſſoribus eius, vt ſi quando ipſos cum armis, vel ſine
armis ad præſentiam vel exercitum noſtrum de man-
dato noſtro, ſeu pro negotiis noſtris, vel Eccleſiæ ve-
nire contigerit, pro expenſis ab eis in aduentu vel in
ſeruitio noſtro factis ſubuentionem omnes homines
epiſcopatus tam feudatarij, quàm alij, ſecundum
quantitatem & qualitatem expenſarum & faculta-
tes hominum prædictorum præſtare teneantur. Ne
verò prædicta omnia aliqua valeant refragatione
conuelli, ſed debita ſtabilitate Eccleſiæ Valentinæ de-
beant inconcuſſa manere, omne autoritatis noſtræ
robur accommodamus, & præſentis priuilegij muni-
64 mine ſæpedictæ Eccleſiæ confirmamus, ſalua per omnia
imperiali iuſtitia. Nulla igitur in ſupradictis om-
nibus infeſtatio ſæuiat tyrannorum, nulla poteſtas ibi
per violentiam irruat, nullus comes aut iudex legem
in his facere præſumat, præter epiſcopum Valentinum,
cui ſoli volumus hoc licere. Sit illa ciuitas Valenti-
na, totus & epiſcopatus liber ab omni alia poteſtate.
Statuimus inſuper & imperiali ſancimus edicto, quòd
nulla perſona alta vel humilis, eccleſiaſtica vel ſæcu-
laris prædictum electum vel ſucceſſores ſuos contra
præſentis priuilegij noſtri tenorem auſu temerario im-
pedire vel moleſtare, ſeu in aliquo contrauenire vel
perturbare præſumat. Quòd ſi præſumpſerit, indigna-
tionem noſtram ſe nouerit incurſurum, & centum li-
bras*

bras auri...... pro pœna quoties in toto vel in parte contrauenerit accompoſiturum; medietatem ſcilicet cameræ noſtræ, & reliquam medietatem dicto electo vel eius ſucceſſoribus perſoluendam. Ad huius autem conceſſionis, ratihabitionis, innouationis, & confirmationis noſtræ memoriam & robur perpetuò valiturum, præſens priuilegium fieri, & bulla aurea........ noſtræ maieſtatis impreſſa iuſsimus communiri. Huius rei teſtes ſunt Herbipolenſis, Vvormatienſis, Vercellenſis epiſcopi, dilecti principes noſtri &c. *Acta ſunt hæc apud Cremonã anno dominicæ incarnationis* MCCXXXVIII. *menſe Nouẽbri &c.* Inuenio Guilelmũ ſediſſe anno trigeſimonono, in litteris, quibus Fridericus II. Imperator, ratã habet reuocationẽ poteſtatis, imponendi per diœceſim vectigal, factæ Guigoni Dalfino, & Guilelmo Pictauiẽſi per Fridericum I. ab hoc eodem factam. Quia verò facultas ea conceſſa legitur anno milleſimo centeſimo ſexageſimooctauo, quo Chriſtianis ſacris, imperióque Germaniæ pulſus eſt Fridericus I. ſubit animum cogitare, quod ſuo loco notaui, Odonem, tum epiſcopum, pro ſua pietate, animiſque imperatorem offendiſſe, qui, vti poſteà ciues Valentinos, ita illo tempore Dalfinum, & Pictauienſem viros principes amauerit ipſi aduerſari. Ab anno 39. ſæculi ad 48. magnum eſt de antiſtite ſilentiũm: 26. Guilelmus rem geſſerat prorſus memorabilem, & à me commemorandam hoc loco.

G 3 SILVIO

65 *Siluio de Criſta, Decanus Valentinus, dat Epiſcopatui mediã partem Criſtæ, Auguſtam, & Deuaiiũam.*

SILVIO, de nobiliſſima gente Criſtenſium, Decanus erat Valentinus, Præpoſito Thoma, & Canonico Petro Auguſtano ſimul Præpoſito, fratribus Epiſcopi. Nunquam auguſtior viſa ſpecies Eccleſiæ Valentinæ, tergeminis his fratribus de Imperatorio Sabaudorum Comitum ſanguine eam habentibus. Ad ipſorũm perfectò exemplum, multa, præcipuáque nobilitas cæterorum Canonicorum ſedes implebat. Decanum Guilelmus virtute ſua, & beneficiis eò adduxit, etiam labantem, & mentis incertum oratione adegit, vt Criſtæ mediam partem, (alteram tenebat Guilelmus Pictauienſis) Auguſtam, & Diuaiiũam donaret epiſcopo. Quid enim (aiebat) vel ad gloriam maius, vel ad beatitatem opportunius facias Siluio? Qui clero nomen dedimus, vt cenſemur in hæredibus ſortéque Domini; ita Deum ſcribere debemus hæredem, & ponere in ſorte noſtra. Nihil nobis cum gentilibus noſtris, ex quo cenſemur in Eccleſiæ familia. Non ille videtur tibi abdicare ſe pietate, & Chriſtum abiicere, qui prædia, & caſtra, quibus per vitam clericum geſſit, ſuſtinuitque, dat fruenda poſt mortem ſuàm hominibus ſæculi? Omni ſermone clarioribus factis clamat, ſe, ſi poſt mortem ſuperſtes foret, non vltrà Deo, ſed carni & ſæculo ſtipendiis ſuis militaturum. Non quidem debemus gloriæ quidquam, aut honoris ab hominibus ſperare, ex rebus pro Deo geſtis; tamen, ſi tuam partem

tem

tem Criſtæ, Auguſtam, & Diuaiuam Chriſto das in epiſcopis tuis, parabis tibi immortale decus. Cognati,& affines, vbi per aliquot annos in hæreditate fuerunt, ferè obliuiſcuntur eorum, per quos profecerunt. Quis noſtrûm meminit illius viri,qui in noſtram familiam contulit quantumcunque magnam opúm vim, ante centum, vel etiam pauciores annos? Si quod ſuadeo, facis; poſt me epiſcopi,atque adeò Valentina Eccleſia nomen tuum cum omni poſteritate coæquabunt. Et ego quidem, ſi hæc placent, dabo tibi Montem-Veneris, & Bellimontem caſtra per vitam habenda: addam de Valentino vectigali centùm libras annuas; ac demum te omni ære alieno expediam; & quæ in pauperes erogaſti, reponam tibi ad ſolidorum millia duo & triginta: vt videas, non meis commodis, ſed tuæ, meæque ſaluti ſeruire, cùm hæc loquor. Siluionem per ſe incitatum ad pietatem commouerunt hæc verba,& fecerunt,vt in pacta cum Guilelmo deſcenderet, maioréne Epiſcopi, quàm propria laude? Ea ſic habent: 66

67 E G O *Siluio de Criſta, Decanus Valentinæ Eccleſiæ,donatione inter viuos donaui,& conceſsi, & tradidi,me deueſtiendo, & te inueſtiendo, vſumfructum mihi retinendo,tibi Guilelmo Miniſtro Eccleſiæ Valentinæ,& ſucceſſoribus tuis epiſcopis Valentinis, in perpetuum partem meam caſtri de Criſta, & caſtrum de Auguſta, & caſtrum de Denaiüa;& quidquid*

quid

quid iuris habeo, vel habere debeo in prædictis caſtris, & mandamentis, & pertinentiis ipſorum, videlicet, munitiones, &c. Ego verò Vvilelmus, Miniſter Eccleſiæ Valentinæ, attendens liberalitatem, & deuotionem prædicti Siluionis de Criſta Decani Valentini, in recompenſationem prædictæ donationis donaui, & conceſsi eidem in beneficium perſonale caſtrum Montis-Veneris cum mandamento, & pertinentiis ſuis, & villam Bellimontis cum mandamento & pertinentiis, & obuentionibus eorundem, ſi forte aliquæ proceſſu temporis obuentrent; & centum libras in pedagio Valentino, ſingulis annis, quoad vixerit, percipiendas, &c. Iuraui etiam prædicto Siluioni, quòd debita ſua perſoluam, de clamoribus ſatisfaciam; eleemoſynas, quas erogauit, reddam vſque ad ſummam trigintaduorum millium ſolidorum. Acta ſunt hæc Valentiæ, in domo Epiſcopi, &c. anno milleſimo ducenteſimo vigeſimo ſexto, menſe Martij, tertio Idus eiuſdem, Domino Papa Honorio præſidente, & Frederico Romanorum Imperatore regnante.

68 ANNO milleſimo ducenteſimo quadrageſimo filius Thomæ comitis Sabaudiæ Bonifacius è Carthuſiano epiſcopus Bellicenſis, & è Bellicenſi Valentinus, ac demum è Valentino Cantuarienſis anno milleſimo ducenteſimo quadrageſimo quinto fuit, quo anno Philippus, Roberto frater Guilelmi ſuſcepit epiſcopatum Valentiæ, & decimo quarto Nouembris accepit

Subdionem à Bernarda abbatiſſa cum arce quæ ſeruat ſibi iura piſcandi, venandi, & nõnulla alia cum tertia parte portus. Peruenit ad annum 62. an eum in ſede Valentina ſuperauerit, me latet. Nunquam initiatus eſt ſacris Ordinibus. Petro, Comite Sabaudiæ, mortuo, in principatu fratri ſucceſſit, & Aliſſam Comitis Burgundiæ filiam duxit vxorem. Obiit ſine liberis anno 85. Sabaudiæ, & ex coniuge Burgundiæ Comes. Anno 62. epiſcopus legitur mutaſſe hemina ſextarium frumenti, quem Subdionis incolæ pendebant abbatiſſæ, pro agrorum cultura. Cum Valentina ſede tenuit Lugdunenſem. Huic Epiſcopo perpetuum fuit cum Aimaro Pictauienſi bellum. Guilelmus, Philippi frater, viderat non fida pangi anno 35. neque certa, duraturáque fœdera, cum homine vehementis in genij, & inſanæ cupiditatis. Igitur pro ſua prudentia addiderat tribus pòſt annis, vt Imperator (erat Fridericus II.) probaret literas, quibus ante ipſum Imperatores Valentiam, & plurima caſtra, iuráque in ipſis regia conceſſerant Epiſcopis, vt paulò antè vidimus in eius tabulis à me recitatis. Imperatoris iuſſa Aimarum commouerunt, fecerúntque, vt per aliquot annos ceſſaret à turbis: decimo pòſt duxit exercitum, & prædas egit per regionem Epiſcopi. Sed Philippus virum ætate, armiſque ferocem voluit frangere patientia ſua, dictitans Chriſtiana modeſtia, non enſe, haſtáque, dum liceat,

Digitized by Google

pugnandum Epiſcopo, ac iùribus nonnullis cedendum potiùs, quàm gerendum bellum, quando in ſubditorum maximè commoda peruenerint ea ad Præſules; atque longè maior vis auri profundatur alenda militi, & inſtruendo, quàm illo æſtimentur. Ipſe cum Aimaro domi ſuæ conuenit 5. Octobris, de Criſta, Aleſio, Leſignano cauſis belli. Epiſcopus partem eam Criſtæ habebat, quæ fuerat Siluionis Criſtenſis; alteram tenebat Aimarus: ſed tanta non erat tum Criſta, vt vna ſatis ad dominium eſſet duobus potentiſ-
70 ſimis viris, iiſque non omninò amicis. Philippus conſtituit, vt ciues quidem eſſent in illius poteſtate, in cuius parte habitarent, neque vlli ab altera in alteram migrare liceret: in aduenas verò ei ius eſſet, in cuius ditione hoſpitarentur: in quo peccaret quis loco, reus ſiſteretur domino loci: fructus, & terræ prouentus quiſque peteret ab ea regione, quam coleret. Hactenus de Criſta edixit. Aleſium verò trifariam diuiſerunt, tertiam partem iuſſerunt eſſe Epiſcopi, cæteras duas Aimari: totum Leſignanum addixerunt Philippo. Miror, quod Antiſtes adiunxit, (ſed tanti erat quies,) ſibi non vltià licitum exædificare arcem Valentia Liberonem vſque, quà viam inter publicam & Rhodanum iacent campi. In hæc fœdera iurauit tum Aimarus poſtmodùm abiuranda: nam per Philippi vitam ducere bella perrexit, alia ab aliis, homo inquietus, & pactorum

infidus. Interceſsêre pugnantibus ſæpenùmerò Baucius, Briſſacus, aliíque dynaſtæ, cum Ioanne Archiepiſcopo Viennenſi: ſed irrito conatu. Fuit tamen, cùm in pignus certæ pacis daret Pouſſinum caſtrum: fuit, cùm adderet Gigortium, & Pontaiſium pagos, Philippo concedente fanum Marcelli, & Caſtrumnouum impoſitum Iſaræ. Deteſtabantur omnes circùm dynaſtæ, viríque nobiles perfidiam Aimari, & obſtinatum bellare animum; niſi fortaſſe ſi quos coniunctio ſanguinis, aut rei domeſticæ difficultas ad eum admoueret. Plures Philippo ſe adiunxerunt. Inſignis fuit pietas Rogerij Anduſiani. Voutam 71
quoque dedit Epiſcopo: munus grande! ſed antiſtes clientelæ profeſſione contentus reſtituit caſtrum Rogerio. Non omittendas à me voces voluit aſcribi tabulis: ſe ductum pietate in Deum, & non immemorem beneficiorum ab præſule acceptorum, dare Philippo Voutam. Modeſta nobiliſſimi viri oratio auxit munus per ſe magnum. Sabaudiæ Comitatum adeunte Philippo, canonicos vrgebat cura belli per diœceſim, quam Aimarus rapinis peragrabat, & cædibus. Putauerant olim opponendos viro Epiſcopos gente clariſſimos, ſi fortè ab alto ductum genus vereretur, qui tot antiſtitum virtutem, & ſapientiam offendere non dubitauerat: verùm nihil moratus fuit Guilelmum, & Philippum Sabaudos Principes, gentis claritate ſuperiores, & opibus.

72 GVIDO de Montelauro, vir nobilis, authore
SERTRANDVS. Innocentio IV. in literis Lugduni datis anno ſæculi octauo & quadrageſimo, natus annum 61. vt colligitur ex iiſdem literis, de Anicienſi canonico, & Bertrandus de Auenionenſi Epiſcopo fiunt Antiſtites Valentini anno 67. malè pacatis canonicorum comitiis. Laborabant ſcilicet viri ſapientes pro difficultate temporis, & bellorum; neque ſatis cogitare poterant, quem Aimaro darent aduerſarium animis, prudentia, gente illuſtrẽ. G. Præpoſitus, & aliqui de Canonicis, Guidoni palam aduerſantes, prouocauerunt ad Sedem apoſtolicam ab cæterorum in eum conſenſione: ipſe 9. Calendas Februarij, Romam miſit Yčterum de Rupeforti, & Iordanum Frollum, rerum curatores & cauſarum, ac præſertim quæ erat de electione in Epiſcopum Valentinum. Sed Clemens IV. pro Bertrando iudicauit; hoc maximè
73 ſapienter, & ad publicam quietem opportunè, quòd ſanguine iunctus erat Pictauienſibus, iamdiu certis Epiſcoporum hoſtibus. Ita ſcribit Aimaro de Bertrando, vt ex epiſtolarum pontificiarum codice accepit Polycarpus de la Riuiere; non Guidoni, vt alij voluerunt: *Ecce iam, ni fallimur, tuo laudabili deſiderio ſatisfecimus, dum Eccleſiæ Valentinenſi prouidimus de perſona prouida, & diſcreta, & tibi ſanguinis proximitate coniuncta.* Sed fefellit Pontificem ſua ſpes. Aimarus bellum indicit Bertrando, poſt paucos annos ab eo in

Epiſcopatu

Epiſcopatu geſtos, vt videas cæcam eſſe dominandi cupiditatem,& inuerecundam; neque vlla,ſeu virtutis & ſapientiæ,ſeu ſanguinis gentiſve reuerentia cohiberi ab procacibus cœptis. Criſta, Auguſta, Deuaiua belli cauſæ. Iam olim 74
Siluio dederat ea caſtra Epiſcopis:& cum Philippo Antiſtite conuenerat de Criſta etiam ipſe Aimarus. Sed homini inquieto, & rei alienæ appetenti,nulla pax fida,nullum ius certum. Occupare quoque tentauerat Leſignanum, & Aleſium. Vrebat maximè virum principem, & ingentis ſpei dynaſtam, totámque ſupra centum annos gentem eius malè habuerat vectigalis per diœceſim prohibitio, Comitatus Valentini nomen datum Epiſcopo,& ſcilicet ſolennis profeſſio obſequij, & clientelæ eidem faciendæ. Igitur alia 75
ex aliis bella ſerebat. Res Bertrando viſa eſt importuna. An Epiſcopo ſemper pugnandum erit? Igitur pedum enſe,templum caſtris,Clerus milite mutabitur? Deo populis, ſibíque placando, non Pictauienſibus debellandis Ludouici,Friderici,Henrici,ac Philippi Imperatores; Monuenerij,Beldiſnarij, Ademari potentes viri ac nobiles; Apollinares, Odones, Guilelmi Epiſcopi, hanc opum vim Eccleſiæ concesserunt. Quid? Siluio ipſe Criſtenſis, caſtra hæc Decanus ab affinium numeroſa gente,ſuáque illuſtri, & militares animos ſpirante familia abſtulerit, vt nos militiam geramus ſacerdotes? Ergo Aimarum priuat Chri-

ſtianorum ſacris, omnémque illius tota regione
76 ditionem. Hominem impium dementarunt Eccleſiæ fulmina, non ſanitati reddiderunt. Sacra miſcet profanis, præſulémque ipſe agit: clericos prohibet crucibus, & ære campano, concionatores ambonibus, archipresbyteros viſitatione templorum. Tanta rerum omnium conuerſio, in regione ad Italiam poſita, non potuit latere diu Pontificem Romanum: mittit V. Præneſtinum, & B. Sabinenſem, Epiſcopos Cardinales, qui æqui boniq́ue, & arbitrarij Iudices, Nonis Iulij tulére ſententiam Lugduni pro Bertrando, omnibus in Aimarum occlamantibus, vímque, & perfidiam, ac immenſam ambitionem homini exprobrantibus: & ſanguini tamen iuncto dedit pacem Bertrandus, meliorem precatus animum in in res ſacras, & profanas, mortuúſque fecit locum

Gvido de mõtelauro. Guidoni de Montelauro, qui anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimoquarto electus rurſus in antiſtitem, cùm eſſet in comitatu Romani pontificis, obiit extremum diem Taraſcone, vt ſcribit autor vitæ Amedei Roſſilionæi poſt Guidonem epiſcopi, quo vehementer annitente Gregorius

77 *Gregorivs X. vnit Epiſcopatus Valentinum, & Dienſem.* decimus videns agi rem cum animi impotente viro, fideiq́ue malè certo, & bella per Epiſcopatus Valentinum, & Dienſem ſingulis penè annis ciente, ducentéque, cogitauit aliquando vni antiſtiti vtramque Sedem concedere, quod in Concilio generali propoſitum fuerat, & ab Gregorio

IX.

IX. quondam tentatum, vt maioribus ei viribus obſiſteretur, quâcumque auderet facere impetum. Igitur anno 1275. Viennæ 7. calendas Octobris, vniuit ambos Epiſcopatus, & voluit, vt de duobus Præſulibus, alteri ſuperſtes haberet vtrumque; quo mortuo Valentiam alterna vice, Diámque Clerus Dienſis ſimul & Valentinus, qui intra prouinciam Viennenſem eſſet, conueniret electurus Epiſcopum; exordio tamen ab ciuitate Valentia facto. Literæ Summi Pontificis ita habent.

GREGORIVS EPISCOPVS, 78
Seruus ſeruorum Dei.

Ad futuram rei memoriam.

Valentinenſem, & Dienſem Eccleſias, in eadem, Viennenſi videlicet, prouincia conſtitutas, & non abſque diœceſium contiguitate vicinas, ſubiectóſque ipſarum, iamdudum adeò grauis tyrannis oppreſsit, & ab olim infeſta continuatur oppreſsio, vt ad felicis recordationis Gregorij Papæ IX. prædeceſſoris noſtri aures vehemens illarũ clamor aſcendens, ad eum lacrymabili conqueſtione detulerit, quòd ſic nobilium, & populorum ipſis ſubditorum malitia ebullierit in eaſdem, vt non erubuerint inſurgere in parentes, multiplicato frequenter Patris exilio, & per direptionem bonorum, ac alias perſecutiones innumeras in Matris excidio

excidio frequentato. Adiecit præmiſsis dictarum Eccleſiarum miſeranda conditio humilis ſupplicationis inſtantiam, vt cùm hoſtilis eorumdem ſubditorum inſania, contra ipſas non deſiſteret ab inceptis, nec ad ſui defenſionẽ earum aliqua ſufficeret per ſeipſam, illas, cùm id exigeret vrgens neceſsitas, & euidens ſuaderet vtilitas, dictus prædeceſſor vniret, quatenus ipſarum ſub vnius & eiuſdem Rectoris moderamine vnita potentia, ſufficientiùs reſiſteret dictorum perſecutorum inſultibus, & commodiùs eorum violentas moleſtias, & moleſtas violentias propulſaret. Iam verò prædeceſſor horum conſideratione commonitus, certis perſonis ſuis, ſub certa forma dedit literas in mandatis, vt de neceſsitate, ac vtilitate prædictis ſollicitè inquirentes, ſi expedire ipſis Eccleſiis inuenirent, illas eius authoritate vnire curarent, contradictores per cenſuram eccleſiaſticam appellatione poſtpoſita compeſcerent, ſicut in ipſius prædeceſſoris literis perſpeximus plenius contineri.

79 *Licèt igitur eodem prædeceſſore morte prauento, & propter alios incidentes euentus, ad id non fuerit ipſius authoritatè proceſſum; quia tamen ſuper his, quæ idem prædeceſſor per alios inueſtigari mãdauit, & nos iamdudum, maximè circa Valentinenſem Eccleſiam, dum nos minor ſtatus haberet, & Fratres noſtros, qui vnà nobiſcum nuper circa partes illas aliquamdiu cõuerſati, eadem quaſi manibus tractauerunt, & euidentiùs notitia experimentalis inſtruxit, quò huiuſmodi perſecutionis diuturnitas, in hac vſque producta tempora, ea magis*

reddidit manifeſta, cum eiſdem Fratribus noſtris perpenſa deliberatione præhabita, memoratas Valentinenſem, & Dienſem Eccleſias propter vrgentem neceſsitatem, & euidentem vtilitatem ipſarum, de quibus nobis & eiſdem Fratribus noſtris conſtitit euidenter, de ipſorum Fratrum conſilio, præſertim cùm ad hoc etiam vicinitas locorum inuitet, & de apoſtolicæ plenitudine poteſtatis vnimus authoritate præſentium.
Statuentes, vt ſtatu Præſulum, qui nunc præſunt eiſ- 80
dem, ſine immutatione aliqua remanente integro, tandem quouis ipſorum cedente, ſeu etiam decedente, ſic vna ſit earumdem Eccleſiarum epiſcopalis dignitas, quòd ſuperſtes ſit Epiſcopus vtriuſque, Valentinenſis, & Dienſis Epiſcopus nominandus, ac deinceps Eccleſiæ: ipſas vno & eodem Antiſtite ſimili, quin potiùs eadem intitulatione vſuro, perpetuis temporibus gubernante. Cuius electionem in ipſis Eccleſiis alternis vicibus, ſed in Valentinenſi primò ab vtriuſque Canonicis, vocem in eadem electione quaſi corpus vnum, ſeu Collegium pariter habituris, decernimus ce-
lebrandum. Quoties autem noui Paſtoris creatio im- 81
minebit, illorum ſit eorundem Canonicorum vtriuſque Eccleſiæ vocatio, quibus in ea Eccleſia, ab ea vice, ſortem electionis huiuſmodi viciſsitudo conceſſerit, ius vocationis eiuſdem anteà competebat; & Canonici alterutrius Eccleſiæ, dum in illa, in qua tunc eſt electio facienda, propter hoc præſentes fuerint, diſtributiones in ea quotidianas percipiant, & in omnibus aliis pro ipſius Canonicis admittantur. Sed aliàs

quoad Canonicatus, præbendas, & obuentiones quaslibet, Canonici earumdem Eccleſiarum in diſcretione, ſeu diuiſione remaneant conſueta. Cæterùm, ne conſuetudinum in eorundem Canonicorum vocatione diuerſitas, occaſionem aliquam inter eos altercationis inducat, illos tantummodò Canonicos ad electionem vocari ſtatuimus, qui tunc temporis fuerint in eadem
82 *prouincia Vienneſi. Per hæc autem venerabili Fratri noſtro Vienneſi Archiepiſcopo ipſarum Eccleſiarum Metropolitano, eiúſque ſucceſſoribus, ſeu etiam Vienneſi Eccleſiæ, nullum præiudicium generetur, quominùs in eiſdem Valentinenſi, & Dienſi Eccleſiis habeant aliàs omnia, & percipiant ſicut prius. Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ vnionis, & Conſtitutionis infringere, vel ei auſu temerario contraïre. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri ac Pauli Apoſtolorum eius, ſe nouerit incurſurum. Datum Viennæ, 7. Calendas Octobris, Pontificatus noſtri anno 4.*

DE

DE REBVS GESTIS EPISCOPORVM DIENSIVM

LIBER SECVNDVS.

VRBS Dia,ſiue Deia, 1
eſt in Alpium radici- *Dia ciuitas deſcribitur.*
bus, non procul Dro-
ma fluuio, ſecundo &
vigeſimo lapide ab
eius fontibus. E ca-
ſtello quondam nobi-
li & valido, quod ſa-
xeus collis habet, de-
ſcendit orbiculatim in planitiem,ſitu firma, fre-
quens incolis,agro potens,amœnáque,vt non im-

Digitized by Google

meritò primùm Vocontij vrbem ſuam eſſe voluerint, tum Romani coloniam, ac denique ſedem Comites latè dominantes ab Valentinis ad Treuienſes. Cingitur illa montibus præaltis omni parte, niſi quà Dromam flumen agro accipit, emittítque. Diceres, ſe, ſuóſque campos diuites pingui gleba, ad inuidiam oſtentare poſito circùm theatro. Sunt illi ferè prærupti, niuoſique; ſed rigorem ſuſtinent ſuum, neque ad rura infernè iacentia demittunt; potiùs multiplici in Septemtrionem & Meridiem flexu, auras & ſolem ita diſpenſant, vt hominum & frugum vni ſalu-
2 britati ſeruiant. Tellus itaque ferax eſt frumenti ac vini, pomorumque varij generis, & aliarum penè omnium rerum, quibus vita non tantùm honeſtè, ſed etiam cum voluptate agi poteſt. Has illa ſuas opes, ad ſpeciem quoque, veluti exultabunda proponit: fluuiis enim & riuis fere diſtinguitur, atque tota in colles ac tumulos paſſim aſſurgit, ſi partem excipias, quam Droma fluuius curuat in plures ſinus. In paucis opima eſt vallis, quam interſecat Meiroſſa amnis ſalutari memorabilis latice. Primùm hortis ea, tum pratis, vitibus, omniq́ue ſegetũ genere pro ſitu nitet. Morbos etiam vulgò neſciunt, ſeu rure coloni, ſeu ciues in vrbe, & ad effœram ſenectutem fere per-
3 ueniunt ſine omni languore. Numerant familias ad mille & ducentas: neque multi ſunt anni, cùm longè plures cenſebant: inuenio quippe tria

fuiſſe

fuiſſe ad ciuitatem ſuburbia, S. Mauritij, Piloſum ab gente nobili & inclyta ſic vocatum, & S. Marcelli, eáque pluribus viis diſtincta, ac ſummorum virorum ædibus ornata, vt affirmant quæ de ſua domo profeſſus eſt, ciuis illa ætate clarus & diues Petrus Moterius anno 1301. Hoc paucis domunculis malè aggeſtum vix ſuſtinet ſuum nomen, cætera omninò deſiêre. Ferunt exciſa latrocinio ab centenis aliquot annis, cùm per ordines ſpecie militari grâſſarentur vagi homines neſcio qui: ſed omninò ignota res eſt, neque etiam nomen barbari & effrænis exercitus ad nos peruenit. Excitata profectò fuerant poſt pulſos Gallia Romanos, cùm omnes ferme vrbes totis regionibus faciem mutauére, Vandalis, Gothis, Saracenis, Hunnis omnia depopulantibus, & vaſtitatem lōgè circunferentibus. Vigentibus 4
quippe ipſis & Gallias tenentibus Dia excreuerat in amplitudinem viſendam, & colonia dignam. Dabat illa ſedes fidas & opportunas ex Italia venientibus, & Ebredunum prætergreſſis. Atque niſi rupes ingens, terræ motu excuſſa, de ſummo monte viam intercluderet ad Lucum pagum, facto lacu de fontanis & torrentibus aquis, nunc quoque frequens eſſet populis Romam euntibus. Quæ porta vocatur de S. Marcello inſcripta floribus, capútque bouis gerens in medio coronicis, habet ſpeciem arcus triumphalis, ab Imperatore exercitus profectò erecti, qui ciuita-

tem coleret, aut non procul ea viciſſet hoſtem. Porrò effodiuntur rure plures vrnæ funerales, monetáque multiplex ænea antiquorum Cæſarum imaginibus inſculpta. Et agrum ipſi muniêre duplici caſtello Pedonis & Iuſtini: ſed illius etiam ſedes ignoratur; huius trans Dromam ingentes ruinæ viſuntur in confragi montis ſaxo exeſo. Religionibus quoque ſacram eſſe vrbem iuſſerunt, & quam Vocontij Diam vocabant, appellare Deam ipſi mage amauerunt, teſte Itinerario Antonini; vt ne patriam quidem memorare, aut meminiſſe poſſent ſine ſenſu pietatis. Diuam non pauci deinde dixerunt, ex affinitate vocis, ac Diuiam. Diniam quoque appellauit autor Bibliothecæ Cluniacenſis pag. 1732. *prioratui S. Marcelli Dinienſis*; & poſtea, *prioratus de tribus mœniis diœceſis Dinienſis*; & infrà, *prioratus de perſico Dinienſis*. Scilicet Tria mœnia & Perſicum pagos ſcimus eſſe in Treuienſi regione diœceſis Dienſis, Sanmarcellinum autem monaſterium in ipſa vrbe Dia. Tantis demum honoribus cæteras circà colonias antecellere rati ſunt vrbis ſitu, multitudine ciuium, agrorum vbertate, ſanctitate ſacrorum, vt Deam Auguſtam nominauerint, ſicuti habent antiqui lapides: atque adeò dignitate Comitatus auxerunt. Deenſem appellauit Ludouicus IV. Imperator circa annum nongenteſimum. Vbi regnum Arelatenſe varias in partes diuiſum eſt, Boſone mortuo, pars Prouinciæ is

fuit,

fuit,mari,Rhodano,Iſara,Alpibus comprehenſæ: ex eius portione inter Druentiam & Iſaram fluuios poſita, quam anno milleſimo octogeſimo Guilbertus,& Tyburga dotem Faydæ filiæ dederant,in Alfonſum Toloſanum enubenti, auulſit Raimundus ſub annum milleſimum centeſimum octogeſimumnonum,petente Ademaro: & denique anno circiter milleſimo quadringenteſimo, Ludouicus Comes addidit Delphinatui.

QVO potiſſimùm ſæculo fides Chriſtiana 6
Diam peruenerit, aut Epiſcopus habere cœperit,non liquet. Princeps vrbis Eccleſia dicitur ab Virgine; ſcilicet in honorem Aſſumptæ dicata eſt Decani Sede,pluriúmque Canonicorum Collegio nobilis, tantam prætereà vim Presbyterorum ante Caluiniſtarum hæreſim alebat, vt Deo laudes eadem hora, iunctis tamen diuiſi ædibus, canerent,ex quo aucta eſt prioratu S. Mauritij: ea porro tunc mole ſurgebat è quadro lapide, vt ſeu longitudinem, ſeu amplitudinem ſpectares, viſenda omninò eſſet,neque vlla per totum Delphinatum minor vix parem haberet. Sed ornamenta omnia deiecerunt Hæretici,tanta, ſeu cæcitate,ſeu impudentia, vt decuſſo fornice, euerſo odæo,parietes interiore parte decruſtarint. Itaque hiant vndique fracturæ, cæmentáque hor- 7
rentia vix ſe ſuſtentant. In extrema æde,ad templi fores ingreſſo, læua occurrit porta: ducebat olim ad eccleſiam baptiſmalem dictam, ſiue in-

Singularis pietas Eccleſiæ Diēſis.

fantium:

fantium : vtraque enim voce appellant veteres chartæ, quòd eam pueris baptizandis, & ſepeliẽdis haberet curio. Vide ſingularem Dienſium pietatem; innocentium puerorum ſancta de Baptiſmo corpora, poſt mortem miſcere nolebant membris, quæ per maiorem ætatem ſeruire potuerant immũditiæ, & iniquitati ad iniquitatem. Dicata erat Ioãni Baptiſtæ; quatuor aris ſurgebat: nunc iacet, vixque illius eſt aliquod monumen-
8 tum. Quinque inſuper eccleſias lego in antiquis tabulis, quarum omnis memoria excidit, S. Vincentij, S. Magni intra vrbis muros; S. Laurentij, S. Saturnini, S. Ferreoli in agro. Ad portam cognominem, viſebatur illa S. Vincentij. Parœcia erat S. Magni: eam, impietate duce, furore comite, non exciderunt modò Caluiniani; ſed ſuper exciſæ ruinis in ſanctiſſimo fano Synagogam Satanæ, templum vocant, excitarunt, trophæum hæreſi de fide, & excitatum, proh dolor! ſeruant, ſuſtinéntque. Demum in ipſo penè ciuitatis pomœrio, extra portam S. Petri fuit domus, dicebant (cauſa appellationis incerta eſt) recluſoriam: & domui iuncta ædicula, ſacra B. Mariæ de eleemoſyna; ſacerdotem ſuum ea habebat. Quondam etiam pluribus, & variis Regularium ædi-
9 bus ornabatur, Canonicorum S. Antonij, & S. Rufi, Monachorum S. Mauritij, & S. Marcelli, Mendicantium S. Dominici, & S. Franciſci, Militum denique Templi. Horum ſedes lego fuiſſe iuxta

S. Vincentij:

S. Vincentij: ne quidem nomen earum extat.
Quid? quòd cæteræ omnes vi,& veſania Hugo-
nottorum dirutæ ſunt, Antonianorum etiam
fundamenta eruta, & vox exciſa: putatur ho-
rum domus fuiſſe ad arcem: vocabatur Eccleſia
de Caſtello,& S. Agathæ,ac S.Marcelli: fuit pa-
rœcia ad annum vſque 1469. Canonici S. Rufi,
(appellant ab S.Petro,) & Monachi,tum S.Mar-
celli,tum S.Mauritij,atque pars Franciſcanorum
habitabant extra vrbem, vt docent clauſtrorum
ingentes ruinæ; nam altera horum pars erat in-
tra mœnia:nunc ipſorum vnus tantùm, & alter,
in magnarum quondam ædium ruderibus ſe-
dent. Cluniacenſes de S. Marcello Dienſium 10
Epiſcopo Monachi,in ciuitate domo in vna om-
nes incolunt. Dominicanorum nemo in vrbe
eſt. Deſiêre Monachi S. Mauritij anno M.CCCCL,
quo eorum omnia Collegio S. Mariæ ceſſerunt.
Denique ſunt, qui aſſerant, Monialibus quoque
ſuam fuiſſe domum,non procul vrbis platea: ſed
neque veſtigiũ illius videas,& incertus eſt rumor
Pauci antè annis virgines Vrſulanæ venerunt in
vrbem An Ciſtercienſiũ Abbatiã,quæ ab ſitu loci
appellatur Valliſcreſcentis, cenſere debeam in
Dienſibus Regularibus,animi pendeo: ſanè in fi-
nibus agri eſt,& qui eam habent coloni, ſacra-
menta petunt ab vrbe; olim quoque pro ſepe-
liendis fidelibus egit certa lege,conuenitque Ab-
bas cum Canonicis S. Mariæ. Sed ſacris ædibus 11

cur Hoſpitales non adiungam,in quibus maximè ſacrum opus, ſalutis noſtræ cardo,ſanctæ mentis fundatiſſimum argumentum eleemoſyna, & eleemoſynæ præcipua pars,ægrorum,pauperúmque cura ſedem habet? Atque vt præteream duas leproſorum domos,ſeptem fuerunt Diæ ante coortam Caluini hæreſim, numeroſæ plebis non leue argumentum,ſancti Petri,ſancti Iacobi, ſancti Marcelli,ſancti Magni,ſanctæ Crucis, Sacriſtæ, Poſorij, ſeu Poſoni, aut Poſerij. Et hanc quoque pietatis partem afflixere Caluiniani, vixque vnam de tot ſacris pauperum domibus nobis reliquerunt. Erit fortaſſis aliquando illa dies, cùm redibit in ſuam ciuitatem ſyncera fides, ſuumque templis cultum reſtituet, ſua pauperibus tecta, ſuas Regularibus ſedes. Vt id eueniat,fuit olim profectò Dia, ſicuti populo grauis, & origine vetus; ita religione, ſacríſque ſancta:vt auguſtam iure prædicent antiqui etiam lapides.

12 EPISCOPVM nunc habet eumdem cum Valentia; quondam habebat proprium. Quo anno,quibus ex cauſis ea mutatio per Summum Pontificem inducta ſit, referam ſuo loco. Nicaſium Diuienſem de prouincia Galliarum Epiſcopum,interfuiſſe Nicenæ Synodo, teſtantur huius Concilij tabulæ.Dienſem fuiſſe docet Vlphinus, Dienſis & ipſe Antiſtes,in vita S. Marcelli:Diam enim vti Deam, ita Diuam, & Diuiam antiqui appellauerunt.

De Galliarum Epiſcopis vnus Dieſis Nicaſius fuit in conſilio Niceno.

appellauerunt. Vixit circa annum CCCXX. & v. pòſt anno ſe contulit Niceam Bithyniæ, Gallorum vnus Pontificum. Magna laus illa ætate! ſcilicet de Gallia primus in Orientem penetrauit pro Chriſtiana fide tuenda nouo auſu, magno exemplo. Nicaſium ergo ſecutus eſt Palladius in Fpiſcopatu, quantùm ex ſerie temporum licet colligere,ſucceſſor, & cum Palladio Antiſtites de Occidente ad trecentos, vt ex vero codice Athanaſij recitat Socrates. Hi Sardicam Thraciæ conuenerunt, damnaturi Photinum cum Arianis, & abſoluturi Athanaſium Alexandrinum, ac Paulum Conſtantinopolitanum. Viuebat itaque Palladius anno CCCXLVII. cùm habita eſt Synodus Sardicenſis. Palladij ſucceſſor ignoratur, neque perpetuam præſulum ſeriem, ante Hugonem II. Inuenias: quos ante ipſum habemus, virtute omnes & ſcientia clari, alij aliis temporibus per DCC.annos,(tot enim ab Palladio ad Hugonem illum interceſsêre,)vt in cœlo alia aliis locis ſydera intermicant. Præ cæteris notamus ſeptem ſanctitate illuſtres pro numero cœleſtiùm erronum, Petronium, Marcellum,Saturninum, Exuperium,Vlphinum, Iſmidonem,Vldricum.

QVOD diſcipulis Chriſtus promiſerat, vt 13
quærentibus regnum Dei adiicerentur etiam terrenæ opes, hoc Dienſes Epiſcopi poſt beatos eos antiſtites ſunt conſecuti. Vldrici ſucceſſor

Arnaudus de Criſta dat Epiſcopatui Criſtam, & alia caſtra.

Hugo accepit ab Arnaudo de Criſta, viro potente ac pio, Criſtam, Auguſtam, Vaneam, Betonam, fanum Medardi, & fanum Benedicti. Res acta eſt xv. Auguſti, anno MCXLVI. Ab eo viri toto epiſcopatu principes amauerunt ſe, ſuáque præſulibus in clientelam dare. Igitur in epiſcopi fide ſunt pagi XCIV, atque porrò ſupra Diam ciuitatem poſſidet ille caſtra XXIV. Fridericus primus iura quoque regalia conceſſit, quæ inconcuſſa ipſis ſeruauerunt omnes poſt illum Imperatores, & Reges. Arnaudi pietatem, ſuámque gratitudinem palam mortalibus eſſe voluit Hugo: vexillum ſuum ei ferendum dedit, pro clientela Betonæ, & fani Benedicti; atque iuſſit, vt, qui primus in ipſum contuliſſet ſuas opes, porrigeret epiſcopo primas lances, eius vnctionis die: Balliuum autem poſteà vocauerunt, qui vexillum epiſcopale gerebat; alij Equitum, aut Nobilium Ducem, &
14 Caput; Seneſcallúmve pro regione appellant. Ex quo ciuitatem Diam Antiſtiti dedit Imperator, addidit nomen Comitis Dienſis, & imperij Principis. Pictauienſes latè per diœceſim imperitantes, ſe Comites Dienſes appellabant; ſed Epiſcopum vt toto comitatu dominum, ita in tanti nominis honore ſuperiorem ſemper habuerunt.

Antiquum ſigillum Epiſcopi Dienſis.

In curiæ ſigillo viſebatur olim Antiſtes in veſte, tiaráque ſacerdotali, qui pedum paſtorale ſiniſtra, ſpiritualis poteſtatis inſigne; gladium dextera teneret, authoritatis & principatus

temporalis

temporalis argumentum. Videas hoc ſigillum in exſcripto homagij, quod Hugo de Aiſio præſtitit Petro Iſoardo fratri, anno Mccc. facto, cùm idem Petrus eſſet Epiſcopi Balliuus, & Correarius. Id legas ipſum in literis Abbatis Valliſcreſcentis, ab Sede apoſtolica miſſi, vt eius nomine firmaret exemptiones Diæ ciuitati conceſſas per Ioannem Epiſcopum, anno MCCCCXLVI. XIV. Octobris. Cæteros Dienſium Epiſcoporum honores vt perſequar, locus non poſtulat: hos attigiſſe fuerit ſatis digerenti vitam eorum per annos chronologicos, & ſumma factorum notanti potiùs, quàm ſcribenti: neque enim ante vnionem Epiſcopatuum Valentini, & Dienſis, inuenire eſt magnam dicendi ſupellectilem, ſumma quæque ſepeliuit obliuio. Nomina non raró referre, & notare tempora ſatis erit. Quos igitur inueni Præſules, pono ordine ſuo, & ad ſingulos annuatim adiungo, quæ ſuper ipſis habent fideles chartæ. 15

Ad hoc tamen antequàm aggredior, non poſſum prætermittere, quæ Polycarpus de la Riuiere, cùm hæc ſcribo, Carthuſianorum Viſitator, & Prior Bonipaſſus, miſit ad me rogatus, de antiquis Dienſibus Epiſcopis. Hic vir Hieronymum imitatus Gallias peragrauit, vt doctiſſimorum virorum ſermonibus frueretur, & ex bibliothecis ac tabulariis erueret priſcos antiſtites; poſt adi-…iè omnes prouincias, ci[illegible]s, monaſte-

ria, in ſolitudine ſcribit, reuocatis in eremum ſcientiis, & Caſſianos refert nobis in Prouincia noſtra, Vincentios, Hilarios, Honoratos. Sic habent eius litteræ. *Cùm ex Prouinciali omnium Eccleſiarum, in quo à B. Dionyſio Papa, anno ab Sede Petri Romæ condita* CCXXI. (CCLXVI. Chriſti intelligit, & VI. Dionyſij, cùm Petrus fixerit Sedem Romæ anno Chriſti XLV.) *ſingulæ metropoles & diœceſes Galliarum deſcribuntur, conſtet Deam, ſiue Diam Viennenſis prouinciæ ciuitatem, iam à multis annis habuiſſe Epiſcopum; fruſtrà dubitari poſſe videtur, S. Martium, qui primus eius Sedis Antiſtes recenſetur, ante conſcriptum illud Proninciale Dionyſianum quinquaginta ſaltem annis reſediſſe in ea. Itaque coniectura haud inani, ſed quã facile erit mihi æquo probare iudici, ductus, circa annũ* CCXX. *Beati illius ſtatuo Põtificatum Dienſem, & exin ſucceſſores,*
16 *quos nanciſci licuit, enuntio. In ordine ergo ſunt iſti.*

1. *S. Martius, circa an.* 220. *Quatuor hi ex vita*
2. *Higerius.* *S. Marcelli, Epiſcopi Dienſis, carmine*
3. *Leo.*
4. *Seruilius.* *edita.*

Nicaſius. 325.

Celſus 356. *in Annalibus noſtris Eccleſiæ, & ciuitatis Auenionenſis, cum Nectario Viennenſi, Metiano Auenionenſi, Eradio Arauſienſi, & aliis magnis Viennenſis prouinciæ Epiſcopis aduersùs Saturninum Arelatenſem.*

Conſtantinus.

Conſtantinus. 419
Proiectus. 440.
S. Petronius, cui fatalis annus contigit 463.
S. Marcellus, eius frater.
Sæculatius, anno 517
Præſtantius. 739. *in Diplomate Caroli Martelli.*
Aramandus. 776. *in Valeſiorum Hiſtoria.*
Deſideratus. 788.
Vlſinus. 800.
Emico. 876.
Giſenodus. 943. *in Octodorenſibus noſtris cum Sabone Vienneſi, Boſone Ebredunenſi, & aliis Archiepiſcopis, & Epiſcopis Regni Burgundiæ.*
Iſardus, vel Iſarnus. 981.
Petrus. 1037.
Hugo. 1076.
Iſmio. 1103.

Et cæteri, de quibus nihil non lectum Reuerentiæ veſtræ, nuper animaduerti. Porrò ex fide omnia, & ex animo voueo teſtatiſſimis veterum Authorum, vel tabularum monumentis explorata, & plenè probata.

IESVS amor noſter, doctrina, virtus, ſalus, & gloria noſtra.

Atque in eo humillimus ſeruus, & Frater,
POLYCARPVS DE LA RIVIERE,
Carthuſianus.

20. *Iulij,*

20. *Iulij*, 1637.

Quod Prouinciale Dionyſianum memorat Polycarpus, iam expectamus diu: quam enim lucem non dabit omnium gentium, & locorum hiſtoriis notitia tam antiqua omnium totius Chriſtiani Orbis Epiſcopatuum? Vitam S. Marcelli vtraque oratione in vetuſtiſſima membrana conſcriptam habuit Pariſiis? Vlfinus Marcelli ſucceſſor, ſolutæ numeris author eſt. Seruat ille quoque nomina Martyrum & Confeſſorum, qui ſub Eurrico Gothorum Rege paſſi ſunt in Gallia Narbonenſi. Hæc omnia typis olim mandabit, & ab ſe recenſitos Epiſcopos ſuis firmabit Authoribus. Hos ad me humaniſſimè miſſos tacere certè non debui. Intereà, quæ de Præſulibus Dienſibus per me ipſe notaui, iſta repono.

EPISCOPI DIENSES.

17 NICASIVS. PALLADIVS. S. PETRONIVS.

NICASIVS anno Chriſti CCCXXV. interfuit Concilio Niceno. Palladius anno CCCXLVII. Sardicenſi. N. poſt annum CCCCLX. ſub Hilaro Papa, ab S. Mamerto Archiepiſcopo Viennenſi vnctus eſt, ex Hilaro ep. 9. & 11. S. Petronius, & S. Marcellus poſt eum geſſerunt Epiſcopatum. Fratres Auenione nati apud Breuiarium Dienſe, & ante ſacerdotales infulas Monachi, an Lerone ad extremam Prouinciam in patria regione, vbi poſt Honoratum florebant ſcientia & virtute inſignes Vincentius, Hilarius, Cæſarius? Lego Petronium per vitam, & poſt mortem inclaruiſſe miraculis; eóque Antiſtite erant in ciuitate vel Hæretici,

vel

vel infideles, quos ad fidei veritatem adduxit; Eccleſia quippe Dienſis de illo canit: *Diam dies illuſtrauit per verbum, quod prædicauit in ea Petronius.* Altare, in quo faciebat, ſeruauêre Canonici, vſque ad ſacræ Ædis per Caluiniſtas excidium. Epiſcopi primò vrbem ingreſſi, iurabant ad illud in exceptiones ciuitatis, atque canonicorum collegij: lego ita factum anno MCCCCLXVIII. XVIII. Septembris ab Gerardo de Cruſſeolo, & anno MDXLIV. Iulij XXVI. ab Iacobo de Turnone. In 18

S. MARCELLVS.

defuncti locum ſuffectus eſt Marcellus iunior ætate frater, ſecundum præcedentes in ipſo prophetias: columba quippe eligendum monſtrauit, & electum ſecuta eſt ad Sedem Pontificiam. Rex Burgundionum Arianus (nomen maiores tacuere) miſit in exilium iam Epiſcopum; Dia quippe tum ſuberat illi genti: neque reuocauit, niſi poſt filium lethali morbo curatum precibus ſancti viri. Anno DVI. interfuit Concilio Agathenſi. De eo denique ita loquitur Gregorius Turonenſis lib. de gloria Confeſſorum, cap. 70. *Fuit autem & Marcellus Dienſis vrbis Epiſcopus, vir magnificæ ſanctitatis, ad cuius nihilominùs tumulum lychnus accenſus diuturno ſpatio lucere ſolet: præſtat ex eo oleo virtus Domini medicinam infirmis.* Hæc Turonenſis. Vlphinus & ipſe Dienſis Antiſtes ſcripſit de vita viri ſancti: habet volumen Polycarpus de la Riuiere, additque in eo & alia ſingularia recitari, & legationem Nicaſij ad Con-

Nicaſius, Epiſcopus Dienſis, le-

L cilium

Digitized by Google

gatus Eccleſiæ Galliçanæ ad Synodum I. Nicenam. cilium Nicenum, atque Nicenorum Patrum reſponſa Gallis per Nicaſium data. Marcellum ſecutus eſt Auentinus, Robertus appellat Antoninum: anno quippe DVII. interfuit Aurelianenſi

19 AVENTINVS. primo. Se Metropolitanum in eo ſcripſit: an error potiùs eſt librarij? qui idcircò negaret, fuiſſe Dienſem Epiſcopum, næ ille ignoraret Epiſcopis datum aliquando (cauſæ me latent) Metropolitani nomen. In eadem Synodo Toloſanus Antiſtes hoc ſibi nomen aſſumpſit, qui pluribus pòſt ſæculis ab Ioanne XXII. Archiepiſcopi nomen adeptus eſt. An, quod Proculo Maſſilienſi datum olim fuerat in Taurinenſi Concilio, circa annum cccc, vt in prouincia ſecunda Narbonenſi Metropolitani nomen per vitam haberet, iiſque præ epiſcopis eſſet antiſtes, præ quibus olim diſcipulis magiſter fuiſſet, hoc Auentino datum eſt? An potiùs Metropolitani nomen accepit & iura, per Romani Pontificis ſententiam in epiſcopum metropoleos ipſius. vt antè Conſtantius Vticenſis, ab Hilaro contra Hermem. Narbonenſem dicente, & antiquiſsimus prouinciæ abs Leone, aduerſus cedentem alteri iure ſuo? Poſt Auentinum Seculatius interfuit Epaunenſi anno DIX. Vnum ergo, vel alterum in Epiſcopatu annum

Auentinus, Epiſcopus Dienſis, erat Metropolitanus.

SECVLATIVS.

20 vixit. Quæ fuerit Epauna prorſus ignotum eſt. Qui ponunt ad Auregeram fluuium in diœceſi Toloſana, multùm errant. Fuit iſtud Sacerdotum prouinciæ Viennenſis Concilium, vt in eo

De Epauna variæ ſententiæ referuntur.

ſcribit

ſcribit Auitus Viennenſis: quis autem animum inducat illius prouinciæ Antiſtites, vltra Toloſam, ad montes Pyrenæos conuenire voluiſſe? Atque, vt cogitaſſent, profectò Sigiſmundus Burgundionum Rex, non paſſus fuiſſet extra regnum coïre, in vrbe Gotho Principi tum, & Ariano ſubdita. Synodum Epaunenſem pro Agaunenſi vocatam, putauit Papirius Maſſonus, & tantùm non docent Aimoinus & Fredegarius. ille ſic loquitur l. 3. c. 50. *Synodum quadraginta epiſcoporum aggregari præcipiens, vt ordo pſallendi, qui in loco Sanctorum Agaunenſium temporibus Sigiſmundi regis ab Auito & cæteris epiſcopis illius temporis inſtitutus fuerat, in cœnobio quod ipſe fabricarat teneretur effecit.* Hic autē iſta habet in chronico: *Synodum quadraginta Epiſcoporum fieri præcepit, & ad inſtar inſtitutionis Monaſterij Sanctorum Agaunenſium, quæ temporibus Sigiſmundi Regis ab Auito, & cæteris Epiſcopis, ipſo iubente Principe, fuerat firmata, idémque & huius Synodi coniunctione Monaſterij S. Marcelli Guntramnus inſtitutionem firmandam curauit.* Polycarpus de la Riuiere vidit Iënnæ (pagus eſt in Sabaudia, non procul Rhodano) lapides inſcriptos Deæ Eponæ: quia verò ab Epona ad Epienam facilis eſt deflexio, & facilior etiam deformatio Iënæ ex Epiena, priorem ſyllabam, vt ferè cætera, deterentibus ſæculis; eò cogitatione, neque immeritò, deuenit, ex Dea, quam coleret, loco fuiſſe nomen Eponæ, &

in eo Synodum habitam Eponenſem, ſeu Epaunenſem. Certè ab ingentibus toto penè agro domorum ruinis, conſtat, vrbem olim non contemnendæ magnitudinis fuiſſe, qui modicus nunc eſt pagus.

21 AREDIVS anno DLII. fuit in Aurelianenſi
AREDIVS. V. & anno DLIX. in Pariſienſi II. Cùm autem in Aurelianenſi dicatur Diuienſis Epiſcopus, & in Pariſienſi Dienſis, omninò intelligis Diuiam tum
LVCRETIVS paſſim vocitatam ciuitatem, & Diam. Lucretius anno DLXX. per Vincentium Presbyterum interfuit Lugdunenſi I., & anno DLXXIII. per ſe ipſe
HERACLIVS. Pariſienſi IV. Heraclius anno DLXXXII. Matiſco-
PAVLVS. nenſi I. Paulus anno DLXXXVIII. Matiſconenſi II. Deſideratus Narbonenſi apud Catellum in hiſtoria Occitaniæ. Anno octingenteſimo quinquageſimo octauo Caroli regis Prouinciæ, & Bur-
REMIGIVS. gundiæ decimo octauo, Remigius epiſcopus Dienſis intereſt donationi à Ioanne Heduenſi epiſcopo factæ monaſterio S. Andochij Heduen-
HEMICO. ſis. Hemico fuit in Pontigonenſi anno DCCCLXXVI. atque Mantalenſi tertio pòſt anno. Biraconem vocauit Paradinus. Ab Hemicone ad Petrum, non habeo quem affirmem ſediſſe certis temporibus, per annos CC. Non dubito antiquioribus conciliis Gallorum Antiſtitum interfuiſſe Dienſem, qui cæteris ad cogendas ſynodos autor fuit penetrato Oriente, & adita Nicea Bithyniæ. Sed, vt per ſingula concilia habeamus nomina Epi-

ſcoporum

ſcoporum, qui ad ea conuenerant, ciuitates, in quibus ſedebant, non ſunt ipſis adſcriptæ: erit fortaſſe, qui è veteri quapiam Bibliotheca eruat, & plures Dienſium ſimul excitet, noſtríſque his addat. Saturninus, S. Exuperius, S. Vlphinus habentur in orationibus, & traditione Dienſis Eccleſiæ: quando ſederint, ignoratur. In hoc tanto Epiſcoporum interuallo ante Petrum reponendos putabam, neque duorum ſæculorum hiatum feliciùs impleant alij, quàm ſancti viri. Anno milleſimo viceſimo quinto Humbertus fuit epiſcopus apud Du cheſne in hiſtoria Burgundiæ pag. 612. Petrum ſediſſe annis MXXXVII. & MLIX. autor eſt Robertus. S. SATVRNINVS. S EXVPERIVS S. VLPHINVS. PETRVS.

22. Hugo nepos Hugonis filij Odonis primi Burgundionum ducis, ingentium vir animorum & & infractæ virtutis, *religione* etiam, vt loquitur ſuo Carnotenſis, *prudentia & authoritate mirabilis* eligitur in Antiſtitem, anno Chriſti MLXXIII. non ſine prodigiis teſtantibus vim præſentis, ac veluti ſuffragium ferentis Dei. Natus eſt in Viennenſi diœceſi: quare, cùm eſſet Epiſcopus Dienſis, tamen ab Gregorio VII. dicitur filius Eccleſiæ Viennenſis. Romani in Delphinatu vel natus, vel Canonicum profeſſus eſt: cur enim alioqui Romanus appellaretur ab eodem Pontifice, qui ab illo ipſo negatur Romæ natus & educatus? De viri electione ſic loquitur Paulus Bernriedenſis: *In huius electione tantum lumen cœlitùs deſ-* HVGO. *Lib. 6. ep. 2.* *In vita Gregorij VII.*

25 in pontificia Sede ferre non potuit noſter Hugo.
Cauſa Manaſſis Archiepiſcopi Rhemenſis, te-
nuit plures annos Legatum Summi Pontificis.
Ea eſt, vt videatur res alicuius operæ totam fu-
ſiùs exequi, ad aperiendam Hugonis pa-
triam, authoritatem, vim mentis, atque pru-
dentiam. Manaſſes malè audiit apud Grego-
rium ſummum Pontificem; cúmque aliæ ab aliis
querelæ, tum ab ipſo, tum contra ipſum conten-
tioſè ſatis exurgerent in dies, neque Hugoni Le-
gato iuſſus ſe ſiſteret, denique damnatus eſt ana-
themate, ſuáque Sede pulſus magno diſciplinæ
eccleſiaſticæ bono, & pontificij vigoris argu-
26 mento. Prima ſeges malorum fuit vexatio Mo-
nachorum S. Remigij. Obierat Abbas nobiliſ-
ſimi Monaſterij, cúmque Manaſſes alium, vt in
mandatis habuerat, non ſufficeret; potiùs immi-
neret facultatibus eius, & turbaret quietem, ac
pietatis officia; atque Monachi Romam profe-
cti grauiter expoſtularent apud Gregorium; in-
doluit ſcilicet Pontifex inde mala Monachorum,
& diſciplinæ regularis damna oriri, vnde virtu-
tis omnia decora, ſanctitatíſque petere debuiſ-
ſent; & quam domum Remigius optimis legi-
bus conſtituiſſet, ab ſancti viri ſucceſſore illam
diripi & euerti. Iubet igitùr præficere Abbatem;
atque vt hominem vrgeat, ſtimulóſque acres
ægrè agenti adhibeat, excommunicationem in-
tentat gerenti rem ſegniùs, & literas ad ipſum

Hugo deponit Manaſſem Archiepiſcopum Rhemenſem.

pontificias

Digitized by Google

pontificias deſtinat Hugoni Abbati Cluniacenſi, qui reddat Manaſſi, deque viri vel mora in parendo, vel diligentia referat ad Pontificem. Præcepta Gregorij pupugêre hominem. Metis euocat 17
Abbatem S. Arnulfi, virum præſtantem literis, & virtute inſignem; eúmque præficit Rhemenſi Monaſterio, vt videas metum eſſe non leuem officij magiſtrum. Sed qui Abbas ſcientia & pietate valebat, neque alterum, ſcilicet Metenſe, habere Monaſterium renuebat, vtrique regendo parem ſe omninò diffitebatur: atque vbi Romam veniſſet, probauit Gregorio mentem ſuam. Alium ergo iuſſus eſt Manaſſes dare Abbatem Sanremigianis Monachis, eúmque ad B. Benedicti leges priùs exigere. Hîc iam arbitratus eſt ſatis Pontifici ſe feciſſe, & Metenſis Abbatis euocatione tãtum nomen pietatis ac obedientiæ collegiſſe, vt ſi nunc indulgeret ſibi aliquid, minúſque probum Monachis daret Præpoſitum, non vltrà querelis eorum, & criminationihus
aurem Gregorius præberet. Præficit Abbatem 28
ſine literis, ſine pietate hominem: nihil ex legibus S. Benedicti, affectu omnia proprio, impetúque diſpenſat: quod temerario auſu perfecerat, in eo tuendo ferociter obſtinauit: neque enim verò Monachi, piis & ſapientibus Præpoſitis aſſueti, ferre potuerunt hominem literarum omnium rudem, & totius virtutis: alium Abbatem poſtulant: negatur ipſis: quæritantur crea-

tum iſtum iniuria,& contra Monachorum leges:
vis reponitur pro querelis; excommunicationem
intentat, inſértque demum Manaſſes, etiam
prouocantibus ad Sedem Apoſtolicam Roberto,
& Lamberto Monachis,atque fratri cuipiam laï-
co,eíque cæco. Dignus hic profectò erat, cuius
non taceretur nomen, vir oculatiſſimus mente.
29 Res tanta non potuit latere diu Pontificem:iube-
tur ab eo Ioffredus Pariſienſis Epiſcopus, rem è
propinquo cognoſcere, ne contentio latiùs ſer-
pat, atque totum negotium ad noſtrum Hugo-
nem deferre conficiendo iudicio, & accipiendæ
ſuper graui controuerſia ſententiæ. Neque ſolos
Rhemenſes Monachos vexabat Manaſſes, de
Clericis quoque ſuis abegit in exilium: & ta-
men plura ſuper Lugdunenſi, & Sueſſionenſi
Epiſcopis, plura ſuper Vvormundo Archiepiſ-
copo Viennenſi querebatur apud Gregorium: il-
los ipſo inconſulto impoſuiſſe manus aiebat
Ambianenſi Epiſcopo, quem de manu laïca Se-
dem accepiſſe addebat: iactabat Vvormundum
30 in diœceſi Rhemenſi gradu deieciſſe Presbyte-
rós,& ordini ſuo poſteà reſtituiſſe. Hæc, aliáque
id genus memorantem, ſiſtere ſe Hugoni Ponti-
fex imperat, qui litem omnem dirimat. Vide
faſtum hominis: reponit Archiepiſcopo Rhe-
menſi vnum iudicem eſſe, qui Petro Apoſtolo
ſucceſſiſſet, aut ab Petri ſucceſſore Roma Lega-
tus adeſſet, qualis in media Gallia natus Hugo
dici

dici non poſſit. Quaſi Legatus, qui Romanus
appellatur, non ab Romano Pontifice, qui eum
delegat, id nominis, ſed ab origine, patriáque
ſortiatur. Dienſem Epiſcopum non morantur
inanes tricæ: Lugduni cogit ampliſſimum Epi-
ſcoporum Concilium: vocat ad illud Manaſſem:
non venire obſtinantem damnat de communiſ-
ſimo aſſenſu omnium Gallicanorum Antiſtitum. 31
Nam & alia prudenter, & hoc fecit excelſo inge-
nio, vt neminem damnaret, vel abſolueret, niſi
in magno Patrum conſeſſu, vt non ab ipſo vno,
ſed ab omnibus Galliarum Præſulibus ageretur,
quod ſuſceperat, atque, ſcilicet communis eſſet
abs re iudicata, non eius ſingularis vel acerbitas,
vel inuidia. Quid eam per cætera viri facta? Ni-
hil fuit in vniuerſa Gallia, quod non exigeret ad
leges Eccleſiæ. Atque putauerim ego viſum
Gregorio, è Dienſi Sede ad Lugdunenſem eue-
here virum excelſi animi, & virtutis in omnem
partem accuratæ anno MLXXX; vt quò altiùs emi-
neret faſtigio dignitatis, eò latiùs panderet
exempla ſapientiæ. An potiùs nobile, & ad 32
ſumma natum ingenium, Lugdunum appetiit
neglecta Dia? Certè accuſatur etiam Summi
Pontificatus prehenſati poſt Gregorium, & Vi-
ctorem. Neque illo fuit indignus, quem cæteris
poſt Deſiderium Caſſinenſem Abbatem, qui
fuit Victor III, præferendum iudicauerat ipſe
Gregorius. Diu vixit in Archiepiſcopatu Lug-

Digitized by Google

dunenſi. Iterum fuit Legatus pro Sede Apoſtolica ſub Vrbano II. Pro primatu Galliarum, & legatione ab Summo Pontifice, longam habuit, eámque difficilem contentionem cum Iuone Carnotenſi, & aliis Epiſcopis. Hæc, quia non ſunt inſtituti mei, prætermitto: volui attingere ſuſcepta ab olim Dienſi Epiſcopo. Quem annum milleſimum octogeſimum habuit vltimum Diæ, eo Hugonem Caſtrì noui ad Iſaram nobili genere ortum, canonicum Valentinum, dedit Gratianopolitanis epiſcopum Auenione in concilio. Hic ille eſt Hugo qui S. Brunonem accepit Cartuſia.

33 Anno milleſimo nonageſimoquinto Iſoardus Comes Dienſis iuit in Syriam, cum Godefrido Bullonio & aliis principibus viris cruce ſignatus, ex Guillelmo Tyrio l. 1. tanti erat is apud omnes nominis, vt cùm Chriſtianorum exercitus diuideretur in multas acies, & prima committeretur Hugoni Francorum regis fratri, ſeptima Godefrido Bullonio, ſecunda Roberto Flandriæ Comiti, ipſe præpoſitus fuerit vndecimæ ex eodem Tyrio l. 6.

34 S. Iſmido. Succeſſor Hugonis ignoratur S. Iſmido Iſmeonem, & Iſmionem etiam vocant, canonicus Lugdunenſis vehementer renitens datus eſt ante annum milleſimum centeſimum adiutor epiſcopo Dienſi plurimùm laboranti ex ignoto mihi morbo. Gente nobilis primam ætatem per

omne

Digitized by Google

omne ſcientiarũ virtutumque genus egerat Valentiæ in patrui, cuius nomen excidit, domo. Hic ille epiſcopus eſt, qui bis adiit Ieroſolymam, & inde ſanctorum reliquias deportauit, annua Dienſium veneratione celebres: fortaſſe comitatus etiam eſt Hugonem Archiepiſcopum Lugdunenſem, olim Dienſem epiſcopum, qui è Syria rediens extremum diem obiit Salaminæ ſeu Famagoſtæ in Cypro, anno milleſimo centeſimo tertio. Robertus autor eſt ſediſſe anno MCXIII. & Vrbanus II. MLXXXXIX. Porrò multa Deus per virum fecit prodigia. Puerum vorabat lupus: Iſmido beſtiam verbo fugauit illæſo puero. Furrem Epiſcopi, clàm omnibus mortalibus, attingere auſus eſt: videbat hominem è cœlo Deus, & incautum peremit. Corpus quoque mortuum prophetauit, excitato ad vitam alieno cadauere. Neque immerentem igitur ornauit laudibus Author vitæ S. Petri Tarentaſienſis, *cap.* 19. Stephanus anno MCXXVII. Epiſcopus Diæ, literas dedit Seuero, Abbati S. Rufi, quibus firmabat donationem nonnullarum Eccleſiarum Monaſterio factam ab Hugone, & Iſmidone Epiſcopis. Iſmido Tauliniacenſem conceſſerat Letberto fidelibus chartis, quas vidi ſcriptas ſine anno, & die. Stephanus memorat Sanrufenſibus attributas Eccleſias Calorconis, Voluenti, Tauliniaci, Arnaionis. Cœperat ſedere anno ſæculi XXI. Epiſcopatus quippe ſextum addit fuiſſe, cùm ſcribe-

STEPHANVS.

ret. An. Iſmidoni ſucceſſit, qui tam certis innocentiſſimæ vitæ exemplis, tam frequentibus, expreſſiſque de cœlo prodigiis per xx. circiter annos in Sede fuerit, vt Sancti nomen haberet vna populorum voce poſt mortem: Stephanus quippe poſt ipſum Antiſtes Sanctum appellat.

35 B. VLDRICVS. B. VLDRICVS, Odolricum quoque dicunt, ex Gratianopolitano Decanatu peruenit ad infulas Dienſes. Ante annum ſæculi xxx. iam Epiſcopus Carthuſianum profeſſus eſt, hoc ſingulari vel pietatis, vel reuerentiæ argumento, quòd S. Hugonis, Gratianopolitani Epiſcopi à pueritia alumnùs voluit ab eo morituro monachalem veſtem indui, vt recitat Guigo Prior. Viuebat in Epiſcopatu circa annum MCXL, ad eum enim Petrus Venerabilis ſcribit nobile contra Petrobruſianos volumen. Baronius putauit ſcripſiſſe anno MCXLVI. ſed falſus eſt: eo anno ſedere deſierat Vldricus Iſmidonis poſt Stephanum ſucceſſor, eíque virtute & ſanctitate ſuppar. In Chartulario Carthuſianorum dicitur mortuus anno MCXLV. Certè poſt ipſum fuit Epiſcopus Hugo II. Syncerae tabulæ affirmant ſediſſe anno MCXLIV. (intellige ab incarnato Verbo, & MCXLV. ab Chriſto nato, vt per tres illos menſes, quibus alter annus alterum ſuperat, obierit Vldricus, & Epiſcopatum inierit Hugo,) & ad

B. Vldricus Epiſcopatum gerens fit Carthuſianus.

In Vita S. Hugonis.

36 HVGO II. MCLVIII. perueniſſe. S. Ioannes, Valentinus Antiſtes, rem Alexianenſem compoſuit cum Siluione

ne Clariacenſi anno MCXLIV. vt referam ſuo loco. Conuentionibus præfuit noſter Hugo, eáſque firmauit ſuo ſigillo. Arnaudus Criſtenſis, vir gente nobilis, & potens opibus, ſe, ſuáque omnia volens addicit Hugoni: grande pietatis facinus, & in omnem partem illuſtre! Epiſcopus, laudata mente viri, reſtituit omnia, ſeruato ſibi maiore, vt vocant, dominio, addítque vexillum ſuum eius honoribus, in ſingulare grati animi monumentum. Res acta eſt anno MCXLVI. menſis Auguſti, die XV. Dominabatur Arnaudus Criſtæ, Auguſtæ, Vaneæ, Betonæ, fano Medardi, fano Benedicti, & aliis caſtris. Hæc placuit afferre, vt videas, opus contra Petrobruſianos, non ſcriptum hoc anno, quod dicauit Vldrico Petrus Venerabilis. Quæ cauſæ fecerint, vt Hugo iuerit ad Fridericum Imperatorem, 37
inuenire non potui: illum adiit Taurini anno ſæculi LII. & interfuit ſententiæ per ipſum latæ, contra Guigonem de Baucio; pro Berengario iuniore, ſuper contentione de comitatu Prouinciæ. Denique anno LVIII. ſubſcripſit venditioni Eſparueriæ inſulæ, Abbati S. Rufi Raimundo, per Odonem Epiſcopum Valentinum. Aderat ſuo Abbati Petrus Craſſus, Prior S. Petri ad Diam. Vide, quàm antiqua eſt ea Dienſium Regularium Domus. Sed prætermittere nec poſſim, nec debeam, eſſe, qui poſt Vldricum, non Hugonem, at Bernardum reponant de Prio-

re

re Portarum Epiſcopum : magis emiratus ſum, nonnullos aſſerere Bernardo Antelmum ſucceſſiſſe. Hic Bellicenſem vnam Eccleſiam rexit, inque eius adminiſtratione deceſſit. Ille ab ab Lombardis poſtulatus eſt in Epiſcopum , & per S. Bernardum omninò fecit, vt id oneris declinaret : multis quoque ab eo annis iam ſenex Prior erat Portarum : etiam poſt mortem recitatur cum BB. Antelmo, & Stephano ; cúmque hi addantur fuiſſe Epiſcopi de Carthuſianorum Prioribus , ipſe Prior tantùm aſſeritur, dicendus prætereà Epiſcopus , ſi , vt illi, vel Diæ, vel alſia in ciuitate geſſiſſet Epiſcopatum. Dionyſius Richelius addit Anſelmum è Carthuſianis acceptum ſediſſe Diæ : quo tempore Præſulem geſſerit, non adiungit, neque apud alium Scriptorem lego. Voluítne Antelmum dicere, Bellicenſem Antiſtitem; verùm docto, ſanctóque viro, & ſcribenti domeſtica, non denegauerim ego fidem.

In Vita S. Stephani, Dienſis Ep.

In Encomio Carthuſ. Ord. artic. 8.

38 PETRVS II. an ſucceſſor Hugonis? creatur anno MCLXIV. ex homagio Luci caſtri per Iſoardum anno MCLXVII. Id habes in tabulario Dienſis Epiſcopij , elegantiſſimis characteribus exaratum. Hîc placet exſcribere chartam , nobilem vetuſtate : habebis veluti formulam , ex qua ſequentium ſæculorum homagia concepta intelligas.

PETRVS II.

Audi,

Audi, Petre Dienſis Epiſcope.

EGo Iſoardus,filius Iaucerandi , & Beatricis , non 39
te decipiam , nec Eccleſiam tuam , de munitioni- Homagium Luci Petro Epiſcopo factum an. 1167
bus, vel firmitatibus veſtris : te , vel Clericum tuum
non capiam,nec capi faciam ; nec membra tibi,vel eis
auferam,nec auferri faciam : & ſi quis hoc facere at-
tentauerit , ego omnibus viribus meis vindicabo. Ci-
uitatem Diam , nec poſſeſsiones eius , conſuetudines,
vel iura,ſiue regalia , ſiue ſacerdotalia , caſtella,vil-
las , poſſeßiones , quas tu , vel Eccleſia tua impræſen-
tiarum habetis , vel alius nomine veſtro in anteà iu-
ſto titulo acquirere poteritis, ego non auferam,nec au-
ferri permittam : & ſi quis hæc auferre , vel aliquo
modo infeſtare præſumpſerit , ego tibi, & ſucceſſoribus
tuis , & Eccleſiæ tuæ pro viribus meis fidelis adiutor,
& defenſor ero : & ſi quæ vobis , vel ſucceſſoribus ve-
ſtris ablata fuerint, & ea aliquando recuperare pote-
ro;ea vobis ſine omni contradictione reddam. Caſtrum
de Luco quoties tu,vel ſucceſſores tui , vel nuncij ve-
ſtri quæſierint,ego cum munitionibus , quæ in eo modò
ſunt , vel in anteà ædificatæ fuerint , ſine omni contra-
dictione reddam : & , dum illud tenueris , non aufe-
ram,nec auferri faciam ; & ſi quis illud tibi abſtule-
rit,ego fidelis adiutor,donec recuperetur , ero. Hæc,in- 40
quam,omnia tibi,& ſucceſſoribus tuis,& Eccleſiæ tuæ,
ſi quando Paſtore vacauerit ,fideliter per hæc ſacra-
menta obſeruabo. Et hoc quidem faciendum ad om-
nes poſteros meos tranſmitto , & ad hoc ſacramentum
præſtandum omnes hæredes meos obligo. Et tibi , &

ſucceſſoribus tuis in omnibus, & per omnia fidelis ero ſecundùm iuſtitiam. Et per te, & per Eccleſiam tuam, me in feudum tenere confiteor, quidquid in ciuitate Dienſi, & in mandamento eius habeo, vel alius nomine meo; & caſtrum de Luco cum mandamento ſuo.
41. *Huius pacti, & ſacramenti obſides & fideiuſſores dedi Hugonem d'Ais, Eſcaßinum, V. de Guſans, V. de Luzerans, Gerardum, & Odonem, & Umbertum de Quinto, Gau. de Verona, Amalricum de Aucelone, Le. Ramerij de Ora, Arbertum de Monteclaro, Lon. de Romeier. Petrum Monachi, Vgonem Ramerij, Iſoardum Mearij. Fideiuſſores tantùm, & teſtes, Nicolaüs Dienſis Decanus, & Iarentus de Quinto: teſtes ſolummodò Berengarius de Borna, Stephanus Sacriſta, Ar. de Buſti, Le. Pineti, Le. de Borna, Guigo Lõbardi, Philippus Elyſiardus, Vv. Arberti Prior S. Marcelli, Acelenus, Stephanus Vicarij, Vgo Vicarius, Saramannus de Borna, Vv. Perdrix, Uv. Lõgauilla, Siluio de Mirabello, Vv. Ramerij; Vv. Mauris, & G. filius eius, Ge. Lantelmus, &c. Factũ eſt autẽ hoc pactũ, & ſacramentum, anno ab Incarnatione Domini* MCLXVII. *Alexãdro Sũmo Pontifice in ſua Sede quietè viuẽte, Frederico Romanorũ Imperatore regnãte, Idibus Iãuarij, an.* IV. *Epiſcopatus Petri, Diẽſis Epiſcopi.*

42. QVOS Iſoardus ſcripſit obſides, ſi contra fidem egiſſet, debuerunt permittere ſe Petro; fideiuſſores præſtare damna Epiſcopi. Vide autem, quàm multæ nobilium virorum familiæ, iis temporibus erant in ciuitate, finibúſve Diæ: perierunt

rierunt fermè omnes, ad nos vna & altera Aiſienſis, ſiue Artauda, & Perdricenſis peruenêre. Ab paucis annis vrbem iſta reliquit, procul in pago degit. De Hugone Aiſienſi loquar ad annum MCCXII. Sub Longueuillio Priore Canonicum regularem in S. Marcelli profeſſus eſt, conſanguineo, vt putabam, Vvilelmi. Nomen Eſcafini in Dienſibus magnum erat; neque Aiſienſibus, Gotis, Pictauienſibus ipſe minor: ſimul cum illis recitauit Henricus Imperator, cùm ſuſtulit vectigalia per Dienſem diœceſim ab Dynaſtis impoſita. Memoria Sacriſtarum maneret in hoſpitali domo, ſi Caluiniſtarum furor ſancta omnia non violaſſet. 43. Sacriſtanam inuenio vxorem Fromondi Berengarij anno MCCLXXXIV: hic imperabat Morgiis, Tribuſmœnibus, Trafortio, fano Martini, aliíſque pluribus pagis. Quis verò eſt Iſoardus, qui Petro præſtat homagium? An viri proprium nomen fuit, an commune genti? Fridericus II. in literis ad Deſiderium Epiſcopum datis anno MCCXIV. memorat nobilem fœminam Iſoardam, & eius filios: putabam eſſe matrem Iſoardi Crepiaſij, & Gaufredi Bordellenſis fratrum; Gaufredus genuit Iſoardum, Remundum, Albertum, Amphiliſam, Fyam, & Gaufridam ex Ryſſendice Corneliana. Gens Iſoarda habuit in armis tres ſcipiones peregrinorum; gerebant Crepiaſius, & Bordellenſis fratres poſt filium Iaucerandi Toparcham Luci; vt non hominis,

ſed gentis nomen Iſoardum fuiſſe, hinc etiam intelligas.

44 Inuenio Petrum Epiſcopúm conueniſſe de decimis, cum Priore S. Mauritij: annum, quo conuenit, non lego. Vt Petrum II. eſſe putem, faciunt teſtes ſubſcripti legibus pacis: eius quippe temporibus viuebant. Illæ ſic habent: *Contentio ſuper decimas orta eſt, inter Epiſcopum Petrum Dienſem, & S. Mauritij Priorem, A. nomine, quæ ſapientum virorum maturiori conſilio terminata eſt fine optato, hoc modo: Ut Epiſcopus habeat decimam à riuo S. Ferreoli, vſque ad Seirum de cruce, ſuper ſtratam publicam: Monachi à iam dicto riuo, infrà vſque ad ciuitatem. Huius concordiæ teſtes ſunt ij ſubſcripti, Petrus Pineti, Aubertus de Pellafol, Umbertus Procurator, Canonici. Girardus Perdicis, Vv. Pagani, G. Monachi, Falco Capellanus, Pontius Capellanus S. Petri, Vv. Chabaudi, Arnulfus Capellanus S. Ferreoli.* Sub Roberto

45 Epiſcopo Petri ſucceſſore Petrus Pineti, & Arbertus de Pellafol erant Canonici S. Mariæ, anno MCLXXXIII. vt referam ad eum annum. Quem Pontium audis Capellanum S. Petri, habebant ſecum Canonici Sanrufenſes, atque ab fundatione ipſa ad excidium vſque Domus habuerunt Sacerdotem (vt vocant) ſæcularem, ſicuti affirmant tabulæ ſub Iacobo Turnonio Epiſcopo ſcriptæ anno MDLI. Quo denique anno incertum eſt, extremis certè Hugonis II. temporibus, aut

Præpoſitura S. Mariæ vnitur cum Epiſcopatu.

aut primis Roberti, vel Petro hoc Epiſcopo Alexander III. Præpoſituram Dienſem vniuit Epiſcopatui, & vnionem probauit Veronæ Lucius III, anno MCLXXXV. poſtulante Roberto. Robertum enim ab anno MCLXXVIII. vltra 46.
MCLXXXV. ſediſſe inuenio: ſcilicet, anno LXXXVII. quo Fridericus I. Imperator ad eum ſcripſit II. Robertus.
Nonas Martij, nulli in poſterum fore licitum, abſque conſenſu Epiſcopi, quærere ſibi pagos, caſtra, aut prædia, quæ ſunt in clientela Dienſis Eccleſiæ. Anno MCLXXIX. interfuit Concilio Lateranenſi ſub Alexandro III. Sed virum omni memoria dignum fecit, & poſt illum Præſulibus commendabilem, magna vis opum, quas in Epiſcopatum intulit.

Anno MCLXXVIII. Imperatorem adiit Arelate, & ingenio, virtutéque apud eum egit, (Fridericus I. is erat,) vt Dienſes Epiſcopos ſcriberet Principes imperij, Comitéſque Dienſes. Porrò Imperator dedit illis IV. Calendas Auguſti 47.
Diam ciuitatem (ſunt Friderici verba,) *cum ſua propria moneta, mercatu, plateis, furnis, molendinis, & huiuſmodi omnibus quæ ad noſtram ſpecialem coronam pertinere noſcuntur, ſtratam publicam in omni epiſcopatu tuo; & vt nullus pedagium in eo accipiat. medietatem Criſtæ & mandamenta, & domania, & Auguſtam, & caſtrum S. Medardi cum mandamentis ſuis, & quidquid Guillelmus de Pictauia habet in Epiſcopatu, excepto ca-* *Fridericus I. dat Epiſcopatui Diam, & multa caſtra.*

ſtro, quod dicitur Quintum; & inſuper Aupegne, Mirabel, Marinhac, Iuſti, Romerei, Montem maiorem, Menglo, Rocafurcam, Auribel, Luc, Foilas, Prabois; vallem, quæ dicitur Treſmenich; medietatem Toranæ, Bellimontis, & Leo; tertiam denique partem Aiſij Quòd ait Imperator, dare ſe Anti-
48. ſtiti Lucum, cogit vt exiſtimem, non accepiſſe Robertum ab eo pagos omnes, quos ex ipſius diplomate recitaui; Iſoardus quippe anno MCLXVII. homagiũ pro Luco fecerat Petro Epiſcopo. Quos dederit, quos ab Præſule pridem habitos firmauerit ſuis litteris, quis aſſerat? De Dia ciuitate lis eſt: verùm, ſi ea non erat pridem in fide, & clientela Epiſcopi, quid ille ipſe Iſoardus aiebat, quidquid haberet in ciuitate, & mandamento Dienſi, ſe illud tenere in feudum ab Petro Antiſtite; cur anno MLXXIII. Guilelmus Comes Dienſis fidelitatem faciebat Hugoni electo Præſuli? Cæterà, hîc primùm occurrit nomen Pictauienſe. Chaiſnæus exiſtimauit primum de ea in Dienſibus gente, fuiſſe Aimarum, anno MCLXXXIX. aliunde profectum; magno errore. Guilelmus, Aimari pater, an auus? viuebat anno MCLXXVIII. & latè Valentino tractu, Dienſique dominabatur. Anno MCLXVIII. Taurini x. Ianuarij acceperat ab Friderico I. poteſtatem imponendi vectigalia per omnem ſuum agrum; ſed reuocauit poſteà non tantùm idem Imperator, at Fridericus quoque II. anno MCCXXXIX.

RAIMVN

RAIMVNDVS Berengarius, Clericus 49.
Dienſis, Epiſcopo ſimul, & Canonicorum Collegio dederat Praboiſium, Toronam, Treſmenios, Foilas, Treuienſes pagos epiſcopalis feudi. Euellendis contentionum radicibus, & ſyncerǽ paci ſeruandæ procul omni ſuſpicione ac dolo, viſum eſt è re fore ſi inter ſe ſortirentur. Foilaſum Epiſcopo, & Canonicis commune tamen manſit, peræquandis aliis partibus; Praboiſium ceſſit in partem Epiſcopi, cætera fuerunt Canonicorum Collegij. Res acta eſt in templo B. Mariæ, intra chorum, ante maius altare. Pro Collegio ſuo aderant Iarentus Decanus, Arbertus Sacriſta, Petrus Pineti, Petrus Rainaudi, Humbertus de S. Boneto, Philippus & Arbertus de Pellafollo, Aimo & Petrus Durre, Canonici.

Fr. Berengarius dat Epiſcopo, & Canonicis, multa caſtra.

IARENTVS ex Decano Epiſcopus poſt 50.
Robertum fuit. Quo anno ſedere cœperit, non liquet. Viuebat in Epiſcopatu anno MCLXXXXIII. quo per Robertum Archiepiſcopum Viennenſem, Falconem Valentinum, Ioannem Gratianopolitanum Epiſcopos, & Fr. Berengarij arbitros, diuiſit Aurellum pagum cum Aimaro Pictauienſi: partem ſuam emerat ab Vvilelmo de Aurello. VIII. Idus Nouembres Cœleſtinus III. Summus Pontifex Epiſcopum, profectò Iarentum, monet, vt duos Artaldos, & eum ipſum Aimarum prohibeat impoſitione vectigalium per diœceſim, iuxta conſtitutiones Concilij Lateranenſis ſub

IARENTVS.

Alexandro III. Vide,quàm tum illuſtris erat gens Artaldorum,& potens: eos Pontifex ante Pictauienſem memorat. Nobiliſſima familia imperabat Aiſio,Caſtellioni,Tribuſchanutis, Noneriis, Archiauæ, Bellagardæ,Eſtableto, Bornæ,Glandagio,Moleriis,Reuello, aliiſque pluribus pagis. Etiam nomine Comitatus inſignis erat ex rubricis Archiui Canonicorum Dienſium, *litera C.*

51 Diuturna & grauis contentio de Eccleſiis Criſtæ fuerat Epiſcopo Dienſi,& Canonicis S.Medardi, cum Epiſcopo Anicienſi, & Canonicis S. Rufi. Illam denique compoſuit Bernardus, Cardinalis S. Petri ad vincula, Legatus Sedis apoſtolicæ, anno MCLXXXXVI. Criſtæ tum erant hæ ſacræ Ædes,S. Saluatoris, S. Andreæ, S. Iacobi, Creſcelonis, Briſanorum; & in agro ad vrbis muros parœcia. Bernardus ita edixit. Abbas S. Rufi habeat in Eccleſia S. Saluatoris, quod antè poſſidebat Epiſcopus Anicienſis, præter tertiam partem decimarum,& ius omne diœceſanum, cenſúmque annuum, & ædiculam; hæc enim erit Canonicorum S. Medardi, cætera Dienſis Epiſcopi. Curio tamen non ſit Canonicus regularis,

52 & Epiſcopo ſiſtatur ab Abbate. Eccleſiæ S. Andreæ,& S. Iacobi,ac parœcia poſita in agro,ſint Epiſcopi Dienſis: Creſcelonıam ille idem partiatur cum Abbate S. Rufi. Briſanorum Clerus nulli decimas pendat, & ſibi habeat oblationes fidelium pro mortuis, niſi quòd Abbati dabitur

canonica

canonica portio pro ſepultura. Ita Legatus Summi Pontificis. Aduerto in Bernardi edicto appellari canonicam portionem pro ſepultura defunctorum, non certam vnam aliquam; ſed tertiam partem eorum, quæ ponis in tumulando primo de familia; quartam illorum, quæ in ſepeliendo ſecundo impendis, atque ita deinceps; & nomen Epiſcopi Dienſis taceri. Sederítne igitur Iarentus anno MCLXXXXVI. cùm hæc geſta ſunt, non habeo, cur dicam, aut negem: ſediſſe tamen minùs puto, quia tabulæ archiui Lioncellenſis titulo Dauid nomine S10 docent Humbertum eo anno fuiſſe epiſcopum.

Is Iarento ſucceſſit, perueníſque ad annum Mcc11. quo Lambertus de Egleu firmauit aſſenſu, ſignóque ſuo, ab parentibus conceſſa Monaſterio Lioncelli: appellatum quoque inuenio Monaſterium B. Mariæ fontis Leonciæ: Lamberto quippe aſſenſſor & author fuit ad magnæ pietatis opus, eóque ipſo anno mortuus eſt. HVMBERTVS.

S. STEPHANVS, natus patre Berardo Caſtellionis prope Lugdunum Toparcha, dicitur apud Surium de Priore Portarum, ſub Iocelino Priore Carthuſiæ, factus Epiſcopus, & poſt ſextum Sacerdotij annum obiiſſe anno MCCXIII. errore inſigni: nam ex ſynceris tabulis Humbertus II. gerebat Epiſcopatum annis MCCX. MCCX. MCCXII. Putabam vtrique Humberto medium ſedere cœpiſſe anno 11. deſiiſſe v111. ſæculi. At- 53 S.STEPHANVS.

que id voluit Scriptor eius Vitæ,ſibi contrarius hac in parte,cùm addidit, aſſumptùm in Epiſcopum Dienſem, duobus fermè annis poſt mortem B. Hugonis Lincolnienſis, quem mortuum conſtat anno Mcc. Quid referam viri pietatem, integritatem morum,modeſtiam, aliáſque virtutes, ſiue in domo paterna exercitas ante regularem vitam, ſiue in eremo cum Carthuſianis, ſiue in Epiſcopatu ? Ab ipſo vtero, infans nutricis vbera nunquam duxit feria VI. vt cum Chriſto iam tum pateretur, & tantùm non doceret, ſe illa die non poſſe viuere, qua Dominus eſt mortuus. Cùm pueritiam exuiſſet, ſtudiis literarum, orationibus, & omni virtutum genere caſtigabat corpus ſuum, & in ſeruitutem redigebat: atque vt intelligeres, non ſuo,ſed Dei ſpiritu agi,carne omninò abſtinebat in Carthuſianæ vitæ tum penitùs ignotæ magnum rudimentum: nam, vt eam primùm inaudiit, annum ætatis ſextum & vigeſimum agens,eam iniit in Portarum domo:VI.autem & XX. totos annos in ſolitudine poſuit,ne pauciores in Dei, quàm in parentùm familia, exegiſſe videretur. Anno ætatis
54 LII. poſtulatus eſt in Epiſcopum ab Canonicis Dienſibus, tanto ſuo dolore, vt iteratis Innocentij III. literis auelli ab eremo non potuerit. Dedit Priori Carthuſiæ Iocelino, vt ſe pateretur Epiſcopum. Et alia Diæ Antiſtes, & hoc ſingulare,ac in omnem partem inſigne fecit, vt teterrima

Digitized by Google

terrima ſpecie dæmonum, quos videndos præ-
buit, populum deterreret à violatione feſtarum
dierum. Ita loquitur Surius in viri vita ab ſe ca-
ſtigata. *Inuenit gentem illam miſeram, & execra-* Miracula S. Stephani.
*bili conſuetudine cæcam, non honorare diem Domini-
cum; imò verò contra Dei præceptum diabolo illum
dedicare, quòd illo ſolo die exercerentur nundinæ, ta-
bernæ, choreæ, ludi, luxus, & pernicioſa ſpectacula.
Quamobrem ad populum concionatus, blandis &
mellitis verbis, apertiſsimiſque rationibus oſtendit eis
peccati illius enormitatem, diuinæq; Maieſtatis offen-
ſionem, & contemptum, ſed gens belluina & cæca,
non ſolùm non admiſit ſermones eius, ſed etiam per
contemptum eos audire recuſauit. Dolens autem ſer-
uus Dei tam proteruos illos ad corrigendos mores, ad
ritus impios tam planè barbaros, tam erga Chriſtia-
nam religionem inſolentes, tam vita profanos, acriùs
inſiſtendum exiſtimauit. Itaque intelligens, ſe non
mercenarium eſſe, ſed Paſtorem, conſtituit opportunè,
importunè prædicationi incumbere, ſi fortaſsis poſſent
reſipiſcere à diaboli laqueis, à quo captiui teneban-
tur. At ſurdas illorum aures ſermo diuinus mini-
mè penetrabat: tum verò magno animi dolore conce-
pto, apoſtolicum virum referens, & ſui Apoſtolatus* 55
*ſigna euidenter oſtendens, præcepit dæmonibus, qui
ad ea, quæ diximus, facinora illos incitabant, & quo-
rum voluntati parebant; vt ſine vlla cuiuſquam læ-
ſione palam ſe eis viſendos exhiberent. Mox parent
illi dæmones, quem homines peruicaces audire nole-*

bant. Videre tum licebat horrendum & terribile ſpectaculum, dæmones procera ſtatura & immani, nigerrimos, cornutos, fœtorem & flammas ſpirantes, ad Viri imperium apparere cunctis, rurſúmque recedere, nec quenquam lædere poſſe. Cœpit ergo occæcata gens aperire oculos, vitam & mores corrigere. Per cætera tanti Sacerdotis facta ire non placet. Ita Deo gratam, & ſanctitate nobilem vitam egit, vt variis tota regione prodigiis, etiam poſt mortem, inclaruerit. Carthuſia dicitur infinita ſigillatim ſcripta ſeruare, eorum modò nomen ad me peruenit. Aurea fuerunt, neque omni prodigio minora verba, quæ moriturus dixit. *Vrgentibus autem* (ait Surius) *Eccleſiæ ſuæ filiis, vt teſtamentum faceret: Non eſt, inquit, neceſſe, cùm omnia ſint Sponſæ meæ, quam gubernandam ſuſcepi.* Sed vnum tacere non poſſum, quod publicus ſcriba poſuit in ſuo chartulario. Huius Antiſtitis ſacrum corpus plures centenos annos perſeuerauit incorruptum tanta populorum & Cleri admiratione, vt in epiſcopum electus deduceretur antè ad venerationem illius, quàm Præſulis Sedem occupa-
56 ret. Iacobus de Baternay anno MCCCCLXXII. Decembris XI. die, viam monſtrante Petro Richerij Decano, ad Stephani ſepulchrum acceſſit orationis cauſa, tum ad altare S. Petronij iurauit in exemptiones ciuitatis, & Canonicorum Collegij: denique ſedit in cathedra pontificia. Marmoream lego fuiſſe, & retro altare poſitam. Deficientem

Corpus S. Stephani poſt multa ſæcula ſeruat ſuam integritatem.

cientem

cientem Viri memoriam reuocauit, quòd tumulus apertus eſt anno MDLVII. Serpebat hæreſis, & per incrementa latentia ſenſim occupabat Diam; neque ſolitus honor habebatur exuuiis Stephani: potiùs, vt proteruus eſt Caluiniſmus & procax, non longè contemptu erant cilicium, ſcapulare, calcei, zona, eremiticus ſcipio, monumenta & pignora ſanctæ inter Carthuſianos vitæ, ac in auiis locis procul mortalibus olim actæ; quæ maiorum pietas ſepulcro educta propoſuerat ſpectanda plebi. Tetigit altè Monlucium Epiſcopum effrænis & importuna ciuitatis licentia: qua erat tum pietate, tum prudentia duxit ſacra ſpolia non diutiùs permittenda eſſe degenerum filiorum oculis, ſubſannantibus patrem. Iubet corpori ſuo reddi, & rurſum condi ſepulcro. Dies erat VIII. Iulij: Humbertus Fauchet Canonicus iuſſa Præſulis deferebat. Spectante vniuerſo populo ſepulcralis tollitur lapis: de vrbe principes viri caueam intrant: vident, quotquot adſunt, inſolentis portenti rem, tractántque corpus in media calce integrum, plenúmque ſucci: pontificia veſtis tota ſyncera erat & incorrupta, alba quoque, caſula, mitra, ſandalia. Tenuit omnes tum ſtupor, & per aliquod tempus veneratio. Sed inclinatis, ſcilicet, poſt nonnullos annos in hæreſim animis totius penè vrbis, impius Caluiniſtarũ furor deſæuiit in ſacrũ corpus flãmis edacibus, quod abſumere tot ſæcula non potuerant. hic locus

monet vt quod ante an. XII. ſcripſi ad præſides & conſiliarios rationũ ducalis in Sabaudia curiæ de incorrupto fœminæ principis corpore Camberij à me viſo attexam, ne tantæ rei memoria pereat.

Feciſtis pro Veſtra ſapientia, Viri Ampliſſimi, cùm juſſiſtis aperiri loculum & accuratè ab medicis inſpici tractarique corpus Philibertæ à Sabaudia duciſſæ Nemoroſij, quod ab anno 1524. per 115. annos latuerat in ſuo conditorio. Optandum equidem fuerat vt Reginæ Francorum ſoror, & Ducis Sabaudiæ filia non ſine publica luce, & niſi ſub veſtris oculis, ſuæque Maieſtati cũ debito comitatu in mortales rurſum incurreret: tamen quando decimaquinta illa menſis huius Februarij die factum eſt, vt laxandis odei ſpatiis, & Deo, cum maiore vſu, dignitateque dicendis laudibus tumulus è ſuo loco moueretur, & capſa vitio generis humani reſerata, ſinceri pedes, incorruptúmque caput curioſos intuentium tangerent animos, publici certè fuit opus boni, vt dubia ſuper integritate & ſanctitate Principis fœminæ cohiberetur fama, & ſiſteretur incertus purgaretúrque rumor, qui per alios ab aliis, vt fit in re inſolita, hic maior, minor illic ſine magnis autoribus temerè vagabatur. Cuius ergo nepotibus debetis omnia, edicto veſtro ea debet, vt qualis eſt ignorari non poſsit ab illis, qui noſtris etiam temporibus eſſe audiuerint. Quoniam autem voluiſtis, vt ad neceſſarium opus vocaretur Rector noſtri Collegij Philibertus de la Fauerge, ne ſacrum Heroinæ Sabaudæ corpus, ſine teſtimonio Ducalis ſcientiarum

tiarum

tiarum in Sabaudiâ ſedis permitteretur medicis, exiſtimaui eſſe mei officij, vt qui comes Rectori fui, & quid viderimus, & quid ſentiamus aperire. Equidem arbitror vos è..... De la Roche Præſide..... Gantelet Conſiliario... Gaug Ducis Aduocato Triumuiris operi Præfectis rem accepiſſe: at iuuabit tamen ſatis muneri facere, & quod à vobis noſtræ ſeu fidei, ſeu doctrinæ datum eſt, ex veri neceſſitate officij certa viſorum recitatione rependere.

Igitur die decimooctauo menſis Februarij poſt horam quintam matutinã, è ſepulchro loculus in mediam ædem delatus eſt, & coram nobiliſſima ciuium corona rurſum apertus. Corpori Philibertæ ſuperpoſita lens totam capſam implebat, non arida illa, neque foliis crepitantibus ſtrepera, ſed humeſcenti propior: ſine inteſtinis venter vacabat inanis, pectus vacuum præcordiis plurima calx habebat; thoracis oſsibus ſua adhærebat pellis, ſua brachiis & manibus, ſua reliquo corpori. Viſendum profectò maximè fuit, quod tota facies non exſucca pelle rigebat, ſed viuidæ ſimilis vegetæque mollem tangenti ſe præbebat & facilem. quamobrem eò cogitatione deuentum eſt, linteum capiti indutum, cùm ſepeliebatur, fuiſſe, aut alienam pellem ſeu balſamo capiendo, ſeu continendæ calci, qua thorax confarcinatus turgebat; ab ea causâ eſſe mollitiem. Iuſſus ergo chirurgus forfice ſcidit labia, dentes aperuit, frontis os nudauit & naſi: pellis erat natiua, eáque craſsior, ſucco plena hic ſubalbido, illic ſubrubeſcente; harebátque adeo oſsibus, neque manuum facile

lè ſequebatur. Verticem porro velabant capilli: ſed admirationem omnino mouit naſus, extrema quoque parte integer: dextra etiam ille ducebatur in omnem partem, digitoſque naribus patulis admittebat; tibiis autem ac pedibus ſua quidem pellis conſtabat, ſed candida, cùm ſubrubeſceret reliquo corpore: & manus, ac tibias, digitóſque, & collum facilia flecti, mouerique ac duci vincula continebant; niſi quòd ſiniſtrum brachium ſolutum erat in cubito. Denique linteum quo totum corpus velabatur, non integrum ad tibias & pedes, ſed maximam partem recentiſsimum & candore ſpectandum erat.

Haſimus omnes ad ſpectaculi nouitatem. alij dixerunt alia: ego tria ſuſpiciebam, pellem toto hærentem corpore; vultum tactui facilem, neque indigum ſucci, naſoque ſtantem ſincero ac naribus; oſsium vincula nuſquam rigentia, ſed manibus, brachiis, pedibus, tibiis, digitis, collo tractari apta ducique. Cæterâ ſeu balſami, ſeu medicati liquoris nullum toto capite veſtigium, totis nullum brachiis tibiiſve. quid? quòd calce ſi non reliqui corporis, at pectoris certè rodi caro, humor extingui iam olim debuit: vt alia taceam, putas tot ſupra 100. *annis vim non fuiſſe exedendi cadauer, quibus rupes ſaxaque obſiſtere non poſſunt? ſed non pauca ſunt, quibus adductum putare Deum eſt, ad ſeruandum Philibertæ corpus, vltra vim omnem artis, contra omnem vim tabi, temporum, calcis; caſtitas, egenorum amor, pietas. Vnum illa neque diuturnum thalamum experta eſt Iuliani Medicei, quem Claudia*

dia mater dederat coniugem, agentibus Leone X. *Pontifice maximo Iuliani fratre, Franciſco* I. *Francorum Rege filio Ludouicæ ſororis, Carolo fratre duce Sabaudiæ. Poſt alterum coniugij annum vidua ætate florens & opibus, vt alteri viro nuberet adduci nunquam potuit: flagitabant & alij proci, & de Fuxo Lautrecius, gallicanorum ea tempeſtate Principum bello paceque clariſſimus: Adoleſcentior ipſa voluit vnius olim viri vxor cogitare* quæ Domini ſunt, *&* omne opus bonum ſubſequi *ex mandato Apoſtoli, ac eius exemplo ſic permanere, quem Romæ præſentem & intueri, & audire ſibi videbatur, cùm Iulianus obiit. In Sabaudiam ergo redux tam larga manu rem profundebat in pauperes, vt egenorum matris nomen per reliquam vitam habuerit: tam attentâ pietate adhærebat Chriſto, vt poſt mortem condi voluerit in ædiculâ cuſtode ſudarij, quo corpus eius cùm tumulo conderetur, fuerat inuolutum. Atque igitur fortaſſe hoc fuit, cur præ cæteris corporis membris, anno etiam quinto & decimo ſupra milleſimum, candidi ſinceriqúe perdurent pedes, quibus frequens ad Dominum ventitabat; ſoluto ſiniſtro dextrum brachium & perſtet, & moueatur, quo manus ferebatur ad pauperem; facies vigeat ſucci, plena, quæ hominibus placere noluit ſed vni Deo.*

HVMBERTVS II. anno Mccix. interfuit conuentionibus Epiſcopi Valentini, cum ſuis ciuibus. Anno Mccx. die xii. Martij compoſuit litem, quæ diuturna fuerat Eliæ Hoſpitalario 57 HVMBERTVS. II.

P Præceptori

Præceptori Ricobelli, cum Bertrando Miſonio, & Luzeranda vxore Bertrandi. Eodem anno, menſe Iunij, agente B. Epiſcopo Viuarienſi, conuenit ipſe cum Aimaro Pictauienſi de Aurello, Baſtida Vvilelmi Piloſi, ædificatione villæ Paoneti per Guidonem Ademari deſtructæ, fano Ferreoli, mota Bordellorum, turri quam Saramannus habebat Spennæ, & iis, quæ Amalricus de Vaëſco Cumſiis poſſidebat. Hîc primùm occurrit Epiſcopo Dienſi cum Pictauienſibus bellum. Cœperat ſub Hugone contentio, lis diu concepta eruperat in apertum diſſidium cum Iarento: nunc denique pugna aduersùs Humbertum fuit. Dia,
58 Aurellum, plures alij pagi, vectigalis per diœceſim prohibitio; ſed enim verò maximè homagium, ſeges magna bellorum. Dolebant ſe ſub dominio Epiſcopi viros principes; déque Toloſano, & Pictauienſi Comitibus, Archiepiſcoporum dominis, ducentes originem. Durauit malum ducentos, & plures etiam annos. Pugnæ dux, & author Guido, tenebat ditione Montilium, Condiliacum, Sozas, Lachanum, Turretas, aliáque loca. Neque parum amabat Eccleſiam, qui Valentino Antiſtiti dedit Mirmandam poſſidendam, ad æternum decus Ademarorum. An quid fuerat, vnde læſum ſe ab Dienſi Præſule quereretur? An potiùs fecit affinitas ſanguinis, vt ſtaret pro Ai-
59 maro? Anno MCCXII. IV. Idus Februarij Humbertus Epiſcopus dat Priori S. Marcelli Eccleſiam S.Bartho-

S Bartholomæi de Greſſa,cum decimis,primitiis,
oblationibus;& decimas Baſtidæ Graſſi,ac totius
Greſſæ,quas iure ſuas aſſerebat ab alio poſſeſſas.
Sibi ſeruat in illa Eccleſia epiſcopalem,vt loqui-
tur,reuerentiam in omnibus, & ius Diœceſani;
atque de prouentibus eius certam vim auri,fru-
mentíque. Decimas Baſtidæ & Greſſæ, poſſeſſor
ipſarum Hugo de Aiſio, eidem Priori iam dede-
rat anno MCCXI. menſe Septembri, qua die Ca-
nicum regularem in S. Marcelli profeſſus fuerat,
Hugone Longueuillio Priore, magno in omnem
partem exemplo. Neque enim Cluniacenſiùm,
vtî nunc,Monachorum, ſed Canonicorum regu-
larium tum erat ea ſedes. Anno etiam MCCXXXII.

Anno 1211. in S. Marcelli non erant Monachi, ſed Canonici regulares.

II. Calendas Martij obiiſſe legitur in lapide ſe-
pulcrali Guigo Virgiliis, Sacerdos & Canonicus
S. Marcelli.Habes lapidem affixum muro ciuita-
tis, non procul porta S. Vincentij, quà itur ad
S. Petri. Hugo autem Aiſius, de gente Artalda, 60
ante religionis ingreſſum ex vxore ſuſtulerat
Guigonem, & Guilelmum: Guigo ex Dalmide

Stemma gentis Artaldæ.

genuit Hogonem: Guilelmus ex ignota mihi
vxore Iſoardum. Guigo iam obierat: Guilelmus,
Hugo,& Iſoardus donationem decimarum illa-
rum firmarunt aſſenſu, ſigillóque. Mirari autem
ſæpenumerò venit in mentem, quid exciſæ fue-
rint ab ima ſtirpe, tam multæ, ac penè omnes vi-
rorum nobilium familiæ, qùas in agro Dienſi ea
ætate fuiſſe lego; Artaldorum gens perduret ad-

huc, vigeátque. Piloſi, Quintenſes, Veronenſes, Sacriſtæ perierunt: Iſoardi quoque Dynaſtæ, Montalbani, ac Pictauienſes deſierunt ab multis
61 annis. Arbitrabar Hugonis Aiſij pietati hoc datum. Voluerat latere inter Canonicos vir ſanguine, rebúſque geſtis clariſſimus: fecit Deus, vt poſteris ad quingentos annos innoteſceret viri piiſſimi, gentíſque illuſtriſſimæ decus & ſplendor. Nam nepos Hugonis Iſoardus fratrem habuit Petrum Iſoardi; an Iſoardæ gentis & nominis hæredem ex matre? Certè, cùm genuiſſet Guilelmum, primogenitus Guilelmi dictus quoque eſt Petrus Iſoardi ab fratre aui, vt putabam, nomen gentis, in quam inſitus fuerat, ita propagante. Iter Guilelmi filius Hugo genuit Guilelmum, qui anno MCCCLXXXXVII. ſcripſit Guigonem hæredem, ab quo gens Artalda ad nos vſque
62. peruenit. Cùm enim genuiſſet Guilelmum, & hic duos filios vtrumque Ioannem nomine, primogenitus ex filia Ainardi Montalbani nobis dedit Iuſtinam coniugem Suprarupenſis Toparchæ, & Lucretiam vxorem Pompeij Eſparronij, ſorores ex patre Rainaudo Montalbano. Secundogenitus reliquit Spiritum, & Laurentium Artaldos, fratrum filios, qui viuebant anno MDCIII. ſcilicet, ille per Gaſparem filium, & Guichardum nepotem, habuit Ludouicum patrem Renaudi: hic autem ex Guilelmo filio ſuſtulit Claudium Patrem Nicolaï, & Franciſci: Nicolaüs genuit Spiritum,

Spiritum, & Franciſcus Laurentium. Scutum nobiliſſimæ gentis gerit tria caſtella, in tres turres ſingula ſurgentia; duobus ſubiectum eſt tertium: Petrus tamen Iſoardi vno caſtello contentus fuit.

B. DESIDERIVS, Comitis Forcalquerij filius, ex Carthuſiano Epiſcopus, poſt Humbertum II. ſedit, iurium ſacerdotalium apprimè tenax. Anno ſæculi XIV. fecit, vt Fridericus II. iuberet Aimaro Pictauienſi, ceſſare ab exactione vectigalis per diœceſim. Baſileæ eo ipſo anno VIII. Calendas Decembres ab Imperatore obtinuit vt ſibi liceret *caſtrum in monte Pedonis ædificare, munire & habere*, & accepit Quintum caſtrum ſupra illa omnia, quæ Fridericus I dederat Roberto ante VI. & XXX. annos. Sedes opportuna Aimaro ad excitandos tumultus, & prædas agendas, ſeruandáſque, debuit eſſe in Epiſcopi fide. Mons eſt in finibus agri Dienſis, aduerſus inuiis rupibus, quas ſibi continuas aperuiſſe videtur ad accipiendam ſinu Dromam vnam: iter quippe, quod viatoribus præterea ſuſpendit medius, modico, infidóque calle tenditur per ſaxa lubrica, fatiſcentémque humum. Monti caſtellum impoſuerant inſana turrium mole viſendum, Quintum vocabant: tenebat Aimarus: non ita pridem iuſſu Regis euerſum eſt. Imperator in literis ſuis addit ſequentia. *Concedimus præterea vt nulli hominum liceat acquirere feuda tua & ec-*

63 — *B. Desiderivs.*

Fridericus II dat Epiſcopatui Quintum caſtrum.

64

cleſiæ tuæ, niſi conſilio & permiſſione tua &c. Concedimus tibi, vt in toto menſe Auguſti, in Dienſi ciuitate nulli liceat vinum vendere niſi tibi ſoli & ſucceſſoribus tuis, vel illi cui mandaueris diſtrahendum &c. Præterea vallem de Torena, & quidquid nobilis mulier Iſoarda in epiſcopatu tuo tenebat, & quidquid filij eius in eodem adipiſci poterunt, ſicut ipſa coram prædeceſſore tuo Humberto recognouit &c. de dominio tuo eſſe volumus & concedimus. Raimundus Berengarius neſcio quid turbauerat ſuper pagis ab fratre Clerico donatis Epiſcopo, & Canonicorum Collegio. Compoſuit rem totam Deſiderius, & ad maiorem firmitatem voluit pacem probari Bertramo, Archiepiſcopo Viennenſi, atque donationem Berengarij Clerici, ratam ab eodem haberi anno XVI. Foilanos, & Praboiſium habebat tamen Guigo Berengarius anno XVIII. neque inuito Epiſcopo, vt qui eius pro illis homagium cepit. An ex capitibus pacis, quam dixi, ceſſerunt Guigoni? Atque profectò, vt ſacerdotalia iura noluit contempta Deſiderius: ita in viros nobiles, fidóſque non illiberalis fuit. Ex eodem fonte naſcitur in ſummis, & principibus viris, ſua tueri contra aduerſarios, & in ſocios, auxiliáque profundere. Inſuper Ricobellum dedit Bertrando Miſonio in feudum: annus erat MCCXX. Neque poſteà diu vixit, ferunt enim mortuum anno MCCXXI. B. Deſiderij ſucceſſor incertus eſt: quicunque is fuerit, omnino videtur

manu

manu aliena cecidiſſe. Charta in tabulario Dienſis Epiſcopij antiqua eſt; ſed priuata, neque manu publica, ſigillóve munita. Memorat cæſum Epiſcopum tanto Canonicorum dolore, vt III. Septembris, anno MCCXXII. magno conſenſu decreuerint, nullum, ad quartam vſque progeniem, de gente illorum, qui Præſulem peremiſſent, admittendum ad beneficium eccleſiaſticum tota diœceſi. Omninò Sede vacante ita cõſtituerunt: vt quid enim alioqui egiſſent de repellendis Clericis, ab adeptione beneficiorum, tota diœceſi? Cùm Sedes vacat, rem epiſcopalem ipſi gerunt. Porrò non ita pridem ceciderat Epiſcopus: pœna eſt recentis, non antiqui facinoris, quam dicunt. Digni laude Canonici, cùm pro Chriſtiana modeſtia nolint fundere parricidarum ſanguinem, aue tamen eis dicere fugiunt, ex præcepto Apoſtoli, & de Domini diſciplina excludunt domo, gentéque ſua filios impiorum, ad quartam vſque generationem. Et incautum profectò antiſtitem ſuperauerunt ferro, vtì à maioribus traditum eſt, ad lateralem portam S. Mariæ. Si egrediebatur ſacra æde Sacerdos, exemplo Chriſti extra portam paſſus eſt, vt populum ſanctificaret per ſuum ſanguinem, veluti poſtibus, & ſuperliminari imponendum: ſin delubrum ingrediebatur, cecidit victima Deo, & Chriſto ſanguinem reddidit. Quæ cauſæ latrones impulerint ad crimen inauditum, cogitare non poſſum.

65 66

67 BERTRANDVS. CÆSO Deſiderij ſucceſſore, Bertrandus intrauit Epiſcopatum : peruenit ad annum ſæculi xxxv. an poſt illum vixerit, me latet. Anno xxiii. fecit, vt Vvilelmus de Bordellis, Decanus Dienſis, & Rambaldus Oſaſicca damnarent homagij Guilelmum Artaudum pro Glandagia, Borna, Moleriis, Reuello, Lunis, & media parta Aiſij. Decanus erat de gente Iſoarda, an frater, an cognatus Gaufredi Bordellenſis? Oſaſiccarum familia excidit. Artaudus clientem ſe profeſſus eſt anno xxiv. pridie Calend. Iulij. Hugo quippe Aiſius, pater Artaudi, ſecutus Arnaudum Criſtenſem, pagos illos omnes poſuerat in Epiſcopi fide.

68 Bertrandus hoc ſapienter addidit, vt Iſoardus Vvilelmi filius probaret homagium patris, & totum penè Canonicorum Collegium; ac de viris nobilibus plurimi, teſtes rei eſſent ad certam illius firmitatem. Inter Canonicos recenſetur Magiſter Artaudus, ſanguine, ſapientiáque illuſtris, cuius & Iacobi de Montecanuto, Cantoris Viennenſis, conſilio, Soffredus, Gratianopolitanus Antiſtes, tranſtulit Gratianopolim Præpoſitum, & Canonicos Campaniaci poſitos ab Comite Dalfino, in templum S. Andreæ, quod Euſtachius, Prior S. Martini, illis donabat anno MCCXXVIII. Calendis Februarij, ad petitionem Andreæ de Burgundia, ſucceſſoris Dalfini, & primi ſecundæ Dalfinorum gentis. Neque verò cupiditate vlla diuitiarum, aut honoris adductus

ctus Bertrandus Artaudum adegit ad profeſſionem clientelæ : iura Epiſcopi neglecta noluit. Quàm non parcus opum eſſet, quàm non appetens honoris, affirmant, quæ cum Hoſpitalariis, & S. Mariæ Canonicis egit. 69 Anno xxvi. donauit Hoſpitalariis Eccleſias, prædia, cenſus, & quidquid rei in Valledromæ poſſidebat : ſeruauit ſibi c. ſextarios frumenti, c. bladi, viii. ſolidos Viennenſes, aut Valentinos annuatim reddendos; & iura Epiſcopi, ſcilicet, (vt ipſe exponit,) viſitationis, procurationis, altarium conſecrationis, collationis Ordinum Eccleſiæ. Hinc vides latè dominatum in Valledromæ Antiſtitem, qui ſub tam graui cenſu annuo daret ſua Hoſpitali S. Ioannis, in prouentus abs dubio non contemnendos. Pro Magiſtro Hoſpitalis rem geſſêre cum Bertrando Pontius de la Montagna, & Giraudus Auricula, Hoſpitalarij; Girardus, Clericus Valliſdromæ, & Giraudus, Prior S. Ægidij. Publicæ tabulæ ſunt ſcriptæ xvi. Cal. Iulij, Diæ, in Epiſcopi domo, iuxta Eccleſiam S. Nicolai. Eccleſiam appellauit Scriba Sacellum Epiſcopij, quod S. Nicolao (fuerat cum eo Nicaſius in Concilio Niceno) ſacrum eſſe habent chartæ antiquiſſimæ. 70 Anno MCCXXXV. iii. Idus Maij finem dedit diuturnæ contentioni cum Collegio Canonicorum S. Mariæ, de iuribus Epiſcopi in illud, ipſiúſque Canonicos, Clericos, familiam; neque diu pòſt vixit. An potiùs ſub ſpecie pacis longam

contentionem inuexit? Certè ab eo ad nos vſque, vix conuenit benè vnquam Canonicis cum Epiſcopo ſuo; illis aientibus, ſe non eſſe in iure Epiſcopi; hoc nitente contrà ſuo vtrique foro Canonicos ſubiicere. Et non rarò in apertum diſſidium, neque occulta odia res erupit ſub Guilelmo Roſſilionæo, Ioanne Ioſeurio, Amedeo Cardinali de Saluciis, Ioanne Monlucio: nunc etiam Canonici laborant, & cum Carolo Iacobo Leberonio contendunt. Quoniam cauſa peruenit ad Iudices, totam præterire iuuat, ne Toloſani Senatus (apud eum lis eſt) edicto præire velle videat: neque referam, ſeu Bertrandi literas, ſeu conuentiones Guilelmi Roſſilionæi, aut Amedei Salaſſi cum Canonicis; ſeu in crimine Canonici, vel reciprocam miſſionem rei ad Ioſeurium, & Collegium, vel edicta Senatus Gratianopolitani pro Monlucio, & Petro Andrea Leberonio. Certè quieti ſuæ conſulere voluiſſe Bertrandum, queſti ſunt ex eo Præſules, & ſummam dignitatem Antiſtis nimia facilitate corrupiſſe; Canonicis ex aduerſo laudantibus benignitatem parentis, & erga filios æquitatem interpretatis.

71 HVMBERTVS III. HVMBERTVS III. Bertrando mortuo Epiſcopus, attigit annum ſæculi quinquageſimum. Nobilis eſt ab homagiis captis de viris illuſtribus, potiſſimùm Iſoardis, & Artaudis. Res cuipiam videbitur tenuis, neque commemoranda: ſed non modicum quid honoris confert in

Eccleſiam

Eccleſiam Dei,qui ei ſubiectos docet,quos cæteri mortales venerantur. Ioannes tacere noluit, Principes Chriſtianarum tribuum de capite ponere diadema,& illud abiicere ante thronum Dei, & Agni. Anno MCCXXXVII. menſe Aprili, Gaufridus de Bordellis, ex gente Iſoarda,ſe dixit clientem Humberti pro Chalancone,Podioacuto,Villaperdrice, Crepiaſio,Leone, Mota,fano Ferreoli: anno ſequente, IX. Calendas Martij, Vvilelmus Artaudus pro Tribuſchanutis, Noneriis, Archiaua; & anno XXXIX. pro Caſtellione. Gaufredus in tabulis homagij profitetur, Iſoardum 72
patrem accepiſſe ab Epiſcopo Crepiaſium, Leonem,Motam, & fanum Ferreoli. An hic ille eſt Iſoardus, de quo dixi ad annum MCLXVII. Idem Gaufredus ad tabulas adiunxit ſigillum, & (quod nuſquam aliàs factum inuenio) in ſigillo ſcutum tranſuerſum poſuit. In ſcuto viſuntur tres ſcipiones Iſoardorum æquè alti, ſub capite reticulato. Iſoardus Chalanconius,filius Gaufredi, medium ſcipionem tulit cæteris altiorem, & faſciam in capite reticulato. Rem verò ſuam Humbertus feliciter,& pro Epiſcopatu ſapienter egit apud Imperatorem: Fridericus is erat ſecundus. Tres ab 73
ipſo literas habuit anno XXXVIII. Primis Imperator probat, firmátque tabulas, quibus tum ipſe Deſiderio Antiſtiti anno MCCXIV, tum Fridericus I. Roberto plures pagos donauit anno. MCLXXVIII. & varias exemptiones. Secundis tollit

ab Dia ciuitate omne ius publici clàm Epiſcopo
Concilij:addítque in hæc verba : *Mandamus qua-
tenus in ciuitate Dienſi legales menſuras & iuſtas, &
legalia ac iuſta pondera ſtatuas firmiter ordinari, vt
vendatur, menſuretur & ponderetur ipſis ponderibus.
& menſuris.* Tertiis imponit Dienſibus octo mil-
lia ſolidorum, pro militibus per Ioachimum Spi-
nolam mandato Epiſcopi ductis in Longobar-
diam : Fridericus Brixiam obſidebat, Spinola erat
Vicarius Imperatoris per regnum Arelatenſe, &
74 (ſicuti habent literæ) Viennenſe. Quid fuerit,
cur Veronam,& Aquæbellæ Baſtidam venderet,
nullus refert, Dederat Epiſcopo caſtrum vtrum-
que Petrus de Verona. Omninò pietas commo-
uit ſapientem Antiſtitem : dedit Petro de Cigo-
terio Priori Salientis: tabulæ venditionis factæ
ſunt ad ſpeciem. Et verò quis putet vænire po-
tuiſſe libris tantùm Lxxx. Viennenſibus,aut Va-
lentinis, quot libris emiſſe ab Humberto recita-
tur Petrus? Præſul optimus noluit videri pietate
inferior,& liberalitate ante ipſum Epiſcopis. De-
ſiderius dederat Miſonio Ricobellum, Humber-
tus II.Sanmarcellinis Canonicis Greſſanas Eccle-
ſias, Bertrandus Hoſpitalariis Eccleſias, agros,&
cenſus Valliſdromæ: Hugo I. S. Iſmido, Stepha-
nus I. Sanrufenſibus Eccleſias Calorconis, Vo-
luenti, Tauliniaci, Arnaionis: amabat ipſe Mo-
nachos Salientis; igitur illis addidit Veronam &
Baſtidam Aquæbellæ. Nobile munus! Ne quis
dilapidationem

dilapidationem rerum epiſcopalium queritaretur, donationem obuelauit nomine venditionis. Hoc pietatis fuerit,& largitatis. Vt pacem ama- 75
uerit, & quanta prudentia quæſiuerit, atque ſeruauerit, docent, quæ cum Epiſcopo Siſtaricenſi, & Aimaro Pictauienſi geſſit. Monaſterium S.Marij eſt in finibus diœceſis Dienſis,quà Siſtaricenſem attingit.Humbertus aſſerebat eſſe in ſua non infirmis exemplis: ſed vicit quieta charitas,vt ad Inſulam Barbaram, Sanmarianorum Monachorum caput, Lugdunum adiret cum Siſtaricenſi Præſule. Prior Inſulanus,ex publicis,fidelibúſque chartis euicit,Monaſterium eſſe in diœceſi Siſtarica. Priori acquieuit Humbertus,& omni iure in Sanmarianos ceſſit. Res geſta eſt anno MCCXLVII. Aurellum Humberto II præbuerat cauſam belli cum Pictauienſibus:grauioris quoque mali cauſa huic tertio fuiſſet, ſi Aimarum ipſe non adduxiſſet in vera & duratura fœdera anno MCCL. Denique,vt hoc non taceam,in veteribus tabulis lego, Humbertum Antiſtitem ab Dienſibus per ſedi- 76
tionem pulſatum: annum, quo pulſatus eſt, cauſas irarum & furoris in eum, nomina denique ſicariorum non inuenio. Neque igitur quidquam habeo, cur de tribus vnum hunc potiùs, quàm aliùm (quartum quippe hoc nomine fuiſſe nondum accepi) malè habitum ab ſuis putem. Fuerunt omnes ſapientia,pietate, amoréque concordiæ,ac pacis inſignes. Sed virtuti,ſcilicet, inſidia-

tur vitium, & ſanctitatem vexat: quóque integritate vitæ plùs recedis ab cauſis odij, eò vehementiùs odêre te homines ſcelerati ac perditi. Non regnat effræne vitium, niſi extincta virtute. Igitur Abelem Caïn, Dauidem Saül, Iudas Chriſtum occiſum voluit. An potiùs Humbertus, hic ille Epiſcopus eſt, quem ab maioribus accepimus, occiſum ad lateralem portam Eccleſiæ S. Mariæ; B. Deſiderium ferunt mortuum anno MCCXXI. Antiſtes autem peremptus eſt MCXXII. ſub finem Auguſti, vel ipſo Septembris initio. Igitur fortaſſe Humbertus III. fuit poſt Deſiderium, Bertiando prior, ſedítque annum circiter vnum, & cecidit latronum gladiis, horreſcente ad inauditum facinus, & ingemiſcente Clero: atque poſt Bertrandum non tertius nomine, ſed quartus Humbertus ſedit.

Humbertus III. fuit poſt B. Deſiderium, hic poſt Bertrandum eſt quartus.

77 AMEDEVS Geneuenſis (appellabant de Gebenna) vltimus eſt Epiſcoporum, qui Diæ ſedem habuiſſe feruntur, ante vnionem Epiſcopatus cum Valentino. De Comitibus Geneuenſium natus Antiſtes ſanguinem probauit virtute, auxítque. Cum Guigone Dalfino contendebat de Riuoſicco, Reuello, Rancurello, Ormæ Baſtida, Caſtelutio: anno MCCLIII. XVII. Calendas Nouembres agentibus Archiepiſcopis Ioanne Viennenſi, & Philippo Lugdunenſi cum eo conuenit in hæc pacta: Riuus-ſiccus, Reuellum, Baſtida Ormæ ſint Epiſcopi: Guigonis ſint Rancurellum & Caſtelutium;

AMEDEVS GENEVENSIS.

ſtelutium, ſed beneficiario iure ab Epiſcopo; nihil in illis tribus pagis poſſidere vltrà poſſit. Quo 78
anno, reperire non potui, Bertrandus de Medullione dedit Amedeo ea omnia, quæ tenebat in Valledromæ: quæ fuerint illa, tacuit Scriba publicus. Dignum certè Bertrando cenſebam munus claro Dynaſta. Scilicet, noluit Medullionenſes debere quidquam Iſoardis, Artaudis, Berengariis, Veronenſibus, quos largitionibus in Epiſcopum inſignes extitiſſe retuli ſuis locis. Iſoardus quoque Chalanconius conceſſit Motam, ſed Nilleto mutatam voluit: Amedeus Gaufredi Berdellenſis filius is erat. Literæ permutationis finiunt in hæc verba: *Nos dictus Epiſcopus, & ego dictus Iſoardus, ſigilla noſtra appoſuimus, & rogatu noſtro & mandato, Dienſis Eccleſiæ & S. Mauritij Capitula, ſigilla ſua appoſuerunt in veritatis teſtimonium in hac charta.* Eæ verò literæ ſcriptæ ſunt anno MCCLV. Sanmauritianorum Monachorum pietati hoc datum eſt. Neque tacuerim emiſſe clientelam Iſoardi libris XVIII. & Gaufredi patris XL. Laude dignus Antiſtes, qui firmandæ authoritati ad rerum ſacrarum venerationem, non exſaturandæ libidini in probra Sacerdotum, & dedecus, impendit ſuas opes. Iſta feciſſe recitatur in homagio Iſoardi pro Crepiaſio, Villa perdrice, fano Ferreoli. Scriba addidit præſtitum id in domo Guiniaſiæ, olim Fratrum Minorum: Dienſes nunc domum ignorant: commemorare tamen voluì,

lui, vt videas fuiſſe tum in ciuitate Fratres Minores, etiam ab nonnullis annis, vt qui iam ſedes mu-
79 taſſent: annus erat, cùm hoc geſtum eſt, MCCLXVII. Quando locus admonet, adiungam hoc etiam, apud eos fuiſſe poſteà virum ſanctiſſimum, nomine Electum, referente Bartholomæo Piſano: *In Conuentu Dienſi* (inquit) *iacet F. Electus, homo ſanctiſſimus valdè.* Quid egerit Amedeus ex eo tempore, non inuenio, niſi quòd anno MCCLXVIII. XVI. Cal. Septembres cepit homagium Raimundi de Agouto, & Iacobi de Entrauenis fratrum pro Luco. Cætera, vel Maiores non ſcripsêre, vel ſibi tradita poſteri neglexerunt: an temporum iniuria perierunt? Mortuus eſt anno MCCLXXVI. die XXII. Ianuarij, ex autore vitæ Amedei de Roſſilione epiſcopi Valentini & Dienſis primi.

ET profectò multa ipſi, multa ſucceſſori nobis ignota damna, eáque grauia intulit Aimarus Pictauienſis, multa Dienſibus. Adduxerunt ea Summum Pontificem, ad vniendam Valentinæ Sedem, quando aliud illi tuendæ ſatis opportunum excogitare non poterat: atque Præſul, qui vtranque regeret diœceſim, non videbatur futurus multùm impar viribus Aimaro. Pontifex erat Gregorius X. Rem egit Viennæ, VII. Cal. Octobris, tanta conſenſione populorum, & Cleri, vt eam diem poſuerint in feſtis, & annua celebritate ſemper coluerint. Et verò, cùm in omni con-
80 tentione, bellóque vires ſpectentur, & opes pugnantium,

Gregorius X. vnit. Epiſcopatum Dienſem cum Valentino.

gnantium, non eæ Pictauienſium erant, vt qui Valentinus ſimul, & Dienſis foret Antiſtes, non penè ſuppar eſſet. Cùm latiſſimè omnium dominabatur Aimarus III. tenuit caſtra II. ſupra LXXX. vtî habent tabulæ profeſſionis clientelæ, quam fecit Ademaro Voutenſi Epiſcopo, ſpectante Ioanne XXII. Pontifice, anno MCCCXXXII. Tenuia ferè omnia & ignobilia; nullum oppidum nobile, nullum inſigne. Eorum prouentibus gloriabatur cæca dominandi gens, eorum armis terrebat, promebátque nunc Valentinum, nunc Dienſem Epiſcopum, vt magè imparatus ab auxiliis, & militibus alter, vt irruptioni magis obnoxius credebatur. Præſul autem vtrique diœceſi præpoſitus, habiturus erat in ſua diœceſi oppida, ſeu pagos, aut caſtra ad XL. & in iis Valentiam, atque Diam ciuitates, eo tempore graues opibus, frequentes incolis, opere firmas, & tantæ totis regionibus dignitatis, vt ſi opponeres aduerſariorum pagos, mapalia diceres, aut Valentinorum prædia, vel Dienſium: neque milites militibus obiecturus Pictauienſis videretur; ſed colonos dominis, & ſeruitia ciuibus. Nam, quid paganis illis fieret, vtraque ciuitate ad arma ruente? Vbi primùm amburerentur ſegetes, vites euellerentur, exſcinderentur arbores, agri latè vaſtarentur, vicatim gemere, armáque indignari: neque iam cogitare læti victoriam; ſed perditos labores, vitámque afflictam miſerabiliter plan-

gere. Iam ſi ſpectes auxilia, vt Pictauienſis affinitate teneret vicinis quoque regionibus nobiliſſimas gentes; non par, ſed penè ſuperior foret Epiſcopus. Quando enim haberet ille,quos opponeret huius clientibus? Vt enim Valentinum taceam,Dienſi ſunt beneficiarij pagi omninò ad v. & LXXXX. Iam Canonicorum Collegia duo, iam clariſſima vtraque Diœceſi Monaſteria,iam numeroſus Clerus, quas non familias ſanguine, opibus, claritate nobiles cieret ad arma, cogerétque ad Epiſcopi ſigna?

DE REBVS GESTIS VALENTINORVM ET DIENSIVM EPISCOPORVM,

LIBER TERTIVS.

HACTENVS Valentinos, & Dienſes Epiſcopos diuiſim perſecutus ſum : res operis non parui. Antiquitas obliuione deleuerat penè omnia eorum fortiter & ſanctè geſta, non paucorum etiam nomina. Operæ duxi alicuius vendicare nonnullos,

& eorum ſaltem tempora annuatim notare, per quorum facta ire non licebat. Igitur alioqui minuta retuli: ſatis erat ſæpenumerò ætatem digetere, aut ſignare. Nunc ad Valentinos ſimul & Dienſes aggredior. Nullus eorum mihi excidit. Primùm commemorabo res ipſorum clariſſimas, tum in Operis fine dabo annos eorumdem expanſos, & nominabo tabulas, ex quibus ſingulos erui. Synceræ omninò illæ ſunt, atque fideles.

2 VALENTINA, & Dienſis Eccleſiæ, armis iandiu fatigatæ, preſſæque, reſpirare ſunt viſæ per coniunctionem in vnum Epiſcopum, factam ab Gregorio X. Et perculit Aimarum ea res: ſed enim verò Regulus malè ſanus, quod auſu temerario cœperat bellum, in eo vi obdurauit maximè, quia duxit, ex imbecillitate animi factum interpretaturos omnes, ſi tum ceſſaret ab armis. Guidone Montlaurio factam Sedium vnionem, ait Robertus. Tu in re multùm antiqua & per ſe obſcura ſequere innominatum autorem vitæ Amedei Roſſilionei. Is tradit Guidonem de Montelauro, cùm Belliquadri creatus fuiſſet epiſcopus Valentinus à Gregorio decimo, Taraſcone mortuum eſſe; & Amedeum inuitum atque vehementer obſiſtentem factum pro eo antiſtitem, ab ipſoque pontifice vnctum Viennæ, priùs Valentiam quàm adiret, obtinuiſſe literas vnionis epiſcopatus Dienſis cum Valentino à

me

Digitized by Google

me recitatas libro primo. Amedeus autem patria Delphinas, gente Roſſilionæus, Abbas tum erat Sauigniacenſis ſeu ſapiniacenſis monaſterij, ita dicti, vt volunt, à ſapinis quibus regio abundat, per Adalbertum ſub Carolo magno Abbatem primum. Et alia fortiter egerat Abbas, & hoc præcipuè quòd regulum Belliocenſem pepulerat caſtro ſui monaſterij per vim occupato, & monachos regulari diſciplinæ reddiderat. Itaque Gregorius cùm reluctantem cogeret ad epiſcopatum, ſpiritu diuino actus prænuntiauit reſtituturum eccleſiam Valentinam priſtinæ gloriæ. 3
Vt Valentiam intrauit Antiſtes, vt Amedeus Geneuēſis epiſcopus mortuus eſt Diæ anno milleſimo ducenteſimo ſeptuageſimo ſexto menſe Ianuario; & igitur Roſſilionæus ex literis pontificiis à me relatis libro primo Dienſem adiit epiſcopatum, Valentinóque primus vnitum tenuit.
Vnionem verò epiſcopatuum minùs decoram certámque arbitratus, quamdiu canonici eorum diuiſi ab inuicem eſſent, vniuit eorum collegia, & fecit vt ipſorum ſinguli ſeu Diæ, ſeu Valentiæ miniſtrarent, eſſent Valentini ſimul & Dienſes canonici. Inuenit etiam vnum quid aliud ſeruandæ eorum concordiæ. Criſta oppidum inter Valentiam & Diam medium eſt: in ea collegium inſtituit de Valentinis & Dienſibus canonicis. Illa collegiorum vnio diuturna non fuit, deſiit quippe anno nonageſimo octauo ſupra milleſi- 4

mum ducenteſimum : tertium iſtud collegium ſtabat anno eum conſequente ſub Petro Galberti præpoſito, & vigeſimo nono ſupra milleſimum quadringenteſimum Guilelmo de Pictauia filio Ludouici Chalanconij etiam præpoſito. Roſſilionæus gerebat vtrumque epiſcopatum anno LXXVI. & LXXVII. ex tabulis, quibus ſcribitur fuiſſe Saliente, pago per bellum cum Aimaro Pictauienſi cœptum fido, & opportuno : multáque ciuibus, multa Ainardo Priori, conceſſiſſe. Probauit venditionem Veronæ, & Baſtidæ Aquæbellæ, Petro de Cigoterio Priori per Humbertum III. an IV? Dienſem Epiſcopũ anno MCCXLIV. Addidit velle ſe, vt incolis Salientis liceat vti ſyluis, paſcuis, aquis, tum Veronæ Priori venditæ, tum Mirabelli ſpectantis ad Epiſcopum. Pollicitus quoque eſt, non venturum ſe ad pacis fœdera cum Aimaro, priùs toti Salienti, quàm præſtitiſſet ille omne damnum ab proximo bello : nam alioqui de ſuo repenſurum, quod contra eum pro ipſo pugnantes amiſiſſent. Denique adiunxit, fateri ſe Priorem habere Saliente *ius omne, merum & mixtum imperium, altum & baſſum dominium*. Hactenus Amedeus anno LXXVII. XVII. Calend. Februarij. Rigaldus Prior Drugiaci, & Guilelmus Rector Eccleſiæ abbatialis, III. Cal. Apriles Diæ iurarunt, Abbatem Auraliacenſem (ab eo pendet Prioratus Salientis) firmaturum ſuo aſſenſu acta Saliente ab Epiſcopo : & omninò rata habuit

5 Episcopi Valentini, & Dienses. Amedeus.

buit XIII. Cal. Iunij. Res tentata fuerat anno LXXVI, & Guilelmus Abbas III. Cal. Aprilis commiſerat vni Rigaldo ſuas vices: ſed (qua ex cauſa non inuenio) dilata eſt in annum ſequentem, eóque perfecta: & Rigaldo additus Guilelmus 7
Abbatiæ Curio. Eo ipſo anno, Amedeus Epiſcopus accipit ab Iſoardo, ſolemne obſequium clientelæ, pro Crepiaſio, Villaperdrice, fano Ferreoli. Rem exiguam prætermittere nolui: quia, quæ tabulæ illud habent, addunt emptum ab Humberto Dienſi Præſule libris XL. pro Crepiaſio, & Chalancone: atque Crepiaſium ab Amedeo Geneuenſi occupatum: quia Iſoardus patronum adſciuerat Aimarum pro ea parte, quæ fuerat Caſtronouenſium. Noſter quoque Amedeus Foilanis pepulit Guigonem Berengarium IV. Nonas Ianuarij, anno MCCLXXVIII. An ſe negabat clientem eius? Sed pro Foilanis iam aſſeruerant Berengarij Raimundus anno huius ſæculi LIX. & alter Guigo XVIII. an ſtabat ab partibus Aimari? 8
tanta quippe tum contentione pugnabat cum Amedeo, vt Philippus Rex Francorum paternæ pietatis hæres, miſerit, qui res eorum componerent. Monarcha ſapientiſſimus dolebat bellandum Epiſcopo tam longa tempora, nullámque malo medicinam ab vicinis circà Dynaſtis, Summo etiam Pontifice, tota vi allaborantibus, afferri potuiſſe. Archiepiſcopus Narbonenſis, & Rodulfus Salaſſus Franciæ Mareſcallus, ab Rege Legati

gati fecerunt, vt de omni controuerſia ſtarent ſententiæ Guilelmi Epiſcopi Lingonenſis, & Humberti de Belloioco Coneſtabilis. Quid ſecutum ſit, tacent antiquæ tabulæ: nihil certi ab illis conſtitutum putabam: vt quid enim quatuor pòſt annis, iterum ad Iudices arbitrarios de-
9 ducta fuiſſet tota cauſa? Nulla tamen armorum cogitatione, nulla turbarum, potuit Amedeus ab eo diuelli, vt iura Eccleſiæ illibata ſeruaret: ducens, quod eſt, firmitate animi res geri, imbecillitate corrumpi. Neque nobilibus viris diſcerpenda dedit, vt non accederent ad Aimarum. Giraudus, vir gente clarus & potens, neſcio quid tricabatur ſuper profeſſione clientelæ: Epiſcopus quà minis, quà blando ſermone fecit, vt arbitrario iudicio tota controuerſia ſolueretur. Ipſe Giraudus Montilij, quod ditione tenebat, voluit arbitros, eóſque indigenas Franciſcanos, Guichardum, & Aimarum. Hi Giraudum damnauerunt ſolemnis obſequij Amedeo, & Amedeum Girau-
110 do quinque millibus ſolidorum Viennenſium. Solidum eundem fuiſſe groſſo, affirmatur in teſtamento Chriſtophori de Saliente Præpoſiti Valentini per Cluſetum, Valentiæ anno MDX.XV. Septembris: anno tamen MCCCCLXXVIII. florenus capiebat ſolidos XXIV. ex tabulis, quibus recitatur venditio penſionis pecuniariæ, Collegio S. Nicolaï de Anneſſiaco apud Auenionem, per Antonium Armandi, & XII. tantùm groſſos anno

anno MCCCCLXXXII. ex iis, quibus Antonius de Balſaco Epiſcopus recitatur emiſſe Diæ prædium aurorae, ab Iacobo Albenaci. Tabulæ venditionis illius habentur Valentiæ, iſtius emptionis Diæ; ambæ in Archiuo Antiſtitis. Anno etiam MCCCCXVII. conſtabat groſſis XII. ex conuentionibus Ioannis Botarin Antoniani Curionis Pontaiſij, cum Iacobo Maſſardi Theſaurario Ioannis de Pictauia Epiſcopi. Quod arbitri edixerant, fecit Giraudus anno proximo, dixit ſe clientem Antiſtitis pro ſua parte Montilij, & caſtris Soz, Condiliaco, Lachano, Turretis, Deuaiüa, quæ Guigo Ademari quondam poſuerat in patrocinio Præſulis Valentini: non præſtitit Amedeus morte præuentus; ſed pro Amedeo, Ioannes Geneuenſis anno MCCLXXXV. Epiſcopus numerauit Giraudo quinque millia ſolidorum. Fuit etiam Amedeo pugnandum cum Auguſta, Eſpenello, & Pontaiſio: fuit & arx imponenda Criſtæ. Denique addidit, vt cum Artaudo Abbate S. Rufi conueniret de Abbatia S. Medardi, ſede ad Criſtam oppidum opportuna Antiſtiti per bella cum Pictauienſibus pro Criſta ipſa, & Auguſta ac Deuaiüa caſtris non multùm remotis. Artaudo conceſſit omnes Eccleſias, quæ ſubeſſent Prioratui S. Marcelli ad Diam, & S. Medardi non procul Criſta: accepit ab Artaudo Abbatiam cum onere librarum C. pro cenſu Anicienſis Epiſcopi. Quòd de Prioratu S. Marcelli ſuſtulit Ec-

S clefias

cleſias inferiores,& tradidit Sanrufenſibus,facit, vt putem,Monachos Cluniacenſes nondum eius temporibus in illum immigraſſe ; atque, vt Canonicis regularibus non dicatur peperiſſe damnum,fuiſſe ipſorum ædem in Epiſcopi poteſtate. An Præſul Dienſis fundauit Monaſterium, quod anno MCCXII. Humbertus II. appellabat filiam ſuam ſpiritualem ? Epiſcopo dignum profectò opus; nónne alius alio tempore Præſul Diæ,multa & infinita penè incredibili ſua laude conceſſit Hoſpitalariis,Sanrufenſibus,Sanmarcellinis,Auraliacenſibus ? Neque prædia ſolùm donabant
12 ſancti Antiſtes,aut Eccleſias; ſed caſtra,ac pagos Veronam, & Baſtidam Aquæbellæ : quid magnum eſt, ſi quis eorum dicitur Canonicis regularibus exædificaſſe Monaſterium Sanmarcellinum? Atque hactenus dicta ſint, quæ Amedeus Roſſilioneus pro ſuis præclarè geſſit. Non minora is ſuſcepit pro alienis. Guidone Archiepiſcopo turbatum eſt aliquid Viennæ. Amedeus occurrit naſcenti malo, & arces latrocinio occupatas recepit. Compoſuit æquus arbiter litem Lamberti Montilienſis cùm epiſcopo Viuarienſi erupturam in bellum de Caſtronouo Montiſpenſerij adRhodanum:Marchionē Monferratenſem cepit,& in carcere tenuit,donec reſtitueret: Taurinum comiti Sabaudiæ, neglectis Archiepiſcopis Aquenſi & Ebredunenſi, à ſummo pontifice, qui neptem Monferratenſi coniugem dederat

legatis

legatis: denique pro Canonicis Romanenſibus duxit exercitum anno milleſimo ducenteſimo octogeſimo primo, & è bello redux obiit diem extremum Diæ ex tertiana febri decimo ſeptimo die menſis Septembris.

Anno MCCLXXXII. Sedes vacabat; & pugnabatur tamen cum Aimaro Pictauienſi: quare putauerim contentionis aliquid tum fuiſſe de electione Epiſcopi. Pridie Calendas Octobris G. de Chaſta Decanus Valentinus, P. Roſtagni Præpoſitus item Valentinus, G. de .... eſio Præpoſitus Criſtæ, & P. de Quinto Sacriſta Dienſis Curatores Eccleſiarum, atque Aimarus conueniunt in arbitros Rogerium de Clariaco, & Arnaudum de Aſſeduno, ignoto exitu. Vacante profectò Sede conueniunt, ídque in tempus incertum; ſcilicet, per litem ſuper Antiſtite electo: qui enim Canonici conuenerunt creandis Eccleſiarum Curatoribus, numquid potiùs eligendo Præſuli coiiſſent? Quem præpoſitum Criſtæ lego, arbitrabar fuiſſe quoque Decanum Dienſem: vt quid enim alioqui præcederet Sacriſtam S. Mariæ, & cum eo regeret Epiſcopatum? Omninò vt Valentini Collegij Principes, Decanus, & Præpoſitus; ita etiam Dienſis ad eam curam vocati dicendi ſunt. Petrus Galberti, Criſtæ quoque Præpoſitus, fuit Canonicus Valentinus anno MCCLXXXXIX. Porrò non contemnendam fuiſſe Præpoſituram ex eo intelligis, quòd

anno Mcccc xxix. Guilelmus de Pictauia, filius Ludouici Chalanconij, & cognatus Ioannis tum Epiſcopi, eam gerebat. Quando autem cœperit vacare Sedes, vt plurima alia ſepeliuit obliuio: non vacauit toto anno MCCLXXXIII.

13 IONNES GENEVENSIS. HIC enim ille annus eſt, quo Ioannes Geneuenſis Epiſcopus, ingentium vir animorum, vocauit ad profeſſionem clientelæ Rogerium de Vouta Anduſianum, Guigonem Ademari, Giraũdum de Guiſandis, Percellanum de Roſanis, & alios vtraque diœceſi Proceres. Chartas de re feliciter geſta integras, & illibatas, nobile opus venerandæ antiquitatis, videre eſt in Tabulario Epiſcopij Valentini. Membrana eſt pergamena, pluribus foliis diſtincta, ſcripta ſynceris & venuſtis characteribus. Ante ſacerdotales infulas profeſſus fuerat Monachum; ſeſe ipſe Cœnobitam ſcribit. Quo in Monaſterio vixerit, quàm caſtè virtutem coluerit, atque vt excelſa animi vi ſpes rerum humanarũ omnes Cœnobio mutauerit, præciderítve nullus memorat. Omninò malè poſteris conſultũ voluêre antiquis illis temporibus Scriptores, qui (vt alios taceam) de Valentinis, & Dienſibus Epiſcopis, tam pauca, & penè nulla dixêre. Omnibus ſæculis memoranda ſuſceperant, perfecerántque Apollinaris, Remegarius, Ioannes Mirabellius Valentini; Vlfinus, Exuperius, Saturninus, Vldricus Dienſes. Ante annum milleſimum pauci noti, dubij multi

ferun

feruntur. Quanto in omnem partem exemplo, Ratbertus, Boſonis Arelatenſium Regis frater, calcata purpura Sacerdotem egit Valentiæ? quanto Deſiderius, Reguli Forcalquerienſis filius, Carthuſianam eremum adiit? ſilent iſta literæ omnes, commemoranda ſermonibus omnium populorum. Igitur ſæpenumerò venit in 14
mentem cogitare, non paucos ignorari Antiſtites, qui & ſanguine, & rebus geſtis, & integritate vitæ conſpicui, debuiſſent cum omni poſteritate coæquare memoriam. Dia decem omninò numerat in Cœlitibus, Martium, Higerium, Petronium, Marcellum, Vlfinum, Exuperium, Saturninum, Vldricum, Stephanum, Deſiderium: quàm multò plures poſitura tibi videtur, ſi poſſet omnes cenſere, & per ſingulorum facta ire? Monachum egerat Ioannes filius Reguli Geneuenſis, magno exemplo. Vt alia tacita ſint, hoc certè inuida ætas condere non potuit, è Cœnobio ad Epiſcopatũ detuliſſe inſignem pietatem, modeſtiã, æquitatem. Fortaſſe monachũ profeſſus eſt Nantuaci, cuius prior triceſimus octauus renuntiatus eſt anno MCCLXXVI. Ex Amedei olim Dienſis Epiſcopi fratre genitus, Amedeũ Roſſilioneum, vtriuſque Sedis primũ Epiſcopum ſanguine contingebat. Suprà viri ſanctitatem, fecit fortaſſis vtriuſque Antiſtitis memoria, vt ab Canonicis expeteretur, & è Monaſterij latebris educeretur in tanti Sacerdotij lucem anno

Ex Epiſcopis Dienſibus decem ſunt Sancti.

15 MCCLXXXIII. Ille ipſe annus nobilis eſt ab fine belli cum Aimaro Pictauienſi per nouem annos geſti: tædióne turbarum,an ſceleris conſcientia? ceſſit ille Ioanni, iure omni in partem Criſtæ oppidi, quæ fuerat Siluionis, Decani Valentini, Auguſtam, & Deuaiüam;atque vergebat in ſenectam. Sed malè certa,neque diuturna fuit quies. Multa poſteri mouerunt, neque ab armis, tumultúque ceſſatum omninò fuit, donec Bordellis,ac Beſauduno, & ducentis in ſingulos annos florenis aureis, Criſtæ ſuam partem mutauit Epiſcopus ex mandato Summi Pontificis. Vt mirari ſubeat animum conſtantiam noſtrorum Antiſtitum,animóſque,& certiſſimam virtutem,qui per magna vitæ diſcrimina, maiorémque in cogendos, & ſuſtinendos exercitus profuſionem pecuniarum, amauerunt bellare potiùs ducentos, aut etiam ampliùs annos,quàm permittere, vt pars Criſtæ, totius mali ſeminarium auelleretur ab Epiſcopatu.
16 Digniſſimi profectò æterna laude viri, & ij, quibus ſua Chriſtus commiſſa vellet. Atque ſummo conſilio fecit Ioannes,vt in vera tum fœdera cum Aimaro conueniret, cæteram quippe vitam iugenij quidem mitiſſimi vir,ſed infractæ conſtantiæ,egit in turbis Valentiæ, Diæque. Si Aimarus ſe addidiſſet hoſtibus, næ importuna & incredibilis fuiſſet vexatio, neque tumultui par eſſe,aut tot aduerſariis occurrere,tantus potuiſſet Antiſtes. Primùm Canonicis cum Valentinis

fuit

fuit negotium. Tribunal Epiſcopi iam fugiebant diu, & ante omnem memoriam, atque forum vtrumque:neqûe hoc tantum,id iuris ad familiam ſuam, imò ad totam gentem protendebant. Durauit aliquod tempus contentio: agente Guilelmo, Archiepiſcopo Viennenſi, hoc indulſit Ioannes; & voluit haberent ſibi Iudicem, præterquàm in cauſa hæreſeos, falſæ monetæ, machinationis contra Epîſcopum, & eius facultates. Seruauit ſibi ius prouocationis,& diligentiam in coërcendis criminibus imperauit:alioqui ſe,per eorum negligentiam, illa caſtigaturum ſanctè iurauit. Quod de gente addiderant, non omninò negauit: fratres, fratrum filios, conſanguineos Canonicorum fecit eiuſdem iuris. Hoc ipſum dedit familiæ tum Collegij, tum ſingulorum: familiæ verò nomine complecti ſe dixit Clericos,Scutiferos,Notarios, Scriptores,ſeruos, ancillas,& eos omnes, quos propriis ſumptibus alerent. Quia verò Dienſis Epiſcopatus nuper additus fuerat Valentino, eam immunitatem conceſſit vbicunque locorum vtriuſque peccarent. Cum Guilelmo Archiepiſcopo laborauerant Artaudus Abbas S. Rufi, & Guilelmus Firmini Canonicus Valentinus arbitrarij cognitores totius cauſæ. Neque ab ſolis Canonicis turbas patiebatur Epiſcopus: toto tractu Valentino 17
naſcentibus occurrit benignitate ſua: Giraudo Ademari numerat quinque millia ſolidorum,pro clien

clientelæ profeſſione, olim promiſſa ab Amedeo Præſule: componit diuturnam cùm Montilienſibus litem de decimis, & quarta parte omnium terræ prouentuum? Montelerium mutat Caſtro
18 nouo ad Iſaram, cum Gumiſio Caſtronouenſi: alia id genus non pauca, quid enim eam per ſingula? ſuſcipit, perficítque, conciliandis ſibi omnium animis, & litibus quà ſopiendis, quà interuertendis. Nolo vnum tacere, quoniam poſteà tetendit ad iudicium, & peruenit ad Imperatorem. Vendit baliuiam Valentinam Ioanni Macellario libris D. Tabulas venditionis probauit poſt annos Lxxx. Carolus IV. Imperator, agente Iacobo Arthodo hærede Macellarij; extinguendæ profectò contentioni, quam interceſſiſſe putabam cum iis, quibus illam vendiderat Gui-
19 lelmus, Ioannis in Epiſcopatu ſucceſſor, pro ſumptibus faciendis in aduentu Clementis V. Summi Pontificis. Coquebat iſta gerentem Epiſcopum cura Dienſis Eccleſiæ ac ciuitatis, & grauior longè tempeſtas inde minabatur, atque habebat, qua vi vel orienti occurreret, vel certè coortam cohiberet, extinguerétve. Stetit animo Imperatorem adire, vt inde firmaretur, & refloreſceret authoritas in Dienſes, ac dominatio, vnde ad Robertum Epiſcopum ante c. annos peruenerat. Ita B. Deſiderium, ita Humbertum IV. quondam Antiſtites feciſſe, labantémque iniuria temporum, & penè fatiſcentem dignitatem ſuſtentaſſe.

tentaſſe. Valentinorum quoque tumultui, ſeu ciuium in vrbe, ſeû procerum in agro, ſi quis aliquaquando reſurgeret, aptiſſimam fore medicinam, & olim vtilem B. Humberto, Guilelmóque Præſulibus Valentinis. Quàm gratus Imperatori fuerit Ioannis aduentus, quàm probata Epiſcopi iura in Valentinos, Dienſéſque, teſtantur illius literæ, (Rodulfus is erat,) Moreti datæ VI. Nonas Maij, anno ſæculi LXXXXI. *Nos ipſum* (loquitur Rodulfus) *tanquàm noſtrum, & Imperij Principem, ad beneuolos applauſiuæ ducedinis admittentes amplexus, regalia feuda Principalis Pontificatus, quem obtinet, ſibi de regia liberalitate conceßimus, & eumdem Epiſcopum inueſtiuimus de eiſdem, adminiſtrationem temporalium, & iuriſdictionem plenariam Principatus eiuſdem, præuocato Epiſcopo præſentium ſerie committentes.* Hæc Imperator de Ioanne. Sed enim verò tam certæ 21 ſunt aliquando mali cauſæ, atque ita in impetu, vt ſuſtineri nulla vi queant: erumpat illud firmatis omni parte, validíſque radicibus, neceſſe eſt: proficit etiam non rarò, vnde putaueras exſcindendum, ac veluti probatis contentione, ſuccenſiſque viribus, fit ſe maius. Canonici, Clerici, ciues Diæ coniurant in Epiſcopum, ex aula Rodulfi reducem: communis omninò cauſa tanti tumultus. Tetigit altè Ioannem iniquitas rei: primùm ira cœpit, tum indignatio: occurrebat, & ſuadebant vulgò, furore occæcatos & præci-

Canonici, Clerici, ciues Diæ cõiurant in Epiſcopũ.

pites prorſum impellere, perderéque: nam, quid ab eis aliquando ſperes, boni, quos virtutis indociles non tenet veneratio Sacerdotis; maieſtas, víſque Imperatoris non terret? Sed vicit optimum Antiſtitem ſua mens, curáque gregis, & amor, atque, ſcilicet, Chriſti Summi Paſtoris exemplum. Naſcenti malo mederi voluit benigna manu; & ſupra veniam, tum alia, tum hæc maximè dedit, è quibus ad fontes ſeditionis per-
21 uenias. Iurauit in exemptiones Canonicorum, Cleri, ciuitatis, ab anterioribus Epiſcopis conceſſas, ſiue ſcripto, ſiue ſolo vſu eæ conſtarent. Sanctè pollicitus eſt, nihil ſe ſuper decimis tentaturum vltrà conſuetudinem. Donauit Eccleſiæ, & ciuitati omnem illam pecuniæ vim, quæ ipſi deberetur ex profectione ad Imperatoris Curiam. Res acta eſt VIII. Idus Iunij, anno MCCLXXXXII. Tabulis addidit ſigillum; illud quidem non inſolens, neque inaſſuetum; ſed in quo videas hoc non tacendum. In poſtica parte habet Virginem, cum Filio hærente pectori, poſitam in media figura non vulgari. Triangulus eſt angulo inſidens, niſi quòd non clauditur ſupernè linea, ex angulis quippe ſuperioribus, non vna ab altero ad alterum recta, ſed duplex inferiùs deſcendit in ſanctandreanam crucem, ab ſingulis ſingulæ: eæ illos non ſuperant, clauſæ in alterum triangulum linea recta, veluti ad ſedem B. Mariæ: ſcilicet, Virginem eſſe docet inſcriptio:

ſcriptio : *Genuit puerpera Regem.* Arbitrabar, hoc 23
ſymbolo ad ſigillum addito , docuiſſe , Virginis,
Chriſtíque benignitate,in mortales alioqui ſcele-
re perditos, adactum ad ſcribenda ſuperiora ca-
pita. Et fecerunt illa quidem , vt ciuitas tum
quieſceret , & recomponeretur ad pacem : ſed,
quia ſuæ ſunt rebus periodi, morbis potiſſimùm,
& furori,quas niſi totas explicent, reuocãt iden-
tidem , repetúntque ; rediêre ad ſeditionem cru-
da ingenia , nondum matura certæ valetudini.
Poſt annum tumultus iterum Diæ ab Canonicis,
Clero,ciuibus. Direptæ Ædes Miniſtrorum Epi-
ſcopi, pulſata etiam corpora. Hîc Ioannes vehe-
menter , ſcilicet , pro re commoueri ; reſcindere
etiam ipſe capita veniæ,pacíſque non ita pridem
datæ;velle cauſas Canonicorum cognoſcere.Im-
petus is erat , mentíſque contra indolem motio.
Neque igitur diu ſtetit. Non dubitauit pro in- 24
nata facilitate pius Antiſtes concedere pluribus
Dynaſtis , vt Principis Arauſicani iudicium ſe-
queretur, (Bertrãdus de Baucio erat,latiſſimè ad
Diam in montibus imperabat) & viro totius
cauſæ cognitionem permitteret. Id appromiſe-
runt aduerſarij, ſed infida voce : accepta quippe
ſententia turbas agere perrexerunt. Iſoardus de
Aquis , Suremandus de Valleſerra , Guilelmus
Iordanus,&Guilelmus de S.Laurentio , Guilelmus
de Maiſſenas , & Iſnardus Canonici S. Mariæ,
miſti ciuibus,obſtinant in ſeditione , & Raimun-

dum de Medullione oblitum fidei ante annos IV. datæ ſequuntur in armis, ſuúmque, ac ciuitatis
25 dominum profitentur. Nunc ad Dalfinos, nunc ad Pictauienſes inclinabat Medullionenſium gens: Ioannes ei ad ſe adiungendæ emerat Raimundi clientelam, & dominium (quod vocant) directum Medullionis, Buxi, Villæfrancæ, Mollanorum, Sadaronis, Rupis, Petrælongæ, Aguilleriarum, Plaziani, Coſtæ, Baſtidæ collis de ſebayrano, Belli vicini, Beninaij, Peraſij, Pennæ, Pogeti de percipia, Alanſoni, Rochetæ, Gouuerneti, Boiſſeti, S. Saluatoris Villarij, Pogeti ſegelarij, Beſignaci, Cornerij, aliorúmque pagorum, quibus dominabatur omninò ad V. & XXX. Cur contra datam fidem egerit, non inuenio. Magis miror, quòd Diæ ciuitatis dominationem ambierit, quàm non ignorabat primùm ab Friderico I. tum ab Henrico, Friderico II. Philippo, Rodulfo Imperatoribus conceſſam vni Epiſcopo, cæteris dominatoribus prohibitis. Et ante Fridericum I. habuiſſe Petrum Epiſcopum, intelligitur ex verbis obſequij ab Iſoardo præſtiti: atque
26 Hugonem, ex fide ipſi data, ab Guilelmo Comite Dienſi. Quid verò mentis erat illis Canonicis Collegio ſuo indignis, ſe ſuáque ſubiicere Raimundo, Clericos militi, poſthabito Epiſcopo? Veſana quidem auſa: ſed tantum & Ioannis odium. Cæteri Canonici importunum furorem execrati, reos agunt apud Archiepiſcopum

Medullionenſes faciunt homagium Epiſcopo.

Dia ciuitas ante annos 600. ſuberat Epiſcopo.

pum Viennenſem,& Summum Pontificem. Atque Ioannem aliquando puduit ſuæ modeſtiæ. Contemni benignitatem ſuam videns,deſcendit ad ſeueriora conſilia. Dat Guigoni Alemanni Foilanos, ab Guigone Berengario ex rebellione quondam ereptos, Alemannæ genti viris & opibus potentiſſimæ in belli ſocietatem vocandæ. Ipſe Guigo rependit ſexdecim millia ſolidorum; quantis, ſcilicet, impenſis Amedeus abſtulerat Foilanos ab Berengario: pecunia militi ad ſigna vocando non contemnenda illis temporibus.
Porrò Epiſcopus adiungit ſibi Humbertum Dalfinum, per Guilelmum Archiepiſcopum Viennenſem,& Guidonem Toparcham S.Treuerij in Dumbis Iudices arbitrarios. Fœdus ſcripsêre Romani. Humbertus militem pollicitus eſt contra Dienſes: ceſſit iure omni in partem Criſtæ, quæ fuerat Siluionis, Auguſtam, & Deuaiüam: profeſſus eſt,Medullionem,& alia, quæ Raimundus ab ipſo haberet,ſe ab Ioanne in retrofeudum (quod vocant) tenere. Quò euaſerit bellicus iſte apparatus, non dixere Maiores. Nihil vltrà turbatum lego: ſed neque,vt in pacem conuentum fuerit. Quòd audis, Humbertum cedere Augu- 28
ſta,Deuaiüa,& media parte Criſtæ,res operæ magnæ fuit. Aimarus Pictauienſis certus Valentinorum,& Dienſium Epiſcoporum hoſtis, anno MCCLXVII. mutauerat illis Clariacum, Chantammerlam,Boſternaïum,Montemcanutum, Laruagium,

gium,Monaſium,Clauaiſonum, & mediam partem vectigalium veteris Rupe de Gluey, ac noui Rupe,cum Guigone tum Dalfino. Iniqua pacta: ſed agebant hominem odium, ac furor. Dominari auebat locis,& (ſi poſſet) Epiſcopos pellere. Nullum Dalfinis in ea ius erat: vicit tamen imperandi libido. Verùm Guigo moriturus iuſſit, Aimarum acta conuellere: vrgebat quippe
29 Chriſtianum Regulum conſcientia ſceleris. Et poſt coniugis mortem, B. olim vxor mandata Guigonis ad virum detulit anno MCCLXXI.XIV.Cal. Martij: Aimarus paruit tantùm poſt annos XII. intereà temporum conatus vi, & armis ſeruare, quod fraude parauerat. Ioannes,ad veram firmitatem rei,voluit,Humbertum firmare ſuo aſſenſu mandata Guigonis, & ius omne in ea loca ipſum quoque abiicere. Geſta ſunt hæc anno ſæculi LXXXXV. Sabatto poſt diem B. Magdalenæ ſacrum, vt tabulæ ferunt. Biennio pòſt mortùus eſt Epiſcopus gente,animis,ſapientia,integritate vitæ magnus. Anno ipſo LXXXXVII. quo mortuus eſt,permiſit Iacobo,& Geraldo Balbis, exercere Valentiæ mercaturam, *quæ* (addit) *licita ſit*, & omni fœnore procul. Rem per ſe leuem afferre placuit,ad graue argumentum authoritatis, & dignitatis Epiſcopi.

30 GVILELMVS ROSSILIONÆVS.

GVILELMVS Roſſilionæus, ex fratre Amedei cognominis Epiſcopi natus, ſucceſſit Ioanni Geneuenſi conſanguineo. Multa ille præclara

clara bello, pacéque geſſit, & totus fuit in Sedibus ſuis ornandis, ditandíſque. Bordellos, Auribellum Podiolos, Caſtellionem Dienſium intrauit, ditionéque primus tenuit. Anno Mccc. cum Ryſſendice Corneliana, vxore quondam Gaufredi Bordellenſis, & eius liberis, mutat ipſorum totis Bordellis valle amœna, diuitéque iuribus, cenſus Aurioli, nemus, furnum, ac molendinum Mirmandæ; addítque inſuper quinque millia ſolidorum rei peræquandæ. vi. poſt anno emit ab Armando Ruffi, & Blaccoſia vxore partem Auribelli: ſæculi autem xii. conuenit de Podiolis cum Guilelma olim coniuge Bertrandi Podiolenſis, quos deinde poſt annos iv. diuidit cum Saladino Artaudo anno 1318. regens eccleſiam Viennenſem Archiepiſcopo mortuo, vt ſolet epiſcopus Valentinus antè omnem ſæculorum memoriam, xxvi. Februarij vniuit prioratum de Bogios pitanciæ S. Petri Viennenſis, Abbate Ioſerando de capella. Inſigne verò ad memoriam eſt, quod anno ſæcûli xxi. Caſtellionem, ingentem pagum, ac Diæ ciuitati peropportunum, emit ab Arauſicano Regulo, prouentibus, & pecuniis, fructibúſque illis omnibus, quos Valentina ciuitas faceret Epiſcopo per annos xi. hoc meritò probante, laudantéque Summo Pontifice: is erat Ioannes XXII. Conuenit quoque cum Liberonenſibus. Guilelmo pacti ſunt xxxvi. libras annuas pro furnis & ligno. Multa inſuper alia

Annus Christi 1300.

Adiicit ad Epiſcopatũ Bordellos, Auribellũ, Podiolos, Caſtellionem.

31.

alia id genus ſuſcepit nobiliſſimus Antiſtes: ſatius quippe ducebat, & Præſule dignius, in Eccleſiam ſuam refundere, quas ab illa opes acciperet, quàm ex ipſis ſeruire ſuæ libidini, genióque. Sentiens, videlicet, ornari tum maximè Epiſcopum, & honeſtum eſſe, cùm ornat, honeſtátque ſuam Sedem.

32 CVM Canonicis quoque ſuis per vtramque diœceſim ita egit, vt dignitati ſuæ conſuleret; neque tamen creſceret ex eorum detrimento. Diuturna illi fuit, & impedita contentio cum Dienſibus. Iuriſdictio cauſa litis atque turbarum. Atque profectò vergebat res in apertum diſſidium: tandem vicit benignitas, vt totam commiſſam vellet triumviris arbitris. Hi tulêre ſententiam Liberone, vltimo Decembris, Andreas Balduini Decanus Dienſis, Guilelmus de Iuriaco miles, Ioannes Guibondi Præpoſitus Criſtæ: eámque finierunt in hæc verba: *Qualibet pars* (Antiſtitem intellige, & Canonicos) *prædicta omnia ratificet, emologet, approbet, & confirmet; & ratificare, emologare, & confirmare debeat, ac etiam teneatur, & requirere R. in Chriſto P. ac Dominum Archiepiſcopum S. Viennenſis Eccleſiæ, & eidem cum affectu ſupplicare, quatenus prædicta ratificet.* Sed capita, ſeu contentionis, ſeu pacis non affero: cur ita faciam, dixi, cùm agebam de Bertrando, Epiſcopo Dienſi. Iam tum olim, cùm intrauit

Venit in pacta cum Canonicis Dienſibus, & Valentinis.

33 Epiſcopatum Guilelmus, oſtenderat, quàm facilis

lis & bonus foret ſuis omnibus, ſeu Dienſibus, ſeu Valentinis Canonicis. Rem paulò altiùs repetamus. Tanta Cleri totius approbatione facta eſt coniunctio Eccleſiarum Valentinæ, & Dienſis in vnum Epiſcopum per Gregorium X. vt, quod Pontifex non cogitauerat, voluerint vtriuſque Canonici, coïre in vnum quoque Collegium, quod Valentinum ſimul, & Dienſe vocaretur: ſuos haberent Valentini reditus, ſuos Dienſes: nomen commune eſſet, Conciliúmque. Amedeus tum Epiſcopus probauit virorum mentem: vnum de duobus fecit Collegium; atque ita volentes adegit in ſacramentum ſeruandæ vnionis illius, & nunquam violandæ. Paucis ab inde annis pœnituit facti Canonicos, nomen alterum inane querebantur: non poſſe vnum eorum eſſe Collegium, qui nunquam in vnum conuenirent pro Ædium, ciuitatúmque diſtantia, aut in commune conſulerent. Viſum etiam fuerat graue, durúmque Dienſibus, quòd Valentini deſeruerant, armíſque prohibuerant per bellum cum Ioanne Epiſcopo. Igitur conſpirantibus animis ſuſpirabant diuiſionem Collegiorum, petebántque. Noluit concedere poſtulantibus ante Guilelmum Geneuenſis; ſeu religione ſacramenti perterritus, ſeu quapiam alia ex cauſa. Mortuo Ioanne, qui pro Epiſcopo erat Diæ, ſoluit ſuos iuramento; ſed irrito conatu, Valentini quippe ſimul erant Canonici. Guilelmus

Diuidit Collegia Valentinũ, & Dienſe. 34.

V anno

anno MCCLXXXXLVIII. dixit duumviros totius rei cognitores,eoſque Canonicos, Alterum Valentinum , Dienſem alterum : iis fecit poteſtatem exſoluendi ſingulos ſacramento ; & Collegium in duas (vt olim fuerat) omninò partes diuidendi. Vidi ego tabulas,tractauíque datæ huius facultatis : munitæ olim erant ſigillis Guilelmi Epiſcopi,& vtriuſque Canonicorum Eccleſiæ,petentibus quippe hoc indulgebat Guilelmus : alia duo vetuſtate perierunt : ſyncerum omninò eſt ſignum Dienſium. Anno MCCLXXXXVII. donauit ciuitate Valentina neſcio quos aduenas : & ipſum hac in parte ſecuti ab ipſo epiſcopi amplificauerunt eam plurimum.Sed anno MDLVIII. cùm Vincentius Quadre ſe ipſe in eam intrudetet , à Monlucio ſapienter prohibitus eſt.

Hîc autem annus milleſimus ducenteſimus nonageſimus octauus ille annus eſt , quo Humbertus Delfinus vbi tumulaſſet annam vxorem ſalettæ in Cartaſuianarum ſororum monaſterio ab ipſa exædificato,ingreſſus eſt Cartuſiam Vallis S. Mariæ in diœceſi Valentina à ſe extructam. Sed ad Guilelmum Antiſtitem redeamus.

35 NON dubitauit etiam cum Regularibus pro innata facilitate rem placidè gerere , procúlque omni contentione,ac lite deſcendere ad fœdera. Anno ſæculi LXXXXIX.XII. Cal. Decembris conuenit cum Pontio Chailati, Priore Salictis,agentibus pro Abbate Auraliacenſi Guidone Came-

ratio

Digitized by Google

rario Abbatiæ, Guilelmo de Clamis Priore Burgi in Caturicenſibus, & Guilelmo de Vayriaco Priore Podij celſi apud Albienſes. Geſta per Amedeum Guilelmi patruum cum Ainardo Priore, ſemina diſſenſionis fuerant: iis quippe nixus Pontius ſe gerebat Toparcham Salientis: Eſpenelli etiam, (qua ex cauſa, incertum eſt,) Bairij, & Arnaudi: atque porrò ſibi poſtulabat ab Epiſcopo libras D. argenti, pro damnis per bellum cum Aimaro Pictauienſi illatis Salienti. Sed Salientis 36
quidem pagus, Diam ituris Valentia neceſſarius eſt ad viam, aperit quippe vallem, in quam fert Criſta, præruptis ferè cautibus vtraque parte clauſam, & vnicum per hyemem Diam iter. Igitur Guilelmus eo ſibi accepto dat Pontio libras Viennenſes annuas L. In Eſpenellum, Bairium, & Arnaudum non erat Priori ius. Salientem fore indemnem promiſit Epiſcopus. Pontius agri Barnauenſis, pagíque fructus, prætulit pecuniariis penſionibus: dedit Barnauam Guilelmus cum omni prouentu, addidítque ex Montemaiore, vel Gentſiaco id repetendum annuatim, quod Barnauæ deeſſet ad D. eas libras Viennenſes. In iſta 37
præcipuè iurauerunt Epiſcopus & Prior, cætera pacta minutiora ſunt. Nolim prætermittere, quòd Pontius voluit ſibi, ſuíſque ſucceſſoribus, dari ab Antiſtite Canonicatum Panaterium (eſt ignota mihi vox) Valentiæ, Diæque. Inuenio Guilelmum Martellum, Canonicum Panate-

Priorē Salientis facit Canonicum Panateriū Valētinum & Dienſem.

 rium

rium Valentinum anno Mccccxxxviii.xxvii.Ian-
uarij. Acta cum Priore probarunt; Diæ, Colle-
gium S. Mariæ, viii. Cal. Decembris; Romani,
Guilelmus Archiepiſcopus Viennenſis, vii; Va-
lentiæ, Collegium S. Apollinaris, vi. Canonica-
tus autem ille Panaterius non ignobile profectò
quid in Collegiis eſt : neque contemnendum,
quod Prior diues, & honoratus non dubitauit ſibi
accipere, poſtularéque, & in nutu Epiſcopi erat,
probantibus etiam Canonicis vtriuſque Colle-
gij. Atque ita cum Monachis Salientis rem egit
Guilelmus. Cum Ciſtercienſibus Lioncelli non
fuit contentio : agebat greges & armenta ad pa-
ſtum per ſyluas Caſtri noui : conceſſum ab ante-
38 rioribus Epiſcopis noluit negare. Deſcendit in
pacta cum Antonianis, etſi aliquantùm ægriùs.
Anno Mccciv. xvi. Calendas Maij Benedictus
XI. transfert Prioratum S. Medardi ab Canoni-
cis Sanrufenſibus ad Antonianos, ita volentibus,
qui Canonicos in eo tûm profitebantur. Ante
annos circiter XL. Summi Pontifices, proban-
tibus Imperatoribus, Abbatiam eiuſdem Priora-
tus adiunxerant ad Epiſcopatum Dienſem; hoc
ipſum ſignatè ſcribentes in ſuis literis, quòd ani-
mo laxando poſſet Epiſcopus in Abbatis ædibus
diuerſari. Quieti Canonicorum intercedere hoc
Antonianis viſum eſt. Igitur egerunt cum Guilel-
mo diu contrà nitente, vt Abbatia cederet, eiuſ-
que prouentus (perueniebant ad c. libras) mu-

taret omni ipſorum reditu S. Martini, & S. Iuliani in Vercorciis. Porrò tamen voluit Guilelmus, vt Epiſcopo ſua iura perdurarent in Abbatia, eíque ſubiectis Ædibus ſacris :- & Prioratus Briſanonorum, ac Veronæ nunquam peruenirent ad Pictauienſes, ipſorumve ſequaces. Res geſta eſt 39
cum Aimone Abbate Antoniano, & Abbatiæ Curatoribus Gaufrido Vapincenſi, Guilelmo Arume, Girardo de Marnanto, Petro Gratianopolitano. Corrupit ferè negotiúm, quòd poſt annum Antoniani dederant quidem Guilelmo prouentus Vercorcios; ſed obſtinabant habere Sanmartinianã Ædem. Aimo Abbas per Gaufridum Vapincenſem, & Petrum Gratianopolitanum Præceptores, denique ſuos inde Canonicos euocauit, vrgente vehementer Epiſcopo. Addidit bonus Antiſtes, vt cum eodem Abbate de Pontaiſio conueniret. Omnia turbabant decimæ trifariam diuiſæ, in Epiſcopum, Monaſterium S. Crucis, & Curionem. Ioannes Geneuenſis conceſſerat Antonianis hoc Monaſterium : Guilelmus ad illud adiunxit ſacras Ædes Pontaiſij, iúſque ſuum ad decimas æſtimauit certis penſionibus frumenti, vt ſoli Antoniani rem agerent in pago. Quòd Briſanos, & Veronam nullo vnquam 40
tempore voluit haberentur ab Pictauienſibus, in cauſa eſt locorum per bellum de Criſta, opportunitas : atque id etiam fuerat, cur Amedeus Guilelmi patruus ſibi Abbatiam S. Medardi accipe-

rei : qui enim Aimarus quieuerat per vitam Ioannis,ſub Guilelmo denique bella mouit, vbi diu grauis imminere viſus fuiſſet.Nihil non quidem tentauit Epiſcopus,vt quietem non indecoram,minúſque tamen vtilem ſeruaret,pugnæque præferret : verùm, vbi ſuſtentare ampliùs pacem non potuit,non refugit bellare. Vnum antè inuenit ſummo ingenio, vt Albertum de Caſſenatico faceret ducem exercitus, & diceret aſſertorem Eccleſiarum ſuarum.

41 Quid enim (aiebat) Epiſcopus veniat in curam,& veluti partem pugnæ? Nos Aimarus, ſenes iuuenis, præliis aſſuetus inermes contemnit : minimè verò decet Sacerdotem prælia cogitare, & pacis diſcipulum meditari pugnam,& exercitum cogere, ducerége. Ea eſt Caſſenaticorum gens,vt non multùm Pictauienſi debeat,aut verò ſuperet, è Luſignanis Cypriorum Regibus oriunda : certè vtraque ex magno Hugone deſcendit, qui anno Dcccc. Mariam Meſlæam duxit vxorem. Albertus autem omninò Aimarum anteeſt conſilio, manúque. Varaïci apud Bugiacos fortiter egit pro Dalfino. Aigreuillium, magnum Franciæ Magiſtrum, occidit Pariſiis, cùm Iſabellam Regis filiam Dalfino coniugem peteret. Placuit viris nobilibus, placuit Canonicorum Collegiis, placuit ciuibus Valentinis,& Dienſibus mens Guilelmi.

Emit 200. florenis auri homagiũ Alberti de Caſſenatico, eúmque facit ducem Eccleſiarũ Val. & Dia.

42 Neque Albertus gerere pro Epiſcopo bella recuſauit:ducent,quod erat,honeſtiſſimum ſibi, gen-

tíque

tíque ſuæ, quòd præ ſummis vtraque diœceſi Dynaſtis, vnus fuiſſet vocatus in ſocietatem militiæ, & cuſtodiam ac protectionem Eccleſiarum Valentinæ, Dienſiſque. Nulli quippe inferior gente, ita ſuperiorem quoque futurum cæteris ſe cogitabat: Aimarum, & Ioannem Berengarios, illum Pontis Roiani, hunc Morgiarũm Dynaſtas affinitate iunctos habebat; in iſtius quippe coniugio poſuerat Eleonoram, in eius Beatricem ſorores: Artaudos autem, & Alemannos, cæteróſque tota vtraque Epiſcopi regione Proceres ab parentibus contingebat. Ipſe Franciſci ex Agnete filius per Deſiderium, Aimarum, & Guigonem ab magno Guigone deſcendebat, qui Templariis Iſeronem vocatis dederat latè iacentes in S. Saluatoris campos. Venit in pacta cum Guilelmo. Placét ea verbatim recitare, æternum exemplum ſacerdotalis prudentiæ, magnumque Caſſenaticæ gentis ornamentum.

NOS Guilelmus de Roſsilione, permiſsione diuina Valentinenſis, & Dienſis Epiſcopus, & Comes, notum facimus vniuerſis, has præſentes literas inſpecturis, & audituris, tam præſentibus, quàm futuris, quòd cùm Eccleſiæ noſtræ, Valentinenſis, & Dienſis, perſecutiones grauiſsimas patiantur in mortibus hominum, occupationibus & deprædationibus rerum ſuarum illatis dictis Eccleſiis, rebus, & ſubditis ſuis per D. Ademarum de Pictauia, & per ſubditos, & 43

vaſſallos,

vaſſallos, & valitores, ac ſequentes dicti D. Ademari, nos ad protectionem & defenſionem dictarum Eccleſiarum, hominum, & ſubditorum, & conſeruationem iurium earumdem Eccleſiarum, auxilium & iuuamen, de conſilio, & conſenſu, & inſtantia nobilium, Canonicorum, burgenſium noſtrorum, inuocauimus nobilem & ſtrenuum virum D. Albertum de Caſſenatico militem. Idem verò miles libenti animo pro præmiſsis venit ad nos perſonaliter in ciuitate noſtra Valentinenſi.

44 *Nos autem ſuper præmiſsis, & infrà ſcriptis, tractatu, & deliberatione cum eis habita diligenti, ipſum nobilem remunerare volumus, & ſic alligare nobis, & ſucceſſoribus noſtris, & dictis Eccleſiis, quòd dictæ Eccleſiæ eumdem habeant perpetuum defenſorem & adiutorem. Vnde ex cauſis præmiſsis eidem D. Alberto donamus, & concedimus pro nobis, & ſucceſſoribus noſtris, in dictis Eccleſiis libras annuas cc. computato vno Turonenſi argenti cum .... pro xx. denariis in dicta ſumma ſoluendis eidem D. Alberto annis ſingulis, & quandiu fuerit in humanis, per Caſtellanum noſtrum, qui nunc eſt, & fuerit pro tempore, caſtri & mandamenti Baſtidæ noſtræ de Vercors, & de Riuoſicco; videlicet, in feſto omnium Sanctorum, c. libras dictæ monetæ, & alias c. libras, in feſto Paſchæ.*

45 *Et pro huiuſmodi penſione eidem D. Alberto ſoluenda annis ſingulis, prædictis terminis, reditus & prouentus prædicti caſtri, & mandamenti, nomine noſtro, & dictarum Eccleſiarum obligamus, & reditus & prouentus prædictos pro prædicta*

cta penſione volumus eſſe obligatos eidem, & affectos. Cōcedimus etiam eidem D. Alberto, quòd ſi fortè contingeret eumdem emere caſtra, terras, vel poſſeſſiones alias, quæ eſſent de feudo noſtro, & Eccleſiarum noſtrarum prædictarum, quòd eum de huiuſmodi feudo retineamus, & eumdem inueſtiamus. Et quòd in eiuſmodi acquirimētis faciendis per eum, in feudis dictarum Eccleſiarum, debeamus eum iuuare de M. libris dictæ monetæ: vbi verò nos, vel Eccleſia noſtra iuuauerimus eum de dictis M. libris, & eas ſoluerimus pro huiuſmodi acquirimento, vel acquirimentis per eum faciendis, ex tunc nos, & ſucceſſores noſtri ad penſionem annuam c. librarum, eidem D. Alberto, quandiu vixerit, tantùm teneamur. Et inſuper vltrà dictas M. libras, ſi cōtingat dictū D. Albertum acquirere reditus de feudo noſtro, & Eccleſiarum noſtrarum prædictarū, laudimia, ſeu placitamenta nobis cōpetentia librarum cc. in reditibus acquirēdarum per ipſum D. Albertum, eidem D. Alberto per nos, & ſucceſſores noſtros in dictis Eccleſiis, ex nunc, prout ex tunc, donamus, & remittimus per præſentes. Pro iis autem idem D. Albertus nobis recipientibus nomine noſtro, & Eccleſiarum noſtrarum prædictarum, fecit homagium, & iurauit nobis, & dictis Eccleſiis fidelitatem obſeruare, & alia capitula, quæ ſub iuramento fidelitatis includuntur; ſaluo tamen & retento homagio, & fidelitate illuſtris Principis D. Dalfini Viennenſis, cui ante omnes alios ad fidelitatem & homagium eſt obligatus, ac promiſit per iuramentum ſuum, nos, 46

& ſucceſſores noſtros, & Eccleſias prædictas, vaſſallos, & ſubditos earundem, ac iura earum perſonaliter ſequi, protegere, & defendere toto ſuo poſſe, contra quoſcunque, cuiuſcunque conditionis exiſtant, excepto prædicto D. Dalfino Viennenſi, cui idem D. Alber-
47 *tus primò, & principaliter eſt adſtrictus. Nos verò vicem mutuam eidem reddere volentes pro nobis, & ſucceſſoribus noſtris, & dictis Eccleſiis, promittimus eidem D. Alberto perſonam eiuſdem, homines, & ſubditos ſuos, ac eius terram, & res ſuas, & ſubditorum ſorum contra quoſcunque iuuare, protegere, & defendere, maximè contra D. Aimarum de Pictauia, & eius ſubditos, & ſequaces; exceptis tantùm ſuperioribus noſtris, & dominis, & vaſſallis aliis antiquioribus noſtris, & Eccleſiarum noſtrarum, qui, tanquam vaſſalli, fidelitatem debitam nobis, & dictis Eccleſiis ſeruant, & olim etiam ſeruauerunt. Et volumus, quòd iuuemus nos, & defendamus ad inuicem, prout inter vaſſallos, & dominos eſt fieri conſuetum, &c. Acta fuerunt hæc Valentiæ, in Hoſpitio noſtro epiſcopali, IV. die menſis Septembris, anno Domini MCCCXXIX. præſentibus teſtibus dilectis & fidelibus noſtris, Ioanne Baſtet domino Cruceoli, Iacobo Vaguardi, & Durando de S. Saluatore, Canonicis Valentinis.*

48 HAS Guilelmi cum Alberto conuentiones, probauerunt Collegia Valentinorum, & Dienſium Canonicorum, tanto conſenſu, vt Dienſes in Concilio fuerint omninò XVII. Ioannes Po-

mey

mey Decanus, Albertus de Folhanis Sacriſta, Guigo Alhumacij, Iacobus de S.Laurentio, Humbertus Ganidius, Aimo ...., Thomas Milonis, Ioannes de Folhanis, Iuuenis Pertuſeti, Petrus de Riuoſicco, Petrus Banelli, Guilelmus de Folhanis, Ioannes Vincentij, Guilelmus Guerſi, Petrus Albanelli, Hugo Piloſi, Ioannes Guibondi. Scripsêre anno MCCCXXXI. in frequentiſſimo Concilio Commemorationis mortuorum. Quid hæc 49
pacta ſecutum fuerit, non habent epiſcopales tabulæ: putabam, Aimarum ceſſaſſe ab armis: an tum in eo rerum erat articulo, vt Alberti animis, vſque militari terreretur? Sunt, qui dicant, ab Alberto armis compreſſum; & in Caſſenaticæ gentis Chartulario deſcriptum eſſe numerum cognatorum, affinium, & amicorum omnium, quos in ſocietatem belli vocauit. Certè anno ſæculi XXX. Guilelmus Epiſcopus dedit Subdionem Canonicis Valentinis, pro auxiliaribus copiis, per bella cum Aimaro datis: ſed, quæ iſta fuerint, vbi, quibúſve cauſis cœperint, & quo, vel Epiſcopi damno, vel Aimari, nemo refert. Poſt Subdionem Canonicis conceſſam moritur Antiſtes omni memoria dignus, & cui paucos reperias pares ſapientia, & Sedium ſuarum ſtudiis, bello, pacéque augendarum. Ille eſt, qui ſuam firmitatem, & ſpeciem, decúſque, addidit Præſuli vtranque diœceſim habenti, & veris exemplis docuit, earundem coniunctionem in vnum Præſulem, per-

utilem eam ac neceſſariam, ſingulari, & penè diuino conſilio inuentam ab Gregorio X.

50 CANONICI multum laborauêre in legendo viro, qui Guilelmo par eſſet, ipſúmque

ADEMARUS DE VOUTA. virtutibus repræſentaret, ac factis. Anno ipſo xxxi. cùm Guilelmus diem vltimam obiiſſet, conſenſerunt in Ademarum à Vouta, Canonicum Valentinum, & Viennenſem, filium Bermundi de Anduſia, & Eleonore filiæ Aimari III. Pactauienſis. Bermundus imperitabat Voutæ, aliiſque pluribus pagis. Nobiliſſima gens Anduſianorum Voutana tulit ſcutum trifariam diuiſum: priore parte crucem Toloſanam ſupernè, fluctus erectos infernè; poſteriore leonem pardicum & inuerſum. Ademarus peruenit ad annum xxxvi. vt videas falli Poſſeuinum *in Apparatu*, cum ait, Ricardum ſediſſe Valentiæ Segalaunorum anno xxxiii. Hoc Epiſcopo diſſidium de dignitate, quod cum Dalfino imminebat, in ipſo ortu extinctum eſt. Is quippe (Guigo erat) viſis literis vtriuſque Friderici, Rodulfi, & Philippi Imperatorum, voluit Ademaro ſua iura eſſe inconcuſſa, edicto poſito, ne quis Dalfinalium miniſtrorum ius diceret in illius vtraque diœceſi, aut vectigal imperaret, vel arma Dalfini, ſignáque poneret, præterquàm ſicubi locus ad ipſum ſpectaret primario, aut ſecundario iure

51 clientelæ. Hi poſt iv. & xx. annos, cùm Dalfinatus perueniſſet ad primogenitum Regis Franco-

rum, tanti nominis maieſtate elati, edictum infringere conati ſunt, fictum ab Epiſcopis iactitantes: ſed Gratianopoli quæſitum mandato Caroli Dalfini, fuit poſteà Rex eo nomine quintus, & inuentum ſeruauit ſuam vim. Agebatur tum ſæculi annus XXXII. Longè maior, de bello cum Pictauienſibus, coquebat cura, non Antiſtitem modò Valentinum, totámque per Dienſes, ac Valentinos regionem; ſed Summum etiam Pontificem: omnia illo turbari ſacra, profanáque, infeſtum agrum, vrbes inhoſpitas, vaſtáſque iam eſſe, & peſſimo, damnandóque exemplo Sacerdotes aſſueſcere armis, ac pugnæ. Igitur Ioannes XXII. conſtituit finem ei aliquando per ſe 52 ipſe ponere, & cauſa illius omnes ab ima radice auellere, quando neque Principum circum virorum conſilia, neque Eccleſiarum per Gregorium X. vnio, neque Francorum Pares, Epiſcopi, Coneſtabilis, & Mareſcallus ab Rege Legati, potuerant certum illi hactenus modum ſtatuere, iam per cc. annos contentioſè geſto. Auenionem, in ea vrbe ſedebat, vocat Ademarum Epiſcopum, & Aimarum III. Pictauienſem. Fauebat, quòd Ademarus Aimari nepos erat ex filia. Rem committit Petro Epiſcopo Præneſtino, & Petro Stephani in Cœlio monte Presbytero Cardinalibus. Hi cenſuêre in hunc modum. Criſta oppidum, antiqua bellorum cauſa, ne ſit diuiſa in duas partes, alteram Epiſcopi, Pictauienſis alteram;

Ioannes XXII. ſcribit leges pacis Epiſcopo & Pictauienſibus.

tota in vtriuſque vt vnius Toparchæ iure ſit. Ademarus Monteclaro diœceſis Dienſis, c. libris annuis de vectigali Valentino, & viginti millibus florenorum auri emat clientelam Aimari, omniúmque cis Rhodanum, quàm latè dominatur, pagorum, excepti fano Valerij, & Viuaio: ſitque Pictauienſis cliens Epiſcopi hac merce-
53 de. Pontifex probauit ſententiam Cardinalium. Epiſcopus Aimaro certis penſionibus eam vim auri numerauit, M. libras in ſingulos annos de vectigali Valentino ſanctè pollicitus eſt: ceſſit denique Monteclaro. Pictauienſis contrà ſe, ſuáque omnia cis Rhodanum poſita, præter duo caſtra recenſita, poſuit in Epiſcopi patrocinio: tabulæ referunt omninò ad Lxxx. Exiſtimabat optimus Pontifex Aimarum, & vi illa auri, & annuo vectigali, atque potiſſimùm fide data, futurum in officio; neque Criſtæ turbarum quidpiam cieri poſſe, ſub vno imperio: ſed fefellit eum ſpes ſua; neque fuit vera quies, donec ſecedente Antiſtite, vni Aimaro Criſta obueniret ſi
54 cui autem placet ſcire villas, pagos, & caſtra Aimari quorum, clientelam emit Ademarus, ea accipiat ſunt omnino ad LXXVIII. Quintum, Pontaiſium, Eugleu, Bannum Dienſium, Bigortium, Caſtrum Arnaudi, Podium groſſum, Criſta, Cabrilianum, Auripleum, Sao, Soianum, Marſana, medietas Sauaſiæ, duæ partes Caſtrinoui Dalmaſeni, Perdicum giro, medietas Audefræ, Charpcium,

peium, Caſtrumduplex, Vpianum, Monmeiranum, Vannaueſium, Vacha, Grana, medietas Belregardi, Rupesfortis, Barberia, Marcæ, Barcilona, Balma cornilana, Orca, Recheta, Montaiſum, Rocha prope Granam, Autichanum, Cobona, Suſa vetus, Suſa noua Chaſlarium, Baſtidæ mandamentum, Caſtrum Barræ, Eſpenellum, Albenacum, Mornaum, Bordelli, Beſaudunum, Coniſum, Baſtida ad Beſaudunum, Popetum ſelare, Roynachum, Podium S. Martini, Pons Bareti, Rocabaudum, Felinas Cleou, Sangeruaſius, mons Bocherius, medietas Sauſelæ, Baſtida Rocani, Laupia, Conca, Rupesfortis Vaudaniæ, Portæ, Rupes Sanſegreti, Balma Beconæ, Alanſos, Vpeguæ, Eſpeluca, Poietum vallis, Deus fecit, Sub peyra, Manas, Carauolſium, Blatos, Feudus Vacij, Sangeneſius, ſinſaiſium, Mandamentum Rupisfortis.

Ademarus de Vouta Valentinum & Dienſem epiſcopatus Viuarienſi mutauit cum Henrico de Villars. Hunc aliqui Vaurenſem fuiſſe volunt: ſed quotidianæ viri rationes Viuarij ab anno Mcccxxx, quas ingenti volumine comprehenſas habet tabularium Epiſcopij Valentini iis aduerſatur. Ademarus ſedit Viuarij vſque ad annum milleſimum trecenteſimum ſexageſimum quintum, cœpit homagia nobilium vtróque epiſcopatu virorum Vuilelmi de Vaeſco, Petri Rainaudi, Petri de Viriaco, Bertrandi de Agouto, Guilel- 55 *Henricus de Villars.*

mi

mi de Caſtronouo, Alberti de Vrre, Odoberti Chanabati pro parte montis Lagerij & aliorum plurium. Henricus verò diu non fuit Valentiæ, peruenit ad archiepiſcopatum Lugdunenſem, & Delphinatus ad regnum Francorum additi moderator fuit. In eiuſque locum ſuffectus eſt Petrus de Caſtrolucij, ex Abbate Cluniacenſi epiſcopus, de quo magnum ſilentium poſt annum L. Neuter alia re quàm pace memorabilior eſt, atque ſumma vtraque diœceſi quiete.

PETRVS DE CASTROLVCII.

Petrum excepit Ioannes Iofeuri: Ioſencum, & Ioſencium vocat Robertus: Ioſencum etiam Odo Giſſæu: Iauſſent Rubricæ Archiui Canonicorum Dienſium, & de Gauſſens. Vir doctus, & ante pontificales infulas Profeſſor Iuris vtriuſque. Robertus author eſt, fuiſſe poſteà Anicienſem Antiſtitem LXIII. Me latent eius initia: nihil reperio de illo ante annum LII. Viuebat LIV. ex recognitionibus Montiſmaioris.

IOANNES IOFEVRI.

56 LVDOVICVS DE VILLARS.

LVDOVICVS de Villars, poſt Ioannem fuit Epiſcopus ipſo anno ſæculi LIV. peruenit ad finem LXXVII, frater Henrici Villarij, & conſanguineus Guilelmi Roſſilionæi, ante ipſum Antiſtitum. Veteres chartæ teſtantur, fuiſſe quoque Abbatem S. Rufi, & S. Bernardi Romanenſis, ac S. Theuderij ſunt etiam qui & ipſum, & Henricum fratrem faciant cardinales. Villariorum verò gens habuit pro inſigni, tres faſcias rubeas obliquas, in campo argenteo, & ſe principem

tum

tum gerebat omni ea regione quam inter Ararim & Rhodanum tenebat, vrbibus aut pagis centum minùs duobus imperitans. Poſt mortem Amedei ſeptimi & de genere vltimi, anno milleſimo quadringenteſimo decimo octauo Ioanna & Beatrix ſorores hæreditatem inter ſe diuiſere: Villarium tamen ipſum, vnde nomen familiæ, ante annos ſedecim vænierat Amedeo comiti Sabaudiæ. Ioanna nupſerat Ioanni de Balma poſteà comiti Montis reuelli, Beatrix Guidoni de Mombel domino Intermontium. Sed hactenus de Gente Ludouici epiſcopi non omnino importunè dictum ſit. Anno MCCCLVI. cùm Delphinatus regno Francorum redditus perueniſſet ad primogenitum regis, Ludouicus recens epiſcopus querebatur propinquos ſuis populos tantæ maieſtatis pontentia & autoritate ſubnixos inſoleſcere plura ſibi aſſumere, de que antiquiſſimis tota diœceſi Valentina, tota Dienſi iuribus epiſcopi comitis detrahere: & Carolus Delphinus Ioannis regis filius pro innata ſibi ſapientia, quæ regi poſteà nomen ad immortalem gloriam peperit, naſcentibus malis occurrit, & Antiſtiti ſatisfecit audi quæ edixerit vigeſimo quinto Octobris ex iis ſingulas querelarum Ludouici epiſcopi cauſas intelliges firmauit à Guigone quondam Delphino decreta, *& remiſit epiſcopo gardas, guidagia, & impoſitiones penicellorum, ſeu quorumcunque aliorum ſignorum in terris vel hominibus epiſ-* 57

copi, ſiue omnia penitus reuocauit & amouit. Item ſolemni ſtipulatione promiſit quòd extra terram ſuam ipſe Delphinus ſeu gentes ſuæ infra terram epiſcopi & hominum ſubditum ſeu vaſſallorum ſuorum proceſſus & executiones aliquot & aliquas non facerent. Hæc autem Carolus promiſit viſis, quas recitauerat, tabulis à Guigone obſignatis Piſantiani anno milleſimo trecenteſimo ſexto die decima nona Septembris. Anno MCCCLVIII. edictæ ſunt vltimæ Epiſcoporum conuentiones cum Pictauienſibus de Criſta Ioannes XXII. Pontifex voluerat Præſulem, & Aimarum toti Criſtæ dominari ambos ex æquo. Rem attuli ad annum MCCCXXXII. malè fida concordia. Vrbs ea nunquam ceperat duos Dynaſtas: in vnum quando illi coëant, qui per cc. & plures quoque annos, animis certauêre magis, quàm armis? Igitur Innocentius VI. iuſſit Talayrando Cardinali Albanenſi, certius aliquid ad æternam pacem procudere. Voluit, vt Ludouicus partem ſuam Criſtæ Bordellis, ac Beſauduno mutaret. Parum æqua mutatio. Addidit daturum Epiſcopo Aimarum Pictauienſem, aliquid ſupra duo caſtra, pro ſententia Cardinalium Petragoricenſis, & Vrgellen-
58 ſis, vel Magalonenſis. Facturum ſe negauit Aimarus, Pontifici viſa eſt importuna negatio. Auenionem euocat Lûdouicum, & Pictauienſem: ſeque coram agi iubet (Lugduni edixera Talayrandus) per Cardinales Petrum Præneſtinum, Guidonem

Guidonem Portuenſem, Audoïnum SS.Ioannis & Pauli, Eliam S. Stephani in Cœlio monte, qui cc. florenos auri annuos ſupra Bordellos, & Beſaudunum addicunt Epiſcopo. Cardinalium ſententiam probauit Innocentius, & mandato Innotij acquieuerunt Ludouicus, & Aimarus, maioréne Pontificis, an ſua laude? Lego in tabulis clientelæ, quam Guilelmus de Auſteduno profeſſus eſt Epiſcopo anno MCCCLXXXXV, Aimarum pro cc. florenis auri, dediſſe Antiſtiti, quæ habebat in montibus Vercorciis, Vaciuis, & Riuiſicci,

Criſta ſuam partem mutat Bordellis, Beſanduno, & 200. florenis auri annuis.

59 IN minore cauſa maius tranquilli, benignique animi nomen habuit Ludouicus. Anno MCCCLIX. fuit contentio Curatoribus epiſcopalis rei apud Dienſes, cum Guilelmo Artaudi, de finibus Diæ, & Moleriarum. Ipſe Præſul auditis prudentibus viris, & ſuadentibus, totam compoſuit XIV. Nouembris, nouo, & magno exemplo. Erant in Epiſcopi conſilio Petrus de Boſanis, Laurentius Guilliendi; ille Valentinus, hic Viennenſis Archidiaconus: Humbertus Dars Canonicus Lugdunenſis Guilelmus Talonis Decanus Dienſis, Ioannes Toparcha Montiſcalui, & Corbeilonus de Suyriaco milites, ac Ioannes de Bouenco. Debui eorum nomina ſcribere. Digni æterna memoria viri, qui ad magni Antiſtitis conſilia vocati, quietè negotia moderati ſunt, non vi turbauerunt. Iuſſit autem Epiſcopus in hæc verba. Quidquid iuriſdictionis, meri, & mixti imperij, eſt à 60

caſtro de Moleriis, vſque ad riuum de Auricula, videlicet, à fluuio Dromæ, vbi intrat dictus riuus, aſcendendo vſque ad fontem vocatum, *Nidus de vrſa*, vbi vnus terminus diuidens mandamenta & territoria ciuitatis Dienſis, & caſtrorum de Aiſio, & de Moleriis ponetur: & à dicto fonte aſcendendo vſque ad verticem montis, in loco, vbi ſolebat eſſe quidam furnus calcis, & à dicto loco aſcendendo rectà, provt aqua pendet à parte ciuitatis vſque ad cacumen rupis de Milaura, vbi ponetur crux ferrea, ſiue meta alia in ſignum diuiſionis, & limitationis mandamentorum prædictorum. Anno MCCCLXIV. Ludouicus ad petitionem ciuium Valentinorum quædam indixit vrbi muniendæ ea ad me articulatim peruenerunt quæ vt tam antiquæ rei memoria non pereat, accipe Ludouicus Dei gratia Epiſcopus & Comes Valentinus & Dienſis vniuerſis & ſingulis literas inſpecturis, rei geſtæ memoriam cum ſalute, *&c.* Primò quòd omne bladum, frumentum, ſiligo, piſa alba, fabæ, & omnia legumina, quãdo exirẽt de ciuitate quòd ille qui exiget, ſeu exigi faciet, ſoluere pro quolibet ſextario denarios 12. teneatur. Item de auena millio & caſtaneis, *&c.* Item quòd omne ſal quod adducetur per terram, ſiue per aquam & deſcargabitur in dicta ciuitate, ſoluet adducens pro qualibet ſommata denarios 12. *&c.* Item quòd omne animal oneratum ferro, canape, brucino, vel aliis

mercaturis

mercaturis ſimilibus,quæ non remanerent in vrbe,vnum denarium ſoluere teneantur, *&c.* Item quòd omne animal tranſiens quadrigando per mandamentum,oneratum pannis, telis,ſeu auere, & aliis ſimilibus mercaturis, ſoluere debeant pro animali duos denarios, *&c.* Item quod draperij,mercerij,apothecarij, perolecij, quirourij, Cordubenarij,teleſerij,ferraterij,*&c.*exceptis reuendetricibus quæ ſoluent ſex denarios pro ſeptimana, ſoluere teneãtur pro libro duos denarios, *&c.* Item omnis macellarius, *&c.* Item omnis Sabaterius, *&c.* item omnis cordurerius,*&c.* Item omnis albergator,*&c.*Item quòd omnis notarius, *&c.* Item quòd omnis moinerius pro quolibet ſextario bladi, *&c.* Item omnis tabernarius, *&c.* Item quòd omnis perſona quæ eſt reſidens in villa, in quocumque loco in dicta ciuitate teneantur de priſia ſua, cenſibus, penſionibus, *&c.* pro libra duos ſolidos, Item quòd omnis peliſſerius,pellerius,Chapuſius,Latomus,Faber,Mareſcallus,Serrailerius,Sellerius,Roërius, Borderius, Ganterius,Pergamenarius,Brocherius, omnis reuenditor,Barbitonſor,Aurifaber,Poterius,Pincenerius, Teinturerius, Taiſſerandus, Remenator, qui non tenent mercaturas de eorum miniſterio ſummam 25. florenorum non excedentes ſoluere pro qualibet ſeptimana ſex denarios teneantur.

LVDOVICO Epiſcopo, Menglo & Ma- 61

rignanum pagi, poſiti ſunt in patrocinio Summi Pontificis. Res non diſſimulanda hoc loco. Canonici Dienſes iis imperitant. Multa vtroque paſſi ab nobilibus viris, cùm ſuæ rei tuendæ non eſſent, fecerunt beneficiarios Romanæ Sedis, cuius vices impleret, præſtarétque Rector pro Pontifice Venaiſſinus. Literæ Collegij Canonicorum ad Gregorium XI. & Gregorij ad Canonicos, Rectorémque Venaiſſinum, etiam nunc extant, ſimul cum homagio Rectori præſtito, per Canonicum ab ſuo Collegio in id miſſum. Rector erat Guilelmus de Belloforti Vicecomes Turenæ. Habes literas in libro rubeo Canonicorum Dienſium. Diploma Pontificis publicum fecit Epiſcopus anno Lxx. Sed rem non habuiſſe ſuos exitus, inde intelligas, quòd annui cenſus nulla
62 fuit ab eo memoria. Quid illam corruperit, non liquet. Longè grauius fuit, & Epiſcopo noxium, quòd Aimarus Pictauienſis voluit Comitatus, Valentinum & Dienſem eſſe in fide Summi Pontificis. Reputabat ille cum animo ſuo, ſi tanta authoritate fulciretur, & non iam ipſius vnius; at Romanæ quoque Sedis cauſa foret, nullum futurum Antiſtitem Valentiæ, & Diæ, quem non vexaret, opprimerétque; & homagium, quod Epiſcopo præſtiterat (pungebat id hominem gloriæ cupidiſſimum,) inane omninò, próque nullo habendum. Honeſtum verò maximè viſum eſt Gregorio XI. Comitatus Valentinum, & Dienſem

Dienſem adiungere ad Venaiſſinum. Igitur Pontifex homagium Aimari IV, pro vtraque regione emit VIII. & XXX. millibus florenorum auri (vt loquuntur) de camera, & quarta parte Montilij, addítque conſulturum ſe indemnitati Epiſcopi. Hoc feciſſe non inuenio, & pacta, in quæ ventum fuerat, corrupta ſunt per ignotas mihi cauſas. In tabulis homagij, Villanouæ ad Auenionem Gregorio præſtiti, dicitur Aúricus fuiſſe tum Epiſcopus (agebatur annus MCCCLXXIV.) errore inſigni: nam Lambertus de Cliuo, Caſtellanus Liberonis, & Aureoli, ſuas rationes ſub Ludouico Villario, deducit ad annum LXXVI. Arbitrabar mortuum exeünte LXXVII: Guichenonus mortuum dicit tertia die Septembris; certè Sedes vacabat LXXVIII. ineunte. Petrus de Hugoneria fuit Officialis Valentiæ, pro Canonicorum Collegio, Sede vacante XXII. Februarij; & vltimo tamen Aprilis regebatur Epiſcopatus ab Archiepiſcopo Viennenſi. Igitur neſcio quid contentionis fuit Archiepiſcopum inter, & Canonicos, ſuper iuriſdictione per vacationem Sedis. In mandato diuidendi Collegia, Valentinum, & Dienſe, duobus Canonicis, alteri Valentino, Dienſi alteri, per Guilelmum Roſſilionæum Epiſcopum, dicitur, Sede vacante, iam ſupra annum MCCLXXXXVIII. Eccleſiam Valentinam gubernatam ab Archiepiſcopo Viennenſi, cùm Dienſis regeretur ab Collegio 63

legio Canonicorum ſuorum. Aliquid etiam diſſi-
64 dij arbitrabar Canonicos inter ipſos fuiſſe: vt quid enim alioqui non erat vltima illa die Aprilis, qui Ludouici locum haberet? Omninò per comitia abierat illi in varias ſententias: Guilelmus de Vouta primùm ſedit anno LXXIX. deciſa procul dubio lite accepitque homagia & aliorum, & Odonis de Retortorio pro Bellocaſtro. Hic anno LXXXII. prouocauit ab Curia Gratianopolitana ad Regem Dalfinum, & ad Summum Pontificem: cauſas prouocationis nemo recitat. Neque diu pòſt hæſit in Dalfinatu. Suum vtrunque Epiſcopatum Albienſi mutauit: Valentinorum ciuium prærogatiuas, ab anterioribus Epiſcopis conceſſas, probatáſque, dederat ipſe quoque, & ſuo aſſenſu firmauerat anno LXXX. Valentia, Diáque recedens, locum fecit Amedeo de Saluciis.

GVILLELMVS DE VOVTA.

65 DVCEBAT Amedeus originem ab Marchionibus Salaſſis, nepos Clementis dicti VII. & S. Mariæ nouæ Diaconus Cardinalis. Ciaconius, contra fidem omnium tabularum, putauit adſcriptum Cardinalibus, anno MCCCLXXXIX. X. Calendas Ianuarij: illæ affirmant fuiſſe Cardinalem, anno tum LXXXVIII. tum LXXXV. iiſque ſuffragatur Author anonymus de vita Clementis dicti V. nuper typis mandatus, cui creatum refert anno LXXXIII. die XXIII. Decembris. Paucos annos ille quoque in epiſcopatu hæſit. Eò tamen

AMEDEVS CARDINALIS DE SALVCIIS.

tamen habet laudem non vulgarem,quòd ſolenni fœdere conuenit cum ſuis Canonicis. Guido quippe Artaudus Aiſij Toparcha, Antonius Loüerius,Ioannes de Palmis,Humbertus Grami,Petrus Blaini,Thomas de Auxona, Nicolaüs Corteſij,Guilelmus Chalholis, & Lemachonus Barletonis, fecerunt, vt ceſſaret ab grauiſſima lite, cum Collegio Canonicorum Dienſium.Scripſerunt capita xv.in quæ vno animo coïerunt: quæ olim,etiam hoc tempore, cauſa litis erat, iuriſdictio in Canonicos, & eorum familiam. Ab Bertrando Epiſcopo Dienſi pro ſeminata contentio, per ſingulos penè Antiſtites non occultis ſimultatibus fota,prorupit non rarò in aperta diſſidia, ſub Ioanne Geneuenſi potiſſimùm, Guilelmo Roſſilionæo,Ioanne Ioſeuri. Sed ſtat animo rem ſilentio premere: nunquã animis, opibúſve maioribus agitata eſt: in Toloſani Senatus edicto vertitur. Difficiliùs venit Amedeus in pacta cùm Canonicis Valentinis. Clemens, qui ſeptimum nomine Pontificem agebat Auenione, componendo negotio præfecit Petrum Cardinalem Sabinenſem. Ita ille decreuit: *In primis volumus, mandamus,& ordinamus, declaramus,& definimus, quòd in Canonicos,& Clericos, caeteróſque incorporatos,& beneficiatos Eccleſiæ S. Apollinaris,& in familiis,ac bonis,omnimoda Iuriſdictio,alta,& baſſa,vbique in ciuitate Valentiæ, intus, & extrà, & in tota terra,ſeu diſtrictu D. Epiſcopi Valentini, & Dien-*

66 *Conuenit cum Dienſibus & Valentinis Canonicis.*

67

ſis, ſpectet, & pertineat ad Decanum, & Capitulum Valentinum: familiam verò intelligimus Clericos, Scutiferos, coquos, trotarios, ſocios, bubulcos, ancillas, fratres, nepotes, conſanguineos, & omnes alios, quos, videlicet, ſuis propriis expenſis tenent, & tenebunt in futurum. Item, quòd dictum Capitulum in ciuitate Valentina habeat, & eligat baiulos x. & non vltrà: qui quidem baiuli eligantur, & aſſumantur de tribus ſtatibus, ſcilicet, duo de maioribus, vt de draperiis, ſalateriis, vel campſoribus; & tres de mediocribus, vt de Apothecariis, Notariis, & conſimilibus; quinque
68 *de aliis, vt de ferreteribus. Item, quòd Decanus Valentinus habeat vnum baiulum mediocris ſtatus, & tres Officiales inferioris ſtatus. Item, quòd vltra præmiſſa, dictum Capitulum habet II. baſtonerios, & vnum platacappa, non de maioribus, nec homines ſtatus, ſed de inferioribus; habiles tamen ad hoc. Item, quòd vltra præmiſſa, dictum Capitulum habeat vnum Iudicem ſæcularem, de extra Eccleſiam pro laïcis; & vnum Iudicem eccleſiaſticum, de Eccleſia pro Clericis; vnum Procuratorem, vnum Secretarium, vnum Notarium pro ſua Curia, vnum guachiam, & vnum ſeruientem. Item, quòd vltra præmiſſa, dictum Capitulum loco Regis Ribaldorum, & eius Præpoſiti, habeat vnum inferioris ſtatus: de Rege Ribaldorum faciat D. Epiſcopus, prout ſibi videbitur expe-*
69 *dire*, &c. Poſt aliqua excipit corruptores tam literarum Epiſcopi, & epiſcopalis Curiæ, quàm monetæ, reóſque hæreſeos, ac proditores, & au-
thores

thores machinationis in Antiſtitem, eiúſve caſtella, pagos, vrbs. De his non Canonicorum Collegio, ſed Epiſcopo cognoſcendi ius eſſe vult; atque prætereà in quoſcunque reos, ſi fortè Collegij Iudex quærere de crimine negligeret. Cenſebitur autem ceſſare per ignauiã, qui tertio menſe poſt publicum, ſibíve notum crimen non aget. Addit, licere prouocationem ad Epiſcopum. Alia minoris momenti adiungit, quæ nullius operæ videtur recitare. Placuit Amedeo Cardinali Petri Sabinenſis edictum, placuit Canonicis Valentinis: in illúdque adeò iurauerunt. Pronunciauerat Petrus anno ſæculi LXXXVII. die IX. Septembris. IX. pòſt menſe Amedeus Sedem reliquit Henrico Conſtantienſi Epiſcopo; & poſt biennium Henricus Ioanni de Pictauia, qui eam tenuit annos omninò VII.& L. HENRICVS.

HENRICO Epiſcopo, Clemens dictus VII. Montiliſium addixit Franciſco de Caſſenatico, Henrici filio. Ei quondam impuberi Ludouicus Antiſtes dederat Podiolos, & Mirmandam, pro CC. illis florenis aureis, quos annuatim pendere Caſſenatici Dynaſtæ, Eccleſiarum ſuarum protectori, ſanctè promiſerat Guilelmus Roſſilionæus. Cùm adoleſcentiam exuiſſet, vehementer expoſtulauit de iniuria, & reſtitutus in integrum dixit diem Henrico Epiſcopo, coram Clemente, qui Romanum Pontificem agebat. Clemens pro Franciſco iudicauit, dixit iniqua 70

cum Ludouico pacta, reliquias veterum penſionum æſtimauit Dcc. florenis auri; Podiolos, & Mirmandam reſtituit Henrico; Montiliſium repoſuit eorum pagorum loco; & ſi annuo prouentu non faceret cc. florenos auri, dedit peræquatores Ludouicum de Vouta, & Guigonem de Aiſio viros nobiles, & ſapientes. Hi dixere: Montiliſium annuo reditu non ſuperat florenos aureos vi. & Lxxx. reliquos cxiv. Caſſenaticus ſibi ſumat ex portorio Valentino. Cæterùm,
71 Henricus, Frãciſci pater, non veniebat ab Alberto, qui deſcenderat in pacta cum Guilelmo Epiſcopo, ſed è Beatrice ſorore, quam Albertus Aimaro Berengario Pontis Roiani Toparchæ vxorem dederat. Genuerat illa ex Aimaro Henricum I. qui ab Hugonetta de Turre cognata Dalfini ſuſtulit Franciſcum, Aimarum, Albertum, memorabiles viros. Franciſcus pugnauit in Pruſſia pro Equitibus Teutonicis cum Duce Borbonio, & ex Aliſſa Arauſicani Reguli filia nullos habuit filios. Per Aimarum igitur propagata gens eſt, qui Henrico, patri Franciſci, pro quo Clemens edixit, dederat fratres Antonium, & Albertum. Ea vero tum ditione tenebat & alios pagos, & Caſſenaticum, Tarlartum, Montiliſium, Vinaïum, Vatilium, Montis Muſardi Baſtidam, fanum Andreæ, Chapeuerſum: atque quod aliàs annotaui, nihil Pictauienſi debebat, quæ Dalfino, & Arauſicano Regulis non

multùm inferior, & ex affinitate ſuppar erat.

IOANNES de Pictauia creatur Epiſcopus ante XXI. Octobris, anno MCCCLXXXX. natus annos II. & XX. Deſiit ſedere anno MCCCCXLVIII, nam tum peruenit ad Archiepiſcopatum Viennenſem, morruo Godefredo Vaſſalli. Parentes habuit Carolum à S. Valerio, & Simonam de Mery. Hæc poſt mortem, frequentiſſimis prodigiis ſeruauit nomen ſanctitatis, populorum communi voce per vitam acceptum. Fuit Rector Venaiſſini Comitatus per annos XVI. poſteà Vicarius Imperatoris per ſuam vtranque diœceſim: & Carolo primùm Dalſino, deinde Regi Francorum nomine ſeptimo chariſſimus. Vir fundatiſſimi iudicij, & rerum forenſium, ac politicarum ſcientiſſimus. Sigiſmundus Imperator anno MCCCCXV. fecit Comitem Palattnum cum poteſtate creandi, ac deſtituendi Scribas, & Tabelliones, atque cenſendi ſpurios in ingenuis, eóſque faciendi ad publica officia idoneos. Hac poteſtate vſum lego, & aliàs, & ſpeciatim XI. Septembris, anno MCCCCXLII. Ante adeptam Vicariatus dignitatem, venerat in ſuſpicionem ambitus, & prehenſati in vtraque regione ſua ſummi imperij. Anno ſæculi XXV. ciuitate pellitur ab Valentinis; etiam totis agris ab Imperij Vicario; is erat Dux Sabaudiæ. Raptim conuolat Liberonem munitiſſimam ſitu, manúque arcem. Intereà rerum adeſt ab Imperatore Nicolaüs Chal-

72 IOANNES DE PICTAVIA. Annus Chriſti 1400.

73

maiſtre, qui cognoſcat de crimine. Hic innocentiæ Ioannis certus, reuocat Epiſcopum Valentiam, qui ciuibus parcit, & plura multiplicis prærogatiuæ iura elargitur in magnum ſummæ benignitatis argumentum. Proximo pòſt anno Ioannes conſulturus dignitati Sedis Valentinæ, conſtituit ea omnia de viris nobilibus recipere, quæ per bella cum Pictauienſibus vendita, aut etiam erepta ex Epiſcopi rebus fuerant. Sententia ſummo viro digna! negotio gerendo præficit Antonium d'Oſtun Toparcham Balmæ, Ademarum de Viro, & duos Canonicos Valentinos.
74 IV. & XX. antè annis, ſecundus erat ſæculi, ad illam Sedem adiunxerat Prioratus de Cliuo, & S. Martini Caprihani. Illi ſuberant Monaſterio S. Theofredi; ſed erant exciſæ ædes, neque per Monachos decimoquarto ab ipſis lapide conſidentes, cauebatur damno, quod ab latronibus, qui Monaſterij ruderibus immorabantur, latè per totam regionem ſpargebatur. Ea cauſa fuit Eugenio Summo Pontifici, auferendi abs Monachis ſuos Prioratus, illóſque tradendi Ioanni Epiſcopo, qui authoritate ſua cohiberet graſſantes ſicarios.
75 Anno XXVI. accidit, vt Gaufridus Boucicautius bellaret cum Pontifice. Cauſæ turbarum ad me non peruenerunt. Vir gente, opibus, auxiliis illa ætate potens; frater Mareſcalli Franciæ, (Mengræam vocabant familiam,) Pertuſio, Borbono, luco, aliíſque per Prouinciam pagis & caſtellis

caſtellis imperitabat. Cœperat ille quidem initio, vt erat rei bellicæ ſciens, & primo impetu ferox, Vaſionem ciuitatem; atque per ditionem Pontificis, toto Comitatu Venaiſſino, prædas agebat. Sed tantis cœptis cœtera non reſponderunt. Coactus denique eſt Liberonem arcem, ab ſitu loci inexpugnabilem, in perfugium poſtulare. Dedit Ioannes Iſabellæ filiæ fratris: eam Gaufridus habebat in matrimonio, dignis Epiſcopo conditionibus, quas fusè recitatas habes in tabulis ſcriptis die x. Maij. Sed Boucicautius non diu fuit in arce: leges accepit ab Ioanne Reate, qui ad rem componendam miſſus fuerat à Romano Pontifice.

Anno milleſimo quadringenteſimo quadrageſimo ſexto, Reges Franciæ & Siciliæ petierunt, ab Epiſcopo territorium Valentiæ, ad ferendam ſententiam aduerſus ſuos ſubditos, qui in eam vrbem fugerant, & poteſtatem in ſuos ſubditos epiſcopi participes criminis: quia res facit ad demonſtrandam antiſtitis ſummam autoritatem Valentiæ, placet verbatim exſcribere reſponſionem Ioannis.

Requeſta, per Dominum noſtrum audita, idem Dominus noſter Epiſcopus, & Comes eiſdem Dominis petentibus ad, & contra ſubditos dictorum Dominorum regum quæcumque acta, & explicita iudiciaria infrà dictam ſuam Ciuitatem Valentinenſem faciendi territorium duxit concedendum, & conceſſit

ceſſit: quoad verò ſuos ſubditos, ſuper conceſſione dicti territorij deliberabit. Anno milleſimo quadringenteſimo triceſimo quarto omnia crucis neſcio cuius Valentini ſine hæredibus mortui bona, vt caduca, venerunt in poteſtatem Ioannis epiſcopi. Lego vniuerſas quoque fortunas Iacobi Iaruelli aduenæ eadem caduciariæ lege adiudicatas Monlucio anno ſæculi præcedentis quadrageſimo ſeptimo, & Petro Andreæ Teberonio Guigonis Cotaui antè annos triginta quinque poſt edictum ſenatus Gratianopolitani anno milleſimo ſexcenteſimo decimo latum.

76 IOANNES ſenio grauis, iniit Archiepiſcopatum Viennenſem. Vrgebant mandata Regis Francorum. Suis Epiſcopatibus excedens, hoc fecit ad memoriam inſigne, vt excelſi ingenij viro, & ingentium animorum, traderet gubernandos. Is fuit filius Ludouici fratris, item ipſe Ludouicus, Abbas S. Rufi. Ante MCCCCXLVIII annum Epiſcopus, obiit MCCCCXLVIII. Gerebat Præpoſituram Valentinam, cùm patrui ſedem impleuit. Abbatia quoque Romanenſis habuiſſe tum in Canonicis gloriatur. Ex matre Polyxena Rouſſa dominabatur Serignano.

LVDOVICVS DE PICTAVIA.

DE REBVS GESTIS VALENTINORVM ET DIENSIVM EPISCOPORVM,

LIBER QVARTVS.

AGEBATVR annus 1
MCCCCXLVIII. Fuit aliquid contentionis Ludouico recens Epiſcopo, cum Ludouico Dalfino. Fuit is deinde vndecimus eo nomine Francorum Rex. Habebat Epiſcopus in carcere Valentiæ Antonium Moncluſium, & Carlo-

Contentio Epiſcopi cum Dalfino de iuriſdictione.

tum (nomen gentilium tacent publicæ tabulæ) reos cuſæ Romani falſæ monetæ; déque nummis ipſorum aſperis collegerat omninò ad M. & cccc. An Dalſinales miniſtri prædæ inhiabant; an ſibi reddendos iure arbitrabantur reos? Valentiam veniunt Guido Chourpius, Aimarus Ponſiacus milites, Guido Papus, & Ioannes Cizerinus periti iuris, ab Dalfino ſecundùm miſſi; poſtulant ſibi dari vtrunque reum; ſi non concedantur, intentant pœnam L. librarum auri. Pupugêre Antiſtitem mandata, ac minæ: reponit Carlotum ſæculi Curiæ Clericum permittendum non eſſe. Vt neuter reorum cenſeretur in Clero, ambos teneri Valentiæ, Præſulis non Dalfini ditione. Ite igitur, addit, per Dalfinatum ius dicite; meis Iudicibus ſiſtentur rei: Ludouicum Dalfinum ſua mens regia, & Carolus pater prohibebunt Epiſcopi iniuria. Prouoco ad Regem, & Regis Curias, Pariſienſem, atque Toloſanam; ac maximè ad Summum Pontificem. Hæc pronunciauit Ludouicus ardentibus oculis, voce grandi, firmo pectore, vultu habitúque corporis neſcio quid humano maius ſpirante. Diceres de antiquis illis, & apoſtolicorum temporum Epiſcopis vnum, ante Præſides, & Reges ſpiritu diuino agente loqui, non coram militibus & Iuriſperitis agere. Geſta res eſt Valentiæ, in inferiore aula Epiſcopi illa ampliſſima, per Ioannem patruum Antiſtitem cum reliqua domo exædificata,

exædificata, ſpectante & ſuſpiciente vniuerſa ciuitate. Quid ſecutum fuerit, non inuenio. Dalfinum Epiſcopus ſibi voluit ſocium in Comitatibus Valentiæ, ac Diæ, duobus pòſt annis, eiúſque clientem ſe dixit verbis ſolemnibus Gratianopoli ea in Comitatibus Societas ingens cauſa turbarum fuit proximo Ianuarij. Ioannes de fraximo miſit Valentiam Perronetum de Auenis qui per compita pronuntiaret Ludouici Delfini mandata ſuper armorum geſtatione & huiuſmodi aliis Laurentius Dazoli officialis epiſcopi ſtupuit ad confidentiam viri, & de Iudicis aliorúmque ſententia vetuit *talia facere* (ſunt ipſa eius verba) *cùm prima cognitio in talibus ſit Domini noſtri epiſcopi, nec Delfini poteſtas ad præmiſſa ſe extendat.* Sed Dazoliana iuſſa non habuere magnam vim. Perrexerunt Delphinales miniſtri epiſcopalibus moleſti eſſe donec Ludouicus ſuorum auſa non ferens venit in noua cum epiſcopo pacta anno MCCCCLVI. Res in omnem partem grauis neque hîc diſſimulanda igitur accipe tabulas eo anno ſexta die menſis Februarij confectas: *Cum ad aures ipſius Illuſtriſſimi Domini noſtri nouiſſime diſplicenter euenerit certas differentias ſeu altercationes prætextu dicti periagij inter ſuos & dicti Domini Epiſcopi officiarios ortas fuiſſe hinc igitur eſt quòd anno eiuſdem Domini milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſexto, à Natiuitate ſumpto & die veneris quæ fuit ſexta menſis Februarij.*

a *Epiſcopus ſe dicit clientem Dalfini.*

Idem Dominus noſter Princeps Chriſtianiſsimus qui Eccleſias ipſas, & quaſcumque aliàs protegere augeréque potiùs quàm minuere: conſueuit etiam vt Religioſi, & Eccleſiaſtici ipſarum Eccleſiarum in ſuis, orationibus dictum Dominum noſtrum, & ſuos habeant perpetuò, & libentiùs commendatos dictum pariagium eidem domino Epiſcopo, & ſuis in eiſdem Eccleſiis Succeſſoribus tenore præſentis publici inſtrumenti liberaliter remiſit ſaluis; dumtaxat in præmiſſis Superioritate, & Reſſorto cum homagio prædicto etiam iure ſi quod ſit alieno; & ſimiliter vltrà remiſſionem dicti pariagij ipſe dominus noſter dictum locum piſanciani cum ſuis, prædictis pertinentiis dictæ Eccleſiæ Valentiæ ex pleniori gratia, & deuotione dimiſit, & de nouo motúque proprio in augmentum dicti feudi, & contemplatione dicti homagij: ceſsit penitus, & donauit, & de omnibus regalibus ciuitatum Valentinenſis & Dienſis nec non caſtris munitionibus, & vniuerſis poſſeſsionibus ſuis, & ad dictum Epiſcopatum pertinentiiſque Eccleſiis ipſæ viſæ ſunt habere vna cum dicto loco piſanciani ſaluis vt ſuprà reſeruatis ipſum Dominum Epiſcopum plenariæ inueſtiuit, cùm per priuilegia antiquiſsima eidem plenè conſtiterit hæc eadem prædeceſſoribus ſuis ipſius Domini Epiſcopi conceſſa fuiſſe, quam quidem conceſsionem ratam habuit innouauit, & conceſsit præfato Domino Epiſcopo, & per eum omnibus ſucceſſoribus ſuis Epiſcopis Valentinenſis, & Dienſis in perpetuum ciuitates Valentinam, & Diam cum ſuburbiis ſuis,

&

& territerio quidquid infrà eius ciuitatum, & extra in Epiſcopatibus Valentino, & Dienſi continetur comitatum videlicet Eccleſias Abbatias Monaſteria cùm omnibus poſſeſsionibus eorum vel quaſi forum mercatum duella moneta ſtratas naulos Tholoneum pedagia caſtra caſtella villas viccos areas, ſeruos, ancillas tributarios decimas foreſta, ſyluas, venationes furna, molas molendina aquas, aquarũ decurſus campos prata paſcua terras cultas, & incultas, & commune forum agentium, & ſuſtinentium cauſas tam ciuiliter quàm criminaliter quæ ad dictas Ec-
cleſias pertinere dignoſcuntur. Quarumquidem poſſeſ- 3
ſionum aliquas propriis vocabulis duxit exprimendas caſtrum videlicet Alexiani, caſtrum liberonis, caſtrum Aurioli, caſtrum nouum, caſtrum montis veneris, caſtrum Auguſtodini, caſtrum mirmande, caſtrum bellimontis, caſtrum mirabelli, caſtrum de Bordellis, Caſtrum decrupiis, Caſtrum de Beſaudinio, Caſtrum de Vareſco villam veſc de ſaliente, Caſtrum de Aurellis, Caſtrum de Chamoloſco, Caſtrum Baſtide vercorcij, Caſtrum Montiſmaioris, Caſtrum Caſtilbonis villam de pediolis, Caſtrum de Tuncheriis, Caſtrum Vallis drome, & de Chanales vna cum appendentiis ſuis vniuerſis, Caſtra alià quæ ipſe Dominus Epiſcopus nomine ſuæ Eccleſiæ poſsidet atque tenet, & alij tenent, & poſsidẽt ab eo quorum declarationem latiùs faciendam reſeruauit in tempus faciendæ denumerationis, & in ſupradictis omnibus ac toto Epiſcopatu Valentinenſis ac Dienſis ordinariam Do-

mino Epiſcopo præfato, & per eum omnibus ſucceſſoribus ſuis Epiſcopis conceſsit iuriſdictionem ſcilicet tum in ciuitatibus, & ſuburbiis quàm in Caſtris, & villis ac locis propriis Eccleſiæ cauſas tam ciuiles quàm criminales per ſe vel officiarios ſuos audire proditas homicidas adulteros fures latrones periuros, & quoſcumque in criminali cauſa conuictos vel confeſſos, ac quoſcumque falſarios inter quos cenſuit omnes illos qui non legitimo pondere vel menſura ſeu carnia vtuntur tam corporaliter quàm pecunialiter punire poſsit Banna ponere, & à tranſgreſſoribus pœnas exigere, & omnia quæ ad ordinariam iuriſdictionem pertinent, & de quibus ſui predeceſſores hactenus vſi fuerunt liberè exercere , & hæc etiam, vt omnia poſsit idem Dominus Epiſcopus, & eius ſucceſſores exercere per iudicem ſuum appoſitum in cauſis in quibus à iudicibus ſuis ordinariis, & ſubditorum ſuorum vel defectu eorumdem appellari continget à quo quidem Iudice appellationum, & non alibi quàm ad Parlamentum Dalphinatus recurri, vel appellari poſsit præfatus Illuſtriſsimus Princeps pariter indulſit conceſsit quoque, & Dalphinali Authoritate ſanciit vt memoratus Dominus Epiſcopus atque vniuerſi in perpetuum ſucceſſores Epiſcopi apud Valentiam vel liberonem vel alibi in Epiſcopatu habeant recipiendi facultatem libere ius pedagij quòd hactenus percipere eſt conſuetum conceſsit etiam ſæpedicto Domino Epiſcopo, & ſucceſſoribus ſuis prælibatis vt ſi quomodo ipſos cum armis vel ſine armis ad præſentiam vel

exercitium

exercitium ſuum de mandato ſuo ſeu negotiis ſuis vel Eccleſiæ venire contigerit pro expenſis ab eis in aduentu vel ſeruitio ſuo factis ſubuentionem omnes homines epiſcopatus tam feudatarij quàm alij, ſecundum quantitatem, & qualitatem expenſatarum, & facultates hominum prædictorum præſtare teneantur.

Anno 1457. Ludouicus Epiſcopus vetuit nocturnas ſine omni lumine progreſſiones per vrbē Valātiæ poſt ſignum ære campano datū in edicto additur correariū ita cum Epiſcopo iubere, cui ad faciendas per vrbem excubias adduntur q̄uatuor vigiles anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimo ſecundo ex mandato Epiſcopalis conſilij. Nihílque vltrà dignum memoria ſuſcepit Ludouicus Antiſtites, niſi quòd IX. menſe ante mortem, Criſtæ in æde S. Saluatoris, fecit Collegium Canonicorum VII. ſub Præpoſito, & Cantore, quibus miniſtrarent Presbyteri X. & Clerici VIII. Poſt tamen locus vt dicam Epiſcopo conſtitutam eſſe vniuerſitatem Valentinam anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo ſecundo die viceſima ſexta Iulij à Ludouico Delphino Caroli ſeptimi regis filio, poſteà Francorum rege, magnum vrbis Valentinæ decus Ludouicus epiſcopus anno MCCCCLXVII. interfuit comitiis regni à ſexto Aprilis ad decimum quartum Turonibus, & vno poſt anno menſe Aprili mortuus eſt Ambaſiæ, 4

GERARDVS de Cruſſolio, ſeu Curceolio,

Gerardvs de Crvssolio. lio, vtroque enim nomine ſeſe ipſe appellat, eo
ipſo anno fit Epiſcopus Valentinus, & Dienſis,
iam Turonenſis Archiepiſcopus, & deinde Pa-
triarcha Antiothenus. Sunt qui addant, fuiſſe
quoque Abbatem S. Rúfi.xix. Maij, non (vt fie-
bat tum temporis) per Canonicos alium ab alio
ſcribentes, & ponentes ſuffragia; ſed electorum
omnium in vnum repente conſpirantibus ani-
5 mis, & vocibus, vocatur ad Epiſcopatum. Hic
ipſe eſt qui tertio ante mortem menſe, ſcripſit
egregias Conſtitutiones Iudicibus Valentinis.
Tacere non poſſum, quòd pars Ædis ſacræ An-
tonianorum Dienſium ceciderat: ei inſtaurandæ,
neque Canonici, neque ciues (Curionem quippe
habebat) ſe ſatis eſſe dicebant. Gerardus anno
LXIX. VII. Nouembris, curam animarum ab illa
transfert in templum S. Mariæ, & in certa cum
Antonianis pacta conuenit. Moritur anno
MCCCCLXXII. menſe Auguſti, die XXVIII. & in eius
locum ſufficitur Iacobus de Baternay, vocant
Iacobvs de Baternay. etiam de Laſternay, XI. die menſis Decembris,
ex Decano Gratianopolitano Epiſcopus: ſed non
diuis ſedit. Nihil de ipſo ſcriptum lego vltra
diem XII. menſis Aprilis, anni MCCCCLXXIII.

6 IACOBI ſucceſſor fuit Antonius de Bal-
Antonivs de Balsac. ſac, frater Roberti Agennenſium Seneſcalli,
Prior ipſe Caſſiani in Biterrenſibus: eſt Domus
Canonicorum S. Rufi. Autoritate vnius Regis
euicit ab Romano Pontifice, vt ſine Canonico-

rum

rum comitiis eueheretur ad Epiſcopatum, & poſt eum Ioannes Eſpinaïus electus eſt Diæ, Valentiæ ante ipſum electus fuerat Baternaïus. Perüenit ad annum MCCCCLXXXXI. Hic ille eſt, qui Caſtrobuxo Toparcham pepulit, quia nolebat dicere ſacramentum clientelæ. Carolus Bouerij implebat vices Correarij Valentini. Ioannes de Genaſco virum pulſauit ingenti ſuo damno. Etenim poſt fatigata tribunalia Iudicum penè omnium, Metropolitani, Summi Pontificis, Curiæ Gratianopolitanæ, imploranda fuit homini benignitas Antonij Epiſcopi, & tradendæ libræ D. ad præſtandum indemnem. Guilelmus Antiſtes 7 Tricaſtinus Clericos totonderat, in Ædicula S. Deſiderij, ad Montilium oppidum. Antonio inconſulto: hic litem illi dicit, & tanta contentione agit, vt denique Guilelmus Guillioni Abbas Antonianus, ab Sede apoſtolica datus Iudex. damnauerit ſumpti contra fas ſibi alieno loco imperij. Denique, vt id non prætercam, quod facit ad Caſſenaticorum decus & ornamentum, de gente antiqua & nobili Iacobus contendit cum Antonio Epiſcopo. Res paulò altiùs repetenda eſt. Ex edicto Clementis dicti ſeptimi Epiſcopus Valentinus annuatim pendit Dynaſtæ Caſſenarico centum, & quatuordecim florenos auri: Pedemontani ex pacto erant floreni; ſed redemptores epiſcopales iam diu faciebant Valentinos, non exiguo Caſſenaticorum detrimento. Dynaſtæ

alius ab alio (vt armis ſemper floruit, viguitque gens) Bellis Regum impliciti, domeſtica curare ſatis hactenus non potuerant, vt vel redemptores vectigalium Epiſcopi, vel Antiſtitem ipſum decreto Senatus Gratianopolitani redderent officio. Henrici duo, Aimari filius alter, alter parens, fortiter pugnantes contra Anglos ceciderant: Franciſcus, Aimari nepos, totam ætatem fuerat in caſtris regiis. Igitur, vbi ab bello reſpirare potuit Iacobus, Franciſci filius, diem dicit Antonio, Epiſcopo Gratianopoli. Senatores edixerunt, qui Pedemontani floreni ferebantur, æſtimari XXX. ſolidis vulgaribus, atque adeò CXIV. florenos eos, facere nummos aureos currentis in Gallia mo-
8 netæ VII. & L. Senatus edictum nunc etiam vim habet ſuam. Iacobus autem apud Ludouicum Regem eo nomine vndecimum gratioſus erat, vtpote cubicularius, próque eo pugnauerat in Flandria, Brabantia, Leodienſi regione: anno etiam MCCCCLXXXV. alarum Dux Dalfinati nobilitati fuerat, contra Ricardum Regem Angliæ, Henrici quondam ſummi Proregis ex Antonetta Salaſſa nepos, & Franciſci ſub Regis oculis, cum fortiter ageret, cæſi in monte Heraldi filius. Ab eo placet ad nos vſque deducere nobiliſſimam gentem, & cenſere clariſſimos viros, qui per auorum coniuges oriuntur ex Regulis Dalfinatibus, Salaſſis, Arauſicanis. Iacobus genuit & alios, & Ludouicum, atque Franciſcum: poſteri Ludouici

Stemma Caſſenaticæ gentis.

iam

iam diu deſierunt, ipſe & Ludouico Aurelianenſi primùm Duci, posteà duodecimo eius nominis Francorum Regi fidiſſimus ſemper fuit, & pro Rege pugnans captus eſt ad fanum Albini in Britannia. Franciſco fuêre tredecim liberi: Franciſcum patri cognominem, & Iacobum pugnantes mors excepit, illum ad Ticinum, iſtum Neapoli: Laurentius primogenitus per Antonium dedit nobis Gaſparem Caſſenatici Marchionem, qui, cùm ſcribo, Franciſcum genuit: Antonius ſecundogenitus, Baro Montiliſij & Iſeronis, Valentiæ & Viennæ Gubernator, magnus terror Caluiniſtarum, per ſecundogenitum, cúmque etiam Antonium habuit Alfonſum, qui ex Ludouica Lateria de Charpey ſuſtulit Ioſephum, aliámque ſobolem numeroſam. anno MCCCCLXXXXI. Claudius de Genaſco Valentinus nobilitate generis clarus Claudiam filiam dedit vxorem Guilelmo de Piolenco ſeu Podiolenco ſanſpiritenſi, neque voluit ſoluere epiſcopo ferculum, quod dicitur, nuptiarum, & edicto ſenatus Gratianopolitani ſoluere coactus eſt Piolencorum gens nobilis & antiqua habet ab annis ſuprà quadringentis oppidum S. Spiritus, S.Saturnini de portu inuenio enim Raimundum de Podiolēco anno MCCXXXII, MCCLI, & denique MCCLXXVIII. veniſſe in parta cum Petro Sabranio & Hugone Turnonio de equite cataphracto quem debebant regi Francorum; alterum Raimundum anno MCCCLXIX. veniſſe

niſſe in partem meritorum Dominicani ordinis ex conceſſione Eliæ generalis, Adeodatum anno MCCCLXXXXI. habuiſſe quartam partem S. Iuliani de Campaneis ſeu Peirolis, pro qua Raimundus pater anno MCCCLXV. ſe dixerat clientem Caroli Francorum regis; Guilelmum accepiſſe ab Alano Cardinali legato Auenionenſi poteſtatem altaris portatilis; deniqut Ioannem & Carolum conueniſſe cum Raimundo cognato procuratore apud Aguēſes regio anno MDLXXXIII. Ex hac gente fuit nuper in Societate noſtra iuuenis gratiarum veluti manibus ad omnem morum ſuauitatem & elegantiam factus Alphonſus, quem mors præpropera nobis mœrentibus abſtulit.

9 IOANNES D'ESPINAY. IOANNES d'Eſpinay ex nobili apud Armoricos familia, patre Ricardo, matre Beatrice Ioannis Montalbanij Franciæ admiralli ſorore, fit Epiſcopus poſt Antonium, frater Andreæ Cardinalis Lugdunenſis, & Ioannis Epiſcopi Nannetenſis. Huius Antiſtitis electio obſignata per publicum Scribam incidit in meas manus. Iuuat hoc loco ponere, vnde cæteros Epiſcopos legendi antiquam rationem intelligas. Baſternaïus Valentiæ creatus fuerat ante Balſacum, ab vno Summo Pontifice factum agente Rege. Igitur debuit eligi Diæ, Antonio mortuo, Epiſcopus. Ex literis Sedium vnionis per Gregorium X. incumbebat Collegio Dienſi monere Canonicos

vtriuſque

vtriuſque ciuitatis , Diámque euocare conſti-
tuendoPræſuli. Rem egerunt per Ioannem Be- 10
nedicti in hæc verba:*Chriſtophorus Artaudi De-
canus,Lantelmus Fabri de Vercorcio S.S.A. Proto-
notarius Sacriſta , Bertonus Faucheti , & Einardus
Regis Canonici Eccleſiæ Cathedralis B.Mariæ Dien-
ſis, D.Ioanni Benedicti Presbitero & habituato di-
ctæ Dienſis Eccleſiæ ſalutem in Domino ſempiter-
nam. Diſcretioni veſtræ ſignificamus , quòd bonæ
memoriæ Reuerendus inChriſto Pater,& Dominus,
D.Antonius de Balſaco, quondam Epiſcopus Dien-
ſis,& Valentinus , die III. huius menſis Nouembris,
circa III. horam,vt fertur,poſt mediam noctem, viam
vniuerſæ carnis fuit ingreſſus , ſicut Deo placuit , in
Prioratu de Amberta. Et quia in hac vacatione
prouiſio Paſtoris debet fieri in dicta Eccleſia,ſeu Ca-
pitulo Dienſi , ſecundùm tranſactiones initas inter
dictas Eccceſias,Valentinam , & Dienſem : ne igitur* 11
*Eccleſiæ noſtræ propter vacationem diuturnam gra-
uem patiantur in ſpiritualibus,& temporalibus læſio-
nem ; diem XII. huius menſis Nouembris , cum conti-
nuatione ſequentium dierum,ad tractandum de futu-
ri electione Pontificis ; & ad electionem celebrandam
duximus ſtatuendum in ciuitate Dienſi,ad ipſámque
diem Dominos Decanum,& Canonicos Eccleſiarum
Valentinæ, & Dienſis citari mandauimus. Quocir-
ca vobis dicto D. Ioanni committimus , præcipimus,
& mandamus,quatenus citetis peremptoriè,& præci-
ſe,præfatos Dominos Decanum , & Canonicos Va-*

Antiqua ratio creãdi Epiſcopum Valentinũ, & Dienſem.

 lentinos,

lentinos, & Dienſes, ſi perſonaliter apprehendi poſſint: alioquin per affixionem copiæ præſentium, in valuis dictarum Eccleſiarum, Valentinæ, & Dienſis, quos etiam præſentium tenore citamus. Anno MCCCCLXXXXI. *v. Nouembris* Hactenus illi. Venerunt Diam
12 Canonici, XIV. Nou. ſacra trabea induti, cereis præcedentibus, ad aulam Collegij ſui perrexerunt, poſt auditam in Æde S. Mariæ Miſſam de Spiritu ſancto: celebrauerat Carolus de Grolea, Decanus Valentinus. Ipſo autem principio fecerunt ſuffragiorum collectores, Chriſtophorum Artaudi Decanum Dienſem, Ioannem Chabrolis Epiſcopum Aptenſem, & Sacriſtam Valentinum, Lantelmum Fabri Sacriſtam Dienſem. Poſteà varios ſermones inter ſe habuerunt de ſummis toto regno viris, qui iis Epiſcopatibus regendis viderentur idonei. Denique coram ſcriba & ſuffragiorum lectoribus, ſinguli ſententiam ſuam ex animi ſenſu, clàm omnibus ſcriptam, dedêre. Decanus Dienſis primus omnium ita ſcripſerat: *Ego Chriſtophorus Artaudi, Decanus,*
13 *& Canonicus Dienſis, audita & intellecta multiplici fama, conſideratiſque negotiis Eccleſiarum, eligo in Epiſcopum, & Paſtorem Eccleſiarum Dienſis, & Valentinæ, canonicè vnitarum, Reuerendum Patrem, egregiùmque virorum D. Ioannem d'Eſpinay, in Presbyteratus Ordine conſtitutum, Theſaurarium & & Canonicum Rhedonenſem, vtriuſque Iuris Profeſſorem, Conſiliarium D. noſtri Francorum Regis.*

Hæc

Hæc Chriſtophorus. Cæteri iiſdem fermè verbis, omnes ad vnum, tulêre ſuffragia omninò ad xv. Primi Ioannes & Lantelmus præfecti capiendis ſententiis; tum alij, Valentini Dienſibus mixti. Poſt data ſuffragia, Ioannes Epiſcopus Aptenſis publicam fecit electionem Eſpinaij; & primùm Collegis in ipſa conceſſus aula, deinde populo in Æde ſacra recitauit. Anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimò ſeptimo magiſter partuum Viuarienſium nitebatur naufragia & aſpagia capere in litore Rhodani per mandamentum ſubdionis: & epiſcòpus interceſſit, prouocauit que ad ſeneſcallum Nemauſenſem, ſibi ea capiens antè omnem hominum memoriam modica quidem res hæc alicui videbitur, ſed verùm non modici epiſcopalis iuris argumentum tacere ego quidem non potui ſupper eſt id quod ſequitur anno milleſimo quadringenteſimo nonageſimo nono Petrus Samponis mercartor ibat Rhodano, & petiit à Ioanne epiſcopo *facultatem non conflandi viagium ſalis prope turrim pro conſuetudine & ei conceſſum eſt pro illa vice propter vim aquarum quæ non patiebantur tutò accedere & conflari.* Sunt verba libri conſiliorum epiſcopalium id Bernardo Rondeleti non eſt conceſſum anno milleſimo quingenteſimo octogeſimo ſecundo è medio Rhodano ad portam ſalis iuſſus acceſſit cum nauibus ſale onuſtis *vt conflaret*, inquiunt tabulæ tum de re confectæ, id vt fune

quo

quo naues ab equis trahebantur ſoluto, eas ligantes ad vncum ferreum turri conſtantiæ infixum per modicam temporis partem.

14 *Ioannes purgat diœceſim Valentinum Valdenſibus.* Hæreſis Valdenſium tenuerat plures annos Cabeolum, Montem-Veneris, Barcellonam, Alexianum, Caſtrumduplum, Peiruſium, alióſque pagos diœceſeos Valentinæ. Quod primùm fecit Ioannes, inito Epiſcopatu, fuit quærere in erroris turpiſſimi ſectatores. Chriſtophorus de Saliente, Vicarius Epiſcopi, rem attentè geſſit, ac fortiter: adiit loca ſingula: reos indagauit: pepulit ſuis ſedibus Magiſtros hæreſeos. Habebat hoc proprium ſecta, quòd ſpecie ſanctitatis blandiebatur hominibus, & vitæ exempla, ac doctrinam ab ipſis Eccleſiæ Chriſtianæ exórdiis repetebat. Querebatur multa, & infinita, ac penè omnia Chriſtianorum, ab facinoroſis Sacerdotibus inducta corradendæ pecuniæ, & exſatiandæ libidini. Miſit per regionem Epiſcopus, qui populum dedocerent errores. Atque, vt omnia fierent accuratè magis, & ſanctè hoc addidit: vt

15 Summus Pontifex mitteret Quæſitores. Sunt in Archiuo Epiſcopij Valentini publicæ, fideléſque tabulæ: totam cauſam habent Moneti Regis de S.Mamato, cognoſcente Antonio Fabri, viro docto & ſapiente: erat Canonicus Ebredunenſis, & in id miſſus Roma. Operæ duxi alicuius eas proferre. Scripſit Vincentius Gobaudus, Scriba Epiſcopi. *Dixit, & ſponte confeſſus eſt, & ſunt xv.*

anni

anni elapſi, vel circà, venit ad eundem loquentem quidam Telmonis Paſcalis de Belloreſpectu, eius affinis, qui ſibi notificauit, quòd in domo ipſius Telmonis erant duo boni homines, qui multa bona verba ſalutaria dicebant, dicendo ſibi, quòd ſi vellet eos audire, quòd veniret ad dictam domum, vbi eos inueniret. Quo audito, dictus loquens acceſſit ad dictam domum, vbi reperit duos homines. Ipſo ingreſſo cum eis, vnus ipſorum hominum, ſcilicet, antiquior, legere cœpit quoſdam paruos libros, quos ſecum deferebant, in quibus aſſerebant deſcripta eſſe x. præcepta legis, & ibidem quamplurima bona verba dicebant, vt ſibi videbatur. Et inter cætera dicebant, quòd nemo alteri 16
facere debet, quod ſibi facere nollet. Item, quòd ſolus Deus erat colendus, adorandus, & deprecandus: quia ipſe ſolus eſt, qui poteſt nos iuuare. Item, quòd iurare pro quauis occaſione, vel cauſa, ſiue pro vero, vel mendacio, aut aliud quodcunque facere iuramentum, vbi poneretur iſta locutio, per, *erat magnum peccatum. Item, quòd Sacramentum Matrimonij debebat firmiter, & fideliter cuſtodiri. Item, quòd bona opera, quæ fiunt ante mortem hominis, plus proſunt, quàm quæ fiunt poſt mortem. Item, quòd homines maritati abſtinere debebant ab actu carnali, tempore menſtruoſo, & etiam diebus Veneris in honorem Dei. Item, quòd Sancti, nec Sancta, non erant deprecandi in noſtrum auxilium: quia non poterant nos in aliquo iuuare, niſi ſolus Deus. Item, quòd dies Dominicales ſuper omnia alia feſta debebant ſolenniter coli: alia*

Varij errores Valdenſium reciſantur.

*verò feſta dicebant fuiſſe per Eccleſiam inuenta, quæ
non erant de neceſſitate colenda; imò poterant ali-
quid operari in eiſdem, exceptis feſtiuitatibus Apoſto-*
17 *lorum, & aliis maioribus, quæ non exprimebant. Item
quod viri eccleſiaſtici nimias habebant & poſsidebant
diuitias, atque bona, vltrà quàm oportebat, ob quod
mala multa faciebant, quorum aliqui, cauſantibus
eorum ſuperfluitatibus, & bonorum abundantiis, erant
fœneratores, vſurarij, ſuperbi, & auaritia pleni: alij
verò nimis liberaliter, & inhoneſtè viuebant, tenendo
meretrices in domibus ſuis palam & publicè, ſic ma-
lum exemplum oſtendendo in populo. Item, quod præ-
dicti Sacerdotes, eorum cauſante mala vita, non ha-
bebant maiorem poteſtatem abſoluendi, quàm habe-
bebant ipſi Prædicatores, ſiue huius ſectæ Magiſtri;
imò ipſi Magiſtri, ſiue Prædicatores, licèt eſſent laï-
ci, habebant tantam poteſtatem, ſicut Sacerdotes &
Eccleſiaſtici. Item, quòd meliùs & magis meritorium
erat dare eleemoſynam vni pauperi leproſo, aut infir-
mo, vel indigenti, quàm offerre in Eccleſia Sacerdoti-
bus diuitibus, etiam quia non obſeruabant ſanctita-
tem, quam tenebãtur. Item, quod omnes aquæ fuerant
ſemel à Deo benedictæ, & quod non erat neceſſe,
aquam iterato benedicere à Sacerdotibus: quia nihil*
18 *plùs valebat vna, quàm alia. Item, quod in vanum
& fruſtrà erat orare pro animabus defunctorum, ex
eo, quia, quando aliquis moritur, anima eius tendit
illico, & incontinenti, ad Paradiſum: ſi verò malè, ad
Infernum. Item, quod, nullum poterat fieri aliud me-
lius*

Digitized by Google

lius ieiunium, quàm ieiunare diebus Veneris: ideò exhortabatur eos, qui ibidem erant, vt quantum poſſent, ieiunarent ipſis diebus in honorem Dei. Item, quod fruſtrà erat accedere ad imagines Sanctorum, & Sanctarum, orando coram eis: quia non erant niſi res materiales factæ de nemore, aut lapide, vel depictæ, non audientes, neque intelligentes, & aliàs nihil poteſtatis habentes. Item, conſulebant, & admonebant omnes ibidem exiſtentes, quòd, quantùm eis poſsibile eſſet, maritare & nubere ſtuderent eorum filios, & filias, inter eos, qui ſcirent eſſe de ſecta huiuſmodi. Item, quod ipſi Prædicatores, ſeu Magiſtri, & Sacerdotes, ſiue viri eccleſiaſtici vno ſemel proceſſerunt, & eodem ordine, ſiue conſortio: ſed, quia ipſi Sacerdotes inſequi voluerunt auaritiam, & voluptates mundanas; & ipſi Prædicantes, ſiue Magiſtri remanſerunt in eorum paupertate, quam hectenus obſeruauerunt; & propterea fuerant ordinati per Deum, ad eundem per mundum, prædicando veram fidem catholicam ad inſtar Apoſtolorum: ſed ne offenderentur à malis gentibus, neceſſe erat eis incedere cautè, & ſecurè. Item dixit & ſponte confeſſus fuit, quod ex poſt factis prædicationibus prædeclaratis, ipſe, prædicauerat, ſe incluſit 19
infra quandam cameram, dicendo ſibi, quod accederet ad eum, vt eidem confiteretur: quia erat ſanctus, & iuſtus vir, habens magnam poteſtatem: quod & factum fuit, & confeſſus eſt eidem genibus flexis. Demum facta confeſsione ipſum abſoluit, ad modum Sacerdotum manum ad caput imponendo. Interrogatus,

quam pœnitentiam dedit ſibi dictus Prædicator,dixit, & reſpondit, quod ſibi iniunxit dicere magnam quantitatem de Paters noſters , tantum quantùm dicere poſſet,& faceret aliquas èleemoſynas infra ſuam poſſibilitatem. Poſt multa ſequitur: *Interrogatus,quid dabat dictis Confeſſoribus , ſiue Prædicantibus,dixit, & reſpondit , quod dabat eis aliquoties duos, aut tres groſſos, & ipſi Prædicatores ,ſiue Confeſſores dabant ſibi aliquando certam quantitatem acuum, ſiue d'aguillas.* Hactenus dixit Monetus Regis,ſcribente Gobaudo. Claudius Darleti anno proximè ſuperiori,Cabeoli,quærente Officiali Valentino, adiunxerat duo ab Valdènſibus aſſeri , quæ nolo prætermittere;exequias ſibi quenque parare debere,ac facere ante mortem , quando vita functis non prodeſſent : ſuæ ſectæ Auctorem eſſe Pontificem Romanum illum, qui,cùm ab ciuibus vrbe pulſus fuiſſet, neſcio quam regionem adierit; ex eius diſciplina ortum Valdonem. Qua vtraque ſententia nihil incredibile magis , aut ridendum cogitari potuit,vel fingi. Ea tamen, aliáque id genus docebant viri ad grauitatem compoſiti,vnum Deum,& veram pietatem buccis crepitantibus reſonantes , ad ſacrà loca peregrinantium veſtem induti. Agnes Saulſa ſanctè iurauit ſpeciem illam pietatis fuiſſe. Rogata Cabeoli Chriſtophoro reſpondit: *Quando veniunt , oportet,quod bibant de meliore vino,quod ſit in penu : pariter, quod habeant de melioribus caponibus , & quod*

cubent

cubent in meliori lecto totius domus; *& quod mundent eorum camiſias*. Iacobus Lecüreus animaduertit, venire ſolitos Cabeolum, circa dies feſtos Pentecoſtes, aut Corporis Chriſti. Pedemontani fermè erant, vel Longobardi, vt videas falli Perrinum, quando in Valdenſium Hiſtoriis dixit, è Dalfinatu in Pedemontanam regionem propagatos: nam, quòd adiungit pagos eſſe in Comitatu Valentino, qui ab pluribus centenis annis ſeruauerint eorum doctrinam, vt qui Falconum dicitur, & Belliceſpectus, atque ad Criſtam Balma, eſt contra fidem totius regionis. Falconum autem villa fuit nomine Borberia, non pagus: rure habitabant Falcones agricolæ, ſub vno patre plures filij, nepotéſque cum ruſtica familia. Putauerim autem Valdenſes eſſe, qui Petrum, & Caſtellanum Franciſcanos peremerunt, de quibus Ieremias Bucchius ita ſcribit: *Valentiæ iacet F. Petrus Martyr, qui ab Hæreticis propter officium inquiſitionis, ipſe, & cum eo F. Caſtellanus martyriſati ſunt*. Neque enim aliàs, ab fundatione Franciſcanorum, inuenias vel Hæreticos ante noſtrorum temporum Caluiniſtas, vel de hæreſi Quæſitores in regione Valentina. 21

Annus Chriſti 1550.

22 MORTVO Ioanne III. Ianuarij, anno MDIII. coorta eſt grauiſſima contentio inter Canonicos, aliis Gaſparem à Turnone, aliis Vrbanum de Miolano eligentibus in Epiſcopum. Conuenerant ad IV. & XX. Alexiani primùm, deinde

Gaſpar de Turnone, & Vrbanus de Miolano contendunt de Epiſcopatu.

inde Romani, ac denique Valentiæ, vbi peſtis infamia laborare deſiit. Cùm ad dicendas ſententias ventum eſſet, xvii. Martij ſexdecim ex illis maior pars, dixêre Vrbanum Antiſtitem; octo reliqui, portio magè ſana, hoc enim nomine ſe iactabat, Gaſparem: vtrunque abſentem, illum Archidiaconum Valentinum. Hîc miror, quòd Petrus Raboti Decanus Dienſis publicam fecit electionem Vrbani, & cùm poſteà res perueniſſet ad Iudices, Chriſtophorus de Saliente Decanus Valentinus, Sede vacante Vicarius, pro eodem Vrbano pronunciauit: nam vterque Turnonium dixerat Epiſcopum. Sed Petro Comitiorum Præſidi, & Chriſtophoro Iudici viſus eſt tum recitandus, quem maxima pars Canonicorum elegerat. Chriſtophori edictum probauit primo Iulij Guilelmus Palmerij ad rem cognoſcendam miſſus ab Archiepiſcopo Vienneſi: traxit eò inuitum quoque electorum ille numerus.
23 Verùm Aſchiepiſcopus ipſe (erat Antonius de Claromonte) poſteà ſub nomine Primatis, tum Summus Pontifex, tum denique Curia Gratianopolitana, ſemel atque iterum, prætulere Vrbano Gaſparem, tam ignotum Canonicis, vt Carolum appellauerint, qui ſcripſerunt Epiſcopum; tam malè notum Regi, vt Carolum quoque vocauerit, in literis ad vtrunque Collegium Canonicorum pro viro legendo ſcriptis. Ipſe nominat ſe Gaſparem in omnibus epiſtolis, publicíſque

chartis,

chartis, ac tabulis, per totam litem, Carolum nuſquam. Nocuit Vrbano ætas, nondum agebat annum XXVI. Gaſpari profuit Sacerdotium, quo ſuperabat Vrbanum. Sed vna, ſcilicet, Regis voluntas rem confecit, Primati, Summo Pontifici, Curiæ ſpectata; ad quam Canonici ſuos ſenſus accommodare debuerant, ſicuti Humbertus Maritan agens pro Gaſpare demonſtrauit: oſtendit quippe mandata Regis feciſſe, vt Ludouicus Pictauienſis, Gerardus Curſolius, Iacobus Baternaïus, Antonius Balſacus, Ioannes Eſpinaïus, ſeu ab Canonicis Principem ſuum verentibus, ſeu ab Romano Pontifice Chriſtianiſſimis Regibus hoc indulgente legerentur. Dux Sabaudiæ ſcripſerat pro Vrbano Romam, virum eſſe ſibi chariſſimum, & ex vtroque parente ducere originem de nobiliſſimis Comitibus: corrupit ea commendatio totum negotium: ſuſpicionum, & inuidiæ plena res viſa eſt, talem ac tantum virum præponere Gallo Sacerdoti, orto de gente ad Valentiam ipſam latiſſimè imperante in certum Eccleſiæ præſidium: quod quid aliud eſſet, quàm in Gallicano negotio, non Regis ipſius Galliarum, ſed Sabaudiæ Ducis nutum attendere? nam, ſi ſpectaretur nobilitas familiæ, Turnonia (quod paucis, aut fors nulli Dynaſtarum concedas) ſuos regebat populos ante M. annos, & ſanctiſſimum Lugdunenſibus Præſulem dederat Iuſtum, qui cum magno Ambroſio fuit in Aquileienſi Concilio, Gallicanorum

Gaſpar præfertur Vrbano.

24

25 licanorum Epiſcoporum nomine. Vrbanus tamen ita obſtinauit, & tanta vi litem duxit, vt toties damnatus porrò voluerit anno Mccv. totam cauſam ab ipſis initiis repeti, per Gratianopolitanos Senatores. Quid? quòd omnibus eorum calculis iterum damnatus, ſeruauit nomen Epiſcopi. Quod mirere, anno MDXV. iuit ad Synodum Lateranenſem, ſub Leone X. cum Ioanne de Sabaudia Epiſcopo Geneuenſi; & IV. Maij ſe dixit electum Valentinum, cùm in frequentiſſima Synodo recitarentur literæ Ducis Sabaudiæ. Verum Concilio non ſubſcripſit, & Gaſpar egit Epiſcopum Valentiæ, Diæque, ab anno MDIV. ad MDXX. quo diem extremum obiit.

Ioannes Cardinalis de Lotharingia.

26 IOANNES de Lotharingia Gaſpari Turnonio ſucceſſit, Electus Metenſis, Cardinalis S. Onufrij, & tum Decanus Cardinalium. Paucos annos tenuit Sedem vtranque: Franciſcus quippe Cardinalis de Claromonte, & Auenionenſis Legatus, poſt eum ſedebat anno MDXXIV. qui ſeptimo pòſt ceſſit Epiſcopatu, ſub finem Septembris, Antonio de Vaëſco ſororis filio. Lego miniſtros iſtius epiſcopi ſuſcepiſſe duo à me commemoranda anno milleſimo quingenteſimo triceſimo die viceſima quarta Decembris fecerunt vt Antonius Vialis pro non ſoluta clitellariorum aſinorum opera Dominicis ab omnium ſanctorum feſto vſque ad feſtum natiuitatis Chriſti diebus damnaretur ſeptem groſſis: ſequente autem

Franciſcus Cardinalis de Claromonte.

Antonius de Vaesco.

tem poſt anno conceſſere piſcatoribus propter nimiam vim aquarum Rhodani vt non piſcarentur noctequæ feriam ſextam hebdomadis ſanctæ conſequitur. Vide quid miniſterij debeant epiſcopi hi homines eo anno triceſimo primo Franciſcus tradidit Valentinum, & Dienſem epiſcopatus Antonio de Vaëſco ſororis filio,ad Narbonenſem Archiepiſcopatum euectus;antè Valentinum habuerat Agathenſem legationem verò Auenionenſem obiit vſque ad annum quadrageſimum per eam anno viceſimo ſeptimo fecit vt Clemens ſeptimus Romanus Pontifex poneret in beatorum numero Petrum de Luxemburgo & Ludouicum Allemandi Cardinales: & illius etiam corpus ipſe de humo ſublatum Auenione propoſuit oculis & venerationi mortalium.

Antonius de Vaëſco fuit filius Caroli de Vaëſco & Antonettæ de Claromonte; Carolus autem Stephani Seneſcalli Belliquadrenſis quem ſibi cariſſimum in paucis Carolus VIII. Francorum rex Neapoli reuerſurus in Galliam vbi præfeciſſet illius regni ærario creauerat ducem nolæ, & Antonetta Triſtandi, quem genuerant Pontius de Caſtelnau, & Antonetta de Claromonte Lodeuæ, & è qua antiquiſſimum Claromontis nomen acceptum adhæſit poſteris. Triſtandus habuit in matrimonio Catarinam Amboſianam ſororem Georgij illius Cardinalis,qui rem Gallicanam ſapientiſſimè ſub noſtris Regibus admi-

niſtrauit. Antonio epiſcopo Galliuus anno triceſimo tertio ſæculi inſpexit parauítque vias regi Valentiam aditturo, & quoniam de Galliuo dicere locus poſtulat, addo eum anno milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo die viceſima nona Maij edixiſſe viris nobilibus vt ſe ad bellum pro rege agendum pararent. Sed celeberrimum eſt quod eius ſæculi anno triceſimo octauo die 3. Nouembris fecerat is erat Guilelmus de Pictauia. Ioanne epiſcopo monente inſpexit muros vrbis & Burgi Valentiæ præſentibus nobili viro Ioanne Palmier Syndico & Ioanne de Creſt mercatore, variáque decreuit & mandauit Latomo fabróque lignario ad id vocatis: curauit etiam bombardas variáque armorum genera, & atque ciuibus ad ſeptem ſupra octingentos ſua imperauit arma, & ceteris quoque duas marcas argenti quas poſteà mutauit octo florenis monetæ currentis in ciuibus cenſetur Petrus Filue: hoc affero quia gente nobilis dicitur. Sed vide opes Ioannis de Genaſco nobiliſſimi ciuis cum ipſe Galliuus aſſerat ſe tres milites inſtructurum armis, imperat ei omnino ſex militiæ paratos: Placet vnum addere ſuper Balliuo epiſcopi is anno quadrageſimo ſupra milleſimum quadringenteſimum die decima quarta Septembris edicto prohibet vænum proponere triticum publicè ante meridiem. Sed ad Antonium epiſcopum redeamus is dicitur ad Valentinum & Dienſem epiſ-

copatus

copatus adiunxiſſe Caſtrenſem peruenit ad annum triceſimum ſeptimum,

Poſt eum ſedit Iacobus de Turnone, natus è fratre Gaſparis antè Antonium epiſcopi. Sedere cœpit ineunte anno triceſimo ſeptimo, deſiit poſt quinquageſimum tertium. Anno triceſimo nono conſules Valentini capiunt ab eius iudice facultatem vænum proponendi publicè triticum familiæ non neceſſarium, anno quadrageſimo rex voluit.

27 IACOBVS DE TVRNONE.

IACOBVS de Turnone ſedit poſt Antonium, de fratre Gaſparis ante Lotharingum Cardinalem Antiſtitis natus. Sedere cœpit ineunte anno MDXXXVII. deſiit poſt MDLIII. Anno MDXL. Rex voluit, vt Seneſcallus Valentinus (habet ille tribunal in oppido Montilij) cauſas beneficiorum eccleſiaſticorum cognoſceret. Is ſupra regia mandata quærebat de capitalibus, ceteriſque, etiam per diœceſes Valentinam, & Dienſem. Iacobus ſe peti videns, ſuáque iura infringi, poſtulat ab Senatu Gratianopolitano Duum viros, apud quos deponat ſuas querelas. Hi Diæ, ac Valentiæ longùm morati, & auditis poſt ſacramentum plurimis teſtibus, decreuerunt Epiſcopo eſſe Valentiæ, eſſe Diæ, qui Seneſcallum ageret per Iudicem, ab quo ad ſummam Curiam, ſine media vlla prouocatione iretur. Atque igitur, qui Montilij pro Seneſcallo ſedet, iuſſus eſt 28
ceſſare ab Iacobi iniuria. Sequente anno cùm cor-

rearius Valentinus de nocte ageret per vrb
excubias, occurrit neſcio quibus arma edicto v
tita ferentibus; & expoſtulatione ſua ad iudic
fecit vt ea ipſi adiudicauerint. Hoc attulit vt
deas quæ ſint correarij iura ex occaſione aut
armorum & excubiarum quæ dixi poſtulo vt
hi liceat addere ſequentia ne non prorſus in
gna ſcitu pereant anno milleſimo quingent
mo ſeptuageſimo ſexto Monlucius Antiſtes
guit Dienſes per epiſtolam, quòd die viceſi
tertia Nouembris arma ſe inſcio cepiſſent an
quadrageſimo nono ſuprà milleſimum quad
genteſimum die decima tertia Maij iudex e
ſcopi dat neſcio cui facultatem tradendi arm
rum diſciplinam nono autem pòſt anno corr
rius vocat ciues Valentinos ad excubias & p
tarum mœniumque vrbis cuſtodiam.

Anno MDXLIII. Iacobus epiſcopus iûbet
ſtaurari vias publicas quæ cauſæ ſuaſerint
mandare non inuenio an ipſas ſibi ſubiectas
docuit? certè anno triceſimo quarto ſuprà mil
ſimum quadringenteſimum, cùm conſules in
epiſcopo vnam earum interrupiſſent, deducen
Charano Valentiam aquis fontanis, Ioannes
Pictauia tum Antiſtes iuſſit principio ſiſti, de
de poſt petitam à conſulibus veniam perfici. P
quatuor annos Iacobus Iaruellus aduena ext
mum diem exhæres obiit, ei caduciaria lege o
nia ipſius addicta ſunt Antiſtiti, quòd ipſum

no decimoſexto ſuprà milleſimum ſexcenteſi-
mum factum eſt bonis Guigonis Cotaui, poſt edi-
ctum ſenatus Gratianopolitani antè ſex annos
lati anno quadrageſimo turbarum aliquid erat
in conſtitutione conſulum Valentiæ, & ciues
ſupplices ab epiſcopi abſentis vicario poſtulaue-
re vt ſibi liceret perficere eorum creationi comi-
tia ſcilicet ab omni memoria ad curiæ præſidia-
lis fundationem vicarius epiſcopi præfuit crea-
tioni conſulum, & abſente vicario Galliuus,
iſtóque impedito iudex. Anno MDLI. omnia tur-
babant Hæretici per Gallias. Henricus Rex, XVIII.
Februarij, ſcribit ad Epiſcopos, videant, ne quid
detrimenti patiatur Chriſtiana fides, & vera
concordia populorum. Iacobus rem accuratè geſ-
ſit Diæ, ac Criſtæ: quid fecerit Valentiæ, ignora-
tur. Diæ adegit ad ſacramentum eccleſiaſticos
viros, & ciues nominis alicuius. Omnium com-
muniſſima voce accepit homines IV. infimæ no-
tæ, neque plures, nullum indigenam, religionis
violatæ reos haberi, Iordanum Giton, Gaſparem
Andream, Berbeierium, & Bouriam. Digni pro- 29
fectò laude ciues, & à me commemorandi, qui ad
æternum dedecus filiorum vrbem nunc hæreſi
perditam, omni errore purgatam ſuis temporibus
ſeruauerunt, Ludouicus Second, & Ioannes Plan-
te, Conſules; Antonius Peirol, Antonius Charen-
ci, Raimundus Apays, Thomas Garcin, Ioannes
Albert, Conſiliarij; cum nobilibus viris fabris

Digitized by Google

Vercorciis, Antonio, Iordane, Gaſpare Antonij filio; Carolo Ionino Pennarum Toparcha, & Antonio Perdice. Dia Criſtam iuit Epiſcopus: accepit Concionatorem impiè locutum ex ambone de verbis euchariſticis, & Baptiſmi cæremoniis; cæterà rem Chriſtianam feliciter habere.

IOANNES DE MONLVC.

30 IOANNES de Monluc, mortuo Iacobo, lit-
teras de Epiſcopatu accipit ab Summo Ponti-
fice anno MDLIII. moritur MDLXXIX. iacet Toloſæ
in S. Stephani odæo. Vir excelſi animi, culti ſer-
monis, fundatiſſimi iudicij. Italiam, Germaniam,
Angliam, Scotiam, Poloniam, Conſtantinopo-
lim, & denique vniuerſam penè Europam lega-
tionibus pro Rege peragrauit. Eas obiit omni-
nò ad XVI. Ad preces Germanorum Imperatoris
fecit, vt Turca ceſſaret ab armis: Mariam Scotiæ
Reginam Cancellarius iuuit conſiliis. Celeberri-
ma legatio fuit, & per totum orbem notiſſima,
qua in Polonorum comitiis vicit, vt Henricus,
Dux Andiũ, poſtea tertius eius nominis Franco-
rum, Rex eligeretur in Regẽ, ac Moſchorum Du-
ci, Principi Ruſſiæ, Erneſto Maximiliani Germa-
norum Imperatoris filio, Sigiſmundo filio Ioannis
Suecorum Regis, & nobiliſſimo Polonorum Pia-
ſtæ præponeretur Varſouiæ anno MDLXXIII. tam
certo comitiorum conſenſu, vt de trigintaquin-
que millibus Electorum, quingenti tantùm prin-
cipiò deflexerint ad alios, qui poſteà ad Henri-
31 cum acceſſerunt die IX. Maij. Res fortiter ac fe-

liciter

citer geſtæ, & ſcilicet ingenij ſumma decora fecerunt, illa quidem, vt Ioannes chariſſimus eſſet Henrico II. Franciſco II. Carolo IX. Hentico III. & Catharinæ Henrici II. vxori, cæterorũ Regum matri: ſed, vti ſolet, ſuos, & eos graues æmulos, viro pepererunt. Regi fidum, diligentem rerum Eccleſiæ ſuæ, in gerendis negotiis accuratum negare non poterant; vt tum omnia religionum incerta paſſim, aut fœdata erant; dubiæ erga Deum fidei eſſe dixerunt, & reum fecit Felix Vermundus. Homo ignotus primùm Sacerdos miniſtrauerat Eccleſiæ Valentinæ, tum Curio Menglone modico in Dienſibus pago, demum neſcio quibus artibus ad Decanatum Valentinum peruenerat; etiam Reginæ erat ab eleemoſynis. Spe altioris ille fortunæ in ſuum Antiſtitem inſurrexit: ſed benè accidit, quòd temerè, ac ſine arte, aperta calumnia, vanis teſtibus rem machinatus eſt ſuam, corrupítque. Facinus abominati Iudices, infelicem Decanum iuſſerunt flexo genu, aperto capite, in publico conſeſſu petere veniam ab Epiſcopo ſuo, & omnes importunæ litis expenſas pendere anno MDLX. die XIV. Octobris. Edictum maioris Concilij eſt Valentiæ in Epiſcopij Tabulario. Nuper typis mandarũnt. Chartas Ioannis, & Felicis habent ingentes duo ſacci: videas in illis multas Monlucij contra Hæreticos leges, multa pro tribunali decreta. Si Chriſtianæ fidei, ſanctæque religionis cauſa fuiſ-

Accuſatus hæreſeos abſoluitur.

32

ſet,

ſet,non vltra XIV. illam diem menſis Oct. obſtinaſſet calumnia. Quod iure non potuerant aduerſarij, perrexerunt iniuria virum premere tam pertinaciter, vt ex eorum teſtimonio ſcribentes Hiſtorici quoque noſtri, non dubitent pronunciare Hæreticum. Natus quidem ille eſt è Monluciana gente,aſpera Toloſatibus, & Aquitanis Hæreticis: Sacerdotij tyrocinium poſuit Romæ in ædibus Pauli III. integerrimi Pontificis: Valentinam Eccleſiam ad mortem vſque tenuit charus Regibus, regnóque neceſſarius: demum in Societatis IESV manibus ſinúque animam efflauit Toloſæ. At noluerunt Scriptores accurati indolem metiri genere,educatione pietatem, principum amore cultuque virtutem,felicitatem morte: fefellit veritatis amantes ſub ſpecie famæ calumnia. Et poſtularet quidem locus, vt totam aperirem: ſed longior res eſt, tantæque inuidiæ opera, vt proprio libro eſſet exequenda, cum per omnes viri ætates irem, & docerem, quam bonus fuerit Valentinis, & Dienſibus ſuis, quam erga Deum pius,quàm Regi fidus, quàm venerandus exteris gentibus, Italis, Germanis, Polonis,Anglis, Scotis. Ferunt ſcripſiſſe pro viri religionibus Antoninum Selonium. Vnum igitur hoc addo, ipſe. Nunquam Hæreticus, qua die Sanbartholomæana cæteri tota Gallia cæſi ſunt,iuſſu Regis iuiſſet ad Sarmatas petendo regno Henrico fratri; nunquam Hæreticus contra

33

34

Caluiniſtas

Caluiniſtas Blaſium fratrem Mareſcallum egiſſet tota Aquitania iuuiſſétque ; numquam pacaſſet Dalfinatum, numquam Occitaniam, regiones Hæreticorum furore turbatas. Vt vt alia habeant, certè numquam Hæreticus moriturus animam Societati IESV, corpus Canonicis S. Stephani Toloſæ commendaſſet.

CAROLVS Leberonius è ſorore Monlucij genitus, ex Abbate ſancti Rufi Epiſcopus, moritur Papiæ in Italia anno .... Turbarum quippè ſeditioniſque pertæſus, & rebellionis Hæreticorum totis Dienſium ac Valentinorum regionibus, maluit mutare ſolum & apud exteras gentes degere, ac mori, quàm videre populos ſuos ruentes in hæreſim, fidémque efferri ſe coram vir rectus, & timens Deum, atque ingenij mitiſſimi. Fuit, cùm neque domum ſuam habere potuit Diæ: fuit, cùm neque pro morituro ſeruo facere ad priuatum altare licuit. Fecit tamen vt edicto Senatus Gratianopolitani cauſarum cognitio ſtaret ſuo iudici cæteris prohibitis anno MDLXXX. 35 CAROLVS LEBERONIVS.

PETRVS Andreas de Leberon ſucceſſit Carolo patruo, anno .... deſiit viuere .... Præſul animi candidiſſimi, & antiquæ virtutis. Fidem ille Catholicam tota penè vtraque diœceſi, virtutem pluribus locis iam multos annos exulem, reuocare contendit. Per regiones ſuas ſæpenumero pedes iit, docuit in publica platea, 36 PETRVS ANDR. LEBERONIVS.

Singularis virtus Petri Andreæ Epiſcopi.

Annus Christi 1600.

innocentiſſimûm corpus multo ieiunio , crebrâque maceratione caſtigauit. Quem ille laborem refugit , quæ pericula non adiit , quorum odia furorémque formidauit pro re Chriſtiana tuenda ? Curioni decimas negabat Toparcha Treuienſis Hæreticus, atque obſtinanti petere durus imminebat ; & grauis , minitabundus etiam non rarò frangebat verba , manuſque intentabat : denique aliquando ſeuocauit in penetralia , veluti daturus decimas importunè inſtanti , & domi ſuæ in abdita parte ſemotáque
37 incautum peremit. Impium facinus non potuit latere diu plebem. Hæretici , maxima pars, risêre crimen , arbitrati ſuorum potentia poſſe pœnam vel declinari , vel obrui. Catholici, portio minima & contempta , ingemuêre taciti : ſed Petrus Andreas videns peti religionem in Sacerdote , minimè diſſimulandum putauit : ita Gratianopolim , Senatus fidem implorat , neque labori , neque ſumptibus parcit. Quibus blanditiis , quibus minis non egerunt viri tota Gallia ſummi , vt ab actione deſiſteret,ſeu illecebra pecuniarum adductus , ſeu ingentis alicuius periculi , ac priuati etiam damni metu adactus? Vir conſtans animi , certúſque virtutis ſtetit inflexus : *Sanos* (inquit) *habemus Iudices : nulli ſumptui parcam : ſuperimpendam quoque ſanguinem , ſi in latronem incidero.* Igitur conſtantia, ſua , animíque firmitate perfecit,vt pœna ſcele-

ri

ri reſponderet: iubente Senatu ceruices homini ſicario fractæ ſunt. Longè maiores etiam animos præbuerat ante Diæ. 18 Tota ciuitas errore cæca, Comitem Epiſcopum admittere dubitabat, arcis Gubernatore Hæretico ſic agente: patientia tamen ſua vicit, vt in vrbem poſt liminio rediret etiam Clerus, & frendentibus Caluiniſtarum Miniſtris, publicus cultus Eccleſiæ redderetur. Ipſe aliquando in veſte pontificia, non dubitauit extra templi S. Mariæ fores compellare plebem hæreticam, & docere; atque perrexiſſet in apoſtolico munere, ſi Caluiniſta turbas non excitaſſet. Timuit vrbi ex ſeditione, & ſuorum conſilio ſeruauit ſe Catholicis, alioqui de ſe paratus animam ponere pro ſuis ouibus bonus Paſtor, & Chriſto cadere victima pro fide. Quid eam per reliqua integerrimi præſulis opera? ſed nolo prætermittere ſummo conſilio feciſſe, vt anno decimo ſuprà millesimum ſexcenteſimum acciperet à Ludouico decimo tertio rege literas, quibus omnia ea firmarentur quæ Ludouicus de Pictauia pactus olim fuit cum Ludouico Delphino primùm, deinde vndecimo Francorum rege, & alij epiſcopi egere cum aliis regibus aut ab iis accepere: audi regem. *Concedimus ei & confirmamus omnia & ſingula priuilegia, conuentiones pacta, libertates, immunitates, ipſi & aliis antè ipſum epiſcopis conceſſa* &c. *Neque ei aliquid detrimenti ex eo eſſe*

Digitized by Google

volumus, quòd deceſſores ipſius nullam eiuſmodi confirmationem acceperunt à Carolo & Henricis antè me regibus &c. Scilicet ea fuit à Franciſco II. rerum in Gallia perturbatio, vt epiſcopi Valentini nullam à regibus poſt ipſum confirmationem iſtiuſmodi poſtulauerint.

39 CAROLVS IACOBVS LEBERONIVS.

CAROLVS Iacobus de Leberon, ex fratre Petri Andreæ genitus, ingreditur primùm Valentiam iam Epiſcopus anno MDCXXIV. VI. Februarij; Diam anno proximè ſequente, menſe Aprili, die VI. Leberonij ſunt de gente Gelaſia, cui nomen ab Gelaſio pago olim, caſtellóque in Vaſconibus, ruina ingenti, & vaſtis ruderibus noto. Nunc primus poſt decimum eſt, ab eo, qui Leberoniæ ſtirpis antiquæ vnicum germen filiam accepit. Ex eo coniugio ſub nomine Leberonio (gentile Gelaſium maioribus natu minimus fratrum ex connubialibus tabulis reliquerat) ſoboleſcente progenie, per longam ſeriem nepotum deſcendit Carolus Iacobus Antiſtes Valentiæ, & Diæ, atque Abbas Bonæcumbæ in Ruthenenſibus. Cæſis duobus fratribus, magnæ ſpei iuuenibus, & bello notis, reliquum vnum habebat, cùm hæc primùm ſcribebam Marchionem d'Ambres, qui pro Rege Toloſam tenebat ſuperiorémque Occitaniam, ſpectatus armis & pace, Vignoliæ,
40 atque adeò Hiraæ iam ab Carolo VII. notiſſimæ familiæ per coniugem hæres. Epiſcopus vir pe-

ctore

ctore infractus, ingens animis, quid non contra Caluiniſmum tentauit? Parco modeſtiæ tanti Antiſtitis; tacere tamen non poſſum, quòd ante aliquot annos Pontaiſij, & Liberone Caluinianos pepulit templo, quod diu tenuerant latrocinio Catholicis ereptum. Inerme pectus proponebat Hæreticorum furori, ſine milite, ſine comitatu. Armatus ſcilicet de Apoſtolo lumbos virtute, pectus iuſtitia, pedes Euangelio pacis, caput ſalute, manus ſpiritu, quas non intraret hæreſeon turbas, & cæderet? Vidi ipſe per inhoſpita Treuienſium, ac Dienſium loca, fugientibus ad viri nomen erronibus, & Hugonottorum Miniſtris, ſua Chriſto omnia reſtituere, templa, prædia, Sacerdotes.

Reſtituit Catholicis templum Pōtaiſij, & Liberone.

Salientem præterea, Camelotium, Plouuerium, multos ad Diam, & in Vercorciis agros, Caſtellionem denique, oppignerata redemit magna pecuniarum vi: aſſeruit epiſcopatui Courum Marnaudi: Valentiæ Diæque domos epiſcopales reſtituit, terreúmque agerem illum Valentinæ ſpectatiſſimum firmauit, & dimidio ampliauit: Alexiani domum ſitu viſendam emit, & epiſcopis in agro ſedem parat: Amborum epiſcopatuum loca ſingula pedes adiit, accuratéque inſpexit: Iam à pluribus annis alit ſuis impenſis Valentiæ clericos duodecim, ſeminarium Sacerdotum ſuæ vtriuſque Diœceſis, & ab initio vſ-

que ad finem ſtudij literarij deduci curat archiuum vtriuſque epiſcopij ſpoliatum reſtituit, confuſum diſtinxit ordinauitque: hoſpitio, vt vocant, accepit Valentiæ Recollectos; domo etiam moniales, quæ quidem à B. Mariæ viſitatione nomen habent Montili & Criſtæ; quæ autem appellantur à S. Vrſula Criſtæ, Cabeoli, Diæ, Valentiæ.

An quæ per tribunalia iudicum Gratianopoli, Toloſæ, Pariſiis vehementer & magnis animis egit, commemorare debeam, hæſi aliquamdiu. Scio futuros qui ea damnent; neque miror, cùm alia aliorum hominum ſtudia ſint, & ea maximè omnes vituperemus quæ nobis aduerſari putamus. Sed mihi ſcilicet de rebus geſtis Valentinorum & Dienſium epiſcoporum ſcribenti, iſtam operis ſuſcepti partem prætermittere non licet quod cæteris hiſtoricis ſemper datum eſt, hoc vnum peto, vt poſſim ſine cuiuſquam offenſione recitare ex vero quæ geſta ſunt. Fuit Carolo Iacobo apud iudices contentio de iuribus epiſcopi, in vniuerſitate, cuius eſt cancellarius; in vrbe præſidio inſtructa, cuius Dominus & comes eſt; in foro præſidiali curia aucto, cuius hactenus caput fuerat.

Et igitur, vt ab vltimo articulo inuidioſo maximè & plurimùm impedito incipiam, res paulò altiùs repetenda eſt. Epiſcopus ante annum milleſimum comes Valentiæ: dum in vrbe ſtetit

tit Germanorum imperium, ſummus quoque ipſius princeps ea fuit ratione, qua Coloniæ, Herbipoli, Moguntiæ epiſcopus princeps eſt; habuitque *commune forum*, vt loquebatur Fridericus anno 1157. *agentium & ſuſtinentium cauſas tam ciuiliter quàm criminaliter: nulluſque Comes* præter ipſum, *aut Iudex*, niſi ab ipſo conſtitutus *legem* in ea *facere* præſumpſit. Quam iuriſdictionem exponens Fridericus II. anno 1238. docet, *tam in ciuitate Valentiæ & ſuburbiis, quàm in Caſtris, & villis propriis Eccleſiæ cauſas, tam ciuiles, quàm criminales per ſe, vel per officiales ſuos audiuiſſe, proditores, homicidas, adulteros fures, latrones, periuros; & quoſcumque in criminali cauſa*, &c. *tam corporaliter quàm pecunialiter puniuiſſe*, &c. *Hæc etiam omnia potuiſſe per omnia alia loca epiſcopatus Valentini exercere, per appellationem ad illum factam, vel in defectu dominorum.* Iam anno 1456. Ludouicus Pictauienſis epiſcopus, *laudabilibus*, vt ipſe profitebatur, *reſpectibus vtilitatem Eccleſiarum ſuarum plurimum concernentibus recognouit Ludouicum Caroli* VII. *Regis Francorum primogenitum Delphinum Viennenſem, Comitemque Valentinenſem & Dienſem, ſuum dominum ſuperiorem, eidémque homagium ligium & fidelitatem præſtitit de tota temporalitate ſuarum Eccleſiarum*; Delphinus, conceſſit ei Piſantianum, *in contemplationem dicti homagij*, & comprobauit confirmauitque omnia antiqua vniuerſo

uerſo

uerſo epiſcopatu iura, etiam iuriſdictionem iis ipſis vocibus expoſitam quibus Fridericus II. vſus fuerat anno 1238. niſi quòd *à iudice appellationum non alibi quàm ad parlamentum Delphinatus recurri vel appellari voluit; promiſitque bona fide in verbo principis & alia, & nihil in praiudicium iuriſdictionis epiſcopi attentare reuocatis in irritum quidquid in contrarium fieret.* Anno autem 1636. Ludouicus XIV. Francorum rex præſidiale cum ſeneſcallia tribunal præcedente anno erectum Anicij transfert Valentiam cum poteſtate dicendi ius totis Valentiæ, Diæ, Cabeoli, Stellæ finibus; & audiendi prouocationes à Seneſcallis Montilij & Criſtæ, balliuis Sammarcellini & Buxi, iudicibuſque vniuerſi quàm latè patet, Viuarij, ac denique iudicandi de cauſis beneficialibus & rebus tam ciuilibus quàm criminalibus ad ciuitatem Valentinam eiuſque Doctores, Diſcipulos, membra pertinentibus, & anno 1637. huic tribunali Seneſcallum imponit Veinium. Carolus Iacobus Leberonius epiſcopus ei tribunalis tranſlationi intercedit, *pro eo ſolo capite quod epiſcopatus & Eccleſias Valentia Diaque contingit* anno 1638. x. Nou; & Lauſono ad quem rex miſerat Anicio tranſlatum conſtituendum Valentiæ, addit in hæc ipſa verba: *Non enim venire poßit cuiquam in mentem tantam Eccleſia Dei cladem inferri conſcio ſeu rege, ſeu pracipuo regis miniſtro.*

[-]lus

Zelus piaque caritas vtrique quotidianæ faciunt, Lauſone, vt ſperem te in opere non perrecturum, quod ipſis inſciis & ſine omni iurium epiſcopatus Valentini cognitione demandatum fuiſſe credibile eſt, & Eccleſiam Dei ſponſam in ſuarum rerum vſu ac poſſeſsione relicturum. Et certè poſteri non immeritò mirarentur & obſtupeſcerent, ſi per tempora Ludouici Regis adeò & Chriſtiani & iuſti, diuinæque bonitati plurimùm obnoxij, quæ etiam non ita pridem noſtris Francorum votis & precibus Delphinum dedit, epiſcopus in ipſo Delphinatu ſpoliaretur bonis, & honoribus iam olim à regibus, imperatoribus, aliiſque principibus viris pro animarum ſuarum redemptione & votorum executione conceſsis. Legimus in noſtris annalibus Carlomannum à Carolo Caluo patre miſſum in carcerem, quia, cùm eſſet Abbas, neglexerat ſua monaſteria, & epiſcoporum bona euerti per incuriam ſiuerat. Enimuerò ſcilicet res Eccleſiæ multùm differunt à cæteris: hæ in publicos vſus impendi poſſunt, illas neque recipies neque minues ſine importuno crimine grauíque ſacrilegio, cuius apud Deum omnium æquè hominum iudicem reus agaris. In ſecundo huius ipſius ciuitatis Valentiæ Concilio, ad petitionem Guntranni Regis Patres edixere, vt quodcunque rex conceſſerit Eccleſiæ, ei proprium ſit, neque ab aliis poſt ipſum regibus minui tollíue poſsit; qui regum contrà egerit, veluti necator pauperum (ſunt ipſorum verba) *perpetui iu-*

dicij Dei anathemate plectatur, vt veluti ſacrilegij perpetrator, criminis ſui reus, ſupplicio æterno teneatur obnoxius. Hæc ille in ſua interceſſione typis mandata. Eadem poſtulauerant & alij Ventadurius ac Sullius duces, Vicecomitiſſa Priuaſi Viuarienſium, Comitia totius Occitaniæ: ſed tam æqua viſa regi eſt querela Valentini Epiſcopi, vt cæteris reiectis vnam ipſius admiſerit, & ſecundum eam anno 1639. 12. Iunij ſententiam tulerit relatam in acta principis à ſenatu Gratianopolitano, ac epiſcopo Valentino ſua omnia iura reſtituerit. Et quidem res omnis confecta videbatur, ſed ab eo tempore ad hanc vſque diem magnis partium ſtudiis ſemel, iterum, atque pluries agitata, verſatáque tam variè eſt, vt quo demum loco ſit conſtitura nemo facilè dicat. Primùm quidem enim illa regis pro epiſcopo ſententia vbi per octo conſiliarios regios, & vnum ſupplicum libellorum magiſtrum excuſſa fuiſſet, approbationem omnium meruit equidem, ſed obſignationem ſigillúmque regis non obtinuit, remiſſáque etiam ad Maius regis Conſilium, ab ipſo reiecta eſt præſidialem curiam, cum omnibus quæ anno 1636. per inſtitutionem adepta fuerat iuribus, comprobante. Poſteà huic Maioris Conſilij edicto interceſſit Epiſcopus: & anno 1643. in nonnulla cum aduerſariis pacta conuenit, ſed cùm ea neque ipſe; neque

que alij ſatis probarent, ventum eſt rurſus ad iudicum tribunalia. His ad Maius Conſilium confugientibus, Epiſcopo adeunte ſenatores Gatianopolitanos, cauſa peruenit ad Priuatum regis Conſilium, quòd ſtatim edixit donec penitus cognitam omnino finiret, ſua *vt antè* iura ſtare debere epiſcopo voces eæ *vt antè* Carolo Iacobo Antiſtiti viſæ ſunt ambiguæ, vtpote quæ poſſunt referri ad tempus quod fuit vel ante edictum regis de conſtitutione præſidialis curiæ anno 1636. latum, vel ante pacta cum aduerſariis inita anno 1643; & igitur ſibi tum duxit metuendum ab aduerſariorum ſeu gratia ſeu potentia, quæ iudices adduxiſſet ad eiuſmodi vocis ambiguitatem in edicto ſuo ponendam, atque pro metu receſſit ab eo tribunali, omnique ipſius, ſi quod foret, iudicio vehementer interceſſit. Perrexere nihilo tamen minùs iudices in excutienda cauſa, & cum epiſcopus non accederet ad ipſos, nihilque pro ſe afferret, eum damnauere anno 1647. Sed Carolus Iacobus adit ſenatum Gratianopolitanum anno 1649, à quo ſuis, prohibita præſidiali curia, iuribus reſtituitur; & cùm eius edictum à Superiore Conſilio ſuſpenſum fuiſſet, anno 1651. menſe Martio curat reſcindi illam anni 1647. ſententiam Priuati Conſilij, quàm aduerſarij reſtituere nunc

contendunt. Sed iſta hactenus dicta ſint ad alterum eorum articulum accedamus, quæ ſuper iuribus in vrbe Valentina vehementer exercuerunt epiſcopum.

Is quæritatur plurima ita infracta & euerſa eſſe, vt ſolum pene Domini & comitis nomen nunc habeat. Arx querelarum omnium iſtarum cauſa eſt. Ante annos octoginta impoſuerunt Valentiæ. Cauſas quæ regem ad eam exædificandam adduxerunt afferre mihi nec vllus animus, nec operæ aliquod pretium eſt. Vt ipſi datus eſt moderator, vt vrbis etiam ſe rectorem geſſit, atque adeò qui ſeu continendis ſine omni tumultu ciuibus, ſeu propellendis per bella hoſtibus ſe arci vrbique præpoſitum ſentiebat, omnia etiam quæ portarum, vicorum, angiportuum, & regionum vrbis per diem, & per noctem cuſtodiæ tranquillitatique conſulunt, ſenſim & alia ab aliis traxit ad ſe. Ante omnem tamen ſæculorum memoriam epiſcopus ea omnia per Balliuum, Correarium, excubiarum magiſtros, & regionum & cohortium vrbanarum duces, portarum & clauium vrbis cuſtodes curauit in ciuitate, mandauitque curam. Balliuo quidem & aliorum & reficiendorum mœnium, capiendorum gerendorúmque bella armorum; Correario autem vigiliarum, ac nocturnorum per vicos ſine armis & cum lumi-

ne progreſſuum. Anno 1433. 19. Martij Ioannes de Chaponay fit ab epiſcopo per ſuos in concilium vocatos dux ciuium, Paganus anno 1586. 23. Aug. fit eorum ducis legatus in epiſcopali domo : anno 1579. 8. Maij Ioannes Raynaudus, Nicolaüs du Cros, & Ioannes Valet fiunt ibidem regionum vrbanarum duces: anno 1563. 29. Dec. in eadem domo fiunt excubiarum magiſtri, & coram epiſcopi iudice dicunt ſacramentum. Anno 1586. 14. Oct. ibidem Claudiolus portæ Sauneriæ cuſtos officio deiicitur, vbi profectò fuerat in eo poſitus, maximè cùm ex Valentinorum priuilegiis conſtet ianitores vrbis conſtitui ab epiſcopo, cui anno 1577. 9. Ianuarij conſules iuſſi reſtituunt claues vrbis. Anno 1645. 17. Maij iudiciaria inquiſitio inſtitutio eſt è qua intelligitur Correarium epiſcopi vltrà omnem memoriam feciſſe per vrbem excubias. Balliuus epiſcopi anno 1439. vlt. Maij, 1450. 26. Apr. 1457. 20. Mart. 1565. 4. Nou edicto vetat arma diu noctuue per vrbem ferre : anno 1440. 5. Mart. ad poſtulationem conſulum iubet ea ferre : 1443. 19. Sept. prohibet eadem ipſa efferre vrbe, & Correarius ire noctu per vrbem ſine lumine. Demum Guilelmus de Pictauia Balliuus anno 1438. Nou. inſpicit muros & curat refici mœnia vrbis, armáque ſingulis ciuibus & pecunias ad bellum imperat. Cùm hæc ita habeant Carolus

lus Iacobus epiſcopus vehementiſſimè queritur iura quæ tot ſæculis inconcuſſa Antiſtiti Valentino perdurauere nunc trahi ad moderatorem arcis, & demum anno 1650. 31. Dec. ita locutus eſt in comitiis Eccleſiæ Gallicanæ. *Cùm intereſſem Eccleſiaſticis antè annos v. comitiis XII. Iulij, clerus quærelis meis commotus mandauit Sagienſi, Maſſilienſi, & Sanctonenſi Epiſcopis, atque Abbati Bernagio, Bituricenſi Decano, & Turonenſi Officiali quærere de tota re: ſed ad ipſum eam referentibus interceſsit Simianus à Coſta Abbas, & ex Veynæo conſanguineo Valentinæ arcis præfecto commiſit epiſcoporum arbitrio. Applaudentibus comitiis ego quidem à me nominaui Coadiutorem Pariſienſem & Regienſem Epiſcopum*, ipſe autem pro *Vaynæo dixit Narbonenſem & Arelatenſem Archiepiſcopos: ſed cùm ij quædam capita definiſſent Veynæus poſt annum monuit cauſam quæ agebatur eſſe de præfecto arcis regiæ, ac proinde eiuſmodi, vt pendeat ab vno rege; ab epiſcopis pendere non poſsit; aſſeruitque igitur ſe non poſſe ſtare horum arbitrio contrà quàm anteà decreuiſſet.* Hæc ille, qui poſt multa ſic addidit: *anno* 1649. *cùm vocatus veniſſem ad regem, ipſe rei iudices dedit Epiſcopos Coadiutores Montalbanum & Andegauenſem, Hoſpitalium Franciæ Mareſcallum, Marchionem Veteriſvillæ, & Fouguetum ſupplicum libellorum magiſtrum: atque apud eos igitur meas querelas ſcripto depoſui, ſed*

Veynius

Veynius nunquam adduci potuit, vt apud eos quoque rem ageret. Hactenus ille. Dicentem placide audiuerunt epiſcopi, & cùm Antiſtes Viuarienſis adieciſſet non vnius Valentini præſulis, ſed vniuerſæ prouinciæ Viennenſis rem agi, clerus & frequenter & vehementer egit apud Regem, vt ſua Eccleſia Valentinæ antiquiſſima iura ſeruarentur; ſed ſcilicet nihil hactenus obtinere potuit, Carolo Iacobo epiſcopo nequidquam iactitante ſe à ciuitate ſua iam longum abeſſe, & deinceps abſuturum, in qua neque honeſtè, neque ſatis etiam ſecurè, cùm omnia & à præſidiali curia & ab arcis gubernatore ſic habeant, poſſe degere.

Tertium ſuper Vniuerſitate articulum paucis expedio. Poſt multiplices & diuturnas lites demum Epiſcopus obtinuit à Senatoribus Regiis vt eius rector aſſumeretur è iuris auditoribus, ſolitùmque diceret ſacramentum: vt qui in Doctores euaderent curarent & alia, & ſe contra epiſcopum & epiſcopatum Valentinum nihil ſeu conſilio, ſeu aliter ſuſcepturos: vt epiſcopus qui cancellarius eſt ſit caput Vniuerſitatis; literas concedat profeſſoribus; officia ſecretarij & ſigillorum cuſtodis, vbi vacauerint, ipſe ſuis literis largiatur; doctores cùm ipſe renuntiabit, dicat ſe agere autoritate non tantùm apoſtolica, regia, delphinali, ſed etiam ſua, & qui alius id faciet, profiteatur *illuſtriſsimi*

etiam

etiam *domini epiſcopi Valentini* autoritate *ſe agere.*

VALENTINI ET DIENSES EPISCOPI,

PER ANNOS EXPANSOS DIGESTI.

Cum ſuis probationibus.

PLACET in opere extremo, notare per annos expanſos, & digerere tempora Valentinorum, & Dienſium Epiſcoporum, ad veriorem firmitatem eorum, quæ de ipſis attuli: & quia per ſe magnum quid mihi quidem videtur, ſcire, qui epiſcopi, quo ſæculo, quibus annis vixerint. Eorum intuentes conuerſationis exitum; imitari poterimus fidem. Addam ſigillatim chartas, è quibus deſumpſi notata tempora: ſic enim tota res ſyncera magis erit, ac certa. Habet fideles & incorruptas Carolus Iacobus Leberonius in ſuis tabulariis Valentino, & Dienſi.

EPISCOPI VALENTINI.

S. Rufus diſcipulus S. Pauli. *Ex antiquo codice Sanctirenaano Lugdun.*

Æmilianus. *anno* 300. *aut circiter ex vita S. Marcelli Ebredun.*

Maximus. *anno* 400. *ex Bonifacio p. epiſt.* 2.

S. Apol

S. Apollinaris. *anno* 499. *ex traditione.*

Anno 509. *ex Epaunenſi.*

Gallus *anno* 552. *ex Aurelian.* 5.

Maximus II. *Anno* 570. *ex Lugdun.* 1.

Ragnoaldus *anno* 582. *ex Matiſc.* 11.

Anno 587. *ex Lugdunenſi* 2.

Anno 588. *ex Matiſcon.* 2.

Anno 589. *ex Valentino.*

Aigulfus *anno* 549. *ex Fredegerio.*

Ingildus *anno* 662. *ex Cabilonenſi.*

Lupicinus *ex indicto quodam Caroli magni.*

Ratbertus *anno* 859. *ex Tullenſi.*

Anno 876. *ex Pontigonenſi.*

Anno 879. *ex Mantalenſi.*

Iſaac *anno* 887. *ex Cabilonenſi.*

Anno 892. *ex Vienn. apud le Maire in hiſt. belg.*

Remegarius *anno circiter* 901. *ex literis Ludouici* 4. *imper.*

Guigo, *anno* 998. *ex cartillario S. Bernardi Romanenſis*, anno 1032 ex Auſana Synodo.

Pontius, *anno* 1037. *ex Cartulario S. Bernardi Romanenſis.*

Anno 1040. *ex benedicto X I.*

Gontardus, *anno* 1082. *ex Cartulario S. Bernardi Romanenſis.*

Anno 1091. *ex Cartulario epiſcopi Valentini.*

Euſthachius, *anno* 1111. *ex Odone Giſſes.*

Anno 1134. *ex Cartulario S. Bernardi Romanenſis.*

S.Ioannes, *anno* 1126.*ex Roberto.*

Anno 1146.*ex literis Conradi II.*

Orilbertus, *anno* 1148. *ex cartulario epiſcopi Valentini.*

Bernardus, *anno* 1154. *ex donatione 6. epiſcopi Viuarienſis abbatiſſæ S. Andreæ Viennenſis.*

Odo *anno* 1157.*ex literis Friderici.I.*

Anno 1183.*ex donatione Montiſueneris & Bellimontis epiſcopatui.*

Falco, *incipit ſedere anno* 1189. *defluit anno* 1199. *ex cartulario epiſcopi Valentini.*

B. HVMBERTVS. de Mirabello *incipit ſedere anno* 1199. *ex cartulario Valentini epiſcopi.*

Anno 1205. & 1209. *ex literis Philippi Imperatoris.*

Anno 1220. *moritur ex cartis Cartuſianorum.*

Gerondus *anno* 1222.*ex literis Romani p.*

Anno 1224. *ex donatione Mirmandæ epiſcopatui.*

Guilelmus à Sabaudia, *anno* 1226.*exemptione Auguſtæ* &c. *anno* 1238. & 1239. *ex literis Imperatoris.*

Bonifacius de Sabaudia, *anno.* 1240. *ex cartulario epiſcopatus Valentini.*

Philippus de Sabaudia, *anno* 1245.*ex cartis epiſcopi Valentini anno* 1262.*ex conuentionibus cum ſubdionenſibus.*

Bertrandus *anno* 1267. *creatur* & 1274. *moritur cartulario epiſcopi Valentini.*

Guido

Guido de Montelauro *anno* 1274. *creatur & 1275. moritur ex vita Amedei Roſsilionai.*

Amedeus de Roſſilione *creatur anno* 1275.

EPISCOPI DIENSES.

S. Martius, *anno Chriſti* 220. *ex Policarpo de la Riuiere.*

S. Higerius, Leo, Seruilius, *ex Vlphino epiſcopi Dienſi in vita S. Marcelli.*

Nicæſius, *anno* 325. *ex epiſtola Eccleſiarum Galliæ ad conciljum Nicenum I.*

Palladius, *anno* 347. *ex actis concilij Sardicenſis.*

Celſus, *anno* 356. *ex epiſtola prouinciæ Viennenſis.*

Conſtantinus, *anno* 419. Proiectus, *anno* 440. *ex Policarpo de la Riuiere.*

S. Petronius, S. Marcellus, *ante anno* 507. *ex breuiario Dienſi.*

Auentinus, *anno* 507. *ex Aurelianenſi I.*

Secularius. *anno* 509. *ex Epaunenſi.*

Aredius, *anno* 551. *ex Aurelianus. V.*

Anno 559. *ex Pariſ. II.*

Lucretius, *anno* 570. *ex Lugd. I.*

Anno 573. *ex Pariſ. IV.*

Heraclius, *anno* 582. *ex Matiſconenſi.*

Paulus *anno* 588. *ex Matiſcon. II.*

Præſtantius, *anno* 739. Aramandus, *anno* 776. Deſideratus, *anno* 788. *ex Policarpo de la Riuiere.*

S. Vlfinus, *anno* 800. *ex breuiario Dienſi.*

Encico ſeu *an.* 876. *ex Pontigonenſi.*

Biraco, *an.* 879. *ex Mantalenſi.*

S. Exuperius, } *ex traditione Eccleſiæ Dienſis.*
S. Saturninus,

Giſenodus, *an.* 943. } *ex Policarpo de la Riuiere.*
Iſarnus, *an.* 981.

Humbertus, *an.* 1025. *ex du Cheſne.*

Cuno *an.* 1037. *ex cartulario S. Bernardi Roman.*

Petrus, *an.* 1037. *ex Roberto.*

An. 1056. *ex cartulario S. Bernardi Roman.*

Anno 1059. *ex Roberto.*

Hugo, *an.* 1073. *ex Gregorio VII.*

S. Iſuiido, *an.* 1099. *ex Vrbano II.*

Anno 1113. *ex Roberto.*

Stephanus, *an.* 1121. *ex donatione Sarruſenſibus.*

Anno 1124. *ex cartulario S. Bernardi Roman.*

Anno 1127. *ex donatione Sanruſenſibus.*

B. Vldricus, *ante an.* 1130. *ex vita S. Hugonis Gratianop.*

Anno 1132. *ex Cartulario S. Bernardi Roman.*

Anno 1145. *ex cartis Cartuſianorum.*

Hugo II. *an.* 1145. *ex conuentionibus S. Ioannis Val. cum ſiluione Clariacenſi.*

Anno 1146. *ex donatione Criſtæ* &c.

Anno 1158. *ex venditione Eſparueriæ per Odonem Valentinum Sanruſenſibus.*

Petrus II. *anno* 1164. *&* 1167. *ex homagio Luci.*

Robertus, *anno* 1178. *ex tabulis Friderici.*

anno

Anno 1179. *ex Lateran. ſub Alexandro III.*

Anno 1188. *ex literis Imperatoris.*

Iarentus, *anno* 1193. *ex conuentionibus cum Aimaro Pictau.*

Humbertus II. *an.* 1196. *&* 1202. *ex cartulario Lioncelli.*

S. Stephanus II. *creatur an.* 1202. *moritur* 1208. *ex autoribus eius vitæ.*

Humbertus III. *an.* 1209. *ex conuentionibus epiſcopi Valentini cum ſuis ciuibus.*

Anno 1210. *ex conuentionibus cum Aimaro Pictau.*

Anno 1211. *ex donatione Eccleſiarum Sanmarcellinis.*

B. Deſiderius *anno* 1214. *ex literis Friderici II.*

Anno 1220. *ex donatione Ricobelli B. Miſonio.*

B. Deſiderij *ſucceſſor occiditur à ſicariis ex cartulario epiſcopi Dienſis.*

Bertrandus *anno* 1223. *&* 1224. *ex homagio Guil. Artaudi.*

Anno 1235. *ex conuentionibus cum Canonicis Dienſibus.*

Humbertus IV. *an.* 1237. 1238. 1239. *ex variis homagiis.*

Anno 1247. } *ex conuentionibus cum* { *epiſcopo ſiſtario.*
Anno 1250. } { *Auuaro Pictau.*

Amedeus de Geneua *anno* 1254. *ex conuentionibus cum Guigone Delfino.*

Anno 1278. *moritur ex vita Amedei Valentini & Dienſis Epiſcopi I.*

VALENTINI ET Dienſes Epiſcopi.

AMedeus de Roſſilione Epiſcopus Valentinus, *incipit eſſe Dienſis quoque anno* 1276. *die* 22. *Ianu. & moritur Diæ anno* 1281. *Diæ* 16. *ſept. ex innominato* vitæ ipſius autore.

Amedeo de Roſſilione mortuo *ſedes vltrà annum vacaret, ex conuentionibus curatorum earum cum Aimaro Pictau.*

Ioannes de Geneua ex Nantuacenſi Priore Epiſcopus. *Sedebat anno* 1283. *ex homagiis Rogerij de Anduſia, Rogerij de Clariaco, Giraudi Ademari, Guilelmi Artaudi, Armandi Ruffi, Gaufredi de Caſtronouo, Rainaudi de Monte albano, Iſoardi de Bellomonte, Odilonis Guidonis, Percellani de Roſanis, Philiberti de Gleyſoles, Giraudi de Guiſandis, Raimundi de Plaiſians, Hugonis Bernardi, Odonis Alemanni, Gaufridi de Bordellis, Saladini de Podiolis, Berengarij de Rupefurcata. anno* 1297. *permittit mercaturam Balbis ciuibus Valentinis.*

Guilelmus de Roſſilione erat Epiſcopus *anno* 1298. *ex diuiſione collegiorum canonicorum Valentino*

lentino

lentinorum & Dienſium quæ Amedeus patruus antè Ioannem de Geneua Epiſcopus vniuerat : & anno 1331. *ex tabulis quibus canonici Dienſes probant penſionem annuam ducentorum auri florenorum Alberti de Caſſenatico* pro Eccleſiarum ducata, *& protectione.*

Aimarus de Vouta, gente Anduſianus, ſedebat *anno* 1331. *ex confirmatione exemptionum Valentiæ : & anno* 1336. *ex confirmatione Priori ſalientis patronatus leproſoriæ ad Diam.*

Henricus de Villars ſedit *ab anno* 1336. *ad annum* 1342. *ex cartulario epiſcopij Valentini.*

Petrus de Caſtrolucij ex Abbate Cluniacenſi epiſcopus ſedebat *anno* 1343. *ex homagio Alberti de Bordellis ; anno* 1345. *ex homagio Humberti Delfini pro Medullione; anno* 1349. *ex homagio Petri de Mirabello ; & anno* 1350. *ex homagio Gontardi Chapeironis.*

Ioannes Ioſeuri, ſiue Ioſenc, aut Iauſent, ſeu de Gauſens, ſedebat *anno* 1352. *ex homagio canonicorum Valentinorum pro prædiis & cenſibus Aleſij ; & anno* 1354. *ex recognitionibus Montiſmaioris.*

Ludouicus de Villas, ſedebat *anno* 1354. *ex homagio Ioannis Chernerij ; anno* 1355. *ex homagio Gontardi Chapeironis, & Guigonis de Morgiis : & anno* 1374. *ex rationibus Alexiani.*

Sedes vacant anno 1377. *ineunte & adulto ex cartulario Valentino.*

Guilelmus de Vouta Anduſianus ſedebat *anno 1379. Die 7. Ianu. ex homagio Guilelmi Marcandi; anno 1381. ex homagio Ægidij de Podio; & anno 1382. ex ipſius prouocatione à Delfino ad S. Pontificem, & Regem.*

Amedeus de Saluciis, ſedebat *anno* 1385. *ex conuentionibus cum collegio canonicorum Dienſium; & anno 1387. ex conuentionibus cum collegio canonicorum Valentinorum.*

Henricus II. ſedebat *anno* 1388. *ex confirmatione exemptionum Valentiæ; & anno 1389. ex donatione Montiliſij Franciſco de Caſſenatico* &c.

Ioannes de Pictauia fit epiſcopus *anno* 1390. *die.* 7. *ſept. ſed & vſque ad annum* 1448. *ex inſcriptione ſepulcrali.*

Ludouicus de Pictauia init epiſcopatum *anno* 1448. *& Ambaſiæ moritur anno* 1468. *ex cartulario Valentino.*

Gerardus de Cruſſolio, ſeu Curceolio Archiepiſcopus Turonenſis & patriarcha Antiochenus eligitur in Epiſcopum *anno* 1468. *die* 19. *Maij ex cartulario Valentino; & ex eodem moritur anno* 1472. *die* 28. *Auguſti.*

Ioannes de Baternay, ſeu de Laſternay fit epiſcopus *anno* 1472. *die* 11. *Decembris*; & ſedebat *anno* 1473. *die* 12. *Apr. ex neſcio qua decurſus in Fauentinis aquarum emptione.*

Antonius de Balſac ſedebat *anno* 1474. *ex homagio Iacobi de Caſſenatico, anno* 1480. *ex homagio*

Guilel

Guilelmi de Cheilucio, *anno* 1481. *ex homagiis Raimundi de Mola & Ioannis Panelle*, *anno* 1482. *ex homagio Franciſci de Viro*, *anno* 1484. *ex homagio Philippi de Ariis*, *anno* 1485. *ex homagio Antonij de Loſtrange*, *anno* 1486. *ex homagio Arnaudi de Priore*; *anno* 1487. *ex homagio Claudij de Vaëſco. Moritur anno* 1491. *ex literis creationis Ioannis d'Eſpinay in Epiſcopum.*

Ioannes d'Eſpinay fit epiſcopus *anno* 1491. *die* 14. *Nou. ex literis creationis eius.* ſedebat *anno* 1501. *ex homagiis Petri Syluionis*, *Bertrandi de Villars*, *Taneguini de Mota* moritur *anno*. 1503. *die* 3. *Ianu. ex literis vocationis canonicorum ad electionem ſucceſſoris.*

Gaſpar de Turnone init epiſcopatum vtrúmque *anno* 1503. *die* 17 *Martij ex cartulario Valentino*: ſedet *anno* 1519. *ex libris cenſualibus Montiſmaioris.*

Sedes vacant *anno* 1520. *ex libris cenſualibus Vallis Droma in cartulario epiſcopi Dienſis.*

Ioannes de Lotharingia Cardinalium Decanus ſedet *anno* 1521 *ex homagio Petri Meinardi.*

Franciſcus de Claromonte Lodeuæ, ſedit ab *anno* 1524 *vſque ad annum* 1531.

Antonius de Vaëſco ſedebat *anno* 1531. *die* 9. *Oct. ex Heldradi de Ambello Vicarij generalis creatione* ſedebat *anno* 1537. *ex profeßione Dienſium, quòd ſine facultate Epiſcopi non habent ius ad politiam & publicam rem gerendam.*

Iacobus de Turnone *ſedere incipit anno* 1537. *deſinit anno* 1553. *Capit homagia Petri Laterij anno* 1548. *Franciſci de Croſo anno* 1540. *Caroli Ionini anno* 1546.

Ioannes de Monluc fit epiſcopus 1553. *ex literis Pontificiis, moritur anno* 1579. *Toloſæ iacet in odæo S. Stephani.*

Carolus, Petrus Andreas, Carolus Iacobus de Gelas Leberonij poſt Ioannem Monlucium Caroli auunculum ſedem vtrámque iniere alius poſt alium: & Carolus Iacobus nunc etiam ſedet. Eorum verò tempora tam omnibus aperta ſunt vt ſuperflui ſit operis ea è cartis eruere.

FINIS.

Digitized by Google